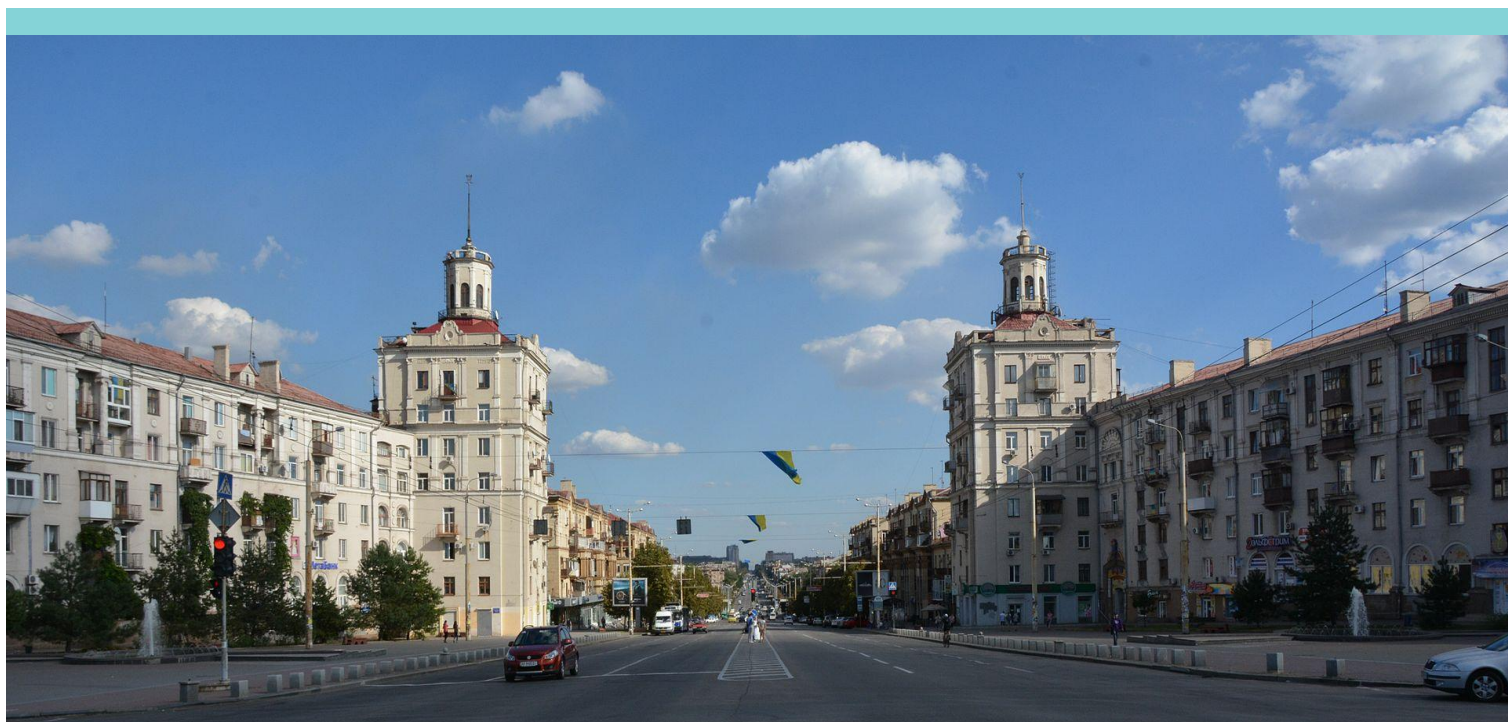

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення міської ради
20.12.2017 №57

Стратегія розвитку міста Запоріжжя до 2028 року

м. Запоріжжя, 2017 р.

Стратегію розвитку міста Запоріжжя на період до 2028 року розроблено за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Уряду Канади. Зміст документу є виключною думкою авторів та не обов'язково відображає офіційну позицію Уряду Канади.

Проект ПРОМІС спрямовано на зміцнення муніципального сектору в Україні, впровадження ефективного демократичного управління та прискорення економічного розвитку шляхом підвищення спроможності українських міст у сфері демократизації врядування та місцевого економічного розвитку; створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу; підтримки пр

www.pleddg.org.ua

Зміст

ВСТУП.....	5
1. МЕТОДОЛОГІЯ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІСТА.....	8
2. КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА МІСТА	11
3. ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ВИБОРУ	16
4. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІСТА	18
4.1. СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ А. МІСТО ЗДОРОВОГО ДОВКІЛЛЯ ТА РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ	21
4.2. СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ В. МІСТО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	322
4.3. СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ С. МІСТО ЗРУЧНОЇ, БЕЗПЕЧНОЇ ТА КРЕАТИВНОЇ УРБАНІСТИКИ.....	455
4.4. СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ D. МІСТО ВИСОКОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ.....	57
5. СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА СТРАТЕГІЇ.....	68
6. ВПРОВАДЖЕННЯ ТА МОНІТОРИНГ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ.....	71
7. УЗГОДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ СТРАТЕГІЇ З ІНШИМИ СТРАТЕГІЧНИМИ ДОКУМЕНТАМИ ТЕРИТОРІЇ	854

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1. ПРОФІЛЬ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ

ДОДАТОК 2. ЗВІТ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ ГРОМАДИ
ЗАПОРІЖЖЯ ЩОДО ПРОБЛЕМ ТА НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ
МІСТАДОДАТОК 3. ЗВІТ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ
БІЗНЕСУ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯДОДАТОК 4. ЗВІТ ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ
СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ НА ПЕРІОД ДО
2028 РОКУДОДАТОК 5. СКЛАД КООРДИНАЦІЙНОЇ РАДИ З РОЗРОБКИ
СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МІСТА

Шановні запоріжці!

Усі ми добре знаємо і шануємо історію нашого Запорізького краю, нашого міста. Об'єктивно Запоріжжя, відповідно до Генеральної схеми планування України, залишається сформованим центром чорної, кольорової металургії, машинобудування, енергетики й надалі відіграватиме суттєву роль в економіці країни. Однак життя не стоїть на місці. Глобальні економічні перетворення, нагальна потреба зміни векторів взаємодії у міжнародному форматі вимагають радикального перегляду економічної структури міста та його соціального розвитку.

Місто Запоріжжя стоїть сьогодні перед непростими викликами вибору свого майбутнього у контексті визначення шляхів переходу від пострадянського до сучасного європейського міста, дбайливого, ощадливого

ставлення до всіх видів ресурсів, пошуку шляхів зменшення негативних впливів на довкілля в процесі життєдіяльності.

Стратегія розвитку Запоріжжя до 2028 року підготовлена проектом «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), що діяв в якості міжнародної технічної допомоги, спільно з членами Координаційної ради з розробки стратегії розвитку м.Запоріжжя за участі широкого кола представників громади міста шляхом обговорень, котрі відбувалися протягом 2016-2017 років.

Під час роботи над Стратегією підготовлено Профіль громади міста Запоріжжя, проведено опитування представників бізнесу та громади міста. За результатами досліджень підготовлено відповідні звіти, проведено визначення та структурування проблем міста. За допомогою консультантів проекту ПРОМІС членами Координаційної ради були визначені: Місія міста, стратегічне Бачення його розвитку, напрями та Цілі розвитку Запоріжжя.

Метою Стратегії є вирішення проблем місцевого розвитку, насамперед, відновлення та збереження довкілля міста, безпечного для життя, підвищення конкурентоспроможності економіки, розвиток туризму, підвищення якості життя мешканців, шляхом залучення інвестицій і згуртування громади навколо ідеї сталого розвитку Запоріжжя.

Стратегія розвитку «Запоріжжя - 2028» відображає нові амбітні цілі розвитку міста, підкреслює його конкурентні переваги на підставі існуючих природних, матеріальних, фінансових, економічних, трудових, соціальних, інтелектуальних ресурсів, які при належній організації та об'єднанні зусиль, можна використовувати для вирішення нагальних проблем місцевого розвитку. Тому Стратегія зосереджена на напрямках, які надаватимуть розвитку території найбільші шанси в майбутньому. Головна ціль Стратегії розвитку перетворення Запоріжжя на сучасне європейське місто.

Вступ

Політика уряду держави, спрямована на підтримку євроінтеграційних процесів, передбачає підвищення конкурентоспроможності української економіки, забезпечення сталого розвитку територіальних громад через децентралізацію влади, перетворення суб'єктів місцевого самоврядування в реальних агентів позитивних змін.

Запоріжжя є частиною Придніпровського економічного району - основного промислового центру України. За оцінками експертів ця територія й надалі відіграватиме суттєву роль в економіці країни, однак зміна парадигми сучасної економіки, як елементу забезпечення сталого розвитку, передбачає необхідність радикального перегляду економічної структури міста та його соціального розвитку.

Генеральна схема планування території України визначає як критичні для подальшого розвитку держави загалом, та міста Запоріжжя зокрема, такі проблеми: нераціональне розміщення виробничих та житлових територій; малу частку територій природоохоронного, рекреаційного, оздоровчого, туристичного призначення; високий рівень забруднення навколишнього природного середовища.

Запоріжжя, відповідно до Генеральної схеми планування України, є сформованим центром чорної, кольорової металургії, машинобудування, енергетики. Однак глобальні економічні зміни, нагальна потреба зміни векторів взаємодії у міжнародному форматі з урахуванням тенденцій Стратегії соціально-економічного розвитку Європейського Союзу на період до 2020 року та Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», вимагає радикальних змін у підходах до здійснення економічної діяльності, переходу до впровадження управління якістю в усі сфери розвитку, дбайливого, ощадливого ставлення до всіх видів ресурсів, пошуку шляхів зменшення негативних впливів на довкілля в процесі життєдіяльності.

Стан довкілля міста Запоріжжя є найважливішою складовою для його збалансованого розвитку. Опитування громадської думки підтверджує стурбованість городян станом довкілля та спонукає до консолідації зусиль усієї громади на подолання цих проблем. Глибоко усвідомлюють необхідність покращення стану навколишнього середовища також представники найбільших підприємств міста. На підтвердження намірів великого бізнесу щодо вирішення екологічних проблем у червні 2016 року було укладено «Меморандум про спільні дії Запорізької міської ради та промислових підприємств у сфері покращення стану довкілля міста Запоріжжя». Об'єднання зусиль усіх верств громади є запорукою сталості та успіху економічного розвитку у наступні періоди, що знайшло відображення у формулюванні бачення майбутнього розвитку міста у Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 року (далі - Стратегія).

Метою Стратегії є вирішення проблем місцевого розвитку, насамперед, відновлення та збереження довкілля міста, безпечного для життя, підвищення конкурентоспроможності економіки, розвиток туризму, підвищення якості

життя мешканців, шляхом залучення інвестицій і згуртування громади навколо ідеї сталого розвитку міста.

На довкілля міста впливають техногенні та антропогенні чинники, нівелювання яких можливе за рахунок впровадження в усі сфери виробництва та організації міського простору інноваційних технологій на різних рівнях. Це обумовлюватиме збалансований розвиток соціуму та забезпечуватиме екологічну рівновагу.

Для забезпечення ефективного використання територій, що мають особливу господарську, екологічну, наукову, історичну цінність, (однак мають критичний рівень виробничо-містобудівного освоєння та природно-техногенного навантаження), до яких безумовно віднесено територію м.Запоріжжя, уряд передбачає державну підтримку стратегіям, які сприятимуть сталості таких територій.

Структура економіки, логістичні особливості, науковий потенціал міста створюють умови для розвитку та підтримки креативної економіки та урбаністики, які базуються на поєднанні надсучасних технологій і досягнень людей творчих професій - архітекторів, дизайнерів, винахідників, фахівців ІТ-сфери. Запоріжжя вже робить перші кроки у цьому напрямку, однак важливо сконцентрувати сили й ресурси для більш потужної цілеспрямованої діяльності. Перспективним для міста є також застосування альтернативних джерел енергії, виробництво обладнання для чистих видів енергії, що відповідає загальним світовим тенденціям і завданням, які стоять перед Україною на найближчі десятиліття.

Головні висновки з процесу стратегічного планування:

- Стратегія підкреслила конкурентні переваги міста на підставі існуючих природних, матеріальних, фінансових, економічних, трудових, соціальних, інтелектуальних ресурсів, які при належній організації та об'єднанні зусиль, можна використовувати для вирішення нагальних проблем місцевого розвитку. Тому Стратегія зосереджена на напрямках, які надаватимуть розвитку території найбільші шанси в майбутньому.
 - Стратегія - інструмент управління змінами й досягнення консенсусу в громаді, а також творення спільного бачення майбутнього громади.
 - Стратегічне планування - творчий процес визначення проблем та погодження реалістичних цілей і конкретних завдань, здійснення яких вирішить ці проблеми.
 - Стратегія є потужним інструментом об'єднання лідерів бізнесу, посадовців органів місцевого самоврядування, пересічних громадян - мешканців міста для створення публічно-приватних партнерств, що має позитивний вплив на місцевий діловий клімат і конкурентне становище громади, а також на вирішення інших питань, пов'язаних з рівнем життя всіх громадян.
 - Питання збереження довкілля та розвитку інфраструктури, розвитку місцевих підприємств, залучення інвестицій і забезпечення гідної якості життя взаємопов'язані, тому успішна робота над ними можлива лише за умови сприйняття їх як цілісної системи. Поліпшення в одному з напрямків
-

сприятиме поліпшенню в інших.

- Стратегія пов'язана з іншими документами стратегічного характеру, державними, регіональними та міськими програмами, які вже ухвалені та виконуються відповідними органами.
 - Стратегічне планування - не одноразова подія, з певним початком і кінцем, а навпаки, це ефективний інструмент менеджменту. Саме створенням належного системного моніторингу та коригування досягається високий рівень відповідальності за реалізацію Стратегії та її адаптацію до змінних зовнішніх і внутрішніх чинників.
-

1. **Методологія розробки стратегії розвитку міста**

Стратегія розвитку Запоріжжя до 2028 року підготовлена членами Координаційної ради з розробки стратегії розвитку міста Запоріжжя за участі широкого кола представників громади міста шляхом обговорень, котрі відбувалися протягом 2016-2017 років. Партнерство, створене для розробки Стратегії, передбачає участь органу місцевого самоврядування, освітніх та наукових установ, організацій громадянського суспільства, представників приватного сектору та інших зацікавлених сторін міста.

Партнером підготовки Стратегії виступив проект «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), що діяв, головним чином, в якості технічної допомоги, надаючи методичні рекомендації в процесі розробки Стратегії. Консультації, проведені між членами Координаційної ради, сприяли посиленню їх зацікавленості та забезпечили взаємну згоду стосовно основних пріоритетів розвитку, як головних елементів Стратегії.

Методологічно процес підготовки Стратегії ґрунтувався на нормативних актах:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 №932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів»;
- Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку, затверджені Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 29 липня 2002 р. №224;
- Бюджетний Кодекс України та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», які передбачають, що розвиток території забезпечується через визначення та досягнення стратегічно важливих цілей за обраними напрямками.

Під час роботи над Стратегією було здійснено підготовку Профілю громади міста Запоріжжя, проведено опитування представників бізнесу та громади міста. За результатами досліджень підготовлено відповідні звіти, проведено визначення та структурування проблем міста. За допомогою консультантів проекту ПРОМІС членами Координаційної ради були визначені Місія міста, стратегічне Бачення його розвитку, напрями та Цілі розвитку Запоріжжя. За кожним напрямом виконано аналіз SWOT і розроблено стратегічні та оперативні цілі.

Проект Стратегії розглянуто членами Координаційної ради з розробки Стратегії розвитку міста Запоріжжя. Робота над Стратегією передбачає збір проектних ідей для досягнення цілей Стратегії та формування Плану її реалізації на кожні три роки її впровадження.

Рис. 2. Схема побудови Стратегії

Стратегія забезпечує системний та комплексний підхід з метою ефективного використання наявного потенціалу для подолання проблем, які перешкоджають розвитку міста. У ній ставляться цілі та забезпечуються принципи їх досягнення для забезпечення сталого розвитку. Стратегія формує рамки для соціально-економічного розвитку м.Запоріжжя протягом наступних 10 років (до 2028 року), спрямовуючи зусилля на досягнення стратегічного Бачення.

Принципи та інструменти, які застосовувалися для визначення цілей Стратегії, передбачали:

- Партнерство - домовленість про спільні цілі шляхом консультацій і на основі консенсусу з представниками влади, ділових кіл, освітніх установ, організацій громадянського суспільства та інших відповідних зацікавлених сторін.

-
- Участь та спільну зацікавленість - забезпечення широкої соціальної згоди, громадської підтримки реалізації, зацікавленості діяти в напрямку спільних цілей, взаємної довіри, спільної відповідальності та підзвітності, а також захист від спроб окремих суб'єктів розвитку задовольнити лише власні інтереси.
 - Сталість - результат застосування встановлених принципів і методологічних інструментів, таких як баланс і узгодженість стратегічних і операційних елементів.
 - Інтеграцію - досягнуто завдяки широкій участі всіх зацікавлених сторін і забезпеченню їх потреб на регіональному рівні через розробку спільних заходів.
 - Інновацію - визначення оптимальних і оригінальних втручань (проектів) для забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів.
 - Узгодженість, ієрархію та взаємопов'язаність - передбачення у планувальних документах нижчого рівня узгодженості з планами вищого рівня з можливою більшою конкретизацією.
-

2. Коротка характеристика міста

Запоріжжя - адміністративний центр Запорізької області, один з найбільших адміністративних, індустріальних і культурних центрів півдня України. Місто розташоване на головній водотранспортній магістралі - річці Дніпро. Запоріжжя - шосте за кількістю населення місто України. Станом на 1 січня 2016 року населення Запоріжжя налічувало 756927 осіб. Особи працездатного віку складають 62,8% від загальної чисельності населення міста.

Разом з навколишніми поселеннями місто утворює Запорізьку агломерацію. Відповідно до Зведеної схеми районного планування України, Запоріжжя посідає важливе місце в регіональній системі розселення й виконує функції обласного центру. У зоні економічного впливу м.Запоріжжя, як обласного центру, на території 2718 тис. га розташовано 14 міст, 22 селища міського типу, значна кількість сіл, де мешкає понад 1,7 млн. осіб. Система розселення (приміська зона), економічним центром якої є Запоріжжя, охоплює Запорізький, Вільнянський, Оріхівський, Василівський і Кам'янсько-Дніпровський адміністративні райони Запорізької області, загальна площа яких становить 760 тис. га та вирізняється високим рівнем виробничо-господарського освоєння території, високою цінністю сільськогосподарських земель і природного середовища. Приміська зона охоплює Запорізький, Вільнянський, Оріхівський, Василівський і Кам'янсько-Дніпровський адміністративні райони Запорізької області, загальна площа яких становить 760 тис. га. Тут розташовано 5 міст, 6 селищ міського типу і близько 300 сільських населених пунктів. Загальна чисельність населення агломерації становить близько 315 тис. осіб і разом з населенням міста складає 1072000 осіб. У ширшому сенсі, як частина Придніпровської міської агломерації Запоріжжя є частиною території більш як з тримільйонним населенням.

Особливістю міста Запоріжжя є те, що в ньому зосереджено 65% продуктивних потужностей і 43% населення Запорізької області.

Запоріжжя - четвертий за величиною індустріальний центр України з розвиненим машинобудуванням, чорною та кольоровою металургією, хімічною та будівельною промисловістю. Усе більшого значення набувають легка та харчова промисловість, сфера обслуговування. Місто має річковий порт, міжнародний аеропорт і є важливим транзитним залізничним вузлом.

Економічний та науковий потенціал

Економіка міста ґрунтується на металургійній галузі, машинобудуванні та енергетиці. Поступово все більшого значення набуває диференціація виробництв, розвиток переробної промисловості, надання послуг. Зростає вплив і цінність інтелектуальної складової в економічному розвитку міста.

Місто славиться такими відомими підприємствами як: ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» - одне з провідних металургійних підприємств України, яке входить до складу найбільшої гірничо-металургійної компанії - Групи Метінвест. Підприємство чітко тримає курс на підвищення ефективності, модернізацію устаткування, а також створення й поліпшення безпечних умов праці для працівників; ПАТ «Запорізький завод феросплавів» -

провідний виробник феросплавів; ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» - виробник спеціальних сталей і сплавів; Запорізький титано-магнієвий комбінат - єдиний в Україні виробник губчатого титану, який також виробляє титанові зливки; ПАТ «Український графіт» - провідний виробник графітованих електродів для електричних печей.

Продукція більшості підприємств міста успішно конкурує на світовому ринку. Високоточне машинобудування представлено АТ «Мотор Січ» - одним з найбільших підприємств у світі з випуску авіаційних двигунів для літаків і вертольотів, а також промислових газотурбінних установок. ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод» - єдине в Україні підприємство, що має повний цикл виробництва легкових автомобілів. ПАТ «Запоріжтрансформатор» - один з лідерів світового трансформаторобудування, який поставляє свою продукцію у більш, ніж 80 країн світу. ПАТ «Запоріжкран» є одним з найбільших кранобудівних підприємств (крани вантажопідйомністю від 5 до 1000 т). КП «Науково-виробничий комплекс «Іскра» - провідний розробник і виробник наземної радіолокаційної техніки оборонного комплексу України. Державне підприємство «Запорізький державний авіаційний ремонтний завод «МіГремонт» - спеціалізується на ремонті авіаційної техніки. ПрАТ «Запоріжжкокс» - одне з найбільших коксохімічних підприємств на території України. ПрАТ «Запоріжвогнетрив» - одне з найбільших підприємств в Україні з виробництва вогнетривких виробів і матеріалів високої якості, та єдине за видами й асортиментом продукції. ПАТ «ДТЕК «Дніпроенерго» - один з провідних українських виробників електроенергії та тепла, компанія-лідер серед п'яти теплових енергогенеруючих компаній країни. Дніпровська гідроелектростанція входить до складу найбільшої гідроенергуючої компанії України ПАТ «Укргідроенерго». ПАТ «Карлсберг Україна» - підприємство європейського рівня з виробництва пива та напоїв.

Нині місто Запоріжжя залишається одним з важливих промислових і металургійних центрів України. Саме тут виплавляється більше третини всієї сталі, виробленої в країні, більше 17,0% чавуну, виробляється майже 75,0% високовольтної апаратури та 20,0% металоконструкцій. Завдяки роботі металургійного комплексу в значній мірі наповнюються бюджети міста та країни. Запоріжжя один з небагатьох обласних центрів, який має позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, що в свою чергу збільшує валютний запас регіону та держави.

У Запоріжжі активно впроваджуються енергозберігаючі технології та використовуються альтернативні джерела енергії. У 2014 році затверджено Муніципальний енергетичний план м.Запоріжжя (МЕП), а в листопаді 2016 року затверджено оновлений план дій сталого енергетичного розвитку м.Запоріжжя (SEAP), реалізація якого дасть можливість зменшити викиди CO₂. Основу МЕП і SEAP складають інвестиційні проекти загальною вартістю понад 1,3 млрд. євро за трьома основними проектними напрямками: термомодернізації громадських (бюджетної сфери) і житлових будівель; заміщення природного газу місцевим паливом і енергією в системі гарячого водопостачання;

відновлювальна енергетика в житлово-комунальному господарстві. В кінці 2014 року Запоріжжя приєдналося до «Магдебурзького протоколу» та бере участь в спільній роботі з іншими європейськими містами зі створення нового міжнародного стандарту стійкості розвитку «Зелене місто». Крім цього, в 2014 році місто стало одним з переможців Проекту USAID «Муніципальна енергетична реформа в Україні», яким до кінця 2017 передбачено впровадження системи енергоменеджменту відповідно до європейських стандартів, впровадження електронної системи моніторингу споживання енергоресурсів муніципальними об'єктами, залучення інвестицій в рамках муніципального енергетичного плану м.Запоріжжя. У листопаді 2015 року Запоріжжя вступило до Асоціації «Енергоефективні міста України».

У місті здійснюють діяльність численні науково-дослідні заклади, зокрема, ЗДП «ЗМКБ «Прогрес», ПрАТ «Плутон», НІБУЛОН, ПАТ «Український науково-дослідний проектно-конструкторський та технологічний інститут трансформаторобудування», АТ «Спеціальне проектно-і конструкторсько-технологічне бюро «Запоріжгідросталь» та інші.

Протягом 2011-2016 років кількість офіційно зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності юридичних осіб постійно коливалася, оскільки ця сфера є гнучкою та швидко реагує на зміни у законодавстві. З 2014 року вона скоротилася майже на 24%. Схожа ситуація прослідковується з фізичними особами-підприємцями. Найбільшу кількість підприємців зареєстровано в сфері надання послуг з оптової та роздрібною торгівлі - 22%, операціями з нерухомістю - 12% а також особисті послуги - 10,5%.

Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. населення в місті значно вище, ніж в цілому в регіоні. Хоча у динаміці спостерігається певне збільшення цього показника, але враховуючи скорочення населення він залишається на тому ж рівні. Так, у 2015 році цей показник склав 111 у місті та 79 у області. Отже переважна більшість таких суб'єктів зосереджена на території Запоріжжя.

Починаючи з 2012 року кількість працюючих на малих підприємствах неухильно скорочується. Цей показник у 2015 році склав 21,7% порівняно з 2012 роком. Питома вага зайнятого населення в м.Запоріжжі менше, ніж в середньому по Запорізькій області (19,8% та 25,1% відповідно).

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) малих підприємств в абсолютних цифрах зріс: з 15311,2 млн грн. до 20962,8 млн грн. Однак ці дані наводяться без урахування інфляції. Питома вага продукції малих підприємств до загального обсягу реалізованої продукції дещо знизилася в абсолютних цифрах. Слід враховувати, що на такий самий відсоток зросло виробництво на великих підприємствах.

Загалом промисловість міста має чітко визначену експортну орієнтацію, про що свідчать високі обсяги зовнішньоторговельного товарообігу, 72,1% якого складає експорт. Позитивною тенденцією у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємств міста є збільшення коефіцієнту покриття експортом імпорту, який за 2015 рік склав 2,6 проти 2,3 за 2014 рік.

Обсяг експорту підприємств м.Запоріжжя у 2015 році склав 85,2% загального обсягу експорту регіону. Із 542 підприємств, які працюють на експорт в Запорізькій області, 356 знаходяться у м.Запоріжжі, що складає 65,8% від загальної кількості. Експорт до усіх країн скоротився несуттєво, крім Російської Федерації, до якої експорт скоротився на 54,7% порівняно з 2011 роком.

Ринок праці

Майже усі галузі економіки останні два роки демонструють скорочення зайнятості, за винятком сфери «Державне управління і оборона». В промисловості відбувається скорочення зайнятості, протягом 2011-2016 років воно склало близько 21000 осіб. Незважаючи на скорочення чисельності населення, різко зросло навантаження на одну вакансію, як по місту, так і по області: з 10 та 28 осіб на одну вакансію у 2011 році до 88 та 185 відповідно у 2015 році. Разом з тим, у 2016 році у порівнянні з 2015 роком по м.Запоріжжю навантаження на одну вакансію зменшилося до 16 осіб (по області - до 46 осіб). За рівнем освіти переважну кількість зареєстрованих безробітних складають люди з вищою освітою: 41,3% від загальної кількості зареєстрованих безробітних.

Інвестиційні можливості

За рахунок розвитку інвестиційної спроможності міста залучаються додаткові ресурси на розвиток економіки. Частка іноземних інвестицій у промисловість становить 65%. Це, переважно, харчова промисловість - 24,2%, машинобудування - 23,2%, металургія - 10,7%, енергетика - 5,9%.

Найбільшими країнами-інвесторами в підприємства міста є: Кіпр (ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ПАТ «Запорізький завод феросплавів», ПАТ «Запоріжтрансформатор» ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат» тощо), Швеція (ПАТ «Карлсберг Україна»), Республіка Корея (ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод»).

Місто планує залучати інвестиції переважно у сферу енергозбереження, енергоефективності, модернізації об'єктів інфраструктурного забезпечення міста та головних секторів економіки.

Фінансова спроможність та бюджет міста

Бюджет м.Запоріжжя як інструмент місцевого розвитку формується відповідно до змін, які передбачають децентралізаційні процеси в Україні. Сучасна система місцевого самоврядування будується на принципах прозорості та демократії участі. Запорізька міська рада впровадила програму «Прозорий бюджет», основна мета якої - забезпечення громадян України, мешканців міста інструментами контролю та доступу до інформації стосовно бюджету міста.

У структурі доходів загального фонду міського бюджету, за рахунок яких здійснюються витрати на утримання бюджетних установ міста, соціальний захист, а також фінансування міських цільових програм, понад 40% складають субвенції з державного бюджету. Крім офіційних трансфертів основними джерелами надходжень до загального фонду є податок на доходи фізичних осіб і місцеві податки та збори, значну частину з яких складає плата за землю.

Всього за 2016 рік до загального фонду надійшло 3469,4 млн.грн. власних доходів і 2330,2 млн.грн. з державного бюджету.

Основними джерелами спеціального фонду в 2016 році стали надходження від відчуження майна комунальної власності - 31,3% (23240,9 тис.грн.), екологічного податку - 25,9% (19215,4 тис.грн.), цільового фонду - 13,4% (9987,5 тис.грн.), коштів пайової участі в розвитку інфраструктури міста - 9,7% (7203,8 тис.грн.) та надходження від продажу землі - 4,9% (3613,5 тис.грн.).

Загалом у 2016 році до спеціального фонду (без урахування власних надходжень бюджетних установ) надійшло 74304,6 тис.грн., у тому числі офіційні трансферти з державного бюджету - 10 000,0 тис.грн.

Зміни до бюджетного та податкового законодавства, прийняті та впроваджені в рамках реформи з бюджетної децентралізації, надали додатковий фінансовий ресурс місцевим бюджетам. До загального фонду бюджету м.Запоріжжя в 2016 році в порівнянні з попереднім роком додатково надійшло 1 261,3 млн.грн (збільшення надходжень на 57,1%), а до спеціального фонду - 59,2 млн.грн (збільшення на 29,8%).

Важливим показником спроможності місцевого самоврядування є частина доходів місцевого бюджету (без урахування трансфертів) на одного мешканця. У 2015 році цей показник становив 3178,6 грн, у 2016 році - 4964,5 грн.

Найбільшими платниками податків до міського бюджету залишаються ПАТ «Запоріжсталь» і АТ «Мотор Січ».

Культура та традиції

Місто Запоріжжя є сакральним центром України, колискою становлення української державності, демократичних традицій та народовладдя. Такі видатні пам'ятки, як острів Хортиця, ДніпроГЕС, проспект Соборний, пов'язані з Запоріжжям назавжди та надають йому неповторності.

Острів Хортиця - найбільший острів на Дніпрі (довжина 12,5 км, ширина до 2,5 км). Заповідник «Хортиця» внесено до державного реєстру пам'яток України. На його території налічується 63 пам'ятки археології та історії, 33 з яких знаходяться на загальнодержавному обліку. З північної частини острова відкривається чудова панорама на іншу візитну картку Запоріжжя - Дніпровську гідроелектростанцію, з бетонною дамбою в формі підкови довжиною 766 метрів. Запорізький дуб протягом століть завжди був місцем паломництва мільйонів людей, та однією з головних визначних пам'яток козацтва. Вражає архітектурний ансамбль головної вулиці міста - проспекту Соборного, однієї з найбільших вулиць Європи. Упродовж 11 км можна спостерігати симбіоз дореволюційної архітектури (цегельний стиль), довоєнної (конструктивізм) та повоєнної архітектури (сталінський ампір). Серед найбільш яскравих пам'яток архітектури проспекту - будинки Лещинського й Бадовського, Свято-Покровський собор, будинки Вегмана, Козлінера, Орлова, концертний зал ім.Михайла Глінки тощо. Головну вулицю Запоріжжя прикрашають численні площі, сквери й фонтани, серед яких Фонтан Життя на пл.Маяковського.

Розвитковий потенціал міста забезпечуватиме рух шляхом сталого розвитку в напрямі підвищення конкурентоспроможності, збереження та розвитку населення, залучення додаткових ресурсів на розвиток через активну інвестиційну політику, системну диверсифікацію економіки.

3. Обґрунтування стратегічного вибору

Стратегічний вибір мети та бажаної траєкторії розвитку міста розпочався з формулювання Місії та стратегічного Бачення його майбутнього на підставі аналізу ресурсів і проблем.

Місія міста - основне призначення міста та сенс його існування, причина появи, сукупність унікальних історичних і сучасних особливостей і конкурентних переваг, які у місті вже є, та які громада хотіла б зберегти для подальшого розвитку або здобути у свідомому процесі розвитку міста. Декларуючи Місію міста, громада самовизначається: «Хто ми є й що ми робимо».

Стратегічне Бачення - спільне, погоджене на основі консенсусу, уявлення жителів міста про те, яким воно має виглядати в майбутньому. Стратегічне Бачення відображає результат, якого громада прагне досягти в процесі реалізації стратегії розвитку. Воно спирається на основні характеристики міста та стратегічні напрями та стає головною ідеєю всього процесу стратегічного планування.

Комплекс проведених досліджень з вивчення думки підприємців, членів громади дав підстави для формування Стратегії розвитку міста Запоріжжя, як стратегії сталого розвитку на основі гармонійної трансформації економіки в напрямі енерго- та ресурсоефективності, глибокої диференціації на основі розвитку сфери послуг, креативної економіки, приведення довілля у належний стан, всебічного сприяння збереженню населення міста.

МІСІЯ та СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ

Місія Запоріжжя:

Запоріжжя - хранитель історичної пам'яті, сакральний центр України, колыска української нації, духовний центр слов'янської цивілізації, національної сили духу, Хортицький поріг з минулого в майбутнє, динамічне та молоде місто сталевих сили й енергії.

Бачення розвитку міста Запоріжжя до 2028 року:

Запоріжжя - 2028:

- місто чистих енергій, кришталевих повітря, прозорих вод і охайних берегів, екологічно чисте та безпечне, з достатньою кількістю парків і скверів з цікавими місцями змістовного культурного відпочинку;
- потужний економічний центр з поступовим переважанням енергоефективної та екологічно дружньої креативної економіки, столиця «повітряних моторів», з гармонійним поєднанням високотехнологічного потенціалу та високим рівнем життя мешканців, безцінної культурно-історичної спадщини та унікального туристичного середовища;
- місто однаково комфортне в кожному своєму куточку, чисте, затишне, красиве, з широким спектром послуг, розвиненим і зручним громадським транспортом, стрімке та просторе як Дніпро;
- освітній і науковий центр світового рівня, де створено всі умови для розвитку особистих, творчих і професійних якостей людини; місто здоров'я, культури та спорту; духовної рівноваги та порозуміння, національної єдності, творчої самореалізації щасливих людей; місто вільне й творче, як ціле українство.

Проведені дослідження одностайно проблемним визначають стан довілля внаслідок неефективного господарювання. Однак сфери реального

впливу на покращення стану довкілля ґрунтуються сьогодні на впровадженні всебічної ресурсо- та енергоефективності. Оскільки органи місцевого самоврядування можуть забезпечити сприяння розвитку економіки через розбудову відповідної інфраструктури (технічної, урбаністичної, соціальної), то саме на це пропонується спрямувати спільні зусилля влади, бізнесу та громадськості.

В оцінках громадян питання загального покращення урбаністичного середовища превалює навіть над питаннями економічного розвитку. Але, формулюючи Бачення власного майбутнього, городяни на перше місце ставлять усе, що пов'язано з довкіллям (54% опитаних).

Місія та Бачення будь-якого міста - складові муніципального (територіального) бренду, а він має бути «штучним продуктом» (за формулюванням Місії можна впізнати місто). Основне призначення міста може з часом змінюватися (або є бажання громади це зробити), що відображається у формулюванні Бачення.

Місія та Бачення містить образ людини - жителя міста, які тут живуть, люблять свою малу батьківщину й хочуть, щоб їхні діти жили саме тут.

Члени Координаційної ради з розробки Стратегії визначили Місію та Бачення майбутнього громади у 2028 році, які відображають, як історичне призначення території, так і сучасні уявлення громади про свої конкурентні переваги для успішного стабільного розвитку.

Показники досягнення Бачення:

- Коефіцієнт (індекс) людського розвитку вищий, ніж в середньому по Україні.
- Збільшення середньої тривалості життя вище середньої по Україні - більше 72 років.
- Покращення стану повітряного басейну до належної якості.

Принципи розвитку міста:

- Основою розвитку міста є принципи сталого розвитку. Довкілля, економіка, соціальна сфера знаходяться в гармонійних відносинах, враховуються інтереси нинішніх і майбутніх поколінь.
 - Управління містом здійснюватиметься на засадах якості (TQM-тотал кваліті менеджмент - управління якістю), доброго врядування з найширшим використанням новітніх технологій.
 - Врядування базується на застосуванні превентивних принципів: проблеми вирішуються до настання критичних обставин.
-

4. Стратегічні напрями розвитку міста

Покращення стану довкілля є основною складовою Бачення розвитку міста, сформульованого робочою групою. Усі напрями розвитку міста, з яких складається Бачення, об'єднує ідея дбайливого ставлення та збереження довкілля, створення умов для комфортного проживання, гармонійного розвитку особистості.

З метою досягнення бажаного Бачення, на основі конкурентних переваг громади, визначено чотири стратегічних напрями розвитку Запоріжжя:

- Напряма А. Місто здорового довкілля та ресурсозбереження.
 - Напряма В. Місто підприємництва та креативної економіки.
 - Напряма С. Місто зручної, безпечної та креативної урбаністики.
 - Напряма D. Місто високої якості життя.
-

Запоріжжя – 2028:

- місто чистих енергій, кришталевого повітря, прозорих вод і охайних берегів, екологічно чисте та безпечне, з достатньою кількістю парків і скверів з цікавими місцями змістовного культурного відпочинку;
- потужний економічний центр з поступовим переважанням енергоефективної та екологічно дружньої креативної економіки, столиця «повітряних моторів», з гармонійним поєднанням високотехнологічного потенціалу та високим рівнем життя городян, безцінної культурно-історичної спадщини та унікального туристичного середовища;
- місто однаково комфортне в кожному своєму куточку, чисте, затишне, красиве, з широким спектром послуг, розвиненим і зручним громадським транспортом, стрімке та просторе як Дніпро;
- освітній і науковий центр світового рівня, де створено всі умови для розвитку особистих, творчих і професійних якостей людини; місто здоров'я, культури та спорту; духовної рівноваги та порозуміння, національної єдності, творчої самореалізації щасливих людей; місто вільне й творче, як ціле Українство.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІСТА

Рис. 3. Структура стратегічних напрямів і цілей Стратегії

Обрані стратегічні напрями взаємопов'язані між собою і визначають основні сфери функціонування громади в цілому, на яких необхідно концентрувати зусилля для досягнення позитивних результатів розвитку, захисту та відродження довкілля міста, підвищення конкурентоспроможності у боротьбі за інвестиції, нові робочі місця, трудові ресурси, податкові

надходження та бюджетне фінансування.

Усвідомлюючи різноманітність економічних та соціальних преференцій учасників стратегічного планування, Координаційна рада зазначає, що всі стратегічні Напрями розвитку міста Запоріжжя є рівноцінними та рівнозначними. Послідовність їх викладення у Стратегії ніяк не пов'язана із рівнем значущості для міста в цілому.

У кожному з Напрямів визначено низку необхідних Стратегічних та Оперативних цілей. Стратегічні цілі випливають із стратегічного Бачення і стратегічних Напрямів і утворюють рамки, в яких прийматимуться рішення щодо конкретних цілей та заходів. Сукупність стратегічних цілей має відповідати конкретному стратегічному напрямку. Стратегічна ціль - бажаний результат «цілеспрямованої» діяльності у рішенні ключової проблеми з оптимальним використанням ресурсів. Досягнення Стратегічної мети - спосіб (засіб) рішення проблеми чи реалізації можливості.

Кожна стратегічна ціль конкретизується в оперативних цілях, що є конкретними, обмеженими у часі алгоритмами дій щодо досягнення стратегічних цілей. Сукупність оперативних цілей складає стратегічну ціль.

Оперативні цілі - це фактично проекти, що показують, як необхідно проводити зміни та визначають стратегічні цілі кількісно, показують терміни виконання, конкретних виконавців, результат виконання, обсяги та джерела фінансування, конкретні заходи. Кількість Оперативних цілей має бути такою, щоб досягти Стратегічної цілі.

4.1. Стратегічний напрям А. Місто здорового довкілля та ресурсозбереження

Концепція напрямку базується на визнанні присутності економічної складової в усіх сферах забезпечення життєдіяльності міста. Зміст напрямку - інфраструктурне забезпечення енергоощадної та екологічно дружньої економіки й системи життєдіяльності міста - визначено з огляду на ключові проблеми економічного простору, де останнім часом скорочується наукоємна складова та складові, які б забезпечували створення доданої вартості.

Ринок комунальних послуг є економічною складовою, яка забезпечує, як диференціацію економіки через розвиток спектру послуг і робочих місць у цій сфері, так і загальне підвищення конкурентоспроможності території через впровадження енергоефективних та ресурсощадних технологій у всіх галузях економіки та сферах життєдіяльності міста.

Передбачається, що частина послуг забезпечення життєдіяльності міста надалі буде знаходитися в комунальній власності, у тому числі всі послуги з водопостачання та водовідведення, а також тепlopостачання в частині централізованого надання цих послуг.

Важливим елементом даного напрямку є створення системи ефективного та економічно вигідного поводження з промисловими та твердими побутовими відходами. Має бути впроваджено роздільний збір, сортування та переробка ТПВ, використання частини відходів в якості сировини та джерел альтернативної енергії, налагоджено утилізацію мулових осадів центральних каналізаційних очисних споруд (ЦОС).

Розвиватиметься взаємодія підприємств міста та органів місцевого самоврядування, як в частині розвитку моніторингу за станом довкілля, так і постійної актуалізації стану системи життєзабезпечення міста відповідно до потреб.

Основні показники:

- Задоволеність мешканців станом довкілля.
- Динаміка смертності від онкозахворювань.

Результати SWOT-аналізу напрямку А. Місто здорового довкілля та ресурсозбереження

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - Наявні проектні потужності для виробництва енергоефективного обладнання різних видів - Значний рівень наукових, технологічних розробок у сфері впровадження енергоефективних технологій - Навчальна база для підвищення кваліфікації та перекваліфікації кадрів - Середня заробітна плата вища, ніж в середньому по Україні на 7% - Приєднання до Європейської ініціативи «Угода мерів» - Розроблено План дій сталого енергетичного розвитку міста Запоріжжя 	<ul style="list-style-type: none"> - Значний рівень забруднення р. Дніпро та малих річок - Відсутність програм оздоровлення водної мережі, малих річок - Прямий скид промислових стоків у річки - Відсутність переробки мулових осадів систем водовідведення - Зосередженість значної частини великих промислових підприємств в центрі міста - Безальтернативне водопостачання міста - Велика кількість накопичених промислових відходів, низький рівень їх перероблення - Полігон ТПВ майже вичерпав свій ресурс - Відсутність дієвої програми поводження з ТПВ та їх переробки - Відсутність роздільного збору, вилучення

	<p>цінних та небезпечних компонентів з відходів</p> <ul style="list-style-type: none"> - Високий рівень викидів в атмосферне повітря від промислових підприємств і транспорту - Неузгодженість соціального, економічного, містобудівного та екологічного аспектів розвитку міста - Недостатня розвиненість екологічно безпечних видів транспорту - Відсутність досліджень впливу стану довкілля на здоров'я мешканців
Можливості	Загрози
- Законодавче забезпечення скорочення викидів в атмосферне повітря та промислових стоків	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшення рівня захворюваності (онкологія, серце, дихальні шляхи) - Зростання алергічних захворювань

Проблеми напряму А. Місто здорового довкілля та ресурсозбереження

- Великі обсяги утворення й накопичення промислових відходів, недостатність їх утилізації
- Відсутність швидкого реагування на несприятливі екологічні ситуації
- Неналежний санітарний стан міста, стихійні звалища
- Наднормативне забруднення атмосферного повітря, відсутність якісного моніторингу по всьому спектру шкідливих речовин атмосферного повітря та довкілля в цілому
- Забруднення річки Дніпро стоками (промисловими) та погіршення стану джерела питної води
- Недостатня свідомість громади щодо необхідності збереження довкілля
- Відсутність принципів збалансованості програмних документів (екологічна складова)
- Концентрація підприємств в центрі міста

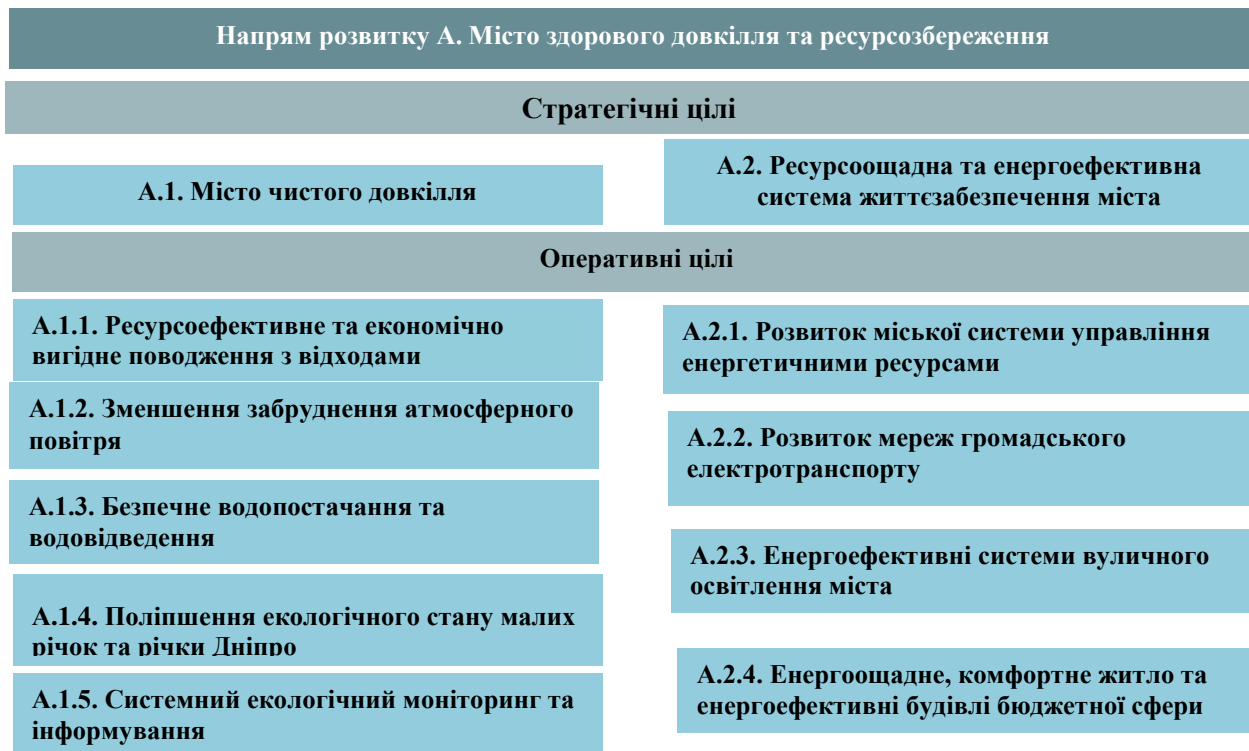

Рис. 4. Структура стратегічних і оперативних цілей за напрямом розвитку А. Місто здорового довкілля та ресурсозбереження

Стратегічна ціль А.1. Місто чистого довкілля

Сфери надання комунальних послуг, які є муніципальними монополіями, мають розвиватися шляхом підвищення економічної ефективності, впровадження технологій, які забезпечують збереження довкілля.

Зберігаючи у комунальній власності діючі та запроектований полігони ТПВ, місто забезпечує безпечне складування, утилізацію та захоронення ТПВ з сортуванням незначного відсотка відходів. Проблемою є відсутність потужностей для безпечного розміщення ТПВ у правобережній частині міста. Полігон ТПВ №2, який обслуговував правобережну частину міста, був закритий у лютому 2007 року, оскільки вичерпав свої можливості. Для будівництва полігону ТПВ №3 на території Сонячної сільської ради Запорізького району Запорізької області відведено земельну ділянку площею 27 га та отримано Державний акт на право постійного користування земельною ділянкою. Розроблено проект «Будівництво полігону твердих побутових відходів №3», проектно-кошторисна документація перерахована в цінах на серпень 2017 року, отримано експертний звіт ДП «Укрдержбудекспертиза», ведеться будівництво. У випадку збереження монополії планується забезпечити поетапний перехід до перероблення відходів на сировину (енергію) не менш, ніж 70% їх обсягів. Для решти забезпечити захоронення з наступним високим рівнем рекультивації використаних земель за сучасними технологічними переробкою та захороненням відходів.

В результаті активного виробничого природокористування підприємствами міста, які мають енергетично-сировинну спеціалізацію, утворюється та накопичується значний обсяг відходів виробництва. Частина їх у процесі виробництва переробляється та використовується в якості вторинних ресурсів, однак значна їх кількість нагромаджується на полігонах і в шламонакопичувачах. За даними Головного управління статистики у Запорізькій області загальний обсяг відходів (I-IV клас небезпеки), накопичених в місті на кінець 2015 року, склав 118 715,2 тис. т, у тому числі I-III класів небезпеки - 761,38 тис. т. У результаті виконання промисловими підприємствами природоохоронних заходів на полігонах промислових відходів звільнилася частина території, зменшилася кількість відходів за рахунок їх утилізації або повернення у виробничий процес. На засадах державно-приватного партнерства у місті створюються умови для скорочення обсягів промислових відходів через стимулювання підприємств до їх скорочення.

Загальна стратегія поводження з промисловими відходами - максимальне скорочення площі під полігонами промислових відходів та їх повернення у виробничий процес, а також виконання промисловими підприємствами заходів з утилізації промислових відходів.

Важливим елементом збереження довкілля є очищення мулових ставків на центральних каналізаційних очисних спорудах Лівого берега (ЦОС-1), які експлуатуються з 1969 року. Чистка ставків виконується драглайном, у зв'язку з цим їх глибина за час експлуатації значно збільшилася - до 1,5-2,5 м від необхідної 0,7 м.

Місто не має нормативних механізмів впливу на підприємства-забруднювачі атмосферного повітря. Тому соціально відповідальний бізнес бере на себе зобов'язання щодо скорочення викидів в атмосферне повітря шляхом переобладнання промислових потужностей, перехід на більш сучасні та менш шкідливі для довкілля технології, а також скорочення шкідливого впливу на довкілля через збільшення площі зелених насаджень як на території підприємств, так і на землях, спеціально відведених містом.

Для вирішення проблеми забруднення атмосферного повітря міста, спільно з основними промисловими підприємствами з урахуванням результатів моніторингу довкілля, який проводиться Гідрометом та ДУ «Запорізький обласний лабораторний центр МОЗ України», розроблено Меморандум про спільні дії Запорізької міської ради та промислових підприємств у сфері покращення стану довкілля м.Запоріжжя, який був підписаний 09.06.2016, який передбачає впровадження додаткових до діючої міської програми природоохоронних заходів, спрямованих на скорочення обсягів викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря від стаціонарних джерел промпідприємств.

Водопостачання міста на 100% забезпечується використанням поверхневих вод басейну р. Дніпро, оскільки знаходиться у межах Українського кристалічного масиву, де запаси підземних вод незначні. Стан поверхневих вод є надзвичайно важливим не тільки з естетичної чи природоохоронної точки зору, а й як єдине джерело водопостачання міста. Загальна довжина р.Дніпро в межах м.Запоріжжя складає 24,2 км, середній багаторічний об'єм стоку (у створі м.Запоріжжя) - 53 куб.км, у маловодний рік він знижується до 32,7 куб.км. Природний режим стоку р.Дніпро зарегульований каскадом з шести водосховищ, які впливають на формування гідрологічного й гідрохімічного режимів у районі міста (Дніпровське й Каховське водосховища). Екологічний стан поверхневих водних об'єктів і якість води в них є основними чинниками санітарного та епідемічного благополуччя населення. Крім р.Дніпро територією міста протікають декілька малих річок - Мокра Московка, Суха Московка, Верхня, Середня та Нижня Хортиця, Кабиця, велика кількість струмків. Загальна довжина малих річок в межах Запоріжжя складає 26 км, струмків - 11,5 км, балок із водотоками - 22,3 км. Важливою складовою оздоровлення довкілля буде відновлення малих річок і їх органічне використання в міському просторі. В частині водопостачання є потреба вивчати можливості та забезпечувати розвиток альтернативного водопостачання.

Передбачається розбудова системи моніторингу довкілля міста. На цей час дослідження його стану здійснюють суб'єкти державного моніторингу довкілля - Запорізький обласний центр з гідрометеорології та Державна установа «Запорізький обласний лабораторний центр МОЗ України». Ця інформація розміщується на сайті центру з гідрометеорології та на сайті Запорізької облдержадміністрації. Необхідна організація відкритої системи моніторингу стану атмосферного повітря та інформування громадян.

ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ

Оперативна ціль А.1.1. Ресурсоефективне та економічно вигідне поводження з відходами

В частині поводження з ТПВ буде реалізовано концепцію «Від захоронення до повної утилізації», в основу якої покладено максимальне використання відходів для отримання додаткових джерел енергії. Відповідно до чинного законодавства необхідно впровадження роздільного збору ТПВ, зокрема, підготовка міста до впровадження сортування відходів та будівництва переробного підприємства з повним циклом переробки.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Формування оптимальної системи полігонів для зберігання та захоронення відходів - Завершення будівництва полігону ТПВ №3 - Підготовка та будівництво підприємств з переробки ТПВ з метантанками й газогенераторними установками, а також з переробки небезпечних відходів - Впровадження селекційного збирання відходів - сучасна інфраструктура роздільного сортування ТПВ з забезпеченням значного відсотку сортування та переробки ТПВ з вилученням небезпечних та ресурсоцінних компонентів - Проведення кампанії у місцевих засобах інформації щодо необхідності роздільного збору сміття - Розробка програми поводження з відходами та удосконалення схеми санітарного очищення міста - Створення умов для МСБ в галузі переробки вторинних ресурсів
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Створено систему ресурсоефективного та економічно вигідного поводження з відходами
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшення частки переробки до 70% відходів - Відсоток стихійних звалищ відходів, відсоток захоронених відходів - Співвідношення частки перероблених та утилізованих відходів до утворених
Відповідальні	<ul style="list-style-type: none"> - Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради - Департамент з управління житлово-комунальним господарством міської ради - Управління з питань екологічної безпеки міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль А.1.2. Зменшення забруднення атмосферного повітря міста

Для скорочення викидів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел необхідно впроваджувати обладнання для очищення викидів, переобладнання промислових потужностей, перехід на більш сучасні та менш шкідливі для довкілля технології виробництва, що забезпечуватиметься впровадженням додаткових природоохоронних заходів, спрямованих на скорочення обсягів викидів.

Для вирішення проблем забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами необхідна розбудова раціональної системи транспортного сполучення відповідно до Генерального плану міста, перегляд маршрутів міських перевезень, покращення транспортного забезпечення міських пасажирських

перевезень шляхом надання пріоритетності використання електротранспорту (тролейбусів, трамваїв, електробусів), збільшення на маршрутах міста транспорту великої та середньої пасажиромісткості. Необхідно вимагати використання паливо-мастильних матеріалів, які відповідають сучасним екологічним нормам відповідно до чинного законодавства. Сприятиме зниженню шкідливого впливу на мешканців створення нових зон зелених насаджень між житловою забудовою та автомагістралями.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Розвиток автоматизованої системи контролю та обліку викидів на джерелах забруднення - Моніторинг виконання Меморандуму про спільні дії Запорізької міської ради та промислових підприємств у сфері покращення стану довкілля м.Запоріжжя - Впровадження екологізації та індустріального симбіозу промислових підприємств - Повторне використання вловленого пилу газоочисток в якості сировини для виробництва продукції підприємств
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Покращення стану атмосферного повітря - Населення поінформоване про стан атмосферного повітря
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Скорочення / збільшення викидів в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел, т на рік - Показники якості атмосферного повітря
Відповідальні	<ul style="list-style-type: none"> - Управління з питань екологічної безпеки міської ради - Промислові підприємства
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль А.1.3. Безпечне водопостачання та водовідведення

Безпечне та ощадне водопостачання для міста можливе через покращення системи комунального водопостачання та водовідведення КП «Водоканал». Необхідно впровадити замкнені цикли, використання локальних очисних споруд для зливових стоків, що призведе до зменшення обсягів забору води, та запровадити схеми повторного використання води для технічних потреб.

Необхідним є організація екологічно безпечного каналізування. Планується поетапна реконструкція мулових ставків з застосуванням сучасних технологій для їх оздоровлення, максимальне скорочення площі з удосконаленням технологічного процесу обробки осаду, покращення відводу мулової води та запобігання забруднення ґрунтових вод, прискорення процесу висихання. Буде забезпечено припинення експлуатації полів фільтрації на острові Хортиця. Доцільним є залучення науковців до вивчення та вирішення питань очищення водойм у природний спосіб.

Для безпечного водоспоживання також необхідні дослідження та пошук варіантів спільної участі споживачів питної води щодо встановлення фільтрів для очищення у місцях використання води. Стратегічним проектом в частині водопостачання може бути комплекс заходів з вивчення можливостей забезпечення альтернативного водопостачання міста, вивчення та застосування локальних способів очищення води.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Зменшення обсягів забору води через впровадження замкнених циклів, удосконалення технології очищення та знезараження води, впровадження повторного використання промивних та дренажних
---------------------------	--

	вод - Встановлення додаткових систем (фільтрів) для очищення води у місцях водоспоживання - Біобезпека водопостачання та водовідведення - Скорочення енергоспоживання в процесі водопостачання та водовідведення - Скорочення площі полів фільтрації (зокрема на о. Хортиця), впровадження сучасних технологій - Реконструкція центральних каналізаційних очисних споруд (ЦОС-1, ЦОС-2)
Результати досягнення цілі	- Забезпечено безпечне та ощадне водопостачання населення питною водою належної якості та водовідведення міста
Індикатори реалізації	- Зменшення обсягів використання свіжої води для виробничих потреб - Кількість реконструйованих мулових ставків
Відповідальні	- Департамент з управління житлово-комунальним господарством міської ради - Управління з питань екологічної безпеки міської ради - КП «Водоканал»
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль А.1.4. Поліпшення екологічного стану малих річок та річки Дніпро

Водопостачання Запоріжжя забезпечується використанням поверхневих вод басейну р. Дніпро. Для поліпшення стану малих річок та річки Дніпро планується щороку здійснювати заходи з відновлення й підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану малих річок шляхом очищення русл, очищення та укріплення берегової лінії, скорочення (припинення) скидів у малі річки забруднених зворотних вод, забезпечення режиму припустимої господарської діяльності у межах прибережних захисних смуг.

Оперативні завдання/ Сфери реалізації проектів	- Організація контролю за якістю і кількістю скинутих у водні об'єкти стічних вод по випускам дощової каналізації міста - Розробка заходів з оздоровлення екологічного стану р.Дніпро в межах міста - Відновлення й підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водних об'єктів міста - Впровадження громадського моніторингу стану водоохоронних зон та захисних смуг
Результати досягнення цілі	- Поліпшено санітарного стану малих річок та річки Дніпро
Індикатори реалізації	- Довжина розчищених русл річок (водойм)
Відповідальний	- Управління з питань екологічної безпеки міської ради - Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль А.1.5. Екологічний моніторинг та інформування

Передбачається організація відкритої системи моніторингу стану атмосферного повітря та інформування громади щодо результатів спостережень суб'єктів державного моніторингу довкілля - Запорізького обласного центру з

гідрометеорології та Державної установи «Запорізький обласний лабораторний центр МОЗ України» на сайті міської влади та придбання обладнаної пересувної лабораторії контролю довкілля для Державної установи «Запорізький обласний лабораторний центр МОЗ України».

Сфери реалізації проектів	- Організація та розбудова відкритої системи моніторингу стану довкілля, зокрема, атмосферного повітря, вод, ґрунтів - Організація механізму обміну інформацією щодо моніторингу складових довкілля між службами автоматизованої системи обліку й контролю основних забруднюючих речовин на території міста усіх відомств - Впровадження системи інформування населення про стан довкілля
Результати досягнення цілі	- Створено відкриту систему моніторингу стану складових довкілля та інформування громади щодо результатів спостережень
Індикатори реалізації	- Підвищення рівня інформування громадян про стан навколишнього середовища
Відповідальний	- Управління з питань екологічної безпеки міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Стратегічна ціль А.2. Ресурсоощадна та енергоефективна система життєзабезпечення міста

Місто Запоріжжя потребує впровадження комплексу заходів щодо забезпечення сталості систем життєзабезпечення, основою якої є енергозбереження. Як місто-учасник Європейської ініціативи «Угода Мерів», Запоріжжя має певні зобов'язання перед європейською спільнотою. У місті затверджено План дій сталого енергетичного розвитку на 2016-2020 роки (ПДСЕР), який є системним документом комплексного впровадження енергоменеджменту. Основною метою ПДСЕР є підвищення рівня енергетичної незалежності міста до 2030 року. В рамках даної стратегії планується здійснення заходів з ефективного використання енергоресурсів у житловому фонді та будівлях бюджетної сфери за умови збереження й підвищення комфорту перебування.

Впровадження енергоефективних технологій сукупно з подоланням монополізації в цій галузі, розвитком ринку надання комунальних послуг сприятиме перетворенню підприємств даної сфери в рентабельні та ефективні виробництва, де може бути створено значну кількість робочих місць.

Місто сприятиме розширенню спектру можливих постачальників енергії, у тому числі за формою власності.

ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ:

Оперативна ціль А.2.1. Розвиток міської системи управління енергетичними ресурсами

Системне комплексне впровадження масштабного енергоменеджменту з метою повної енергетичної незалежності міста до 2050 року відбуватиметься відповідно до Плану сталого енергетичного розвитку міста Запоріжжя. На основі чинного нормативно-правового забезпечення розбудовуватиметься система енергетичного менеджменту, якою буде охоплено житловий фонд,

будівлі соціальної сфери комунальної власності Запорізької міської ради та комунального господарства.

Сфери реалізації проектів	- Системне комплексне впровадження масштабного енергоменеджменту - Використання вторинних теплоносіїв підприємств міста - Впровадження стандартів енергоспоживання для житлового фонду, будівель соціальної сфери та комунального господарства - Впровадження міської програми енергомоніторингу
Результати досягнення цілі	- Відбувається впровадження масштабного енергоменеджменту
Індикатори реалізації	- Скорочення обсягу викидів CO ₂ до 2020 року
Відповідальні	- Департамент економічного розвитку міської ради - Департамент з управління житлово-комунального господарства міської ради - КП «ЗЕНА» Запорізької міської ради - Енергоменеджери 2-го рівня в складі виконавчих органів Запорізької міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль А.2.2. Розвиток мереж громадського електротранспорту

Мережа міського електротранспорту розвиватиметься як комунальний громадський транспорт за рахунок розвитку мережі електрозабезпечення та оновлення муніципального парку електротранспорту, у тому числі, електробусів.

Планується реконструкція існуючої трамвайної колії з улаштуванням шпально-щелевоні конструкції на сумісному полотні з верхнім покриттям з залізобетонних дорожніх плит, модернізація існуючих тролейбусних мереж для районів міста, розвиток маршрутів електробусів.

Сфери реалізації проектів	- Реконструкція існуючої мережі трамвайних колій з улаштуванням шпально-щелевоні конструкції на сумісному полотні з верхнім покриттям з залізобетонних дорожніх плит - Розвиток мережі тролейбусних маршрутів в районах міста - Модернізація системи електрозабезпечення громадського електротранспорту - Модернізація парку міського електротранспорту
Результати досягнення цілі	- Розширено й модернізовано мережі громадського електротранспорту
Індикатори реалізації	- Збільшення відсотку покриття потреб у громадському транспорті електротранспортом шляхом впровадження програми «Запорізький трамвай» - Придбання нового рухомого складу електротранспорту
Відповідальні	- Управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку міської ради - ЗКПМЕТ «Запоріжелектротранс»
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

○ *Міська цільова програма «Забезпечення належної та безперебійної роботи Запорізького комунального підприємства міського електротранспорту «Запоріжелектротранс»*

Оперативна ціль А.2.3. Енергоефективні системи вуличного освітлення міста

Для скорочення споживання електроенергії планується створення системи «розумного» забезпечення міського освітлення та використання альтернативних джерел енергії на всій території міста.

Сфери реалізації проектів	- Створення системи «розумного» забезпечення міського освітлення з застосуванням альтернативних джерел енергії на основі світлодіодних світильників - Поетапне запровадження енергоефективного зовнішнього освітлення мікрорайонів міста
Результати досягнення цілі	- Створено систему «розумного» забезпечення міського освітлення з застосуванням альтернативних джерел енергії
Індикатори реалізації	- Питомий обсяг енергоспоживання мережі освітлення
Відповідальні	- Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради - Департамент економічного розвитку міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль А.2.4. Енергоощадне, комфортне житло та енергоефективні будівлі бюджетної сфери

Планується поетапне підвищення енергоефективності житлових будинків, як у районах багатопверхової забудови, так і в приватному секторі, на основі застосування принципу «ефективний власник - енергоефективне житло». План дій сталого енергетичного розвитку, який є системним документом комплексного впровадження енергоменеджменту передбачає: до 2030 року зниження в 3 рази потреби в тепловій енергії на опалення в 2418 житлових будинків, зниження в 3 рази споживання природного газу в системі теплопостачання; заміщення природного газу в бюджетній сфері та системі гарячого водопостачання міста місцевим паливом та енергією на 100%. Для досягнення таких показників необхідне активне інформування населення щодо можливостей реалізації проектів в рамках державних та міжнародних програм.

У місті діє програма відшкодування відсоткових ставок за залученими в кредитно-фінансових установах короткостроковими кредитами, що надаються об'єднанням співвласників багатоквартирних будинків та житлово-будівельним кооперативам на реалізацію енергозберігаючих і енергоефективних проектів в житлово-комунальному господарстві на 2017 - 2019 роки.

Для забезпечення енергоефективності будівель соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, культура, спорт) буде розроблено та реалізовано проекти з енергоефективності цих галузей, що передбачають впровадження сучасних технологій енергоспоживання муніципальних установ. Основні цілі SEAP Запоріжжя поділяються на три напрямки: енергетичні цілі; фінансові цілі; кліматичні цілі. Зазначені цілі відповідають існуючим потребам міста й зобов'язанням, що передбачені Європейською ініціативою «Угода Мерів» до 2020 року.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Активне інформування населення щодо можливостей реалізації проектів в рамках державної програми «Тепла оселя» - Відшкодування відсоткових ставок по кредитних коштах, залучених ОСББ та ЖБК на впровадження заходів з енергозбереження та енергоефективності у багатоквартирних будинках - Термомодернізація житлових багатоповерхових будинків - Заміщення природного газу у системах гарячого водопостачання багатоповерхових житлових будинків за рахунок використання потенціалу скидного тепла вентиляційних систем та сонячної енергії. - Термомодернізація будівель установ бюджетної сфери - Переведення теплопостачання будівель установ бюджетної сфери на гранульоване паливо та теплові насоси - Модернізація теплових вводів багатоповерхових житлових будинків та громадських будівель на базі індивідуальних теплових пунктів - Переведення гарячого водопостачання міста на скидне тепло від ЦОС-1 - Будівництво газопоршневих когенераційних установок у комунальних котельнях міста - Використання вторинних теплоносіїв підприємств металургійного комплексу для підігріву води - Впровадження інноваційних технологій утилізації тепла стічних вод - Облаштування житлових будинків сонячними колекторами для підігріву води
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Підвищено до належного рівня енергоефективність житлових будинків у районах багатоповерхової забудови та в приватному секторі
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Зниження потреби в тепловій енергії на опалення в 121 будівлі бюджетної сфери - Заміщення природного газу на теплопостачання в 121 будівлі бюджетної сфери за рахунок місцевих відновлювальних джерел енергії - Зниження потреби в тепловій енергії на опалення 214 житлових багатоповерхових будівель
Відповідальні	<ul style="list-style-type: none"> - Департамент з управління житлово-комунального господарства міської ради - Департамент освіти і науки міської ради - Департамент охорони здоров'я міської ради - Департамент економічного розвитку міської ради - Комунальні підприємства
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

- *Міська цільова Програма «ВІКНА» по заміні старих вікон на нові енергозберігаючі у бюджетних установах міста Запоріжжя на 2017-2021 роки*
- *Програма відшкодування відсоткових ставок за залученими в кредитно-фінансових установах короткостроковими кредитами, що надаються ОСББ та ЖБК на реалізацію енергозберігаючих та енергоефективних проектів на 2017-2019 роки*
- *Державна програма «Тепла оселя»*

4.2. Стратегічний напрям В. Місто підприємництва та креативної економіки

Концепцією напрямку є диверсифікація економіки міста через розвиток малого й середнього підприємництва та інновацій, підвищення наукоємності усіх галузей економіки за умов балансу між традиційними галузями та створення умов для підвищення гнучкості економіки міста та її конкурентоспроможності. За рахунок всебічної підтримки інвестицій у наукоємні виробництва з високим рівнем енергозбереження та ресурсозбереження доцільно створити умови для загального оздоровлення економіки міста, як в сенсі підвищення її конкурентоспроможності, так і в сенсі скорочення негативних впливів на довкілля. У традиційній економіці це будуть машинобудування та літакобудування, продовження наукових пошуків щодо нових матеріалів.

Підтримка підприємництва через створення сприятливих умов для його розвитку полягатиме у впровадженні сучасних управлінських технологій, створенні відповідних нормативно-правових умов для реєстрації, діяльності, розвитку бізнесу. Створення умов для підтримки малого та середнього бізнесу, загалом місцевого виробника буде платформою для розвитку галузей виробництва, послуг з високим рівнем доданої вартості.

Спільні зусилля підприємництва та влади буде спрямовано на пошук та просування товарів та послуг місцевих виробників на українському та міжнародних ринках.

Підтримка Креативної економіки, як складової економіки міста, частка якої має поступово зростати, полягатиме у створенні умов для її розвитку. Креативна економіка - це система, в якій і творчість, і соціально-культурний аспект визнані однаково важливими. Креативна економіка розглядається, як нова модель зростання, що передбачає підвищення наукоємності виробництв, а також відносно невеликі початкові інвестиції у «м'яку» інфраструктуру - (Soft infrustructure) - це передусім інфраструктура знання або людський капітал: включно з інституціями, ідеями, культурними нормами, концептами й рішеннями. Це те, що дозволяє підтримувати роботу складних логістичних систем і виготовляти будь який матеріальний продукт, а також зробити його надійнішим, менш витратним, екологічно безпечним.

Креативна економіка є одним з секторів глобальної економіки, що найдинамічніше розвивається та передбачає отримання прибутку завдяки створенню й використанню інтелектуальної власності. Така економіка працює на перетині культури, технологій та бізнесу. Основними гравцями креативної економіки є не лише бізнес (великі підприємства та корпорації творчих індустрій, малі та середні фірми так званих креативних кластерів), але й традиційні організації культури (такі як театри, музеї та бібліотеки), а також посередницькі агенції (між владою та бізнесом), ціллю яких є підтримка культурних індустрій і які виконують консультативні функції, аналіз і оцінку подальшого розвитку. В центрі такої економіки - творчі, незалежні люди з інноваційними ідеями та винахідливістю. Креативна економіка та культурний

капіталізм впливають на образ міст, а також стимулюють нову міську сегрегацію.

У рамках креативної економіки буде сформовано нові економічні моделі, безпечні для довкілля, та нові типи соціальних відносин. За визнанням провідних економістів світу креативні індустрії, становлять від 3% до 12% світового ВВП, отже місто має великі перспективи розвитку за рахунок саме цього типу економіки.

Основні показники:

- Кількість нових робочих місць для жінок та чоловіків в галузях, відмінних від металургії та енергетики;
- Збільшення частки послуг у валовому обсязі товарів та послуг.
- Збільшення частки малого та середнього бізнесу у валовому регіональному продукті.
- Підвищення наукоємності товарів та послуг.
- Диверсифікація ринків збуту товарів і послуг.

Результати SWOT-аналізу напрямку В. Місто підприємництва та креативної економіки

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - Наявні проектні потужності для виробництва енергоощадного обладнання різних видів - Значний рівень наукових, технологічних розробок в сфері впровадження енергоощадних технологій - Навчальна база для підвищення кваліфікації / перекваліфікації кадрів - Середня заробітна плата вища, ніж в середньому по Україні на 7% - Значний туристичний потенціал міста (особливості історичного розвитку, національно-культурне різноманіття, специфічна архітектура міста, природні об'єкти) 	<ul style="list-style-type: none"> - Неузгодженість соціального, економічного, містобудівного та екологічного аспектів розвитку міста - Значне техногенне навантаження на довкілля внаслідок високого рівня розвитку промисловості в місті - Велика кількість промислових відходів, які нагромаджуються на полігонах, у шламосховищах і хвостосховищах - Значні площі виробничих територій, які не використовуються за призначенням - Переважна більшість підприємств металургійної, машинобудівної, хімічної галузі мають зношену інфраструктуру та обладнання, вимагають значних інвестицій - Експортний потік, орієнтований переважно на російський ринок - Більшість підприємств міста відносяться до важкої промисловості та мають високий рівень енергоспоживання - Скоротили або припинили свою діяльність науково-дослідні інститути - Навантаження на одну вакансію в місті в 2016 році становило 16 осіб
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - Значний кліматичний та технологічний потенціал для впровадження сонячної енергетики - Підвищення конкурентоспроможності продукції металургійних підприємств сприятиме впровадженню енергоощадних технологій 	<ul style="list-style-type: none"> - Руйнування або погіршення стану системи транспортного сполучення - Погіршення інвестиційного клімату - близькість до зони АТО - Подальша концентрація у місті екологічно небезпечних виробництв

Проблеми напрямку В. Місто підприємництва та креативної економіки
<ul style="list-style-type: none"> - Відсутність достатньої кількості якісних робочих місць (високий рівень безробіття, недостатня можливість працевлаштування) - Низькі перспективи у молоді щодо навчання, роботи, стагнація промислових майданчиків, сировинно-ресурсна спрямованість підприємств - Недостатня диверсифікація діяльності малого та середнього бізнесу - Високий рівень тіньової економіки - Нерозвинена туристична інфраструктура - Відсутність оптимальних транспортних зав'язків «схід-захід» - Відсутня промоція міста, низький рівень популяризації історії міста

Рис. 5. Структура стратегічних і оперативних цілей за напрямом розвитку В. Місто підприємництва та креативної економіки

Стратегічна ціль В.1. Місто високотехнологічної екологічно безпечної промисловості

Структура економіки міста й надалі буде представлена комплексом підприємств важкої промисловості. Концепція сталого розвитку міста передбачає найширше застосування принципів інженерної екології щодо подальшого розвитку сектору важкої індустрії, комплексний підхід до взаємодії промислового виробництва з навколишнім природним середовищем на основі створення й раціонального функціонування природно-промислових систем різного рангу. Міська рада на умовах партнерства шукатиме механізми впливу для зменшення шкідливого впливу на довкілля, одним із головних завдань якої є

поглиблення реальної співпраці науковців і підприємців.

Передбачається забезпечення рівних конкурентних умов для бізнесів з високим рівнем наукоємності та застосування технологій, дружніх до довкілля. Стратегія передбачає створення технопарків, промислових бізнес-інкубаторів для забезпечення максимально сприятливих умов для підприємств машинобудівної галузі, виробництва високоточного обладнання. Забезпечуватимуться умови для взаємодії бізнесу та науковців, будуть створюватися майданчики для презентації наукових досліджень (віртуальні виставки).

Додаткові зовнішні ресурси для впровадження проектів цього напрямку необхідно залучати, зокрема, шляхом промоції інвестиційного та інноваційного потенціалу м.Запоріжжя.

До проблем, які планується подолати унаслідок реалізації стратегічної цілі відносяться: низький рівень створення нових робочих місць, які задовольняють громаду; високий рівень конкуренції на ринку праці; малий спектр вибору робочих місць для молоді.

ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ:

Оперативна ціль В.1.1. Розвиток нових виробництв з низьким техногенним впливом на довкілля (зокрема переробних індустрій та логістики)

Місто розташоване у центрі великого сільськогосподарського району, який може бути постачальником значних обсягів сільськогосподарської сировини для переробних підприємств. Невисокий рівень ємності місцевого ринку нівелюватиметься тим, що Запоріжжя є частиною Придніпровської міської агломерації (загальна кількість населення близько 2,5 млн. осіб) та логістичними можливостями.

Структура використання земель сільськогосподарського призначення в регіоні та виробництва сільськогосподарської сировини забезпечуватимуть розвиток ринку її переробки та просування продукції на ринки Дніпропетровської та Запорізької областей за умови підкріплення відповідними логістичними можливостями. Планується створити умови для розвитку нових економічних напрямів в сфері переробки та транспортування продуктів сільськогосподарської переробки.

На територіях браунфілдів буде підготовлено території для агропромислових парків та логістичних центрів на підставі розробленої концепції розвитку логістики в Запорізькій області.

Попередньо створено умови для розвитку технополісів та центрів трансферу технологій в машинобудуванні, хімічній промисловості, енергетиці, зокрема виробництво сонячних батарей.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Нормативно-правове забезпечення розвитку підприємництва (положення про інвестиції) - Забезпечення екологічної безпеки та соціальної відповідальності промислових виробництв міста - Диверсифікація економіки міста - Розвиток промислових бізнес-інкубаторів, в першу чергу для переробних індустрій - Створення індустріальних (технологічних) і логістичних парків для розвитку наукоємних виробництв, у т.ч. виробництва
---------------------------	---

	<ul style="list-style-type: none"> органічних елементів для сонячної енергетики - Розвиток малого авіабудування - Інфраструктурне забезпечення умов для створення нових виробництв - Переробка продукції сільськогосподарського виробництва на основі зелених технологій - Підтримка проектів машинобудування у співпраці зі світовими лідерами галузі
Результати досягнення цілі	- Відбувається створення нових підприємств з мінімальним техногенним впливом на довкілля
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Кількість створених робочих місць у галузях, відмінних від металургії та хімічної промисловості - Обсяг інвестицій, залучених в економіку міста
Відповідальний	<ul style="list-style-type: none"> - Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради - Департамент економічного розвитку міської ради - МСП
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль В.1.2. Системне впровадження проєкологічних технологій у бізнесі

Екологізація всіх ланок економіки України, формування ринку екологічних технологій, екопослуг, впровадження проєкологічних технологій є запорукою конкурентоспроможності бізнесів на міжнародних ринках. Відповідно до Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» одними з основних інструментів реалізації національної екологічної політики є впровадження систем екологічного управління та екологічного маркування, які використовуються в системі ISO 14000. Досягнення даної оперативної цілі відбуватиметься за співпраці з Запорізьким науково-виробничим центром стандартизації, метрології та сертифікації. Підвищення соціальної відповідальності бізнесу сприяє свідомому ставленню до стану довкілля Запоріжжя. Впровадження проєкологічних технологій разом зі збільшенням площ зелених насаджень та впровадженням постійного моніторингу сприятиме покращенню стану повітряного басейну міста. Системна діяльність за цим напрямом сприятиме створенню нових робочих місць та підвищенню попиту на нові технології й знання.

Ще одним потужним механізмом розвитку підприємництва та виробництв на основі сучасних технологій є реалізації плану дій сталого енергетичного розвитку міста Запоріжжя. Україна майже не має прикладів системного розвитку підприємництва у даному напрямі. Саме тут можливе активне зростання для бізнесу: від технологій альтернативної енергетики до енергоефективності будівель. Однак для цього потрібні нові кадри, нова логістика, які можуть сформуватися в кластері енергоефективності.

Сфери реалізації проєктів	<ul style="list-style-type: none"> - Заміна обладнання та впровадження екологічно чистих технологій на підприємствах-забруднювачах - Впровадження сучасних технологій при виробництві тепла комунальними підприємствами міста - Розвиток екопослуг - Формування та розвиток кластерів енергоефективності
---------------------------	--

	- Створення умов для екологічної сертифікації продукції у співпраці з Запорізьким науково-виробничим центром стандартизації, метрології та сертифікації
Результати досягнення цілі	- Системно впроваджуються проекологічні технології на підприємствах міста
Індикатори реалізації	- Зниження викидів та оздоровлення повітряного басейну міста - Кількість інноваційно-активних підприємств, одиниць - Обсяг реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %
Відповідальні	- Підприємства-забруднювачі - Управління з питань екологічної безпеки міської ради - Департамент економічного розвитку міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Стратегічна ціль В.2. Місто розвиненого підприємництва

Запоріжжя як сформований металургійний центр з розвиненим машинобудуванням потребує подальшого розвитку, трансформації в бік підвищення технологічності виробництв і поступової диверсифікації економіки для забезпечення сталості розвитку міста, його осучаснення. Стратегічною метою є збереження економічного потенціалу міста, підтримка процесів просування на нові ринки, використовуючи потужний потенціал та гнучкість малого та середнього бізнесу. Особливістю промислових міст є низький рівень культури підприємництва, його традицій. Тому органи місцевого самоврядування та, власне, представники малого та середнього бізнесу мають спрямувати зусилля на розвиток підприємницького духу: з одного боку підвищення поваги до підприємництва, формування позитивного образу підприємця, з іншого - підвищення підприємницької культури, розвитку соціальної відповідальності бізнесу.

Підтримка підприємництва забезпечуватиметься через розвиток бізнес-інфраструктури, системи підтримки стартапів, оптимізації регуляторної політики. Для покращення місцевого бізнес-клімату планується розробка деталізованої Програми підтримки малого та середнього підприємництва.

Перспективними напрямками будуть виробництво нових матеріалів, впровадження енергозберігаючих технологій в усі сфери життя, покращення надання послуг для підприємців, сприяння розвитку ІТ-сфери, розбудова онлайн-сервісів для підприємництва.

До проблем, які планується подолати внаслідок реалізації стратегічної цілі відносяться: високий рівень конкуренції на ринку праці; малий спектр вибору робочих місць для молоді; складний процес запуску бізнесів; відсутність можливостей у МСП щодо вивчення потреб ринку.

ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ:

Оперативна ціль В.2.1. Покращення місцевого бізнес-клімату

Важливим завданням є вдосконалення системи надання адміністративних послуг підприємству, зменшення регуляторного впливу на бізнес за умов удосконалення регуляторної діяльності міської ради та забезпечення прозорості

розподілу й використання комунальних ресурсів для СПД. Це досягатиметься шляхом розміщення у вільному доступі постійно оновлюваних баз даних, створення максимально сприятливих умов для самозайнятості населення, впровадження використання цифрових підписів, перехід на електронний документообіг, дерегуляцію підприємницької діяльності.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Розвиток сучасних Центрив надання адміністративних послуг. - Організаційне забезпечення управлінської підтримки підприємництва - Впровадження електронного документообігу, он-лайн сервісів для підприємництва - Оптимізація надання адміністративних послуг для бізнесу. - Створення прозорих умов доступу до ресурсів - Маркетингова підтримка МСП
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Створено сприятливий бізнес-клімат - Покращено поінформованість місцевого бізнесу щодо інституційних, ресурсних можливостей
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Час, витрачений на отримання дозволів і погоджень
Відповідальний	<ul style="list-style-type: none"> - Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради - Департамент комунальної власності та приватизації міської ради - Департамент архітектури та містобудування міської ради - Управління з питань земельних відносин міської ради - Виконавчі органи, які надають дозвільні послуги
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль В.2.2. Посилення конкурентоспроможності підприємництва, підтримка місцевих виробників і експортерів

Потреба в пошуку нових ринків для місцевого бізнесу вимагає активного та швидкого реагування на ситуацію і є одним із найважливіших пріоритетів. Всебічна підтримка бізнесу здійснюватиметься шляхом просування інформації про місцевого виробника на міжнародному рівні. В рамках досягнення оперативної цілі у співпраці із торгово-промисловою палатою буде організовано постійне інформування суб'єктів МСП щодо тенденцій світових ринків, організовано взаємодію з посольствами визначеного кола країн для організації презентації місцевих бізнесів в країнах - можливих імпортерів.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Створення умов для активного просування та підтримки місцевого виробника шляхом розбудови міжнародних економічних зв'язків - Дні Запоріжжя в країнах світу, посольствах країн - Створення мереж підтримки МСП на внутрішньому ринку. Онлайн-виставки місцевих виробників - Моніторинг ринку та визначення пріоритетних галузей для МСБ - Інвестиційний портфель Запоріжжя - Проведення виставкових заходів для представлення інтересів і потенціалу суб'єктів господарювання - Створення умов для сертифікації продукції місцевих виробників
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшення кількості підприємств-експортерів - Активне позиціонування виробників Запоріжжя на внутрішньому ринку України
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Обсяг експорту по відношенню до попереднього року - Загальний обсяг реалізованої продукції та послуг до

	попереднього року - Кількість проведених виставкових/ярмаркових заходів за участі місцевих товаровиробників
Відповідальні	- Департамент економічного розвитку міської ради - Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради - Запорізька торгово-промислова палата
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль В.2.3. Розвиток людського потенціалу для підприємництва

Оскільки основним джерелом впливу на якість робочої сили була й залишатиметься система освіти, передбачається створити умови для кращого забезпечення кадрами шляхом постійного вивчення потреб ринку праці та адаптацію навчальних програм системи ПТНЗ до його потреб.

Крім цього, є потреба у створенні системи постійного навчання упродовж життя для представників малого та середнього бізнесу на основі гендерної рівності. На основі конкурсу буде визначено організації, які братимуть участь в організації такого навчання. Важливим елементом розвитку буде забезпечення кадрами структурних підрозділів органів місцевого самоврядування на основі спеціальних навчальних програм.

Сфери реалізації проектів	- Моніторинг ринку праці та адаптація навчальних програм ПТНЗ - Мережа молодіжних коворкінг-центрів - Бізнес-школа Запоріжжя (на базі ВНЗ) - Школа конкурентоспроможності для МСП з використанням сучасних методів, технологій, враховуючи інтереси різних груп населення (молодь, жінки, люди з обмеженими можливостями, ВПО) - Консультаційні центри для стартаперів. «Майстерня стартапів» з акцентом на перспективні та інноваційні галузі» - Розвиток підготовки майстрів традиційних промислів
Результати досягнення цілі	- Підготовка фахівців, затребуваних на місцевому ринку праці, готових до самозайнятості
Індикатори реалізації	- Кількість МСП на 10 000 населення
Відповідальний	- Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради - Департамент освіти і науки міської ради - Департамент культури і туризму міської ради - Запорізький міський центр зайнятості
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Стратегічна ціль В.3. Місто креативної економіки

Концепція досягнення стратегічної цілі ґрунтується на тому, що Запоріжжя - місто, спрямоване у майбутнє, має значний культурний і науковий потенціал. Одним з найбільш перспективних напрямків розвитку є індустрія, що походять з індивідуальної творчості, навичок і талантів та мають потенціал до формування добробуту й створення робочих місць через генерування та вико-

ристання інтелектуальної власності. Креативна економіка покликана сформува-ти привабливий інвестиційний клімат, сприяти зростанню соціальної злагоди та розвитку соціальної сфери, модернізувати галузі освіти та культури. Для міста це сфера ІТ-технологій, творчого та наукового пошуку в сфері точного машинобудування, дизайну в найширшому розумінні слова (починаючи від проектування точних машин, архітектурних рішень до дизайну одягу). Запоріжжя здатне розвивати місцеву культуру, генерувати нові ідеї на основі традицій.

До проблем, які планується подолати внаслідок реалізації стратегічної цілі відносяться: малопродуктивні та ризиковані економічні зв'язки; відсутність практики розвитку творчого потенціалу міста; низький рівень використання інфраструктури закладів культури щодо можливостей реалізації творчого потенціалу в місті.

ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ:

Оперативна ціль В.3.1. Формування культурного простору для креативної економіки

Наукові, культурні, навчальні можливості Запоріжжя, зростання ваги інтелектуальної, креативної складової в економічному зростанні створюють умови для розвитку та реалізації креативного класу.

Через зміну структури виробництва, впровадження сучасних будівельних технологій, потреб впровадження енергоощадних і енергоефективних технологій місто потребує активної зміни архітектурного образу, його геопросторового звучання, що створює умови для реалізації значного прошарку креативного класу - архітекторів, художників та інших митців.

Запит суспільства на зміни ставлення до довкілля сприяє розвитку нових технологій в усіх сферах. Таким чином, креативна економіка Запоріжжя може розвиватися у широкому спектрі за такими сферами: розвиток самобутніх мистецтв і промислів, які знаходитимуть реалізацію в туристичній галузі; розвиток сучасного міського простору; створення умов для інформатизації міста.

Сучасне культурне середовище міста та діюча мережа закладів культури повинні наповнитися новим змістом, новими можливостями та знаннями для створення території креативу, де втілюються, поєднуються знання, інноваційні технології й унікальна автентична культурно-духовна спадщина, яка стане осередком культурного діалогу, соціальної злагоди й порозуміння, підґрунтям, на якому об'єднуються різні соціальні верстви населення, усі вікові групи.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Збереження та модернізація мережі закладів культури інфраструктури для формування сучасного культурного простору - Збереження та розвиток нових культурних (креативних) просторів та культурної спадщини - Залучення талантів, створення умов їхнього розвитку - Підтримка фестивальних рухів та ярмарок майстрів - Етно-простори, реалізація артпроектів - Реалізація проектів розвитку простору міста через зміну його образу - Проведення досліджень потенціалу міста у сфері креативної економіки - Комерціалізація сфери культури й мистецтва
Результати	- Розвиток креативного класу в місті

досягнення цілі	- Зростання обсягів продукції в сфері культури - Зростання кількості зайнятого населення
Індикатори реалізації	- Кількість реалізованих арт-проектів та фестивалів - Кількість населення, що отримує послуги у закладах культури
Відповідальний	- Департамент культури і туризму міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль В.3.2. Комерціалізація науки

Традиційно до економіки знань відносять три основні сфери: науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки, інновації, освіти й навчання, а також інформаційно-комунікаційні технології. Цей напрямок є перспективним і доступним для Запоріжжя, оскільки місто має традиції, науковий потенціал, кадрові можливості.

Важливими елементами інноваційного розвитку можуть стати альтернативна енергетика, нові матеріали. Просування за операційною ціллю здійснюватиметься з залученням наукових, освітніх центрів міста. Органи місцевого самоврядування забезпечуватимуть співпрацю ВНЗ, наукових установ та бізнесу.

Сфери реалізації проектів	- Створення бази даних наукових пропозицій, підтримка процесу патентування - Ярмарок ідей для бізнесу від вітчизняних науковців - Забезпечення взаємодії з навчальними, науковими установами міста - Формування єдиного інтелектуального простору
Результати досягнення цілі	- Створено базу даних наукових пропозицій. - Створено майданчик для співпраці бізнесу та наукових установ
Індикатори реалізації	- Кількість наукових розробок, реалізованих бізнесом - Зростання обсягів наукоємної продукції - Кількість проведених конкурсів з розробки бізнес-планів з інноваційною складовою та конкурсів на найкращий стартап з використанням сучасних ІТ технологій
Відповідальний	- Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради - Департамент економічного розвитку - Вищі навчальні заклади (ВНЗ)
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль В.3.3. Підтримка виробництв на основі знань

Економіка знань - це принципово нове світове явище, що прийшло на зміну традиційній економіці екстенсивної експлуатації ресурсів. Її основою є прагнення задовольнити потреби людей таким чином, щоб не завдати шкоди природі, сприяючи при цьому її відтворенню. Інвестиції в знання й таланти вже сприймаються не як данина моді, а як сувора необхідність. Для Запоріжжя завдання ускладнюється необхідністю поєднання цього напряму з впровадженням технологій на основі дбайливого ставлення до довкілля. З огляду на економічні традиції міста основними напрямками можуть бути зелені та ІТ технології, електромобілебудування. За умов обмежених ресурсів органи місцевого

самоврядування створюють інституційне та ресурсне забезпечення процесу.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Розвиток «зеленого» малого та середнього підприємництва: пошук нових ідей - Сприяння організації кластеру «Запорізький електромобіль» - Створення ІТ бізнес-інкубаторів - Розширення можливостей навчальних закладів у сфері підготовки ІТ-спеціалістів - Організація коворкінг центрів для стартапів, зокрема, спільно з університетами
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - В економіку міста залучено міжнародні ІТ компанії - Сформовано кластер «Запорізький електромобіль»
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Кількість наданих можливостей представникам МСП безкоштовно представити власні розробки під час виставкових заходів - Кількість відкритих коворкінгів та просторів для співпраці представників креативних індустрій - Кількість проведених масових заходів з популяризації ІТ - технологій
Відповідальний	<ul style="list-style-type: none"> - Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради - Департамент освіти і науки міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Стратегічна ціль В.4. Відомий центр туризму

Зміна парадигми розвитку для Запоріжжя полягатиме у максимальному використанні туристичного потенціалу. Значний туристичний потенціал міста зумовлений географічним розташуванням, особливостями історичного розвитку, національно-культурним різноманіттям, специфічною архітектурою міста, природними об'єктами, наявністю потенційно брендових туристичних продуктів, унікальним поєднанням у межах міста урбанізованих і індустріалізованих майданчиків з заповідними територіями, що є основою для розвитку туристичної галузі міста, у т. ч. як однієї з бюджетоутворюючих, економічно та соціально ефективних. Для Запоріжжя це новий вид економіки. Однак є потреба у ідентифікації туристичних кластерів і їх підтримці, у тому числі, кадровій та інфраструктурній. Необхідне залучення інвестицій в сферу культури та туризму, розвиток туристичної інфраструктури, у тому числі, інноваційних видів туризму: промислового, подієвого, сакрального, історичного, козацького, природного.

Відсутність культури підтримки туризму вимагатиме додаткових зусиль щодо управлінського, кадрового, логістичного забезпечення. Галузь потребуватиме підготовки кадрів, впровадження політики гостинності, додаткового розвитку логістичних можливостей.

До проблем, які планується подолати унаслідок реалізації стратегічної цілі можна віднести: закритість міста; необ'єктивне інформування щодо туристичних ресурсів міста; низький рівень диверсифікації економіки.

ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ

Оперативна ціль В.4.1. Розвиток туристичної інфраструктури

В основі розвитку туризму на першому етапі будуть напрями історичного

туризму (Хортиця) і технологічний туризм. Необхідно здійснити адаптацію міського простору до потреб туристів: встановити туристичні покажчики для забезпечення знайомства з туристичними об'єктами та маршрутами міста; забезпечити інформаційну підтримку для надання інформації про туристичні об'єкти та розважально-культурні заходи міста; створити Центр надання туристичних інформаційних послуг для безоплатної інформації про місто, його туристичні об'єкти, забезпечити відвідувачів безкоштовними мапами та мобільними додатками-путівниками Запоріжжя; організувати надання консультацій щодо закладів харчування та проживання, руху громадського транспорту, замовлення екскурсій і послуг індивідуальних гідів. Передбачається впровадження проектів, спрямованих на створення зручних умов для гостей, зокрема для матерів і батьків з малолітніми дітьми, встановлення інформаційних сіті-лайтів, створення дитячої мапи міста з зазначенням дружніх до сімей з дітьми закладів.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Створення візит-центрів, центру надання туристичних послуг. - Означення туристичних об'єктів, встановлення інформаційних сіті-лайтів - Туристичні транспортні маршрути з демонстрацією фільмів про місто для туристів - Впровадження маршруту на о. Хортиця в звичайному режимі та режимі маршрутного таксі - Розбудова тематичних парків, нових об'єктів культури - Створення дитячої мапи міста з зазначенням дружніх до сімей з дітьми закладів
Результати досягнення цілі	- Закріплення Запоріжжя у п'ятірці найбільш відвідуваних туристами міст України
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшення туристичних потоків Запоріжжя - Обсяг туристичного збору - Формування стабільного в'їзного потоку до міста
Відповідальний	Департамент культури і туризму міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2018

Програма розвитку туризму в місті Запоріжжі на 2017-2019 роки

Оперативна ціль В.4.2. Ідентифікація та підтримка туристичних кластерів

Визначення потреб ідентифікованих кластерів, таких як кластери подієвого, історичного, сакрального туризму, а також ідентифікація нових сприятиме створенню умов для залучення фахівців, розвитку персоналу, підготовці спеціалістів для задоволення потреб цієї мало розробленої в місті сфери. Основою підтримки на етапі розвитку туризму є забезпечення розвитку інформаційної підтримки кластерів на найближчих ринках, визначення та забезпечення комунікацій з визначеними цільовими групами.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Ідентифікація туристичних кластерів і підтримка їх розвитку - Підготовка гідів для туристичної сфери - Розвиток подієвого, історичного, сакрального туризму - Підтримка місцевих промислів
Результати досягнення цілі	- Ідентифіковано діючі кластери
Індикатори реалізації	- Збільшення учасників туристичних кластерів

Відповідальний	- Департамент культури і туризму міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль В.4.3. Створення унікальних туристичних продуктів

Потреби сучасного туриста, транспортні можливості відкривають нові горизонти туристичних обмінів та напрямів. Збір та розвиток ідей надзвичайного туризму має забезпечити поштовх до розвитку нової й важливої для міста галузі. Наповнення новим змістом вже існуючих туристичних пропозицій, розбудова маршрутів, де Запоріжжя відіграє значну роль, можуть бути частиною більш складних маршрутів, зокрема індустріального туризму, багатоденних маршрутів, які можуть розвиватися у партнерстві туристичних фірм, готелів, громадських рухів. Місто має муніципальні театри, подальший розвиток яких (за умов зростання їхньої популярності серед мешканців міста) може стати основою для театрального, інтерактивного музейного туризму. До невикористаних можливостей слід віднести розбудову туристичних зв'язків з Азовським узбережжям, що може розвиватися за умови створення відповідної логістики.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Розвиток промислового, наукового туризму - Створення єдиного фестивального центру - Розвиток навчального туризму - Розвиток театрального туризму на основі популяризації міських театрів - Підтримка інтерактивних музеїв (етнографічні поселення, ковальні, майстерні гончарів тощо) - Створення музею металургії 19 ст. «Єдиний в Європі мартенівський цех» - Створення майданчику для екстремального туризму (цехи ЗАЛК)
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Створено нові унікальні туристичні продукти - Збільшено кількість відвідувачів міста
Індикатори реалізації	- Кількість туристів на рік
Відповідальний	- Департамент культури і туризму міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

4.3. Стратегічний напрям С. Місто зручної, безпечної та креативної урбаністики

Напрямок передбачає трансформацію міського простору в безпечний в сенсі техногенної, екологічної, соціальної безпеки. Відбуватиметься поступове «розмивання» образу промислового міста, формування інтелектуального, креативного, сповненого духовності, гендерно чутливого міського простору. Напрямок пропонується розвивати за стратегічними цілями, які загалом забезпечуватимуть підвищення якості транспортного сполучення, доступність міського простору, забезпечуватимуть новий рівень благоустрою. Місту потрібен новий бренд сучасного громадського, духовного, інтелектуального простору, який формуватиметься з урахуванням визначених чинними нормативно-правовими актами та науково-проектною документацією: історичний ареал №1 «національний заповідник «Хортиця»; історичний ареал №2 «Старий Олександрівськ» (Олександрівський район); історичний ареал №3 «Соціалістичне Запоріжжя» (лівобережна та правобережна частини Дніпровського району та частина Вознесенівського району).

Розвиток складової, пов'язаної з підтримкою історичних та арт-об'єктів з часом забезпечуватиме розвиток туризму та промоцію міста, підвищить його загальну та інвестиційну привабливість.

Складний, цікавий ландшафт міста може стати його безумовною перевагою, за умов креативної організації. Розвиток міського простору, як зручних самодостатніх районів, з незалежними системами життєзабезпечення, і разом з тим, як єдиного органічного простору, який має різні види сполучення, буде поштовхом до розвитку нових транспортних технологій. Необхідно розвивати усі райони міста однаково якісно з точки зору благоустрою та екологічної безпеки, забезпечивши максимальну доступність об'єктів соціальної сфери, транспортних пересадочних вузлів. Поступовий розвиток туристично-привабливих об'єктів може покласти початок розвитку, насамперед, подієвого, культурного туризму.

Результати SWOT-аналізу напрямку С. Місто зручної, безпечної та креативної урбаністики

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - Розвинені усі види міського сполучення - Місто має транспортні зв'язки міжнародного та національного значення - Впроваджено відеоспостереження міського простору - Наявність у межах міста заповідника на о. Хортиця - Наявність у межах міста об'єктів природно-заповідного фонду - Розвинена соціальна інфраструктура - Забезпечено сполучення ліво та правобережної частини міста - Діють 3 мости та шляхопровід ДніпроГЕС 	<ul style="list-style-type: none"> - Недостатньо мостопереходів - Частково облаштована набережна - Значний обсяг доріг у місті вимагає ремонту - Незадовільний стан озеленення та благоустрою (сквери, парки, ґрунти) - Нерівномірний розподіл проектів озеленення та благоустрою у розрізі районів міста - Місто не пристосовано до потреб людей з особливими потребами та батьків з малолітніми дітьми - Зношений парк електротранспорту - Неоптимальні транспортні маршрути (тривалий час переїзду по місту) - Відсутній водний транспорт - Низький відсоток районів, мікрорайонів, які мають достатній рівень благоустрою

	<ul style="list-style-type: none"> - У зоні житлової забудови розташовані промислові підприємства - Недосконалість оперативного попередження населення у випадку надзвичайних ситуацій
Зовнішні чинники: сприятливі можливості і загрози	
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - Подальші процеси децентралізації, розвитку місцевого самоврядування - Залучення громади до облаштування громадського простору - Розвиток туризму як спонукальний спосіб покращення інфраструктури 	<ul style="list-style-type: none"> - Можливість виникнення надзвичайних ситуацій

Проблеми напряму С. Місто зручної, безпечної та креативної урбаністики	
<ul style="list-style-type: none"> - Дотаційність і збитковість підприємств ЖКГ, монополія на ринку, зношеність інженерних мереж, недосконале регулювання у системах теплопостачання міста, відсутність ефективних управителів житлового фонду - Неналежний стан доріг, недостатньо мостових переходів через Дніпро - Не дружнє до велосипедистів місто - Відсутність якісних тротуарів, інфраструктури для осіб з обмеженими можливостями та батьків з малолітніми дітьми - Не належна організація транспортного сполучення та якість громадського транспорту - Низький рівень благоустрою (парки, газони), нерозвиненість прибережної смуги, відсутність концертних площадок, зон відпочинку - Низькі темпи житлової забудови 	

Напрямок розвитку С. Місто зручної, безпечної та креативної урбаністики		
Стратегічні цілі		
С.1. Зручна, гендерно чутлива система транспортного сполучення	С.2. Безпечне, облаштоване та доступне міське середовище	С.3. Проактивний маркетинг міста
Оперативні цілі		
С.1.1. Розвиток інфраструктури КП «Міжнародний аеропорт	С.2.1. Упорядкування паркових зон у районах міста, доступних для всіх груп населення	С.3.1. Розвиток образу острова Хортиця як центру духовності та історичної пам'яті
С.1.2. Місто комфортної транспортної мережі	С.2.2. Місто креативної архітектури та естетики міського простору	С.3.2. Формування міського бренду та маркетинг міста
С.1.3. Розвиток доступного муніципального транспорту	С.2.3. Охайне місто	
	С.2.4. Безпечне місто	
С.1.4. Розбудова мережі міських мостів і шляхопроводів	С.2.5. Місто здорових традицій	
С.1.5. Місто дружнє для пішоходів та велосипедистів	С.2.6. Вільне для спілкування та використання інтернет-зв'язку міське середовище	

Рис. 6. Структура стратегічних і оперативних цілей за напрямом розвитку С. Місто зручної, безпечної та креативної урбаністики

Стратегічна ціль С.1. Зручна, гендерно чутлива система транспортного сполучення

Створення комфортного, безпечного й доступного для всіх міського середовища, забезпеченого комунікаціями, передбачає розвиток еко транспорту (тролейбус, трамвай) у місті, що забезпечуватиме зниження екологічного тиску на довкілля, поліпшення безпеки міського транспорту. Заміна близько 1000 маршрутних автобусів типу «Спринтер» на більш габаритні автобуси з кращими показниками впливу на довкілля. Вивчається питання впровадження електробусів. Через постійне комплексне вивчення пасажиропотоку буде забезпечено оптимальний рух транспорту. Впровадження системи GPS-навігації для усього міського транспорту, будівництво «розумних» зупинок з інформацією про маршрути, система єдиного «Електронного квитка» забезпечуватиме потрібні параметри комфорту. Планується створення соціального таксі.

Розвиток Запоріжжя як потужного логістичного центру передбачає розбудову повітряного сполучення, насамперед, міжнародний аеропорт, як комунальне підприємство.

ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ:

Оперативна ціль С.1.1. Розвиток інфраструктури КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя»

Важливою складовою розвитку транспортної доступності міста є Запорізький міжнародний аеропорт (КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя»), подальший розвиток якого спрямований на збільшення внутрішніх та міжнародних авіаперевезень.

Сфери реалізації проектів	- Будівництво та реконструкція об'єктів інфраструктури аеропорту Запоріжжя: розширення можливостей злітно-посадкової смуги, покращення комфорту для пасажирів, розвиток допоміжної наземної інфраструктури - Залучення нових авіакомпаній і туристичних фірм
Результати досягнення цілі	- Збільшено пасажиропотік і поліпшено рівень обслуговування пасажирів - Забезпечено належний рівень авіаційної безпеки
Індикатори реалізації	- Підвищення пропускної спроможності аеропорту Запоріжжя
Відповідальний	- Виконавчі органи міської ради - КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя»
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

- *Міська цільова програма «Забезпечення належної та безперебійної роботи комунального підприємства «Міжнародний аеропорт Запоріжжя»*
- *Міська цільова програма «Про вирішення невідкладних проблемних питань комунального підприємства «Міжнародний аеропорт Запоріжжя»*

Оперативна ціль С.1.2. Місто комфортної транспортної мережі

Геополітичні зміни, нові напрями розвитку економіки міста вимагають збереження та розвитку його ролі як зручного транспортного хабу. Спільно з

відповідними регіональними та міськими відповідальними установами, управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку міської ради забезпечує координацію перерозподілу транспортних потоків на території міста з метою їх оптимізації, розвиває систему пересадочних вузлів пасажирського транспорту, сприяє впровадженню проектів з підвищення доступності споруд вокзалів, логістичної інфраструктури усіх видів міжміського сполучення.

Стан дорожньої інфраструктури в місті вимагає особливої уваги. Згідно з діючою програмою проводяться роботи з поточного ремонту та утримання доріг, проведення капітальних ремонтів, реконструкції та будівництва. Концепція оптимізації дорожнього руху має першочергово враховувати аспекти безпеки та надійності роботи транспортної системи. Слід модернізувати систему світлофорів, дорожніх розв'язок і впровадити автоматизовану систему керування дорожнім рухом (АСКДР), а також сучасну систему паркування в громадських місцях, що передбачає скорочення кількості автостоянок та паркувальних майданчиків в центрі міста, житлових забудовах, рекреаційних зонах.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Розробка концепції оптимізації дорожнього руху, створення магістралей швидкісного руху, перерозподіл транспортних потоків на території міста, обмеження транзитних потоків вантажівок - Підвищення безпеки транспортних магістралей міста: модернізація систем світлофорів, дорожніх розв'язок, впровадження автоматизованих систем керування дорожнім рухом (АСКДР) - Створення системи пересадочних вузлів пасажирського транспорту, міжміського й міського сполучення - Упорядкування вокзалів міста, розвиток привокзальних територій як зон покращення бізнесу, реконструкція привокзальної площі - Створення сучасної системи паркування в громадських місцях - Проведення капітальних ремонтів, реконструкції та будівництва доріг міста - Розробка транспортної стратегії, модернізація технологічних систем безпеки руху - Створення ергономічної системи архітектурної доступності об'єктів транспортної інфраструктури для людей з обмеженими можливостями
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Створено систему пересадочних вузлів пасажирського транспорту - Дорожня інфраструктура приведена у належний стан
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Кількість пасажирів, перевезених електротранспортом за рік - Кількість пасажирів, перевезених автотранспортом за рік - Протяжність відремонтованих доріг, утримання доріг (кв. м)
Відповідальний	<ul style="list-style-type: none"> - Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради - Управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку міської ради - Департамент архітектури та містобудування міської ради - Районні адміністрації - Комунальні підприємства
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України

Термін реалізації	2018– 2028
-------------------	------------

- *Міська цільова програма «Про вирішення невідкладних проблемних питань комунального підприємства «Міжнародний аеропорт Запоріжжя»*
- *Міська цільова програма «Проведення комплексного обстеження пасажиропотоків на маршрутах міського пасажирського транспорту загального користування в м. Запоріжжі»*
- *Міська цільова програма «Програма розвитку та вдосконалення міського пасажирського транспорту в місті Запоріжжя на 2017-2019 роки».*

Оперативна ціль С.1.3. Розвиток доступного муніципального транспорту

Розвиток транспортної мережі міста та забезпечення рівня доступності відбуватиметься через оновлення рухомого складу ЗКПМЕТ «Запоріжелектротранс» шляхом закупівлі та реконструкції авто- та електротранспорту у тому числі, з урахуванням потреб осіб з обмеженими можливостями (зокрема, низька підлога). Управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку міської ради провело дослідження пасажиропотоку 92 маршрутів з метою вивільнення проспекту Соборного від мікроавтобусів, створює умови для впровадження єдиного електронного квитка.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Проведення комплексного обстеження пасажиропотоків на маршрутах міського пасажирського транспорту загального користування в місті - Програма підвищення культури водіїв щодо обслуговування мешканців та гостей міста - Електронний квиток - Системи GPS-навігації для міського транспорту
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Вивчені і збалансовані пасажиропотоки - Муніципальний транспорт та соціальні установи мають високий рівень доступності - Удосконалено маршрутну мережу (оптимізація структури рухомого складу автотранспорту кл. I, II, A) та облік пасажирів за категоріями)
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Закупівля нового муніципального транспорту (автобусів великої та середньої місткості, електробуси) - Пристрої дистанційного моніторингу GPS, встановлених на трамваях, тролейбусах, автобусах та автотранспорті - Інтерактивні екрани, встановлені на зупинках міського транспорту
Відповідальний	- Управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

- *Міська цільова програма «Проведення комплексного обстеження пасажиропотоків на маршрутах міського пасажирського транспорту загального користування в м. Запоріжжі»*
- *Програма розвитку та вдосконалення міського пасажирського транспорту в м. Запоріжжі на 2017-2019 роки*

Оперативна ціль С.1.4. Розбудова мережі міських мостів і шляхопроводів

Сполучення лівобережної та правобережної частин міста забезпечується мостами, однак у сучасних умовах вони не забезпечують потреб руху транспорту. Заплановано добудову розпочатого мосту та організація інших транспортних розв'язок. Щороку на території Запоріжжя обслуговуються мости в кількості 55 од. В 2017 році заплановані роботи з будівництва та реконструкції на трьох об'єктах.

Сфери реалізації проектів	- Будівництво пішохідного переходу по вул. Радіальній через шламонакопичувач - Реконструкція шляхопроводу № 1 по вул. Калібровій - Реконструкція шляхопроводу по пр. Металургів
Результати досягнення цілі	- Збудовано/відремонтовано мости, пішохідні переходи та шляхопроводи міста
Індикатори реалізації	- Обсяг залучених та освоєних коштів на рік, тис.грн
Відповідальний	- Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради - Районні адміністрації - Комунальні підприємства
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль С.1.5. Місто дружнє для пішоходів та велосипедистів

Одним із шляхів скорочення викидів в атмосферне повітря є розвиток велотранспорту та створення умов для його імплементації в інфраструктуру міста. Велоінфраструктура надасть громадянам зручну та економну альтернативу автотранспорту; розвантаження доріг, зменшення навантаження на громадський транспорт, вирішить проблему автомобільних заторів; суттєво зменшить кількість ДТП і підвищить безпеку на магістральних дорогах міста.

Сфери реалізації проектів	- Розвиток велоінфраструктури для острова Хортиця та мікрорайонів міста - Розбудова мережі велодоріжок та пішохідних стежок відповідно до потреб містян
Результати досягнення цілі	- Збудовано мережу велодоріжок та пішохідних стежок відповідно до потреб містян
Індикатори реалізації	- Протяжність побудованих та реконструйованих тротуарів та велодоріжок
Відповідальний	- Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради - Районні адміністрації
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Стратегічна ціль С.2. Безпечне, облаштоване та доступне міське середовище

За результатами опитування городяни вважають, що вся територія міста має бути однаково зручною та безпечною з екологічної та соціальної точки зору. У кожному районі будуть створені достатні зелені зони, покращено благоустрій,

у тому числі за рахунок проектів від громади. Найбільш соціально важливі території мають бути забезпечені системами відеоспостереження на основі взаємодії з бізнесом. Відчуття безпеки міста погіршує обмеженість джерел достовірної інформації про стан довкілля, що також є причиною ускладнення стосунків між бізнесом і громадою.

ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ:

Оперативна ціль С 2.1. Упорядкування паркових зон у районах міста, доступних для всіх груп населення

Громадяни міста вимагають розвитку територій зелених насаджень загального користування, прибудинкового озеленення підвищення рекреаційної привабливості паркових зон міста. Необхідно сформулювати концепцію озеленення міста, у якій передбачити максимально можливе збільшення площі зелених насаджень і повне заповнення відкритого ґрунту трав'яним покриттям або мульчею (подрібненою деревиною).

У місті діють «Правила благоустрою території міста Запоріжжя», затверджені рішенням Запорізької міської ради від 27.03.2013 №13, які передбачають обмеження та вимоги щодо «єдиного архітектурного коду міста» в його історичних ареалах, центральних і магістральних вулицях, що надасть можливість зберегти та відтворити історичний вигляд фасадів і архітектурних елементів будівель.

Необхідна концепція щодо зменшення кількості рекламних вивісок і банерів по всій території міста та впровадження пілотних проектів «Відновлення історичного вигляду кварталу».

Розвиток інфраструктури міста має відповідати також потребам зростаючого потоку туристів і включати проекти з розвитку туристичної інфраструктури.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Інвентаризація зелених насаджень, паркових зон міста. - Оцінка рекреаційного потенціалу міста (парки, о. Хортиця, береги природних і штучних водойм, водотоків, а також території, зайняті рослинністю) - Розроблення концепції озеленення міста відповідно до вимог європейських нормативів за рахунок вертикального та дахового озеленення, розвитку територій зелених насаджень загального користування, прибудинкового озеленення - Облаштування та організація нових паркових і рекреаційних ділянок - Реконструкція існуючих парків і скверів, відповідно до тематичних напрямів: ландшафтний парк, парк квітів, парк екстремальних видів спорту - Облаштування місць для здорового та змістовного дозвілля з залученням фахівців культурно-освітньої сфери - Забезпечення потреб туристичної сфери у паркуванні екскурсійного транспорту біля туристичних об'єктів, «гостьові кишені» для екскурсійних автобусів біля Алеї Слави, ДніпроГЕСу, Ландшафтного парку вздовж Прибережної магістралі тощо - Облаштування прибережної території та створення паркової зони на правому березі р. Мокра Московка від автовокзалу до
---------------------------	--

	Прибережної магістралі - Започаткування серед мешканців міста масового висадження саджанців дубів на о.Хортиця (зокрема, в День Запорізького козацтва) - Створення на базі призалізничних скверів (від вокзалу Запоріжжя-II до скверу біля 8-го корпусу ЗНУ) сучасних європейських мініпарків - Розвиток нових прибережних рекреаційних зон
Результати досягнення цілі	- Упорядковано паркові зони, доступні для всіх груп населення та місця для здорового та змістовного дозвілля у кожному районі міста
Індикатори реалізації	- Площа зелених зон м.Запоріжжя
Відповідальні	- Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради - Районні адміністрації міської рад - Комунальні підприємства
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

- Програма розвитку інфраструктури та комплексного благоустрою міста Запоріжжя на 2017-2019 роки

Оперативна ціль С.2.2. Місто креативної архітектури та естетики міського простору

Впровадження проектів з оновлення архітектурного образу міста передбачає його розвиток як модернового, з новим підходом до архітектурних і просторових рішень, з максимальним збереженням привабливих краєвидів, історичних ареалів і окремих пам'яток архітектури, історії, оскільки Запоріжжя включено до Списку історичних населених місць України. Передбачаються проекти планування та розвитку естетики міського простору. Разом із збереженням традиційної забудови, об'єктів, які представляють різні періоди розвитку міста, необхідно забезпечувати його органічний, сучасний стиль.

Сфери реалізації проектів	- Актуалізація містобудівної документації - Збереження історичного вигляду центральної частини міста - Збереження визначених історичних ареалів міста - Реконструкція привокзальної площі - Перетворення о. Хортиця в єдиний історико-культурний ареал. - Конкурс ідей проектів з реконструкції зовнішнього вигляду будинків, що не мають історичного та культурного значення - Креативне поєднання архітектурного минулого та майбутнього міста - Запровадження естетичної та безпечної реклами - Естетичне облаштування зупинок міського транспорту
Результати досягнення цілі	- Розроблена актуальна містобудівна документація та впроваджена низка проектів з формування естетики міського простору
Індикатори реалізації	- Впровадження проекту з формування нового архітектурного образу міста та естетики міського простору
Відповідальний	- Департамент архітектури та містобудування міської ради - Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради - Департамент комунальної власності та приватизації міської рад

Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

- Програма раціонального використання території та комплексного містобудівного розвитку міста Запоріжжя

Оперативна ціль С.2.3. Охайне місто

Ціль передбачає впровадження проектів щодо сучасної організації санітарного контролю, санітарної очистки та благоустрою усієї території міста. На основі впровадження органічного поводження у міському середовищі розвиватиметься культура екологічно дружньої поведінки як городян, так і усіх суб'єктів господарювання. Передбачається впровадження практики обов'язкової естетики та безпеки виконання будівельних, оздоблювальних робіт.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Підготовка та впровадження схеми санітарної очистки міста - Актуалізація правил благоустрою - Обладнання міста достатньою кількістю урн, захищених місць збирання побутових відходів, засобів зручного відпочинку на вулицях міста - Реконструкція міських фонтанів - Забезпечення естетики та безпеки будівельних майданчиків, місць реконструкції будівель
Результати досягнення цілі	- Місто обладнано достатньою кількістю засобів санітарної очистки та благоустрою
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Зменшення кількості несанкціонованих звалищ - Кількість відремонтованих фонтанів - Прибирання урн
Відповідальний	<ul style="list-style-type: none"> - Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради - Районні адміністрації
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018– 2028

Оперативна ціль С.2.4. Безпечне місто

В усіх місцях громадського користування має бути створена система відеоспостереження за територіями та об'єктами міста з можливістю здійснення пошукових завдань в масиві отриманої з камер відеоспостереження інформації та її аналізу за заданими критеріями. Передбачається відновлення системи сховищ та екстреного сповіщення населення.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Розвиток системи відеоспостереження за територіями та об'єктами міста - Розвиток системи екстреного інформування містян
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Створено систему відеоспостереження у міста - Попередження, виявлення і припинення адміністративних, кримінальних, терористичних порушень і попередження щодо ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Кількість правопорушень - Кількість встановлених зон спостереження
Відповідальні	- Управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку

	міської ради - Комунальне підприємство «Центр управління інформаційними технологіями» міської ради - Управління з питань попередження надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

- *Міська цільова програма «Безпечне місто»*
- *Міська цільова програма запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, організація рятування на водах на 2017-2019 роки*

Оперативна ціль С.2.5. Місто здорових традицій

Досягнення оперативної цілі передбачається шляхом створення умов для занять спортом в усіх районах міста, у тому числі, розбудова спортивних майданчиків в мікрорайонах, паркових зонах, перетворення пришкольних територій на осередки спорту та здоров'я. Комплексний підхід забезпечуватиме популяризація спорту та здорового способу життя. Одночасно розвиватимуться можливості для розвитку олімпійських видів спорту, традиційних для міста.

Сфери реалізації проектів	- Розвиток ігрових і водних видів спорту - Збереження та розвиток мережі дитячо-юнацьких спортивних шкіл - Перетворення пришкольних територій на осередки спорту та здоров'я
Результати досягнення цілі	- Формування у міському просторі територій здоров'я, створення умов для розвитку олімпійських видів спорту
Індикатори реалізації	- Кількість відвідувачів спортивних закладів і учасників змагань - Кількість завойованих медалей на змаганнях, міжнародного, всеукраїнського та обласного рівнів
Відповідальний	Департамент спорту, сім'ї та молоді міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018- 2028

Оперативна ціль С.2.6. Вільне для спілкування та використання інтернет-зв'язку міське середовище

Перетворення на зони інформаційної доступності територій вокзалів, ВУЗів, парків, місць громадського відвідування (WI-Fi, зокрема, у транспорті, місця для підзарядки гаджетів).

Сфери реалізації проектів	- Перетворення на зони інформаційної доступності територій вокзалів, ВУЗів, парків, місць громадського відвідування та громадського транспорту (WI-Fi, місця для підзарядки гаджетів)
Результати досягнення цілі	- Визначені території міста мають зони інформаційної доступності
Індикатори реалізації	- Кількість нових зон інформаційної доступності - Наявність інтернет - зв'язку в закладах освіти
Відповідальні	- Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради

	<ul style="list-style-type: none"> - Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради - Департамент освіти і науки міської ради - Управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку міської ради - КП «Центр управління інформаційними технологіями»
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Стратегічна ціль С.3. Проактивний маркетинг міста

Ціль передбачає позиціонування міста, як сакрального центру України. Є потреба формування нового образу міста, ребрендинг: від металургійного центру до центру точних технологій. Доцільно формувати та просувати простір, який підтримує історичні, культурні, духовні традиції міста. Корисним буде залучення соціально відповідальних інвесторів до розвитку історичного культурного комплексу на острові Хортиця.

Необхідно позиціонувати місто для різних цільових аудиторій - потенційних інвесторів, туристів (гостей) та мешканців міста, тобто, забезпечити місту відмінне від інших, бажане місце (або роль) на обраних ринках та в свідомості бажаних представників цільових аудиторій. Для кожної цільової аудиторії існує певний набір цінностей бренду міста, цікавий саме цій цільовій групі. Для інвесторів місто буде цікавим, зокрема, як надійний партнер з привабливими умовами для інвестування, для туристів - гостинне місто унікальної історії, архітектури та культури; а для мешканців - місто затишне, комфортне, зручне та безпечне. При цьому необхідно займатися не лише формуванням іміджу міста, а й виправленням дійсності. Для цього мають бути передбачені проекти з «вирощування» бренду в певних сферах міського життя.

Проекти візуалізації та закріплення бренду доцільно впроваджувати в міському середовищі та інфраструктурі, а проекти поживлення бренду - в культурному середовищі міста з широким використанням закладів культури та унікальних міських культурних подій, наповнених новим «брендовим» змістом. Для управління брендом потрібно сформувати певну організаційну основу брендингу, зокрема нормативне та інституційне забезпечення маркетингу міста.

Результатом комплексу таких дій буде створення позитивного інвестиційного та туристичного іміджу міста, що значно підвищить шанси міста залучити в економіку зовнішні додаткові ресурси.

Промоцію інвестиційного та інноваційного потенціалу м.Запоріжжя буде забезпечено через системний його маркетинг, зокрема, виважену інформаційну політику.

ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ:

Оперативна ціль С.3.1. Розвиток острова Хортиця як центру духовності та історичної пам'яті

На партнерських засадах з керівництвом заповідника, структурними

підрозділами обласної державної адміністрації необхідно розвивати туристичні можливості о. Хортиця, впроваджувати проекти з розбудови тематичних парків, календаря фестивалів, наукових конференцій, читань тощо. Буде забезпечено Інформаційну та маркетингову підтримку заходів, розширено співпрацю з навчальними закладами міста.

Сфери реалізації проектів	- Формування й розповсюдження Календаря фестивалів, наукових конференцій щодо розвитку та промоції образу острова Хортиця як центру духовності та історичної пам'яті - Впровадження екскурсійних програм для школярів
Результати досягнення цілі	- Сформовано образ острова Хортиця як центру духовності та історичної пам'яті, відбувається системна промоція цього образу через низку тематичних проектів
Індикатори реалізації	- Кількість туристів на рік - Кількість реалізованих проектів розвитку острова Хортиця як туристичного центру
Відповідальний	- Департамент культури і туризму міської ради, - КП «Центр управління інформаційними технологіями»
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль С.3.2. Формування міського бренду та маркетинг міста

У попередньому періоді розвитку Запоріжжя склався образ міста як промислового, що вимагає коригування та створення іншого - сучасного, креативного, привабливого іміджу міста на Дніпрі - туристичного, молодіжного, інтелектуального центру. Це досягатиметься шляхом широкого долучення молоді, креативних кіл міста до формування нового образу, акцентування на інтелектуальних, творчих, просвітницьких можливостях міста через розробку та забезпечення реалізації відповідної маркетингової політики, роботу з громадою у напрямі традицій гостинності.

Сфери реалізації проектів	- Розробка маркетингової стратегії міста - Формування нового образу міста шляхом вирощування бренду у міському середовищі - Проведення ділових і культурно-мистецьких заходів з метою «пожвавлення» бренду міста - Проведення унікальних міських культурних подій національного та світового рівня для гостей міста - Системне проведення «брендових» культурних заходів для мешканців - Взаємодія ВНЗ та Заповідника на о.Хортиця у напрямі популяризації пам'яток історії та культури - Школа гостинності - Нові сторінки у мережі ФБ та на сайтах міста
Результати досягнення цілі	- Прийнято маркетингову стратегію розвитку міста та систему візуальної ідентифікації, розпочато системний ребрединг міста
Індикатори реалізації	- Рейтинг міста серед інших міст світу й України
Відповідальний	- Департамент культури і туризму міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

4.4. Стратегічний напрям D. Місто високої якості життя

Сучасна громада, як соціум орієнтований на спільне благо, має забезпечити максимальні умови для збереження та розвитку населення. Темпи скорочення населення у Запоріжжі є вищими, ніж у міст зі схожою економікою, переважно, за рахунок вищого рівня міграції. Тому є нагальна потреба пошуку шляхів збереження населення, за допомогою залучення молоді, створення найкращих умов для самореалізації.

В основу концепції даного напрямку покладено ідею загального розвитку соціокультурного середовища, як підстави для приєднання України до платформи «Креативна Європа» - рамкової програми на підтримку європейського культурного простору.

Напрямок передбачає трансформацію відомчого підходу до управління сферами життєдіяльності міста у гнучку, відкриту, ефективну систему управління взаємопов'язаними соціальними процесами. В основі трансформації - орієнтація на особистість, створення умов для її реалізації, в тому числі системна екологічна й гендерна освіта мешканців міста та підтримка проектів громадських організацій екологічного та гендерного спрямування.

Передбачається створення максимально сприятливих умов для самореалізації особистості через реалізацію стратегічних цілей, спрямованих на розвиток громадянського суспільства, освітньо-культурного середовища, охорони здоров'я. Буде створено також належні умови для розвитку громади, розбудови сучасного соціуму.

Основні показники розвитку за даним напрямком:

- Тривалість життя.
- Якість освіти у місті.
- Рівень захворюваності населення міста.

Результати SWOT-аналізу напрямку D. Місто високої якості життя

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - Висока здатність громади до самоорганізації - Традиції корпоративної соціальної відповідальності бізнесу - Патріотична енергійна громадськість - Значний кадровий потенціал в медицині та освіті - Достатня кількість навчальних закладів - Хортицький історико-культурний заповідник 	<ul style="list-style-type: none"> - Низький рівень довіри громадськості до влади - Недостатня комунікацій між бізнесом, владою, громадськістю - Відсутність центрів громадської комунікації - Недостатній рівень організації освітнього простору - Недостатня кількість місць у дитячих дошкільних навчальних закладах міста - Недостатній рівень сучасного матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів - Невідповідність потреб ринку праці та спеціальностей, на які спрямовано діяльність ВНЗ. - Відсутність програм збереження здоров'я в умовах техногенного перевантаження міста

Зовнішні чинники: сприятливі можливості і загрози	
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - Корпоративне замовлення на випускників ПТНЗ, ВНЗ - Подальший розвиток громадського управління 	<ul style="list-style-type: none"> - Невизначеність механізмів реалізації реформування освіти - Відтік населення

Проблеми напряму D. Місто високої якості життя
<ul style="list-style-type: none"> - Відсутність реальної взаємодії громадськості та влади - Відсутність інформаційних ресурсів для висвітлення життя міста (єдиний інформаційний простір), недостатня поінформованість суспільства, розпорошеність еліти міста у відстоюванні його інтересів, недотримання законів і правил бізнесом і громадянами - Недостатня кількість дошкільних навчальних закладів - Недоступність якісних медичних послуг - Низька чисельність жінок в управлінні на рівні прийняття рішень; відсутність гендерної складової при плануванні - Низька активність бізнесу у вирішенні соціальних проблем

Напрямок розвитку D. Місто високої якості життя		
Стратегічні цілі		
D.1. Освітній простір, що відповідає викликам сучасності	D.2. Оптимізована система охорони здоров'я та соціальних послуг	D.3. Активна, відповідальна громада та ефективне управління містом
Оперативні цілі		
D.1.1. Створення системи конкурентоспроможної освіти у відповідності до потреб ринку праці та розвитку особистості	D.2.1. Місто доступних і якісних медичних послуг	D.3.1. Системна комунікація «влада – громадськість»
D.1.2. Формування єдиного освітнього простору міста	D.2.2. Створення системи профілактики захворюваності	D.3.2. Поширення соціально значущої інформації
D.1.3. Впровадження освіти зі сталого розвитку, зокрема програм екологічної, гендерної освіти	D.2.3. Розвиток системи соціальних послуг і впровадження сучасних механізмів їх надання	D.3.3. Відкрите місто: електронні ресурси для містян та система підтримки їх використання
D.1.4. Розбудова системи безперервної освіти		

Рис. 7. Структура стратегічних і оперативних цілей за напрямом розвитку D. Місто високої якості життя

Стратегічна ціль D.1. Освітній простір, що відповідає викликам сучасності

Трансформація українського освітнього простору та його інтеграція в міжнародний освітній простір має забезпечити високий рівень конкурентоздатності випускників навчальних закладів освіти міста всіх рівнів. Створення умов для підготовки конкурентного на ринку праці спеціаліста

вимагає залучення кваліфікованих фахівців, розвиток навчальної бази та бази практик. Може бути визначено коло стратегічно важливих для міста навчальних закладів.

Продовжуватиметься робота над формуванням доступної та ефективної системи освіти на основі крос-культурності, впровадження сучасних технологій і методів освіти, підвищення прагматичної складової підготовки учня до життя та майбутньої професійної зайнятості.

Удосконалюватимуться програми екологічної та гендерної освіти для різних вікових категорій учнів. Організація системи освіти ґрунтуватиметься на забезпеченні умов для кожної дитини освітніми послугами в межах доступності, створенні умов для забезпечення конкурентної освіти в сформованих актуальних освітніх округах, технічно забезпечених освітніх закладах.

ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ:

Оперативна ціль D.1.1. Створення системи конкурентоспроможної освіти відповідно до потреб ринку праці та розвитку особистості

Освіта світового рівня - це передусім, прагматична освіта, яка забезпечує високий рівень конкурентності випускників з урахуванням процесів глобалізації та розвивається у напрямі стандартизації, економічної інтеграції, крос-культурної взаємодії вищих та професійно-технічних навчальних закладів міста, які створюють умови для підготовки фахівців відповідно до потреб ринку праці, що забезпечуватиметься шляхом постійного моніторингу ринку праці, взаємодії, партнерства департаменту освіти і науки міської ради, вищих та професійно-технічних навчальних закладів, центрів зайнятості.

Передбачається оптимізація мережі професійно-технічних закладів міста через створення регіональних багатопрофільних центрів професійної освіти, створення регіональних рад соціальних партнерів (стейкхолдерів) професійної освіти, які можуть впливати на розвиток регіональних систем ПТО, зокрема й на формування планів державного замовлення на підготовку робітничих кадрів (підготовка STEM - фахівців, підтримка наукових інкубаторів).

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Розвиток системи профорієнтації учнів з урахуванням потреб туристичної сфери, системи енергоменеджменту тощо - Розвиток професійно-технічної освіти відповідно до потреб ринку праці. (Інформаційні технології, сучасна телефонія, обслуговування ПК, телекомунікація, альтернативна енергетика, зелені технології, енергоменеджмент) - Моніторинг ринку праці у співпраці з центрами зайнятості та радою підприємців - Підготовка STEM-фахівців, підтримка наукових інкубаторів. - Планування та забезпечення розвитку мережі закладів профільної середньої освіти академічного спрямування - Розвиток системи профорієнтації молоді з урахуванням потреб туристичної сфери, системи енергоменеджменту
Результати досягнення цілі	- Створено систему конкурентоспроможної освіти у відповідності до потреб ринку праці та розвитку особистості
Індикатори реалізації	Розвиток системи профорієнтації учнів з урахуванням потреб туристичної сфери, системи енергоменеджменту тощо

	- Планування та забезпечення розвитку мережі закладів профільної середньої освіти академічного спрямування
Відповідальний	- Департамент освіти і науки міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль D.1.2. Формування єдиного освітнього простору міста

Операційна ціль спрямована на покращення управління сферою освіти в місті на основі вивчення потреб освітньої галузі та формування баз даних для планування перспективного розвитку навчальних і культурних закладів. В умовах складної просторової будови міста департамент освіти і науки міської ради проводить аналіз відповідності наявної міської мережі освітніх закладів потребам громади, з урахуванням вимог безпеки та здійснює оптимізацію мережі з удосконаленням системи управління освітою, підвищенням ефективності функціонування дошкільних, шкільних і позашкільних закладів освіти у межах визначених освітніх округів. Діяльність спрямовуватиметься на створення умов для формування оптимального доступу до освітніх і культурних закладів в усіх районах міста.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Технічне забезпечення єдиного освітнього простору в межах освітніх округів - Модернізація освітніх округів - Формування оптимальної мережі навчальних закладів міста для задоволення освітніх запитів громади - Модернізація технічної бази навчальних закладів міста - Розбудова умов для он-лайн освіти
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Створено єдиний освітній простір - Забезпечено рівні умови доступу до закладів освіти в усіх районах міста
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечення доступності дошкільної, початкової та базової середньої освіти, позашкільної освіти, якості освіти відповідно до стандартів освіти - Створення умов для навчання учнів за програмами 12-річної повної загальної середньої освіти - Приведення у відповідність до вимог Закону України «Про освіту» типів закладів освіти, що забезпечують здобуття загальної середньої освіти - Модернізація технічної бази навчальних закладів міста. Безпека перебування дітей в закладах освіти
Відповідальний	- Департамент освіти і науки міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018– 2028

Оперативна ціль D 1.3. Впровадження освіти зі сталого розвитку, зокрема програм екологічної, гендерної освіти

Підвищення конкурентоспроможності кожного випускника навчального закладу забезпечуватиметься шляхом впровадження в освітній процес знань і

навичок з реалізації концепції сталого розвитку, підвищення екологічної свідомості, гендерної освіти з використанням варіативного компоненту освіти. Через впровадження конкурсу учнівських проектів буде створено умови для практичного залучення учнів до отримання та застосування нових знань.

Головним пріоритетом у змістовному наповненні навчально-виховного процесу в освітній системі міста є підвищення якості освіти та удосконалення змісту навчально-виховного процесу з реалізації завдань Державних освітніх стандартів базової загальної середньої та початкової освіти, Базового компоненту дошкільної освіти, супроводження реалізації Концепції нової української школи, Концепції національно-патріотичного виховання всіх дітей і молоді, удосконалення системи сімейно-родинного виховання на основі регіональних традицій, впровадження в практику роботи навчальних закладів міста інноваційних технологій навчання й виховання.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Підготовка програми розвитку освітньої системи м.Запоріжжя на 2018-2023 роки - Розбудова умов для онлайн освіти, у тому числі з метою підвищення доступності - Впровадження інклюзивної освіти у навчальних закладах міста - Впровадження програм «сімейної освіти» - Впровадження програм екологічного спрямування - Впровадження програм з питань гендерної рівності
Результати досягнення цілі	- Впроваджено у навчальний процес програмами екологічної та гендерної освіти
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Підготовка та затвердження Програми розвитку освітньої системи м.Запоріжжя на 2018-2023 роки - Впровадження інклюзивної освіти у навчальних закладах міста та розвиток інклюзивного освітнього середовища - Створення інклюзивно-ресурсних центрів у кожному районі міста
Відповідальний	- Департамент освіти і науки міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль D 1.4. Розбудова системи безперервної освіти

Сучасні умови, що змінюються, вимагають від соціуму постійного розвитку. який може забезпечити гнучка та актуальна система безперервної освіти. Міська влада зацікавлена у збереженні та розвитку населення, його соціальній активності, створенні умов для такої освіти на основі системи бібліотек міста з залученням освітніх закладів (ВНЗ, ПТНЗ), на основі ІТ технологій. Буде організовано навчання осіб старшого віку та залучення їх до активної діяльності (в межах статистично визначеного віку працездатності) для компенсації наслідків старіння населення міста. Передбачається, також, створення умов учасникам АТО для отримання актуальних знань.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Освіта для учасників АТО - Розвиток інститутів третього віку як системи соціальної адаптації - Соціалізація незахищених верств населення через освіту
---------------------------	---

Результати досягнення цілі	- Діє система безперервної освіти
Індикатори реалізації	-Кількість громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, яким надаються соціально-педагогічні послуги в «Університеті третього віку» -Задоволення потреб громадян старшого віку та учасників АТО в освітніх програмах
Відповідальні	- Департамент освіти і науки міської ради - Управління соціального захисту міської ради - Департамент культури і туризму міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Стратегічна ціль D.2. Оптимізована система охорони здоров'я та соціальних послуг

Міжнародний досвід, рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі - ВООЗ), а також дослідження специфіки моделі системи охорони здоров'я України свідчать, що єдиним способом забезпечити якісний медичний захист без фінансового стресу для громадян є перехід до фінансування медицини за страховим принципом. Для запровадження в Україні пропонується модель державного солідарного медичного страхування, яка враховує кращі сучасні практики та досвід трансформації систем охорони здоров'я у світі, зокрема у Центральній та Східній Європі. Бюджетні кошти на фінансування медицини розподіляються через новий, сучасний механізм стратегічної закупівлі медичних послуг. Відбувається перехід від фінансування постатейних кошторисів закладів охорони здоров'я - бюджетних установ, розрахованих відповідно до їх існуючої інфраструктури (кількості ліжок, персоналу тощо), до оплати результату (тобто фактично пролікованих випадків або кількості населення) закладам, які перетворюються на автономних постачальників цих послуг, а також аптекам, як постачальникам призначених лікарями лікарських засобів. Таким чином, буде запроваджено принцип «гроші ходять за пацієнтом», а не за інфраструктурою закладів охорони здоров'я та іншими надавачами послуг.

Система охорони здоров'я в місті має всі підстави стати лідером у розбудові страхової медицини та реалізації проектів розвитку сімейної медицини, спираючись на традиції страхування та інноваційність окремих лікувальних закладів.

Паралельно досягнення даної цілі має розвиватися за рахунок розвитку серед жінок і чоловіків культури здорового способу життя, спорту, профілактики захворюваності.

Разом з тим, загальне підвищення середнього віку населення, наявність вимушеної внутрішньої міграції, високий рівень соціальної вразливості значної частини населення вимагає розвитку різноманітних форм соціального захисту

ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ:

Оперативна ціль D.2.1. Місто доступних і якісних медичних послуг

У рамках підготовки та реалізації медичної реформи буде завершено формування електронних баз даних пацієнтів, створено електронну систему контролю за перебуванням мешканців у лікувальних закладах, використанням лікувальних засобів.

Для забезпечення доступності медичних послуг буде завершено формування системи сімейних амбулаторій та забезпечено їх кваліфікованим персоналом, створено оптимальні умови для надання невідкладної допомоги, розпочнеться системна робота з розбудови госпітальних округів на території міста, підготовка до співпраці з ОТГ, розташованими навколо міста.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Формування системи сімейних амбулаторій на основі центрів первинної медико-санітарної допомоги - Впровадження електронного забезпечення процесу надання послуг з лікування та процесу забезпечення ліками - Поглиблення взаємодії пунктів невідкладної допомоги, Центрів ПМСД, екстреної медичної допомоги області - Технічне переоснащення лікувальних закладів - Розвиток міського гемодіалізного центру - Впровадження програм «Поліклініка без черг», «Доступні ліки». - Покращення безпеки закладів охорони здоров'я
Результати досягнення цілі	- Мешканці отримують доступні та якісні медичні послуги
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Середня тривалість життя мешканців міста - Зниження загальної захворюваності населення міста
Відповідальний	- Департамент охорони здоров'я міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль D.2.2. Створення системи профілактики захворюваності

Основна увага приділятиметься підвищенню якості надання медичних послуг з раннього виявлення та профілактики захворювань, в першу чергу, на рівні Центрів первинної медико-санітарної допомоги через покращення спроможності закладів забезпечення ранньої діагностики захворюваності та інформування громадян.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Технічне забезпечення ранньої діагностики захворювань серед дорослого та дитячого населення міста - Застосування сучасних інформаційних технологій лікарями центрів первинної медико-санітарної допомоги в профілактичному інформуванні населення міста - Впровадження програми медичної реабілітації окремих верств населення після техногенних навантажень
Результати досягнення цілі	- Діє система профілактики захворюваності, у тому числі для дітей, студентства
Індикатори реалізації	- Не менше 50% мешканців міста охоплено профілактичними заходами
Відповідальний	- Департамент охорони здоров'я міської ради
Джерела	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним

фінансування	законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль D.2.3. Розвиток системи соціальних послуг і впровадження сучасних механізмів їх надання

Передбачається розширення спектру надання соціальних послуг і їх якості шляхом розширення делегування повноважень органам місцевого самоврядування в сфері організації соціального захисту населення, спектру діяльності органів опіки та піклування в результаті реалізації державної політики деінституалізації інтернатних закладів. За рахунок оптимізації діючої системи надання соціальних послуг передбачається наближення послуги до громадянина, у тому числі шляхом розширення спектру соціальних послуг.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Удосконалення процесу надання соціальних послуг шляхом впровадження сучасних технологій - Розвиток мережі закладів соціальної реабілітації дітей з інвалідністю, соціальна адаптація молоді з інвалідністю - Соціалізація бездомних осіб - Розвиток служби у справах дітей
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Створення комфортних умов для мешканців міста при отриманні соціальних послуг - Розвинена система надання соціальних послуг (модернізація існуючих та створення нових закладів (підрозділів))
Індикатори реалізації	- Задоволення потреб населення у соціальних послугах не нижче 95% від потребуючих у наданні соціальних послуг
Відповідальні	- Управління соціального захисту населення міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Стратегічна ціль D.3. Активна, відповідальна громада та ефективне управління містом

Активізація громади відбуватиметься шляхом створення та розвитку громадських комунікаційних просторів, залучення до реалізації проектів оздоровлення та покращення міського середовища, залучення громадськості до прийняття управлінських рішень, забезпечення рівних умов для розвитку усіх верств громади, у тому числі шляхом створення інститутів третього віку.

Розбудова сучасного управління містом на засадах управління якістю передбачає найширше застосування інструментів забезпечення прозорості усіх процесів - від формування та виконання бюджету, зокрема бюджет участі, до управління ресурсами територіальної громади.

В умовах децентралізації влади в Україні та розбудови інформаційного суспільства, традиційні способи взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянами й бізнесом стають недостатньо ефективними. Для створення нових, більш зручних методів доступу до інформації та послуг застосовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

Впровадження електронного урядування є складним процесом, що вимагає значних фінансових витрат і вирішення цілого комплексу

взаємозалежних політичних, правових, адміністративних і технологічних проблем. Передбачається впровадження та забезпечення публічності механізмів «е-дата», інструменту «Відкрите місто».

ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ:

Оперативна ціль D.3.1. Системна комунікація «влада - громадськість»

Через місцеві, зокрема муніципальні засоби масової інформації буде забезпечено максимально широке інформування громадськості з питань життєдіяльності міста. Шляхом опитування буде визначено коло найбільш актуальних для громади питань і забезпечено їх інформаційне супроводження. Передбачається розширення механізмів залучення громадськості до прийняття управлінських рішень через активізацію інституцій громадянського суспільства, підтримку ОСББ, вуличних та квартальних комітетів, розвиток принципів соціального замовлення. Крім цього, через механізми забезпечення прозорості бюджету буде створено умови для громадського моніторингу найважливіших питань розвитку громади. Громадськість через механізми Бюджету участі отримає можливість реалізації громадських ініціатив.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Розширення комунікації через місцеві ЗМІ та Центри громадських комунікацій - Впровадження механізмів залучення громадськості до прийняття управлінських рішень - Системне екологічне та гендерне інформування мешканців міста. Моніторинг використання екологічного податку - Подальше впровадження бюджету участі - Створення умов проведення загальноміських громадських обговорень - Створення окремого розділу «Довкілля» на веб-сайті міської ради - Заходи щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Діє система комунікації «влада – громадськість»
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Відсоток участі громади в реалізації проектів бюджету участі - Кількість реалізованих проектів, ініційованих громадою міста - Рівень поінформованості громади
Відповідальні	<ul style="list-style-type: none"> - Управління внутрішньої політики, преси та інформації міської ради - Департамент фінансової та бюджетної політики міської ради - Управління з питань екологічної безпеки міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль D.3.2. Поширення соціально значущої інформації

На основі вже існуючих умов інформатизації бібліотек, а саме: вільного доступу до інтернету, наявних робочих місць для читачів, частково проведеної електронної каталогізації створення та забезпечення функціонування центрів впровадження електронних послуг для усіх поколінь мешканців міста.

На базі бібліотек передбачається розвивати центри поширення значущої інформації, пункти соціального навчання. Буде проведено перепідготовку працівників міських бібліотек для співпраці з соціальними службами та центрами надання адміністративних послуг (ЦНАП).

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Розбудова бібліотечної мережі міста через створення центрів надання соціально значущої інформації на базі бібліотек - Бібліотеки - міські комунікаційні простори - Підготовка персоналу бібліотек до надання соціально значущої інформації - Проведення системної роз'яснювальної кампанії серед населення про необхідність роздільного сортування сміття - Впровадження програм інформування з питань енергозбереження - Інформування з питань громадської участі в управлінні містом
Результати досягнення цілі	- Діє система поширення соціально значущої інформації
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Кількість інформаційних та творчих осередків та об'єднань для людей різних вікових категорій - Кількість учасників креативних кластерів - Кількість заходів щодо розповсюдження соціально значущої інформації - Кількість користувачів медіатеками - Кількість аудіо- та відео ресурсів, виданих користувачам медіатеками - Кількість послуг, наданих громадянам
Відповідальні	<ul style="list-style-type: none"> - Департамент культури і туризму міської ради - Управління внутрішньої політики, преси та інформації міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

Оперативна ціль D.3.3. Відкрите місто: електронні ресурси для містян та система підтримки їх використання

Методичні та технологічні принципи та національні стандарти використання ІКТ в діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування є інструментом забезпечення перебудови системи публічного управління. Буде комплексно вирішено питання максимального доступу до соціальних послуг на основі муніципального стандарту, продовжено розвиток ЦНАП і забезпечено їх оптимізацію шляхом збільшення кількості он-лайн послуг. Для якісного виконання поставлених завдань буде створено систему постійного навчання для посадовців місцевого самоврядування.

Сфери реалізації проектів	<ul style="list-style-type: none"> - Розробка електронної карти повноважень підрозділів міської ради - Сертифікація послуг міської ради відповідно до стандартів ISO 9000 - Впровадження «відкритого бюджету» - Підвищення рівня доступності ресурсів комунальної власності - Розбудова онлайн кабінетів громадянина Запоріжжя
---------------------------	---

	<ul style="list-style-type: none"> - Створення та розвиток інституту міста - Створення системи підготовки та підвищення кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування
Результати досягнення цілі	<ul style="list-style-type: none"> - Створено систему підтримки використання електронних ресурсів для містян
Індикатори реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - Рівень задоволеності громадян якістю послуг - Час, витрачений на отримання послуги - Перелік послуг, які надають ЦНАП
Відповідальні	<ul style="list-style-type: none"> - Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради - Департамент реєстраційних послуг міської ради - Управління внутрішньої політики, преси та інформації міської ради - КП «Центр управління інформаційними технологіями» - Департамент фінансової та бюджетної політики міської ради - Департамент комунальної власності та приватизації міської ради
Джерела фінансування	За рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України
Термін реалізації	2018 – 2028

5. Стратегічна екологічна оцінка Стратегії

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Стратегія розвитку міста Запоріжжя до 2028 року відповідає принципам збалансованого розвитку.

Одним з інструментів забезпечення збалансованості Стратегії стало застосування в процесі її розроблення стратегічної екологічної оцінки (СЕО). СЕО - це системний і запобіжний процес, що здійснюється з метою аналізу потенційного впливу на довкілля документів стратегічного характеру, а також з метою інтегрування результатів оцінки в процес прийняття рішень.

СЕО Стратегії здійснювалася за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів за фінансової підтримки Уряду Канади.

Під час роботи над Стратегією було створено окрему Робочу групу з проведення СЕО, в процесі роботи над документом приділялася увага оцінці екологічної ситуації в місті та потенційного впливу стратегічних і оперативних цілей на довкілля.

Для забезпечення виконання СЕО було проведено два засідання Робочої групи, яка:

- схвалила методологію проведення СЕО;
- провела SWOT-аналіз екологічної ситуації в місті;
- проаналізувала тренди стану довкілля міста;
- провела аналіз відповідності цілей Стратегії регіональним екологічним цілям;
- здійснила експертну оцінку ймовірного впливу Стратегії на складові довкілля;
- підготувала рекомендації до стратегічних і оперативних цілей Стратегії та до окремих проектів Стратегії.

Робоча група з проведення СЕО співпрацювала з розробниками Стратегії, що дозволило своєчасно передавати пропозиції, напрацьовані нею, на розгляд розробників Стратегії та інтегрувати СЕО в процес розроблення Стратегії. Спільна робота дозволила вільно обмінюватися інформацією та в робочому порядку вносити пропозиції та враховувати їх при її підготовці.

За підсумками СЕО було підготовлено Звіт про проведення Стратегічної екологічної оцінки Стратегії, в якому зроблені такі висновки:

1. Стратегія базується на принципі збалансованого розвитку, оскільки стратегічні напрями розвитку міста, визначені в Стратегії, охоплюють економічну, екологічну й соціальну складові розвитку. Слід зазначити, що пропозиція Робочої групи з СЕО визначити екологічний напрям, як окремий стратегічний напрям розвитку міста, була врахована розробниками Стратегії. До стратегічних напрямів було включено напрям А. «Місто здорового довкілля та ресурсозбереження».

2. Місто Запоріжжя є одним з найбільших промислових центрів України, в якому сконцентровано потужні підприємства чорної та кольорової металургії, машинобудування, енергетики, хімічної та будівельної промисловості. Високий рівень розвитку промисловості призводить до значного техногенного навантаження на довкілля міста, що спричиняє забруднення повітряного та водного басейнів, земельних ресурсів, негативно впливає на здоров'я населення, флору та фауну. Ускладнює екологічну ситуацію в місті близькість великих промислових підприємств до житлових забудов.

3. Аналіз трендів стану довкілля в місті виявив тенденції зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скорочення забору свіжої води та зменшення скидів зворотних вод, скорочення обсягів утворення відходів і незначне збільшення обсягів утилізації відходів. Разом з тим, загальні обсяги накопичених відходів I-IV класів небезпеки продовжують неухильно зростати, а також відзначається зростання рівня захворюваності. На території Запоріжжя розташовано 13 територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

4. Стратегія в цілому спрямована на зменшення техногенного впливу на довкілля. Цілі Стратегії узгоджуються з регіональними екологічними цілями, визначеними в Стратегії розвитку Запорізької області на період до 2020 року.

5. Основними антропогенними чинниками змін в місті є розвиток металургійної промисловості, машинобудування, енергетики, наявність потенційно небезпечних підприємств.

6. Реалізація Стратегії не повинна призвести до появи нових негативних наслідків для довкілля, якщо під час її реалізації будуть належним чином враховані природоохоронні вимоги. Реалізація багатьох оперативних цілей Стратегії може призвести до покращення екологічної ситуації в місті.

7. Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих негативних впливів на довкілля або здоров'я людей, які будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

8. Під час розробки Стратегії була налагоджена тісна співпраця між Робочою групою з проведення СЕО та розробниками Стратегії. Більшість пропозицій, запропонованих Робочою групою, були враховані.

9. Моніторинг екологічних індикаторів ефективності впровадження Стратегії є важливою формою контролю того, який фактичний вплив на довкілля вона матиме, необхідною передумовою забезпечення збалансованості розвитку міста. Необхідно передбачити регулярність збору моніторингових даних за визначеними індикаторами та їх постійний аналіз для врахування під час прийняття рішень щодо планування розвитку в майбутньому.

З огляду на зазначене можна стверджувати, що в цілому розроблення Стратегії було проведено з урахуванням ймовірних впливів на довкілля та з прагненням їх мінімізації. Реалізація Стратегії за умови дотримання екологічних вимог має сприяти зменшенню антропогенного навантаження на довкілля. Поєднання зусиль, спрямованих на заохочення підприємництва та

покращення міського простору, із зусиллями, спрямованими на пом'якшення несприятливого впливу на довкілля, забезпечуватиме розвиток Запоріжжя як міста безпечного довкілля та високих стандартів життя.

6. Впровадження та моніторинг реалізації Стратегії

Партнерство, координація та об'єднання зусиль суб'єктів господарювання, місцевих органів влади, громадськості Запоріжжя буде основою для досягнення позитивного результату при виконанні Стратегії розвитку міста.

Впровадження Стратегії має здійснюватися шляхом реалізації комплексу організаційних, фінансових і інформаційних заходів, за підтримки всіх учасників процесу місцевого розвитку відповідно до Плану реалізації Стратегії та інших програм, які впливають з неї, а також рішень органів місцевого самоврядування, що приймаються для досягнення цілей, визначених у Стратегії. Забезпечення реалізації - завдання, яке передбачає контроль за діяльністю численних організацій, які беруть участь у процесі впровадження Стратегії.

Місто має комплекс стратегічних документів, які корелюються між собою та спрямовані на досягнення цілей розвитку міста. Генеральний план міста, План дій сталого енергетичного розвитку, інші стратегічні документи реалізовуватимуться на основі програмно-цільового методу формування бюджетів.

Поступово буде здійснено перехід до оптимізації діючих цільових програм, їх кореляції з Планом реалізації Стратегії та включення таких програм як проектних пропозицій до нього.

Організаційні функції забезпечуватиме відповідний орган з управління впровадженням Стратегії (Комітет з управління впровадженням Стратегії), створений у складі представників органів місцевого самоврядування, громадськості, бізнесу. Головною функцією такого Комітету є моніторинг впровадження Стратегії.

Стратегія побудована таким чином, щоб зробити можливим паралельну реалізацію усіх цілей з метою розширення результативності реалізації, поширення позитивного впливу, з урахуванням фінансових можливостей міста, зокрема в частині залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел.

Методика реалізації Стратегії передбачає рейтингування стратегічних, оперативних цілей, визначення пріоритетів впровадження. Черговість проектів у рамках Плану реалізації Стратегії вибудовується так, щоб забезпечити логічну послідовність заходів для поступального руху вперед.

Важливим є здійснення Стратегії в рамках трьох послідовних та взаємопов'язаних програмних циклів (етапів), для кожного з яких розроблятиметься окремий План реалізації Стратегії:

- перший - 2018-2020 роки;
- другий - 2021-2024 роки;
- третій - 2025-2028 роки.

Стратегія передбачає реалізацію заходів, які мають максимально широкий вплив і ефект. За межами стратегічного планування залишається повсякденна діяльність органів місцевого самоврядування, передбачена посадовими інструкціями.

Стратегія зосереджується на цілях і заходах, які можуть бути здійснені за

допомогою цільового впливу місцевих органів влади за рахунок ефективного використання місцевого бюджету, активної підтримки держави (кошти Державного фонду регіонального розвитку), узгодженої програми допомоги з боку донорів і залучення приватних інвестицій.

Стратегія значною мірою ґрунтується на компетентності, готовності та бажанні мешканців міста сприяти змінам і покращенням, особливо в частині забезпечення благоустрою, інвестування в житловий фонд тощо. Стратегічні цілі, визначені цим документом, вказують на точки докладання зусиль і напрями використання ресурсів (у тому числі приватних інвестицій), щоб їх результативність була максимальною з точки зору досягнення стратегічного бачення. Реалізація проектів Плану реалізації Стратегії - це завдання для структурних підрозділів виконавчого комітету міської ради, територіальних органів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, сектору громадських організацій і громадян за підтримки проектів міжнародної технічної допомоги.

Кожні два роки, на основі моніторингу виконання Стратегії, слід здійснювати оцінку необхідності уточнення чи перегляду окремих її елементів у світлі нових тенденцій і обставин, що можуть виникати, впливу зовнішніх і внутрішніх чинників.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься за рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України, в тому числі: коштів державного бюджету; місцевих бюджетів; міжнародної технічної допомоги; міжнародних фінансових організацій; інвесторів, донорських організацій тощо.

Моніторинг реалізації Стратегії

Реалізація Стратегії ґрунтуватиметься на постійному процесі моніторингу виконання заходів Стратегії та оцінки ефективності досягнутих результатів.

Передбачається, що Стратегія є результатом соціального консенсусу. Над розробкою Стратегії та Плану її реалізації працювали представники бізнесу, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, освітніх установ, громадських та інших організацій, що забезпечує реалістичність її виконання та довіру до неї.

Система моніторингу виконання Стратегії включатиме:

- орган, на який покладено моніторинг (Комітет з управління впровадженням Стратегії),
- систему індикаторів (результатів), яка має два рівні: макроекономічні та цільові (кількісні та якісні показники), враховуючи спосіб і терміни збору показників.

Питання моніторингу впровадження проектів і заходів Стратегії мають належати виключно до компетенції Комітету з управління впровадженням Стратегії, який є відповідальним за визначення актуальності та реалістичності стратегічних і операційних цілей та їх досягнення. Для синхронізації рішень і дій органів місцевого самоврядування та представників громади з цілями

Стратегії має бути внесено відповідні зміни до регламентів роботи цих органів, які передбачатимуть узгодженість проектів рішень зі Стратегією, визначатимуть пріоритети використання коштів міського бюджету відповідно з Планом реалізації Стратегії.

У ході моніторингу виконання Стратегії вирішується низка завдань:

- контроль за реалізацією Стратегії в цілому;
- оцінка ступеню досягнення прогресу за стратегічними напрямками, стратегічними та оперативними цілями;
- аналіз інформації щодо змін зовнішніх і внутрішніх чинників розвитку регіону для уточнення та корегування (актуалізації) цілей Стратегії.

Моніторинг базується на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів). Індикатори розділено на індикатори досягнення:

- стратегічного бачення;
- стратегічних напрямів / цілей;
- оперативних цілей / виконання проектів.

Запровадження системи моніторингу передбачає використання індикаторів у рамках концепції «вхід, процес, випуск, результат». Цим індикаторам відповідають показники, що використані у соціально-економічному аналізі території, у тому числі такі, як:

- валовий регіональний продукт на особу;
- доходи громадян;
- демографічні показники;
- рівень екологічного навантаження на одиницю території.

У процесі моніторингу ці показники порівнюються з показниками на дату ухвалення Стратегії, а також з відповідними показниками територій, щодо яких здійснювалось порівняння при проведенні соціально-економічного аналізу для підготовки Стратегії.

Перелік макроекономічних індикаторів (показників), на досягнення прогнозованих значень яких спрямована Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, Стратегія розвитку Запорізької області та Стратегія розвитку міста Запоріжжя

Індикатор	Територія	2015 р	2020 р
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах), у розрахунку на одну особу, грн	Україна	46413,0	57238,0
	Запорізька область	50609,0	56666,0
	Місто Запоріжжя	-	-
Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн	Україна	31044,3	39381
	Запорізька область	35546,7	39515,0
	Місто Запоріжжя	3179,08	7522,75
Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу, дол. США	Україна	1284,0	1750,0
	Запорізька область	526,3	963,0
	Місто Запоріжжя	1158,6	1030,0
Експорт товарів у розрахунку на одну особу, дол. США	Україна	1392,0	2173,0
	Запорізька область	1666,8	2531,0
	Місто Запоріжжя	3289,7	3299,5
Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення, одиниць	Україна	82	93
	Запорізька область	83	91
	Місто Запоріжжя	111	106
Обсяг реалізованої інноваційної продукції у відсотках до загального обсягу реалізованої промислової продукції	Україна	3,3	7,0
	Запорізька область	2,6	6,0
	Місто Запоріжжя	2,9	4,0
Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям державного та місцевого значення вищої категорії (I та II категорії), км доріг на 1 тис. кв. км території	Україна	26,0	29,0
	Запорізька область	36,9	38,9
	Місто Запоріжжя	33,6	34,6
Середньомісячна заробітна плата (номінальна), грн.	Україна	3265,0	5514,0
	Запорізька область	4139,5	5581,0
	Місто Запоріжжя	4470,2	10227,2
Забезпеченість населення лікарями всіх спеціальностей, лікарів на 10 тис. наявного населення на кінець року	Україна	47,9	53,4
	Запорізька область	48,1	49,5
	Місто Запоріжжя	-	-
Рівень обладнання загальної площі житлового фонду водопроводом у міській місцевості, %	Україна	78,5	81,5
	Запорізька область	81,4	83,9
	Місто Запоріжжя	85,9	92,6
Рівень смертності, померлих на 1 тис. населення	Україна	14,6	13,4
	Запорізька область	14,9	14,1
	Місто Запоріжжя	14,6	14,1
Демографічне навантаження на 1 тис. осіб постійного населення віком 16-59 років (міська місцевість), осіб	Україна	560,0	503,4
	Запорізька область	528,3	514,7
	Місто Запоріжжя	-	-
Охоплення дітей 5-річного віку дошкільними навчальними закладами (міська місцевість), %	Україна	70,6	74,0
Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами (міська місцевість), %	Запорізька область	75,6	76
	Місто Запоріжжя		
- закладами дошкільної освіти;		84,7	89
- всіма формами дошкільної освіти		100	100
Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами (міська місцевість%)	Україна	-	-
	Запорізька область	-	-
	Місто Запоріжжя	67	70
	- 1-6 років	87,6	88
	- 3-6 років	88,3	88
	- 3-6(7) років	84,7	89
- 5 років заклади дошкільної освіти	100	100	
- 5 років всіма формами дошкільної освіти			
Питома вага площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці, %	Україна	11	15
	Запорізька область	7	12
	Місто Запоріжжя	4,34	4,34*

** м.Запоріжжя є містом з великим промисловим комплексом із вже сформованою достатньо щільною забудовою, створення нових територій природно–заповідного фонду є неможливим та недоцільним. Тому пріоритетним для міста є збереження та реконструкція існуючих і створення нових територій зелених насаджень.*

Свідченням позитивного результату реалізації Стратегії слугуватиме абсолютне зростання показників, а також випередження темпів поліпшення показників (приріст населення на 1,0 тис. осіб; ВРП на 1 особу; доходи громадян; будівництво житла на 1000 осіб; рівень екологічного навантаження) у порівнянні з середньоукраїнськими показниками, показниками Запорізької області, міст-конкурентів.

Перелік показників (індикаторів) досягнення стратегічних, оперативних цілей розвитку м. Запоріжжя

№	Оперативна ціль/проект	Індикатор	Значення	Відповідальний
НАПРЯМ А. Місто здорового довкілля та ресурсозбереження				
Стратегічна ціль А.1. Місто чистого довкілля				
A.1.1	Ресурсоефективне та економічно вигідне поводження з відходами	-Збільшення частки переробки до 70% відходів -Відсоток стихійних звалищ відходів, відсоток захоронених відходів -Співвідношення частки перероблених та утилізованих відходів до утворених	Після будівництва сміттєпереробного заводу, будуть визначені % перероблених відходів Щорічне зменшення відсотку на 3%	Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради Департамент з управління житлово-комунальним господарством міської ради Управління з питань екологічної безпеки міської ради
A.1.2	Зменшення забруднення атмосферного повітря міста	-Скорочення/збільшення викидів в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел, т на рік. - -Показники якості атмосферного повітря	48,0 Збільшення кількості досліджень стану атмосферного повітря завдяки роботі пересувної лабораторії моніторингу довкілля Державної установи «Запорізький обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України»	Управління з питань екологічної безпеки міської ради Промислові підприємства
A.1.3	Безпечне водопостачання та водовідведення	-Зменшення обсягів використання свіжої води для виробничих потреб -Кількість реконструйованих мулових ставків	1 (ЦОС 1) 3	Департамент з управління житлово-комунальним господарством міської ради Управління з питань екологічної безпеки міської ради КП «Водоканал
A.1.4	Поліпшення екологічного стану малих річок та р. Дніпро	-Довжина розчищених русл річок (водойм)	4,8	Управління з питань екологічної безпеки міської ради Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради Районні адміністрації міської ради
A.1.5	Системний екологічний моніторинг та інформування	Підвищення рівня інформування громадян про стан навколишнього середовища	Постійне інформування населення із залученням ЗМІ та мережі Інтернет	Управління з питань екологічної безпеки міської ради
Стратегічна ціль А.2. Ресурсоощадна та енергоефективна система життєзабезпечення міста				
A.2.1	Розвиток міської системи управління енергетичними ресурсами	Скорочення обсягу викидів CO ₂ до 2020 року	196,6 тис.т/рік (23,15%)	Департамент економічного розвитку міської ради Департамент з управління житлово-комунального господарства міської ради КП «ЗЕНА» Запорізької міської ради Енергоменеджери 2-го рівня в складі

				виконавчих органів Запорізької міської ради
A.2.2	Розвиток мереж громадського електротранспорту	-Збільшення відсотку покриття потреб у громадському транспорті електротранспортом шляхом впровадження програми «Запорізький трамвай» - Придбання нового рухомого складу електротранспорту	9 трамваїв 8 трамваїв 20 тролейбусів	Управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку міської ради ЗКПМЕТ «Запоріжелектротранс»
A.2.3	Енергоефективні системи вуличного освітлення міста	-Питомий обсяг енергоспоживання мережі освітлення	13-20 млн. кВт/год.	Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради Департамент економічного розвитку міської ради
A.2.4	Енергоощадне, комфортне житло та енергоефективні будівлі бюджетної сфери	-Зниження потреби в тепловій енергії на опалення в 121 будівлі бюджетної сфери; -Заміщення природного газу на тепlopостачання в 121 будівлі бюджетної сфери за рахунок місцевих відновлювальних джерел енергії; -Зниження потреби в тепловій енергії на опалення 214 житлових багатоповерхових будівель	35,2 тис. Гкал/рік; 3,2 млн. м3/рік; 135,3 тис.Гкал/рік	Департамент з управління житлово-комунального господарства міської ради Департамент освіти і науки міської ради Департамент охорони здоров'я міської ради Департамент економічного розвитку міської ради Комунальні підприємства
НАПРЯМ В. Місто підприємництва та креативної економіки				
Стратегічна ціль В.1. Місто високотехнологічної екологічно безпечної промисловості				
B.1.1	Розвиток нових виробництв з низьким техногенним впливом на довкілля (зокрема переробних індустрій та логістики)	-Кількість створених робочих місць у галузях, відмінних від металургії та хімічної промисловості. -Обсяг інвестицій, залучених в економіку міста.	Щороку, не менш ніж 15,0 млн.дол.США	Департамент економічного розвитку міської ради Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради МСП
B.1.2	Системне впровадження проєкологічних технологій у бізнесі	-Зниження викидів та оздоровлення повітряного басейну міста. -Кількість інноваційно-активних підприємств, одиниць. Обсяг реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої, %	Не менш, ніж 25 Не менш, ніж 3%	Підприємства-забруднювачі Управління з питань екологічної безпеки міської ради Департамент економічного розвитку міської ради
Стратегічна ціль В.2. Місто розвиненого підприємництва				
B.2.1	Покращення місцевого	Час, витрачений на отримання дозволів і погоджень	Розгляд документів дозвільного характеру становить 10 робочих днів, у разі повторного	Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради

	бізнес-клімату		подання -5 робочих днів. Зменшення терміну розгляду заяв до 10 днів На отримання дозволу і погоджень суб'єктом господарювання на розміщення зовнішньої реклами до 3-х місяців	ради Департамент комунальної власності та приватизації міської ради Департамент архітектури та містобудування міської ради Управління з питань земельних відносин міської ради Виконавчі органи, які надають дозвільні послуги
V.2.2	Посилення конкурентоспроможності підприємництва, підтримка місцевих виробників і експортерів	-Обсяг експорту по відношенню до попереднього року -Загальний обсяг реалізованої продукції та послуг до попереднього року -Кількість проведених виставкових/ярмаркових заходів за участі місцевих товаровиробників	101% 103% Щонайменше 1 виставка щороку	Департамент економічного розвитку міської ради Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради Запорізька торгово-промислова палата
V.2.3	Розвиток людського потенціалу для підприємництва	Кількість МСП на 10 000 населення	Щорічне зростання на 1% Збільшення кількості підприємств з надання туристичних послуг до 350 одиниць в цілому, 5 одиниць на 10 000 населення	Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради Департамент освіти і науки міської ради Департамент культури і туризму міської ради Запорізький міський центр зайнятості
Стратегічна ціль V.3. Місто креативної економіки				
V.3.1	Формування культурного простору для креативної економіки	-Кількість реалізованих арт-проектів та фестивалів - Кількість населення, що отримує послуги у закладах культури	7 од. на рік 460 тис. осіб на рік	Департамент культури і туризму міської ради
V.3.2	Комерціалізація науки	-Кількість наукових розробок, реалізованих бізнесом -Зростання обсягів наукоємної продукції. --Кількість проведених конкурсів з розробки бізнес-планів з інноваційною складовою та конкурсів на найкращий стартап з використанням сучасних ІТ технологій	105% 2 заходи	Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради Департамент економічного розвитку міської ради Вищі навчальні заклади (ВНЗ)
V.3.3	Підтримка виробництв на основі знань	-Кількість наданих можливостей представникам МСП безкоштовно представити власні розробки під час виставкових заходів	10	Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради

		-Кількість відкритих коворкінгів та просторів для співпраці представників креативних індустрій -Кількість проведених масових заходів з популяризації ІТ –технологій	2 заходи щороку	Департамент освіти і науки міської ради
Стратегічна ціль В.4. Відомий центр туризму				
V.4.1	Розвиток туристичної інфраструктури	-Збільшення туристичних потоків Запоріжжя. -Обсяг туристичного збору -Формування стабільного в'їзного потоку до міста	Розширення туристичних продуктів провідними туристичними операторами Збільшення туристичного сезону в місті до 9 місяців Надходження до міського бюджету 3 млн.грн. туристичного збору за умови затвердження програми розвитку туризму в м.Запоріжжя на 2018-2020 роки. Промоція Запоріжжя містами України, в національних і міжнародних ЗМІ та мережі Інтернет	Департамент культури і туризму міської ради
V.4.2	Ідентифікація та підтримка туристичних кластерів	Збільшення учасників туристичних кластерів	до 6 тис. осіб	Департамент культури і туризму міської ради
V.4.3	Створення унікальних туристичних продуктів	Кількість туристів на рік	Формування позитивного іміджу міста у сфері туризму на зовнішньому та внутрішньому туристичному ринку Збільшення туристичного потоку до 300 тис. осіб на рік, та кількості екскурсантів до 700 тис.осіб на рік	Департамент культури і туризму міської ради
НАПРЯМ С. Місто зручної, безпечної та креативної урбаністики				
Стратегічна ціль С.1. Зручна, гендерно чутлива система транспортного сполучення				
C.1.1	Розвиток інфраструктури КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя»	Підвищення пропускнуої спроможності аеропорту Запоріжжя	400 пасажирів/год.	Виконавчі органи міської ради КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя»
C.1.2	Місто комфортної транспортної мережі	-Кількість пасажирів, перевезених електротранспортом, за рік -Кількість пасажирів, перевезених автотранспортом, за рік -Протяжність відремонтованих доріг, утримання доріг (кв. м)	53,8 млн.чол. 65,59 млн. чол Відремонтованих доріг - 470838 м2 Утримання доріг - 5323300 м2 Створення топографічних планів М1:2000 в цифровій та графічній формах на територію м.Запоріжжя з розробленням плану червоних ліній (на 2017-2018 роки - 7,5 млн.грн.)	Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради Управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку міської ради Департамент архітектури та містобудування міської ради Районні адміністрації міської ради Комунальні підприємства

C.1.3	Розвиток доступного муніципального транспорту	-Закупівля нового муніципального транспорту (автобусів великої та середньої місткості, електробуси) -Пристрої дистанційного моніторингу GPS, встановлених на трамваях, тролейбусах, автобусах та автотранспорті -Інтерактивні екрани, встановлені на зупинках міського транспорту	185 од. автобусів 30 од. електробусів 180 од. 64 од.	Управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку міської ради
C.1.4	Розбудова мережі міських мостів і шляхопроводів	Обсяг залучених та освоєних коштів на рік, тис.грн.	КП «УКБ» - 18310,667; будівництво автотранспортної магістралі - співфінансування за рахунок коштів місцевого бюджету (20 млн. грн.)	Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради Районні адміністрації міської ради Комунальні підприємства
C.1.5	Місто дружнє для пішоходів та велосипедистів	Протяжність побудованих та реконструйованих тротуарів та велодоріжок.	11310 м.п.	Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради Районні адміністрації
Стратегічна ціль С.2. Безпечне, облаштоване та доступне міське середовище				
C.2.1	Упорядкування паркових зон у районах міста, доступних для всіх груп населення	Площа зелених зон м.Запоріжжя	8582700 кв.м	Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради Районні адміністрації міської ради Комунальні підприємства
C.2.2	Місто креативної архітектури та естетики міського простору	Впровадження проекту з формування нового архітектурного образу міста та естетики міського простору	Розробка концепції дизайну архітектурного середовища м.Запоріжжя	Департамент архітектури та містобудування міської ради Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради Департамент комунальної власності та приватизації міської рад
C.2.3	Охайне місто	- Зменшення кількості несанкціонованих звалищ - Кількість відремонтованих фонтанів - Прибирання урн	43 од. чаші фонтанів 2737 од.	Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради Районні адміністрації
C.2.4	Безпечне місто	-Кількість правопорушень. -Кількість встановлених зон спостереження	Поступове зменшення правопорушень. Не менш, ніж на 10% щороку 3099 шт.	Управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку міської ради Комунальне підприємство «Центр управління інформаційними технологіями» міської ради Управління з питань попередження надзвичайних ситуацій та цивільного захисту

				населення міської ради
C.2.5	Місто здорових традицій	-Кількість відвідувачів спортивних закладів і учасників змагань -Кількість завойованих медалей на змаганнях, міжнародного, всеукраїнського та обласного рівнів	114100 550	Департамент спорту, сім'ї та молоді міської ради
C.2.6	Вільне для спілкування та використання інтернет-зв'язку міське середовище	Кількість нових зон інформаційної доступності Наявність інтернет - зв'язку в закладах освіти	Наявність офіційного веб-сайту та сторінки у соціальній мережі «Фейсбук» 246 закладів	Департамент інфраструктури та благоустрою міської ради Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради Департамент освіти і науки міської ради Управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку міської ради КП «Центр управління інформаційними технологіями»
Стратегічна ціль С.3. Проактивний маркетинг міста				
C.3.1	Розвиток острова Хортиця як центру духовності та історичної пам'яті	-Кількість туристів на рік -Кількість реалізованих проєктів розвитку острова Хортиця як туристичного центру	Збільшення туристичного потоку до 300 тис. осіб на рік, збільшення кількості екскурсантів до 700 тис. осіб на рік Проведення 10 заходів міського, загальноукраїнського та загальноєвропейського масштабу	Департамент культури і туризму міської ради Комунальне підприємство «Центр управління інформаційними технологіями»
C.3.2	Формування міського бренду та маркетинг міста	Рейтинг міста серед інших міст світу й України	Проведення масштабної кампанії щодо формування позитивного іміджу м.Запоріжжя та маркетингової політики. Вхід міста до ТОП 5 туристичних міст України (4 місце)	Департамент культури і туризму міської ради
НАПРЯМ D. Місто високої якості життя				
Стратегічна ціль D.1. Освітній простір, що відповідає викликам сучасності				
D.1.1	Створення системи конкурентоспроможної освіти у відповідності до потреб ринку праці та розвитку особистості	-Розвиток системи профорієнтації учнів з урахуванням потреб туристичної сфери, системи енергоменеджменту тощо - Планування та забезпечення розвитку мережі закладів профільної середньої освіти академічного спрямування	Системне ознайомлення учнів з переліком професій, які гостро потребує ринок праці Відповідність мережі запитам	Департамент освіти і науки міської ради
D.1.2	Формування єдиного освітнього простору міста	- Забезпечення доступності дошкільної, початкової базової середньої та позашкільної освіти, якості її відповідно до стандартів освіти - Створення умов для навчання учнів за	Забезпечення достатньої кількості місць в закладах дошкільної освіти Створення необхідної матеріально-технічної	Департамент освіти і науки міської ради

		<p>програмами 12-річної повної загальної середньої освіти</p> <ul style="list-style-type: none"> - Приведення у відповідність до вимог Закону України «Про освіту» типів закладів освіти, що забезпечують здобуття загальної середньої освіти - Модернізація технічної бази навчальних закладів міста. Безпека перебування дітей в закладах освіти 	<p>бази закладів загальної середньої освіти</p> <p>Забезпечення кваліфікованими кадрами</p> <p>Безпечне перебування дітей в закладах освіти</p>	
D.1.3	Впровадження освіти зі сталого розвитку, зокрема програм екологічної, гендерної освіти	<ul style="list-style-type: none"> - Підготовка та затвердження Програми розвитку освітньої системи м.Запоріжжя на 2018-2023 роки -Впровадження інклюзивної освіти у навчальних закладах міста та розвиток інклюзивного освітнього середовища - Створення інклюзивно-ресурсних центрів в кожному районі міста 	<p>Реалізація Програми розвитку освітньої системи м.Запоріжжя</p> <p>Формування мережі спеціальних та інклюзивних класів за запитами та згодою батьківської громадськості</p> <p>7 центрів</p>	Департамент освіти і науки міської ради
D.1.4	Розбудова системи безперервної освіти	<ul style="list-style-type: none"> -Задоволення потреб громадян старшого віку та учасників АТО в освітніх програмах -Кількість громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, яким надаються соціально-педагогічні послуги в «Університеті третього віку» 	<p>Проходження навчання комп'ютерній грамотності</p> <p>500 осіб на рік</p> <p>не нижче 900 осіб</p>	Департамент культури і туризму міської ради Управління соціального захисту міської ради Департамент освіти і науки міської ради
Стратегічна ціль D.2. Оптимізована система охорони здоров'я та соціального захисту				
D.2.1	Місто доступних і якісних медичних послуг	<ul style="list-style-type: none"> -Середня тривалість життя мешканців міста -Зниження загальної захворюваності населення міста 	<p>71,2 роки</p> <p>Стабілізація показника на рівні 66788,3 на 100 тис. населення</p>	Департамент охорони здоров'я міської ради
D.2.2	Створення системи профілактики захворюваності	Не менше 50% мешканців міста охоплено профілактичними заходами	не менше 80%	Департамент охорони здоров'я міської ради
D.2.3	Розвиток системи соціальних послуг і впровадження сучасних механізмів їх надання	Задоволення потреб населення у соціальних послугах не нижче 95% від потребуючих у наданні соціальних послуг.	95%	Управління соціального захисту населення міської ради
Стратегічна ціль D.3. Активна, відповідальна громада та ефективне управління містом				
D.3.1	Системна комунікація «влада – громадськість»	<ul style="list-style-type: none"> -Відсоток участі громади в реалізації проектів бюджету участі -Кількість реалізованих проектів, ініційованих 	<p>Участь 46784 мешканця міста- понад 10%</p> <p>21 проект</p> <p>Поширення інформації щодо розвитку громади</p>	Управління внутрішньої політики, преси та інформації міської ради Департамент фінансової та бюджетної

		<p>громадою міста</p> <p>-Рівень поінформованості громади</p>	<p>шляхом інформування на веб-сайті міської влади, у ЗМІ, на зовнішніх носіях.</p>	<p>політики міської ради</p> <p>Управління з питань екологічної безпеки міської ради</p>
D.3.2	<p>Поширення соціально значущої інформації</p>	<p>- Кількість інформаційних та творчих осередків та об'єднань для людей різних вікових категорій</p> <p>- Кількість учасників креативних кластерів</p> <p>- Кількість заходів щодо розповсюдження соціально значущої інформації</p> <p>- Кількість користувачів медіатеками</p> <p>- Кількість аудіо- та відео ресурсів, виданих користувачам медіатеками</p> <p>Кількість послуг, наданих громадянам</p>	<p>50 од. на рік</p> <p>1,5 тис. осіб на рік</p> <p>700 од. на рік</p> <p>2,5 тис. осіб на рік</p> <p>500 од. на рік</p> <p>Поширення у засобах масової інформації та мережі Інтернет про відкриття нових туристичних об'єктів у місті, заплановані заходи туристичної спрямованості та компаній щодо підвищення туристичної привабливості міста в цілому та соціально значущої інформації шляхом інформування на веб-сайті міської влади, у ЗМІ, на зовнішніх носіях</p>	<p>Департамент культури і туризму міської ради</p> <p>Управління внутрішньої політики, преси та інформації міської ради</p>
D.3.3	<p>Відкрите місто: електронні ресурси для містян та система підтримки їх використання</p>	<p>-Рівень задоволеності громадян якістю послуг</p> <p>-Час, витрачений на отримання послуги</p> <p>-Перелік послуг, які надають ЦНАП</p>	<p>-В цілому, зберігається динаміка задоволеності відвідувачів у ЦНАП м.Запоріжжя.</p> <p>-Час, витрачений на отримання адмінпослуги може складати від 10-60 хв.</p> <p>-Перелік адмінпослуг, які надаються через філії ЦНАП розміщено на офіційному сайті : http://cnpazmr.gov.ua</p> <p>-Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб- підприємців - протягом 24 годин</p> <p>-Державна реєстрація речових прав на нерухоме майно від 1 до 5 днів</p> <p>-Реєстрація/ Зняття з реєстрації місця проживання/перебування фізичної особи; Оформлення та видача довідок про реєстрацію місця проживання за вимогою громадян.</p> <p>-Середній час для надання 15-20 хвилин</p> <p>Оприлюднення та періодичне оновлення переліку об'єктів права комунальної власності територіальної громади міста, які можуть бути передані в оренду на офіційному порталі міської влади</p>	<p>Департамент надання адміністративних послуг та розвитку підприємництва міської ради</p> <p>Департамент реєстраційних послуг міської ради</p> <p>Управління внутрішньої політики, преси та інформації міської ради</p> <p>КП «Центр управління інформаційними технологіями»</p> <p>Департамент фінансової та бюджетної політики міської ради</p> <p>Департамент комунальної власності та приватизації міської ради</p>

Відповідно до цих індикаторів на кожен плановий період моніторингу має бути сформовано кількісні показники, за якими буде здійснюватися моніторинг.

Результати моніторингу є публічною інформацією для відкритого доступу та узагальнюються у річному звіті. Річний звіт складається з переліку ключових показників за кожною ціллю, кожним пріоритетом або заходом; містить інформацію про досягнення кожного об'єктивного пріоритету або виконання заходу; оцінку можливостей досягнення поставлених цілей на трирічний цикл планування. Підсумковий звіт про моніторинг за трирічний цикл планування до показників, які передбачаються у річних звітах, містить загальні оцінки ефективності, результативності та стійкості досягнутих результатів.

Моніторингові звіти використовуються для уточнення завдань та бюджетних програм на наступний за звітним бюджетний рік. Форму моніторингового звіту, відповідального за його підготовку та строки подання визначає міська рада відповідно до власних повноважень. Для всіх можливих форм організації процесу моніторингу головним є проведення ретельного відслідковування виконання завдань і реалізації проектів, коригування та актуалізація Стратегії, за необхідності, з огляду на зміну ситуації, оскільки одні проекти будуть завершені, а деякі замінені іншими.

7. Узгодження основних положень Стратегії з іншими стратегічними документами території

Стратегія розвитку міста Запоріжжя до 2028 року включає цілі, що відповідають цілям реалізації Державної Стратегія регіонального розвитку України до 2020 року (ДСРР-2020), особливо в частині завдань і заходів, що передбачають спільні дії центральних, регіональних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Ключовою основою зрушень у розвитку міста Запоріжжя є зміна підходів щодо управління процесами, що є основою впровадження ДСРР-2020. Напрямок розвитку м.Запоріжжя А. Місто здорового довкілля та ресурсозбереження корелюється зі стратегічною ціллю ДСРР-2020 2. «Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток» ДСРР-2020.

Напрямок розвитку м.Запоріжжя В. Місто підприємництва та креативної економіки - зі стратегічними цілями ДСРР-2020: 1. «Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів»; 2. «Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток».

Напрямок розвитку м.Запоріжжя С. Місто зручної, безпечної та креативної урбаністики - зі стратегічними цілями ДСРР-2020: 1. «Підвищення конкурентоспроможності регіонів», 2. «Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів» та 3. «Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку».

Напрямок розвитку м.Запоріжжя D. Місто високої якості життя - зі стратегічними, оперативними цілями ДСРР-2020: Забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини незалежно від місця її проживання.

Узгодженість стратегічних цілей Стратегії розвитку міста Запоріжжя з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року

Цілі Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року	Стратегічні цілі Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 р.											
	А.1. Місто чистого довкілля	А.2. Ресурсоощадна та енергоефективна система	В.1. Місто високотехнологічної екологічно-безпечної промисловості	В.2. Місто розвиненого підприємництва	В.3. Місто креативної економіки	В.4. Відомий центр туризму	С.1. Зручна, гендерно чутлива система транспортного сполучення	С.2. Безпечне, облаштоване та доступне міське середовище	С.3. Проактивний маркетинг міста	D.1. Освітній простір, що відповідає викликам сучасності	D.2. Оптимізована система охорони здоров'я та соціального захисту	D.3. Активна, відповідальна громада та ефективне управління містом
1.1. Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів			X				X					
1.2. Створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території, розвиток сільської місцевості				X								
1.3. Підвищення ефективності використання внутрішніх чинників розвитку регіонів						X						
2.1. Запобігання зростанню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів					X							
2.2. Забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для	X	X					X			X	X	

Додаток 1
до Стратегії розвитку міста
Запоріжжя до 2028 року

Профіль міста Запоріжжя

м. Запоріжжя, 2017

Документ розроблено за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Уряду Канади. Зміст документу є виключно думкою авторів та не обов'язково відображає офіційну позицію Уряду Канади.

У тексті документу використання данні Головного управління статистики у Запорізькій області.

Проект ПРОМІС спрямовано на зміцнення муніципального сектору в Україні, впровадження ефективного демократичного управління та

Зміст

1. ХАРАКТЕРИСТИКА МІСТА ТА РЕГІОНУ	6
1.1. КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА МІСТА	6
1.2. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОРГАН МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	8
1.3. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДЯН І ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	9
1.4. ІСТОРИЧНА ДОВІДКА	10
1.5. КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ	12
1.6. КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА МІСТ - КОНКУРЕНТІВ	16
2. ЗЕМЕЛЬНІ ТА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ	199
2.1. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ І ТЕРИТОРІЯ МІСТА	199
2.2. МІСТОБУДІВНІ ДОКУМЕНТИ	2020
2.3. ПРИРОДНІ РЕСУРСИ	211
2.4. КЛІМАТИЧНІ УМОВИ	222
3. НАСЕЛЕННЯ І ТРУДОВІ РЕСУРСИ	233
3.1. ЧИСЕЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ І ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ	233
3.2. ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ТА БЕЗРОБІТТЯ	245
3.3. ДОХОДИ НАСЕЛЕННЯ І ЗАРОБІТНА ПЛАТА	266
4. ЕКОНОМІКА МІСТА	278
4.1. СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	288
4.2. РОЗВИТОК МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	30
4.3. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	322
5. ФІНАНСОВИЙ СТАН ТА БЮДЖЕТ МІСТА	399
5.1. БЮДЖЕТ МІСТА	399
6. ФІНАНСОВА ІНФРАСТРУКТУРА ТА МЕРЕЖА ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ	434
7. ТРАНСПОРТНА ІНФРАСТРУКТУРА І ЗВ'ЯЗОК	477
8. ІНФРАСТРУКТУРА ТОРГІВЛІ ТА ПОСЛУГ	53
8.1. МЕРЕЖА ЗАКЛАДІВ ТОРГІВЛІ	53
8.2. ГОТЕЛЬНИЙ БІЗНЕС	53
9. ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНА ТА ЕНЕРГЕТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА	566
9.1. ЖИТЛОВИЙ ФОНД	566
9.2. КОМУНАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ТА ІНЖЕНЕРНІ МЕРЕЖІ	58
9.3. ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ	6060
10. СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА	63
10.1. МЕРЕЖА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	63
10.2. МЕРЕЖА ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	666
10.3. РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ	68
11. СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА	74
11.1. ЯКІСТЬ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ	74
11.2. ВОДОКОРИСТУВАННЯ	77
11.3. ВІДХОДИ	79
11.4. ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ ТА ОБ'ЄКТИ	80

Перелік таблиць

Таблиця 1. Порівняння показників міста та області	6
Таблиця 2. Порівняння з містами-конкурентами	16
Таблиця 3. Розподіл населення за віком на кінець року м. Запоріжжя, осіб	244
Таблиця 4. Середня заробітна плата, грн	266
Таблиця 5. Юридичні особи. м. Запоріжжя	299
Таблиця 6. Планована інвестиційна діяльність міста в найближчі роки	377
Таблиця 7 Доходи бюджету (млн. грн.)	4040
Таблиця 8 Доходи міського бюджету на одного мешканця, грн	42
Таблиця 9 Структура видатків бюджету громади, млн. грн.	42
Таблиця 10. Найбільші платники податків (млн. грн).	42
Таблиця 11. Показники роботи аеропорту м. Запоріжжя	477
Таблиця 12. Можливості для розміщення гостей у 2016 році	544
Таблиця 13. Кількість гостей у закладах розміщення (осіб)	555
Таблиця 14. Дошкільні навчальні заклади м. Запоріжжя.	63
Таблиця 15. Загальноосвітні навчальні заклади м. Запоріжжя.	64
Таблиця 16. Випускники навчальних закладів м. Запоріжжя	64
Таблиця 17. Перелік об'єктів природно-заповідного фонду м. Запоріжжя	80

РИС. 1. КІЛЬКІСТЬ НАСЕЛЕННЯ У МІСТАХ КОНКУРЕНТАХ У 2014, 2015 РОКАХ (ОСІБ)	17
РИС. 2. ДИНАМІКА ЗМІНИ ЗАРЕЄСТРОВАНОГО БЕЗРОБІТТЯ У МІСТАХ КОНКУРЕНТАХ (ОСІБ)	17
РИС. 3. МІСЦЕ ЗАПОРІЖЖЯ СЕРЕД БІЗНЕС-ЦЕНТРІВ УКРАЇНИ	18
РИС. 4. АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОДІЛ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ	19
РИС. 5. ДИНАМІКА РОЗВИТКУ НАСЕЛЕННЯ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ (ОСІБ)	23
РИС. 6. ТЕМПИ СКОРОЧЕННЯ/ЗБІЛЬШЕННЯ НАСЕЛЕННЯ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ	23
РИС. 7. РОЗПОДІЛ НАСЕЛЕННЯ ЗА ВІКОМ (ОСІБ)	24
РИС. 8. НАСЕЛЕННЯ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ У ВІЦІ 0 – 6 РОКІВ (ОСІБ)	25
РИС. 9. ДИНАМІКА НАВАНТАЖЕННЯ НА ОДНУ ВАКАНСІЮ: М.ЗАПОРІЖЖЯ ТА ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ (ОСІБ)	26
РИС. 10. РОЗМІР СЕРЕДНЬОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ М.ЗАПОРІЖЖЯ (ГРН)	27
РИС. 11. ДИНАМІКА РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ЄДРПОУ	29
РИС. 12. ДИНАМІКА КІЛЬКОСТІ СПД – ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	31
РИС. 13. ДИНАМІКА КІЛЬКОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ - ПІДПРИЄМЦІВ ЗА ДАНИМИ ГУ ДФС У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ (ОСІБ)	31
РИС. 14. ПИТОМА ВАГА ПРОДУКЦІЇ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО ЗАГАЛЬНОГО ОБСЯГУ РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ (ТОВАРІВ, ПОСЛУГ), (%)	32
РИС. 15. ДИНАМІКА ЕКСПОРТУ ХІМІЧНОЇ ТА ПОВ'ЯЗАНОЮ З НЕЮ ГАЛУЗЕЙ ПРОМИСЛОВОСТІ (ТИС. ДОЛ. США)	33
РИС. 16. ДИНАМІКА ЕКСПОРТУ МАШИН, ОБЛАДНАННЯ ТА МЕХАНІЗМІВ (ТИС. ДОЛ. США)	33
РИС. 17. ДИНАМІКА ЕКСПОРТУ ЗА КРАЇНАМИ ЗАГАЛОМ (ОКРЕМО-РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ) (ТИС. ДОЛ. США)	33
РИС. 18. ДИНАМІКА ЕКСПОРТУ ПІДПРИЄМСТВ ТА УСТАНОВ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ ДО КРАЇН СВІТУ (ТИС. ДОЛ. США)	34
РИС. 19. ДИНАМІКА НАДХОДЖЕНЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ (МЛН. ДОЛ. США)	35
РИС. 20. КОШТОРИСНА ВАРТІСТЬ ПЛАНОВАНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ІЗ РІЗНИХ ДЖЕРЕЛ	37
РИС. 21. ДИНАМІКА ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ М.ЗАПОРІЖЖЯ (МЛН. ГРН)	39
РИС. 22. ДОХОДИ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ (МЛН. ГРН)	41
РИС. 23. КІЛЬКІСТЬ МАРШРУТІВ МІСЬКИХ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ (ОД)	49
РИС. 24. КІЛЬКІСТЬ ПАСАЖИРІВ, ПЕРЕВЕЗЕНИХ МІСЬКИМ ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТОМ (млн. осіб)	50
РИС. 25. КІЛЬКІСТЬ ГОСТЕЙ В ГОТЕЛЯХ ТА АНАЛОГІЧНИХ ОБ'ЄКТАХ РОЗМІЩЕННЯ (ОСІБ)	54
РИС. 26. ВВЕДЕННЯ НОВОГО ЖИТЛА В ЕКСПЛУАТАЦІЮ (М ²)	57
РИС. 27. ОБСЯГ РЕАЛІЗОВАНОЇ ТЕПЛОВОЇ ЕНЕРГІЇ (ТИС. ГКАЛ)	59
РИС. 28. ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ МІСТА СИСТЕМАМИ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА КАНАЛІЗУВАННЯ (км)	59
РИС. 29. СПОЖИВАННЯ ЕНЕРГОНОСІВ ЗА ОКРЕМИМИ ГРУПАМИ СПОЖИВАЧІВ	60
РИС. 30. ОСНОВНІ ВИДИ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ (%)	61
РИС. 31. ЧИСЕЛЬНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ, ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	65
РИС. 32. ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ЛІКАРЯМИ НА 10000 НАСЕЛЕННЯ (ОСІБ)	67
РИС. 33. ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ СТАЦІОНАРНИМИ ЛІЖКАМИ НА 10000 НАСЕЛЕННЯ М.ЗАПОРІЖЖЯ	68
РИС. 34. ДИНАМІКА ВИКИДІВ ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН В АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ МІСТА (тис т/рік)	74
РИС. 35. ЗНАЧЕННЯ ІНДЕКСУ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРИ (ІЗА) В НАЙБІЛЬШ ЗАБРУДНЕНИХ МІСТАХ УКРАЇНИ у 2016 році	76
РИС. 36. СКИД ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН У ВОДНІ ОБ'ЄКТИ М.ЗАПОРІЖЖЯ тис т/рік	78

1. Характеристика міста та регіону

1.1. Коротка характеристика міста

Запоріжжя - місто обласного значення, адміністративний центр Запорізької області. Розташоване на головній водотранспортній магістралі - річці Дніпро. Є одним з найбільших адміністративних, індустріальних та культурних центрів півдня України. Четвертий за величиною індустріальний центр України з розвиненим машинобудуванням, чорною та кольоровою металургією, хімічною та будівельною промисловістю. Місто має річковий порт, міжнародний аеропорт і є важливим транзитним залізничним вузлом.

Разом із навколишніми поселеннями місто утворює Запорізьку агломерацію. Відповідно до Зведеної схеми районного планування України, Запоріжжя посідає важливе місце в регіональній системі розселення і виконує функції обласного, міжнародного і районного центрів, кожний з яких має свою зону міжселищного обслуговування. У зоні впливу Запоріжжя, як обласного центру, перебуває 14 міст, 22 селища міського типу, значна кількість сіл, де мешкає близько 1,7 млн. осіб. Очолювана Запоріжжям міжрайонна система розселення (приміська зона), вирізняється високим рівнем виробничо-господарського освоєння території, високою цінністю сільськогосподарських земель і природного середовища.

Приміська зона охоплює Запорізький, Вільнянський, Оріхівський, Василівський і Кам'янсько-Дніпровський адміністративні райони Запорізької області, загальна площа яких становить 760 тис. га. Тут розташовано 5 міст, 6 селищ міського типу і близько 300 сільських населених пунктів. Загальна чисельність населення агломерації становить близько 315 тис. осіб.

Особливістю міста Запоріжжя є те, що в ньому зосереджено близько 65% продуктивних потужностей області і близько 43% населення області.

Таблиця 1 Порівняння показників міста та області

Регіони	Площа, км ²	Площа у % до загальної площі країни	Наявне населення, осіб	У % до наявного населення країни	Щільність населення, осіб/км ²
м. Запоріжжя	331	0,0	750685	1,8	2267,9
Запорізька область	27180	4,5	1739488	4,1	64,0
Україна	603549	x	42584500	x	70,6

Нині місто Запоріжжя справедливо вважають промисловим, металургійним серцем України. Саме тут виплавляється більше третини всієї сталі, виробленої в країні, більше 17,0% чавуну, виробляється 75,0% високовольтної апаратури та 20,0% металоконструкцій. Завдяки роботі металургійного комплексу значною мірою наповнюється бюджети міста та країни. Запоріжжя один з небагатьох обласних центрів, який має позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, що в свою чергу збільшує валютний запас регіону та держави.

Економіка міста ґрунтується на металургійній галузі, машинобудуванні та енергетиці. Місто славиться такими відомими підприємствами як

ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» - одне з провідних металургійних підприємств України, яке входить до складу найбільшої гірничо-металургійної компанії - Групи Метінвест. ПАТ «Запоріжсталь» чітко тримає курс на підвищення ефективності модернізації устаткування, а також створення й поліпшення безпечних умов праці для працівників; ПАТ «Запорізький завод феросплавів» - провідний виробник феросплавів; ПАТ «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» - виробник спеціальних сталей і сплавів, Запорізький титано-магнієвий комбінат - єдиний в Україні виробник губчатого титану, який також виробляє титанові зливки; ПАТ «Український графіт» - провідний виробник графітованих електродів для електричних печей.

Продукція більшості підприємств міста успішно конкурує на світовому ринку. Високоточне машинобудування представлено АТ «Мотор Січ» - одним з найбільших підприємств у світі з випуску авіаційних двигунів для літаків і гелікоптерів, а також промислового газотурбінного устаткування. ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод» - єдине в Україні підприємство, що має повний цикл виробництва легкових автомобілів. ПАТ «Запоріжтрансформатор» - один з лідерів світового трансформаторобудування, який поставляє свою продукцію у більш, ніж 80 країн світу. ПАТ «Запоріжкран» є одним з найбільших кранобудівних підприємств (крани вантажопідйомністю від 5 до 1000 тонн). КП «Науково-виробничий комплекс «Іскра» - провідний розробник та виробник наземної радіолокаційної техніки оборонного комплексу України. Державне підприємство «Запорізький державний авіаційний ремонтний завод «МіГремонт» - спеціалізується на ремонті авіаційної техніки. ПрАТ «Запоріжжкокс» - одне з найбільших коксохімічних підприємств на території України. ПрАТ «Запоріжвогнетрив» - одне з найбільших підприємств в Україні з виробництва вогнетривких виробів і матеріалів високої якості, та єдине за видами й асортиментом продукції. ПАТ «ДТЕК «Дніпроенерго» - один з провідних українських виробників електроенергії та тепла, компанія-лідер серед п'яти теплових енергогенеруючих компаній країни. Дніпровська гідроелектростанція входить до складу найбільшої гідроенергуючої компанії України ПАТ «Укргідроенерго». ПАТ «Карлсберг Україна» - підприємство європейського рівня з виробництва пива та напоїв.

У 2014 році затверджено Муніципальний енергетичний план м.Запоріжжя (МЕП), а в березні 2015 року затверджено План дій сталого енергетичного розвитку м. Запоріжжя (SEAP), реалізація якого надасть можливість зменшити викиди CO₂. Основу МЕП і SEAP складають інвестиційні проекти загальною вартістю понад 1,3 млрд.євро за трьома основними проектними напрямками: термомодернізації громадських (бюджетної сфери) і житлових будівель; заміщення природного газу місцевим паливом і енергією в системі гарячого водопостачання; відновлювальна енергетика в житлово-комунальному господарстві. Наприкінці 2014 року м.Запоріжжя приєдналося до «Магдебурзького протоколу» і бере участь у спільній роботі з іншими європейськими містами зі створення нового міжнародного стандарту сталого розвитку «Зелене місто». Крім цього, в 2014 році місто стало одним з переможців

Проекту USAID «Муніципальна енергетична реформа в Україні», яким передбачено до кінця 2017 впровадження системи енергоменеджменту відповідно до з європейських стандартів, впровадження електронної системи моніторингу споживання енергоресурсів муніципальними об'єктами, залучення інвестицій у рамках Муніципального енергетичного плану міста Запоріжжя. У листопаді 2015 року м.Запоріжжя вступило до Асоціації «Енергоефективні міста України».

Місто є сакральним центром України, колискою становлення української державності, демократичних традицій та народовладдя. Такі видатні пам'ятки, як острів Хортиця, ДніпроГЕС, проспект Соборний є візитною карткою міста та надають йому неповторності.

Острів Хортиця - найбільший острів на Дніпрі (довжина 12,5 км, найбільша ширина до 2,5 км). Заповідник «Хортиця» занесений до державного реєстру нерухомих пам'яток України. На його території налічується 63 пам'ятки археології та історії, 33 з яких знаходяться на державному обліку. З північної частини острова відкривається чудова панорама на іншу візитну картку Запоріжжя - Дніпровську гідроелектростанцію. з бетонною дамбою в формі підкови довжиною 766 метрів. Запорізький дуб протягом століть був місцем паломництва мільйонів людей. Точний вік його сьогодні ніхто не знає. До речі, козаки свій легендарний лист турецькому султану писали саме під цим дубом. Запорізький дуб завжди був однією з головних визначних пам'яток козацтва. Вражає архітектурний ансамбль головної вулиці міста, проспекту Соборного - однієї з найбільших вулиць у Європи. Протягом майже 11 км можна спостерігати симбіоз дореволюційної архітектури (цегельний стиль), довоєнної (конструктивізм) і повоєнної архітектури (сталінський ампір). Серед найбільш яскравих пам'яток архітектури проспекту - будинки Лещинського і Бадовського, Свято-Покровський собор, будинки Вегмана, Козлінера, будинки Орлова, концертний зал ім. Михайла Глінки тощо. Головну вулицю Запоріжжя прикрашають численні площі, сквери і фонтани, серед яких Фонтан Життя на пл.Маяковського.

1.2. Інформація про орган місцевого самоврядування

Запорізьку міську раду представляють 64 депутати. У міській раді сформовано депутатські групи і фракції: «Об'єднання «Самопоміч» (6 депутатів); «ВО «Батьківщина» (6 депутатів); «УКРОП» (7 депутатів); «Нова політика» (9 депутатів); «Солідарність» (7 депутатів); «Наш край» (6 депутатів); «Опозиційний блок» (20 депутатів); Позафракційні (3 депутати).

Депутатський корпус обрано у повному складі та створено вісім постійних комісій:

- з питань депутатської діяльності, регламенту, законності, правопорядку та запобігання корупції;
 - з питань освіти, науки, культури, спорту, молоді та туризму;
 - з питань соціального та економічного розвитку, бюджету і фінансів;
 - з питань життєзабезпечення міста;
-

-
- з питань комунальної власності, ресурсів, приватизації, архітектури та земельних відносин;
 - з питань регуляторної політики, розвитку підприємництва, торгівлі, послуг та захисту прав споживачів;
 - з питань охорони здоров'я та соціального захисту населення;
 - з питань екології.

Виконавчий комітет Запорізької міської ради складається з 16 осіб (у тому числі представники виконавчих органів міської ради, підприємств та організацій міста).

До структури виконавчих органів Запорізької міської ради входять департаменти і управління та районні адміністрації по 7 районах міста. Структурні підрозділи, які функціонально мають здійснювати безпосередній моніторинг процесів благоустрою та архітектурно-будівельного контролю мають статус інспекцій.

Згідно з рішенням Запорізької міської ради від 27.04.2016 №36 «Про структуру виконавчих органів Запорізької міської ради, загальну чисельність апарату Запорізької міської ради та її виконавчих органів» (зі змінами) загальна чисельність апарату Запорізької міської ради та її виконавчих органів становить понад 1805 осіб.

Місто Запоріжжя поділено на 7 адміністративних районів (Вознесенівський, Дніпровський, Заводський, Комунарський, Олександрівський, Хортицький, Шевченківський). У районах створено районні адміністрації, які забезпечують функції взаємодії з громадськістю, органами самоорганізації населення в питаннях життєзабезпечення та благоустрою міста.

1.3. Інформація про об'єднання громадян і засоби масової інформації

Інформаційна політика в місті представлена широким спектром друкованих, телевізійних, електронних ЗМІ, два з яких є комунальними, решта - приватні компанії. Місто має розгалужену та активну мережу інституцій громадянського суспільства. Всього список налічує близько 800 організацій, разом із тими, що легалізовані шляхом заявлення про заснування. Вони мають найширший спектр діяльності. Важливо відзначити, що серед загального списку громадських організацій представлені як загальноукраїнські, так і організації, створені за ініціативи громадськості міста. Однак переважно це організації, які мають статус загальноукраїнських. Слабко представлені громадські організації спортивного, екологічного характеру, або такі, чия діяльність спрямована на розвиток демократичних цінностей.

Найстарішою організацією є Запорізьке обласне відділення українського товариства дружби та культурних зв'язків із зарубіжними країнами (1992 рік реєстрації). Численними є ветеранські організації. Незначна кількість організацій спрямована на захист інтересів осіб із інвалідністю, жінок. Найбільш активними є трохи більше 90 громадських організацій. Важливе місце в громадському житті посідають організації культурологічного характеру, які розбудовують креативний простір міста.

1.4. Історична довідка

Територія сучасного Запоріжжя з найдавніших часів приваблювала людей чудовими можливостями для організації поселень, перші з яких, за свідченнями археологів, з'явилися на острові Хортиця ще п'ять тисяч років тому. З того часу територія періодично заселялася представниками багатьох етносів, оскільки Запоріжжя знаходилося в центрі постійних цивілізаційних переміщень.

За часів Великого переселення народів, у VII ст. своє поселення заснували булгари, пізніше, за часів Київської Русі територію сучасного Запоріжжя освоювали як південний форпост давньої держави.

Подією загальноукраїнського значення стало формування з окремих козацьких загонів та промислових артілей соціально-політичної та військової організації запорозького козацтва - Запорозької Січі («Війська Запорозького Низового Козацтва»).

Запорозька Січ стала першим на території України політичним формуванням з усіма ознаками республіки. Вона довго зберігала свою незалежність та займала визначне місце в міжнародних відносинах - європейські держави встановлювали з нею дипломатичні відносини та шукали військового союзу.

Починаючи з XV ст., за цією територією міцно закріпилася слава козацьких земель. Історія міста Запоріжжя сягає коріннями в багату історію запорозького козацтва. Історичні та археологічні дослідження підтверджують, що наприкінці XV - початку XVI століть господарями земель за дніпровськими порогами стали запорізькі козаки.

Неприступний острів Хортиця перетворився на один із центрів формування козацького війська, яке стало грізною силою у боротьбі українського народу за свою незалежність.

Саме майбутньому місту Запоріжжю судилося стати колискою української демократії, оскільки запорозькі козаки першими створили на території України політичне формування з усіма атрибутами республіки. Знищення козацтва як явища, та його оплоту - Запорозької Січі за часів Російсько-турецьких воєн наприкінці XVIII ст., та будівництво починаючи з кінця 1770 року Олександрівської фортеці - однієї із семи в системі Дніпровської оборонної лінії, стало початком російського панування на цих територіях.

У XVIII столітті Олександрівськ стає торговим центром за дніпровськими порогами, цьому сприяли річкові шляхи басейну Дніпра, які сходилися біля порогів, а також два сухопутних тракти. Щороку в місті проводилися 4 торговельних ярмарки. У 1800 році Олександрівська фортеця втратила статус військового об'єкту.

Важливою віхою у розвитку Олександрівська стало відкриття дільниці залізниці Лозова-Олександрівськ у 1873 році. Починає визначатися промислова спеціалізація міста. Провідною галуззю стало сільськогосподарське машинобудування, було створено нові підприємства й інших галузей.

Поблизу міста Олександрівська існувало велике село Вознесенка, засноване ще у 1596 р. (сучасна територія центру м. Запоріжжя). У Вознесенці в різні часи мешкало 1,5 - 4 тис. осіб, була церква, магазин, школа, розвинута

торгівля. Крім того, пізніше заснована низка німецьких менонітських колоній Хортицької волості (Кічкас (Ейнлаге), колонія Хортиця, Розенталь, Шенвізе).

У 1873 році завдяки прокладанню залізниці місто поступово перетворилося на важливий транспортний вузол, де вантажі перевантажувалися із залізниці на річковий транспорт, що слідував на Одесу. Потужний поштовх до подальшого розвитку промисловості дало місту спорудження у 1902 році залізниці, що поєднала місто з Криворізьким та Донецьким басейнами. З тих часів розпочалася історія міста як металургійного та логістичного центру. Особливо активно у ХХ ст у місті будувалися металургійні та машинобудівні підприємства.

Місто Запоріжжя стає одним із полігонів, де втілювалися стратегічні плани індустріалізації СРСР. У 1927 році розпочалося будівництво Дніпровської гідроелектростанції (основного об'єкту плану «ГОЕЛРО») - самої могутньої гідроелектростанції в Європі на той час. Разом з тим, прискореними темпами споруджувався комплекс нових металургійних гігантів: «Запоріжсталь», «Дніпроспецсталь», Алюмінієвий комбінат, завод феросплавів, Запорізький вогнетривкий завод, Дніпровський електродний завод (нині ПАТ «Український графіт») трохи згодом - Титано-магнієвий комбінат, коксохімічний завод. Усю номенклатуру металургії, від чорної до кольорової, було сконцентровано в одному місті. Запоріжжя стає металургійною столицею Радянського Союзу.

Після Другої світової війни відродження запорізького індустріального комплексу відбувається швидкими темпами, внаслідок чого підприємства чорної та кольорової металургії були успішно відбудовані та оновлені.

Нині Запоріжжя є великим індустріальним центром південного сходу України. На його території працюють понад 280 промислових підприємств. У місті зосереджений металургійний, машинобудівний і енергетичний комплекси державного значення. Щороку місто виробляє більше третини всієї української сталі, майже 75,0% високовольтної апаратури, більше 17,0% українського чавуну та біля 20,0% металоконструкцій. Визначальний вплив на ситуацію у промисловості міста має цінова кон'юнктура на основні експортні позиції (сталь, чавун, прокат) та попит на продукцію машинобудування. Негативним фактором є перевага сировинної складової у виробництві та експорті продукції.

Місто посідає одне з перших місць в Україні за промисловим потенціалом. Продукція запорізьких підприємств користується попитом не тільки у країнах Європи, але й за її межами. Однак трансформація глобальної економіки неминухо впливатиме на структуру економіки міста в майбутньому. Необхідність гнучко реагувати на виклики, які формує життя, зробили сакральний центр українства динамічним та готовим до розвитку.

Запорізький край багатий на пам'ятки архітектури, яких на території міста налічується 189, з них археології - 6, історії - 148, монументального мистецтва - 11.

Історичним символом і офіційним атрибутом місцевого самоврядування Запоріжжя є двокольоровий герб із зображенням схрещених козацьких мушкетів і лука з трьома стрілами. Прапор Запоріжжя - малинового кольору, символізує козацьку вольницю і кров, пролиту за незалежність України.

1.5. Коротка характеристика Запорізької області

Запорізька область розташована на південному сході України, займає головним чином лівобережну частину басейну нижньої течії Дніпра з адміністративним центром у м. місті Запоріжжя. На півночі і північному заході межує з Дніпропетровською областю, на заході з Херсонською областю, на сході з Донецькою областю, а на півдні її узбережжя омиває Азовське море, берегова лінія якого в межах області перевищує 300 км. Протяжність з півночі на південь 208 км, із заходу на схід 235 км. Загальна площа території області 27180 км², м. Запоріжжя - 331 км², що складає 1% від території області, однак на території міста проживає 43% її населення. Система розселення області є типовою для більшості областей України, однак, як і в інших південних областях, характеризується відносно невеликою кількістю міст в системі розселення. Адміністративно-територіальний устрій області в цілому типовий для України - 20 сільських районів, 5 міст обласного значення. Райони області у своїй більшості близькі за територією, проте суттєво відрізняються за чисельністю населення та щільністю населення. Всього в області 14 міст, із них 9 - міст районного значення (Василівка, Вільнянськ, Гуляйполе, Дніпрорудне, Кам'янка-Дніпровська, Молочанськ, Оріхів, Пологи, Приморськ), 66 селищ і 870 сіл.

Статеві-вікова піраміда населення виглядає відносно симетричною у молодших вікових демографічних групах (0-15 років). Слід відмітити розширення діаграми у віковій групі 20-30 років, 50-65 років та у віковій групі 73-79 років, особливо жіночої частини населення. Найбільш помітною диспропорцією між чоловічим населенням і жіночим є у віковій групі старше 65 років, де чоловіків майже вдвічі менше, ніж жінок.

Значною мірою структура населення та розселення області склалися під впливом економічних процесів, які були наслідком формування структури економіки області з ухилом на домінування підприємств важкої промисловості. Запорізька область є одним з найбільш розвинених промислових регіонів України із значним виробничим потенціалом. Обсяг валового регіонального продукту області за підсумками 2015 року складав у фактичних цінах 89061 млн. грн. і збільшився в порівнянні з 2014 роком на 35,0%. Загальний внесок області у ВВП України склав 4,5%.

Основу промисловості області складає машинобудівний, енергетичний та металургійний комплекси, переважна більшість промислових підприємств сконцентрована в м. Запоріжжі. У регіоні виробляється четверта частина усієї електроенергії країни, основним виробником якої є Запорізька атомна станція. У структурі виробництва товарів народного споживання частка продовольчих товарів складає 56%. Загалом, у регіоні функціонують більше 357 великих та середніх і 875 малих промислових підприємств.

За обсягами реалізації промислової продукції область у 2016 році посіла 4 місце серед областей України. Загальний обсяг реалізованої промислової продукції складав 143,2 млрд. грн., або 8,1 % обсягу реалізації по Україні.

Підприємствами області вироблено 24,2% загального обсягу електроенергії в Україні, високовольтної апаратури - 70,0%, сталі - 37,0%, чавуну - 15,3%, прокату чорних металів - 29,4%.

Індекс обсягу промислового виробництва за 2016 рік становив 96,7%. Зростання виробництва порівняно з 2015 роком відбулося у харчовій промисловості на 1,3%, виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення - на 5,4% та у виробництві гумових і пластикових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції - на 8,9%.

Скорочення загального обсягу промислового виробництва по області (на 3,3%) насамперед обумовлено зменшенням виробництва у найбільш впливовому виді промислової діяльності області - постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на 13,6%), що зумовлено збільшенням тривалості планово-попереджувальних ремонтів у 2016 році на ВП «Запорізька АЕС» ДП «НАЕК «Енергоатом» енергоблоків № 1 (грудень 2015 року - вересень 2016 року) і № 2 (лютий-жовтень 2016 року) з метою продовження їх терміну експлуатації, а також збільшенням обмежень по лініях електропередач, переглядом диспетчерського графіку навантаження в енергосистемі.

Скорочення також спостерігалось у інших галузях переробної промисловості, зокрема у:

- металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування - на 0,9%;
- машинобудуванні, крім ремонту і монтажу машин і устаткування - на 1,3%;
- текстильному виробництві - на 4,1%;
- виробництві хімічних речовин та хімічної продукції - на 7,6%;
- виробництві виробів з деревини, паперу та поліграфічній діяльності - на 3,7%.

Загальні причини зниження обсягів виробництва, актуальні для більшості галузей промисловості: переорієнтація на інші ринки збуту, відсутність замовлень на внутрішньому ринку, високі тарифи на енергоресурси та залізничні перевезення, високі відсоткові ставки на кредитні ресурси.

У загальному обсязі реалізованої промислової продукції Запорізької області за 2016 рік питома вага м. Запоріжжя в металургії складає 98,6%, машинобудуванні - 84,1%, харчовій промисловості - 51,1%, енергетиці - 42,4%. В економіку міста залучено 94,0% від обсягу прямих іноземних інвестицій області. Крім того, стан промисловості області залежить від діяльності економіко-визначальних підприємств міста. Тому можна з певністю стверджувати, що економіка м. Запоріжжя інтегрована в економіку Запорізької області.

Серед ста найбільших промислових підприємств України в верхній частині списку впевнено зберігають своє місце ПАТ «Запоріжсталь», що є єдиним в Україні підприємством по виробництву тонколистового прокату з неіржавіючих і легованих сталей, високоекономічних гнутих профілів, консервної жерсті, тонколистового прокату з полімерним покриттям; ПАТ «Дніпроспецсталь» і ПАТ «Запорізький завод феросплавів». У обласному машинобудуванні слід

виділити ПАТ «Запорізький автомобільний завод», АТ «Мотор Січ» та ПАТ «Запоріжтрансформатор».

Запорізький абразивний комбінат є провідним підприємством країни по виробництву інструменту на основі синтетичного корунду. ПАТ «Запоріжтрансформатор» спеціалізується на виробництві унікальних силових трансформаторів по індивідуальних замовленнях і є найбільшим серед всіх країн СНД. Хімічну промисловість в області представляють 8 підприємств, з яких унікальне - ЗДП «Кремнійполімер».

Енергетичну галузь Запорізького краю представляють ВП «Запорізька АЕС», ТОВ «Токмак Солар Енерджи», ТОВ «Вінд Пауер» ДТЕК.

У жовтні 2012 року відбулося відкриття першої черги комплексу сонячних електростанцій «Токмак Солар Енерджи» потужністю 1,5 МВт. У грудні 2012 року відкрита друга черга потужністю 2,5 МВт. У липні 2013 року відбувся запуск третьої черги потужністю 6 МВт. Загальна потужність станції становить 10 МВт. Наразі «Токмак Солар Енерджи» приступило до впровадження проекту сонячної електростанції потужністю 50 МВт.

У липні 2011 року ТОВ «Вінд Пауер» розпочато будівництво Ботієвської вітрової електростанції у Приазовському районі. У квітні 2014 року введено в дію Ботієвську ВЕС (65 вітрових агрегатів, 200 МВт). Ботієвська ВЕС входить до складу вітропарку ДТЕК Приазовський, що включає Бердянську ВЕС (150 МВт) і Приморську ВЕС (200 МВт). Загальна потужність вітропарку складе 550 МВт. На цей час ці станції знаходяться на стадії девелопменту проектів будівництва.

Будівництво Ботієвської ВЕС - один з найбільших інвестиційних проектів ДТЕК. Інвестиції в будівництво станції встановленою потужністю 200 МВт, склали близько 3,5 млрд. грн. Сьогодні Ботієвська вітрова електростанція - найбільша вітроелектростанція в Україні, входить в 5 найбільших ВЕС Центральної та Східної Європи. У планах компанії ТОВ «Вінд Пауер» - розширення Ботієвського енерговузла на 300 МВт.

Сільське господарство

Природно-кліматичні умови дозволяють вирощувати в області майже всі сільськогосподарські культури, отримуючи високі врожаї. Умовно область поділяється на три природно-сільськогосподарські зони: степову (50,8%), степову посушливу (34,8%) та сухостепову (14,4%) зони.

Запорізька область виробляє близько 3,5% валової продукції сільськогосподарства України, в тому числі понад 13% загальноукраїнського виробництва соняшника. Площа сільськогосподарських угідь області складає 2246,3 тис. га, або 5,4% сільгоспугідь України. Усі агрокліматичні зони мають сприятливі умови для вирощування овочів та баштанних культур.

Транспортна мережа

Запорізька область має розвинуту транспортну систему, яка задовольняє потреби території. Мережа шосейних трас довжиною 6683,0 км. зв'язує всі населені пункти області. Через територію області проходять стратегічні траси, такі як: Одеса - Мелітополь - Новоазовськ, Харків - Сімферополь - Севастополь,

Бориспіль - Дніпро - Запоріжжя. Розгалужена мережа залізниці з'єднує міста області з містами України та країнами СНД. На долю автомобільного та залізничного транспорту припадає велика частка як вантажних, так і пасажирських перевезень. Постійно зростає кількість агентств, які надають послуги з міжнародних автоперевезень.

Важливу роль у транспортній системі області відіграє Запорізький аеропорт, який має статус міжнародного і посідає одне з провідних місць в Україні за інтенсивністю потоку пасажирів. Підприємство має договірні відносини з 46 авіакомпаніями в тому числі такими як: АК «Мотор Січ», АК «МАУ», АК «АзурЕйр», АК «Атлас Джет», АК «ПегасусЕйрлайнс», АК «ТуркішЕйрлайнз», АК «Windrose» та інші. Також аеропорт є в м.Бердянську.

Не менш важливе значення в транспортній системі Запорізької області відіграє велика суднохідна артерія - р. Дніпро, яка тече по території області з півночі на південь.

Значна частка загального потоку вантажу області приходить на Запорізький річковий вантажний порт, який є спеціалізованим по переробці промислових, у тому числі металургійних вантажів. Бердянський морський порт (на Азовському морі) є морськими воротами в Запорізьку область. Термінали та інше портальне обладнання дозволяють приймати та зберігати всі види вантажу, окрім наливного, та обслуговувати всі типи суден, у тому числі річкові та океанські.

Проблеми розвитку Запорізької області

Однак, слід відзначити, що соціально-економічний розвиток області має низку проблем, а саме:

- значний рівень техногенного навантаження на навколишнє природне середовище та загострення екологічних проблем.

- висока концентрація найбільш екологічно-небезпечних галузей промисловості на території області обумовлює віднесення області до найбільш техногенно навантажених регіонів України.

- висока ресурсо- й енергоємність виробництва та значний ступінь зносу основних фондів.

- у промисловому комплексі області переважають галузі, що виробляють продукцію проміжного споживання, яка має високу енерго- і матеріаломісткість та низьку ефективність для забезпечення валової доданої вартості. Це зменшує конкурентоспроможність підприємств області на світових ринках. Найбільший знос основних засобів - у промисловості, на транспорті, в житлово-комунальному господарстві, закладах охорони здоров'я.

- низька інноваційна активність, слабке впровадження новітніх технологій та зниження інвестиційної активності у розвиток матеріального виробництва та бізнесу.

- недостатньо розвинена мережа збуту, інфраструктура переробки та зберігання сільськогосподарської продукції. Незначний рівень диверсифікації експортної орієнтації підприємств області.

- проблема утилізації промислових і твердих побутових відходів. Область не має свого заводу з переробки ТПВ, полігони ТПВ здебільш не відповідають екологічним нормам, подрібненість АТУ та слабкі сільради не сприяють організації системи збору та утилізації ТПВ.

- недостатня реалізація наявного рекреаційного та історико-культурного потенціалу області, низький рівень якості курортно-туристичних послуг. Соціально-економічний комплекс Запорізької області відіграє важливу роль у загальнодержавній економіко-соціальній важелі та суттєво впливає на міжнародний розподіл праці.

1.6. Коротка характеристика міст - конкурентів

Оскільки місто Запоріжжя останнім часом розвивалося як місто - платформа для розвитку важкої промисловості, відповідно міста в Україні, які є основними конкурентами за інвестиціями, людським капіталом, мають схожу структуру економіки та соціуму.

Таблиця 2 Порівняння з містами-конкурентами

Показники	Харків			Дніпро			Запоріжжя			Кривий Ріг		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Територія, км ²	350	350	350	405	405	405	331	331	331	415	415	415
Населення	1453517	1450361	1439036	989769	983836	976525	761993	756927	750685	647727	642333	636294
Зареєстровані безробітні	8838	8182	5581	6194	6796	4819	9399	7647	5260	4449	5323	4118
Середня заробітна плата	3270	3840	4605	3570	4266	5018	3612	4470	5380	4153	4965	5670

Найбільшу територію має м.Кривий ріг, найменшу - м.Запоріжжя. Однак площа міста Кривого Рогу є значною за рахунок кар'єрів, які знаходяться в межах міста.

Найбільшим містом за кількістю населення є м.Харків, найменшим - Кривий ріг. Однак тут важлива динаміка збільшення/зменшення кількості населення

За останні роки усі міста мають відмінне сальдо, однак воно є меншим у міст, які порівнюються, ніж в цілому по Україні.

Так, у м.Харкові скорочення населення склало 0,1% від загальної кількості населення, у м.Запоріжжі цей показник склав 1,5%. У Дніпрі цей показник дорівнює 1,3%, а у Кривому Розі - 1,8% до загальної кількості населення. Таким чином, скорочення населення є найменшим у Харкові. Запоріжжя займає третю позицію в групі досліджуваних міст.

Усі міста в силу демографічної структури населення мають потенціал до розвитку.

Рис. 1. Кількість населення у містах конкурентах у 2014, 2016 роках (осіб)

Зареєстроване безробіття серед чотирьох вказаних міст скоротилося у всіх містах. Якщо у 2014 році м.Запоріжжя мало вищий відсоток зареєстрованого безробіття, ніж у м.Харкові, то в 2016 році ці показники є нижчими (Рис.2).

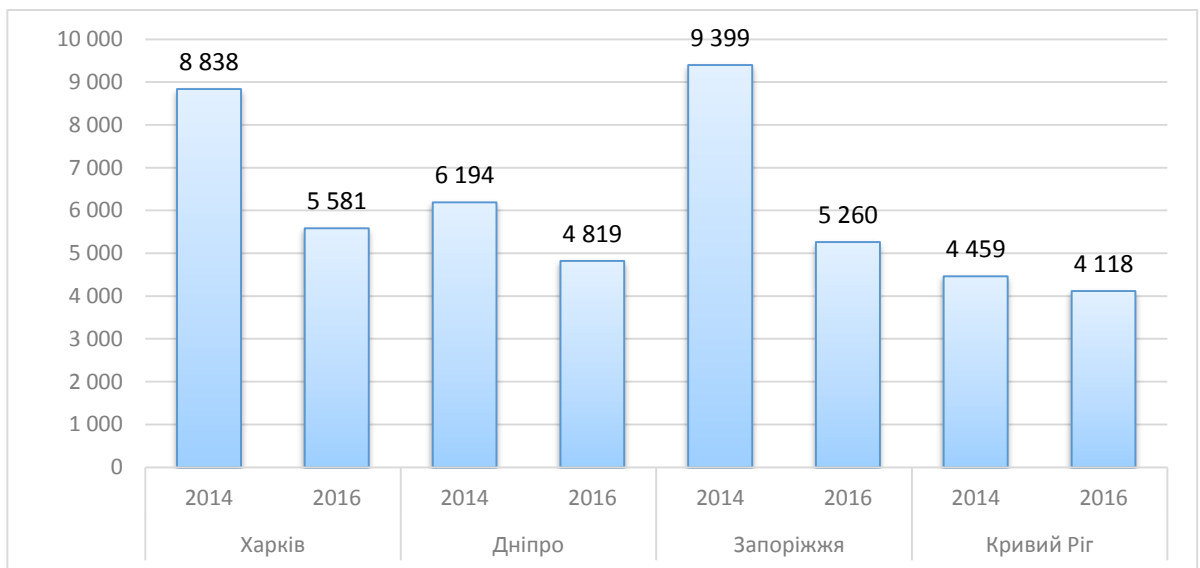

Рис. 2. Динаміка зміни зареєстрованого безробіття у містах конкурентах (осіб)

Рівень заробітної плати м.Запоріжжя за 2016 рік перевищує відповідний показник наступних міст: Дніпро - на 7,2%, Харкова - 16,8% та на 5,1% менше, ніж у Кривому Розі.

Оскільки крім природніх причин зміни кількості та структури населення сьогодні значну роль відіграє міграція, наводимо дані щодо настроїв населення, його ставлення до міста, в якому вони проживають за результатами соціологічного дослідження, яке проводилося у 2016 році. На запитання: «Якби у Вас був шанс, що би Ви обрали?», готові покинути місце проживання (відповідне місто): Дніпро 31%, Запоріжжя 39%, Харків – 20%, Кривий Ріг - не досліджувався.

Важливим показником конкурентоспроможності території є рівень життя (економічне становище сімей у містах України). Його оцінили як таке, що «дещо погіршилося», і «набагато погіршилося»: у Дніпрі - 79% респондентів, Запоріжжі - 84% респондентів, Харкові - 84% респондентів.

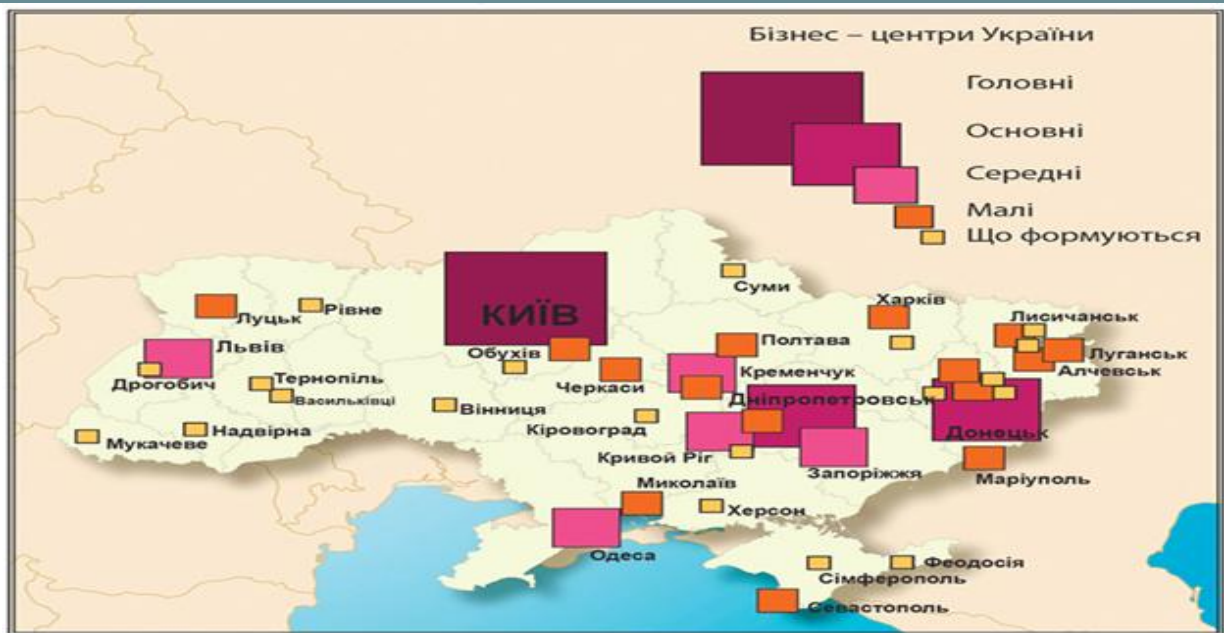

Рис. 3. Місце Запоріжжя серед бізнес-центрів України

З точки зору розвитку території як бізнес-центру дослідники відносять Дніпро до основних бізнес-центрів, Запоріжжя до середніх, Харків до малих, а Кривий ріг, до таких, що тільки починають формуватися. (Рис.3). Однак, з огляду на перспективи розвитку як бізнес-центру, м.Запоріжжя може конкурувати також із м.Одесою.

2. Земельні та природні ресурси

2.1. Земельні ресурси і територія міста

Забудова міста представлена компактною відкритою структурою і розташована на обох берегах р. Дніпра. Лівобережна частина - лінійна і дуже неоднорідна за функціональним зонуванням. Селітебні території, що розчленовуються транспортними і комунікаційними коридорами, витягнуті уздовж берегів і безпосередньо примикають до промислових територій. Як наслідок, значна частина житлової забудови (до 70%) розташована у зонах впливу промислових підприємств. Центр міста - площа Фестивальна. Правобережна частина міста більш компактна й однорідна за функціональним зонуванням. Промислові підприємства Хортицького району, які є «чистішими» в екологічному плані виробництвами, не здійснюють негативного впливу на житлову забудову. Проте, правобережна частина, будучи відносно сприятливою в екологічному плані, не має досить розвинених транспортних зв'язків з промисловими районами міста, котрі розташовані в його лівобережній частині, та центром Запоріжжя. На цей час місто має невеликий резерв вільних територій в існуючих межах. Серед територій, можливих до освоєння під селітебну забудову, можна виділити невеликі ділянки в прибережній частині лівого берега (вулиця Скельна, Центральний бульвар), райони наміву Миколаївської заплави (житловий масив «Південний»), у правобережній частині (мікрорайон Бородінський, Хортицький житловий масив, Верхня Хортиця). Окрім цього існує невеликий резерв територій у районах можливої реконструкції (Старе місто, Павло-Кічкас).

Місто розділене на 7 адміністративних районів: Олександрівський, Заводський, Комунарський, Дніпровський, Вознесенівський, Хортицький, Шевченківський.

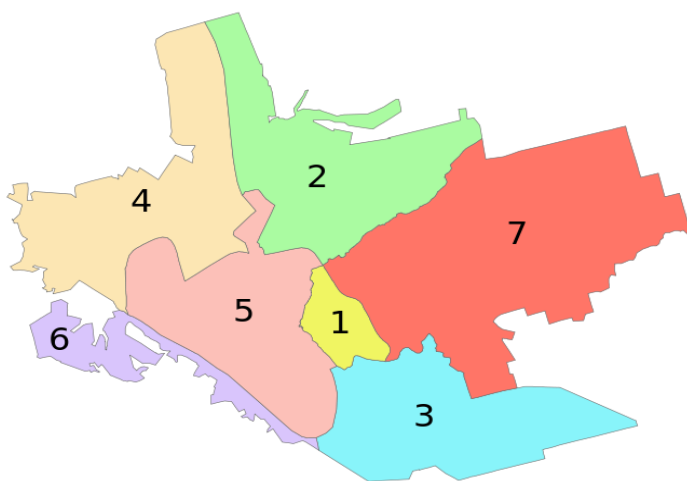

Рис. 4. Адміністративний поділ міста Запоріжжя

Найменш населені - Олександрівський район (центр міста) та Заводський райони (промислова зона). Решта районів міста заселені більш - менш рівномірно.

Територія м.Запоріжжя в межах міської ради становить 33155 га. Показник витрати території на 1000 жителів - 39 га, що приблизно збігається з такими ж

показниками по міських поселеннях України (40 га) у цілому і містах такого ж рівня (Дніпро - 33 га).

Значні території (більше 4 тис. га) зайняті водними просторами (12,8%), близько 8 тис.га займають промислові, комунально-складські об'єкти, спецтериторії, 17,6% міських земель використовується в сільському господарстві. Вільні міські землі, що становлять 1,6% від усієї території міста Запоріжжя, роздроблені і дисперсно розташовані в плані міста.

2.2. Містобудівні документи

Відповідно до ст. 173,174 Земельного кодексу України, межі міст встановлюються або змінюються на підставі проектів землеустрою, які складаються згідно з затвердженими генеральними планами міст. Рішення про встановлення або зміну меж міст за результатами погодження на місцевому рівні приймає Верховна рада України.

На підставі затвердженого у 2004 році генерального плану розвитку міста Запоріжжя, у 2006 році за дорученням Запорізької міської ради ДП «Запорізький науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» було розроблено проект землеустрою щодо зміни межі міста Запоріжжя згідно з вимогами наказу Держкомзему України від 10.07.2008 №165 «Про затвердження Методичних рекомендацій з розробки проекту землеустрою щодо встановлення або зміни меж населеного пункту».

Протягом 2007 року було проведено низку робочих зустрічей на рівні сільських рад, районних адміністрацій та районних рад Вільнянського та Запорізького районів щодо розгляду проектної документації. За результатом, проектна межа міста була погоджена частково, що не дозволяло розпочати роботи з подальшого затвердження проекту. Крім того, Розумівська та Новоолександрівська сільські ради вимагали перегляду існуючої межі міста, встановленої у 1968 році.

Дане питання було винесено на розгляд земельної комісії Запорізької обласної ради, але підтримки не одержало. Таким чином, межа міста Запоріжжя залишилась без змін.

Основним видом містобудівної документації на місцевому рівні, призначеної для обґрунтування довгострокової стратегії планування та забудови території населеного пункту - є Генеральний план населеного пункту, відповідно до ст.17 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності».

Після набрання чинності рішення Запорізької міської ради від 27.09.2017 «Про затвердження містобудівної документації «Проект внесення змін до генерального плану міста Запоріжжя» та внесення змін до генерального плану міста Запоріжжя, затвердженого рішенням Запорізької міської ради від 15.09.2004 №4», в місті Запоріжжя діє генеральний план від 15.09.2004 №4 зі змінами, затвердженими вищезазначеним рішенням.

Відповідно до п.1 ст.18 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» «план зонування території розробляється на основі генерального плану населеного пункту (у його складі або як окремий документ), плану

земельно-господарського устрою та містобудівного кадастру з метою визначення умов та обмежень використання території для містобудівних потреб у меж визначених зон».

Відповідно до Договору, укладеного між Департаментом та Державним підприємством Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромісто» ім. Ю.М. Білоконя на надання послуг розроблення плану зонування території міста Запоріжжя (доопрацювання матеріалів плану зонування території м.Запоріжжя), на сьогоднішній день триває робота з розроблення плану зонування території м.Запоріжжя. Орієнтовний термін прийняття матеріалів плану зонування території міста Запоріжжя - листопад-грудень 2017 року.

Крім того, відповідно до Програми раціонального використання території та комплексного містобудівного розвитку міста Запоріжжя на 2017-2019 роки, з метою реалізації прав учасників бойових дій та на виконання Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», в 2017 році запланована розробка 2 детальних планів території міста Запоріжжя в районі вулиці Військбуд та в районі Донецького шосе та вздовж вулиці Етюдної. В 2018 році даною Програмою передбачено розробку детальних планів ще 9 територій міста Запоріжжя загальною площею 430 га.

2.3. Природні ресурси

Зосереджені на території Запорізької області природні ресурси є основою для розвитку металургії та енергетики. Ці галузі економіки є сталими через достатній рівень забезпеченості ресурсами на тривалий час у перспективі.

Так, мінеральні ресурси представлені багатими покладами рудних корисних копалин, зокрема залізних і марганцевих. Частка регіону в сумарних запасах мінеральної сировини в Україні становить: пегматит - 88,06%, апатит - 63,42%, марганцева руда - 69,1 %, вторинні каоліни - 22,9 %, вогнетривкі глини - 8,6%.

У регіоні мають місце значні запаси залізних і марганцевих руд, гранітів. Запорізька область постачає на внутрішній і зовнішній ринки залізну руду, каоліни, вогнетривку глину, формувальні піски, будівельні й облицювальні камені. Визначено перспективи розробки нових видів корисних копалин: газу, графіту, золота й алмазів.

Білозерський залізорудний район розташований в Запорізькій області, на південному схилі Українського щита, простягається він в субмеридіональному напрямку на 65 км, при ширині 5-20 км. Приазовський залізорудний район розташований на півдні Запорізької і Донецької областей, в межах південно-східної частини. Загальна площа району 360 км².

Сумарно ці два родовища складають 4,3 млрд т. та придатні до одержання залізорудних концентратів з вмістом заліза 69-72%, або навіть не потребують збагачення та які придатні для якісної металургії.

Однак крім корисних копалин важливим ресурсом не тільки Запорізької області, а і міста Запоріжжя є земельні ресурси. Територія міста знаходиться у

Донецько-Дніпровському природно-сільськогосподарському округу, який є, і в подальшому може бути джерелом сировини для сільгосппереробки.

2.4. Кліматичні умови

Клімат - атлантично-континентальний, з вираженими в літній період посушливими сухувійними явищами, які в окремі роки виявляються особливо інтенсивно. Літо тепле, зазвичай починається в перших числах травня і триває до початка жовтня, охоплюючи період близько п'яти місяців. Зима помірно м'яка, часто спостерігається відсутність стійкого сніжного покриву. У середньому, висота сніжного покриву становить 14 см, найбільша - 35 см. Середня річна температура +9,0 °С, середня температура в липні +22,8 °С, а в січні - 4,9 °С. Середня глибина промерзання ґрунту - 0,8 м, максимальна - близько 1 м. За умовами забезпеченості вологою територія міста належить до посушливої зони. Середньорічна кількість опадів становить 443 мм, а випаровування з поверхні суходолу - 480 мм, з водної поверхні - 850 мм. При цьому влітку часто спостерігаються зливи, що сильно розмивають поверхню ґрунту.

Відносна вологість повітря о 13 годині становить 60%, найменша - 40% - спостерігається в липні-серпні. Переважні напрямки вітру в теплий період - північний і північно-східний, у холодний період - північно-східний і східний. Середня швидкість вітру становить 3,8 м/сек., посилюючись до 4,2 м/сек. на околицях міста. Максимальна швидкість вітру, до 28 м/сек., спостерігається один раз на 15-20 років.

Щороку, у середньому, місто вкрито туманом 45 днів на рік. Найбільше число туманів - 60 на рік.

3. Населення і трудові ресурси

3.1. Чисельність населення і демографічна ситуація

Запоріжжя - шосте за населенням місто України. Станом на 1 січня 2017 року населення Запоріжжя налічувало 750685 осіб. За останні шість років населення міста скоротилося на 21942 осіб, не враховуючи тимчасово переміщених осіб (Рис.5). З урахуванням 31 277 осіб офіційно зареєстрованих переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької і Луганської областей воно складатиме 781962 осіб.

Рис. 5. Динаміка розвитку населення міста Запоріжжя (осіб)

У м.Запоріжжі триває багаторічна тенденція скорочення чисельності населення за рахунок усіх складових демографічного розвитку: народжуваності, смертності та міграції.

Станом на 01.01.2017 у місті мешкало 750,685 тис.осіб. Упродовж 2016 року чисельність населення зменшилася на 6242 особи, в т.ч. за рахунок природного скорочення на 5055 осіб, міграційного - на 1187 осіб.

Упродовж 2016 року в місті народилося 6219 немовлят, що на 489 дітей менше, ніж торік (6708 дітей).

Упродовж останніх років спостерігається суттєве перевищення кількості померлих над кількістю народжених.

Так, у звітному періоді зареєстровано 11274 померлих, що на 225 осіб більше, ніж у 2015 році.

Чисельність населення міста, також, скорочується за рахунок міграції. Упродовж 2016 року до міста прибуло 958 осіб, а вибуло - 2145 осіб.

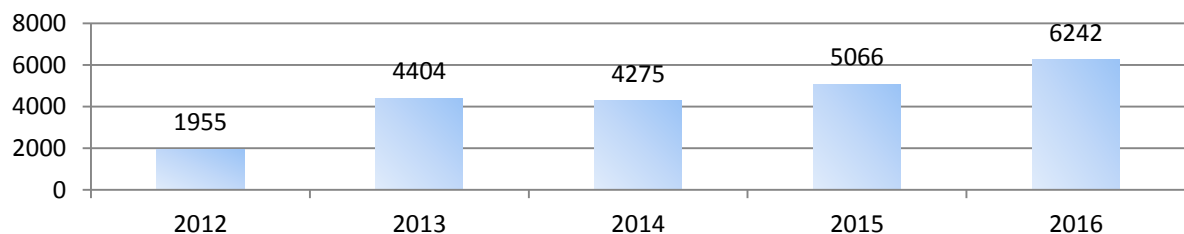

Рис. 6. Темпи скорочення/збільшення населення міста Запоріжжя

Чисельність населення міста також, скорочується за рахунок міграції. Упродовж 2016 року до міста прибуло 958 осіб, а вибуло - 2145 осіб.

Таблиця 3 Розподіл населення за віком на кінець року м.Запоріжжя, осіб

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Населення у віці, років:						
0–15	98125	99255	100518	102429	103910	104785
16–59	501985	495619	487293	478297	470714	461541
60 і старші	168581	171862	174521	177331	178367	180423
Із загальної чисельності у віці						
0-6	48652	49472	49546	49918	49057	48118
7-16	55925	55862	56651	57799	59971	61821

Аналіз вікового складу населення демонструє значну кількість населення працездатного віку. Вони складають 62,2% (Рис.7). Однак слід зазначити, що саме ця категорія є джерелом подальшого старіння населення.

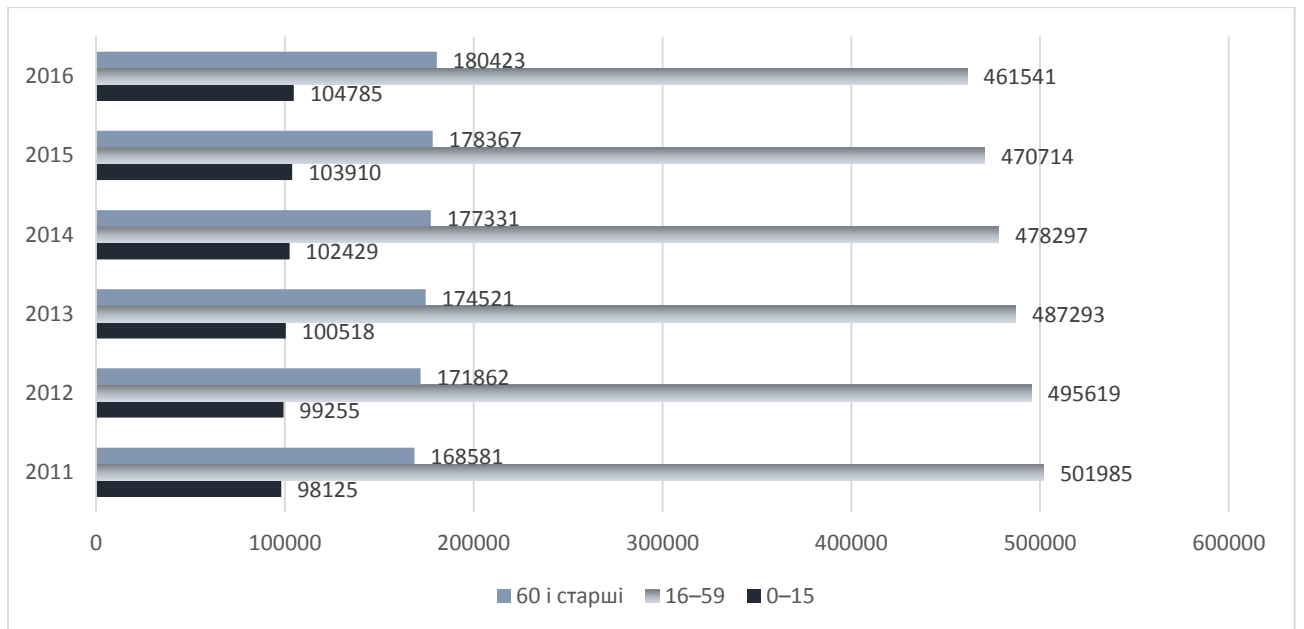

Рис. 7. Розподіл населення за віком (осіб)

Тоді як особи у віці 7-16 років найближча група поповнення працездатного населення становить протягом останніх 5 років не більше 7,9%. Малою є, також, група дітей у віці до 6 років, яка складає не більше 5,5% населення.

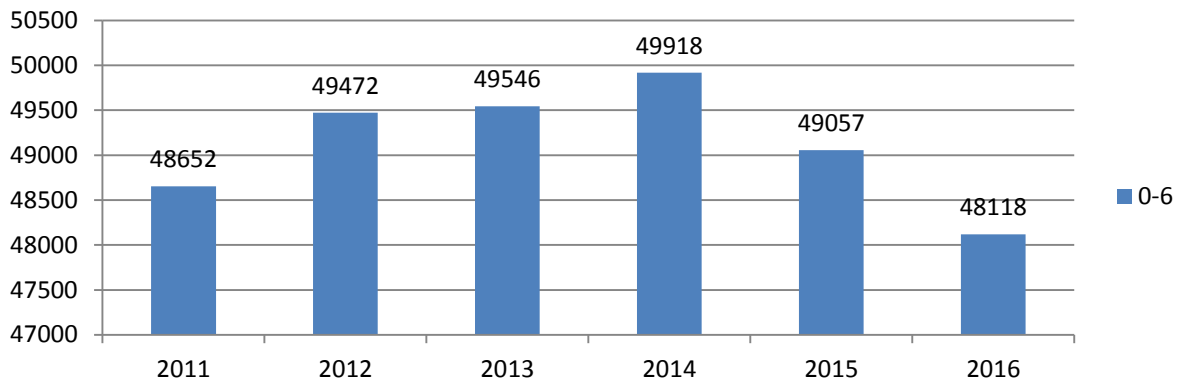

Рис. 8. Населення міста Запоріжжя у віці 0 – 6 років (осіб)

Отже, місто Запоріжжя повторює тенденції більшості промислових центрів України і, відповідно до представленої статистики, через 10 років відчуватиме брак робочої сили, якщо структура та тренди економіки залишаться незмінними. Однак роботодавці міста вже зараз відзначають брак кваліфікованої робочої сили.

3.2. Зайнятість населення та безробіття

Зайнятість населення та безробіття можуть бути представлені лише в цілому по Запорізькій області. Методологія показника передбачає визначення зайнятості населення за місцем його фактичного проживання. Розподіл кількості зайнятого населення за видами економічної діяльності здійснено за гармонізованою оцінкою, шляхом інтеграції даних різних джерел. Наймані працівники підприємств, установ, організацій враховуються за місцем сфери прикладання їх праці, тобто за місцем знаходження підприємства, або його структурного підрозділу та класифікуються за відповідними видами економічної діяльності.

Можемо лише загалом оцінити, що збільшення зайнятого населення спостерігається лише у сфері «Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування». В промисловості, наприклад, відбувається скорочення зайнятості з 2011 по 2016 рік воно становило понад 30,0 тис. осіб в цілому. Решта галузей також демонструє скорочення зайнятості.

За рівнем освіти станом на 1 січня 2017 року за адміністративними даними державної служби зайнятості також надано дані в цілому по Запорізькій області. Однак тенденція очевидна: переважну кількість зареєстрованих безробітних складають люди із вищою освітою: понад 40% від загальної кількості зареєстрованих безробітних.

Кількість зайнятого населення області і міста значно скоротилася протягом 2011-2016 років, частково за рахунок підвищення рівня безробіття (міграція населення до можливого місця працевлаштування), тобто має

економічні причини. Однак переважно скорочення відбувається за рахунок скорочення кількості населення з природних причин (старіння).

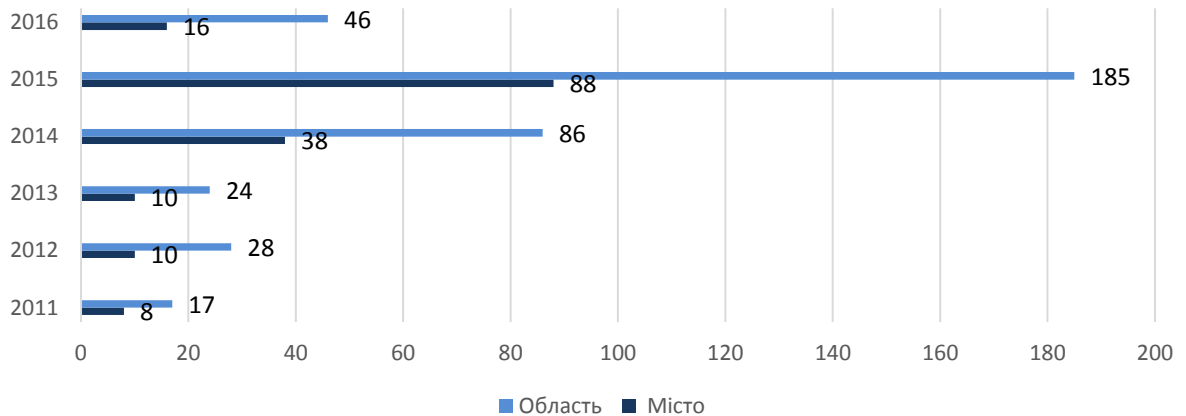

Рис.9. Динаміка навантаження на одну вакансію: м.Запоріжжя та Запорізька область (осіб)

Незважаючи на скорочення чисельності населення, різко зросло навантаження на одну вакансію, як по місту, так і по області: з 10 та 28 осіб на одну вакансію у 2011 році до 88 та 185 відповідно у 2015 році. Разом з тим, у 2016 році у порівнянні з 2015 роком по м.Запоріжжю навантаження на одну вакансію зменшилося до 16 осіб (по області - до 46 осіб) (Рис.9).

Як і в більшості міст, у тому числі, містах-конкурентах, значну кількість безробітних складають особи з базовою і вищою та повною вищою освітою.

3.3. Доходи населення і заробітна плата

Доходи населення є важливим чинником, що впливає на загальний розвиток місцевої економіки. Середньомісячна заробітна плата, нарахована на одного штатного працівника підприємств з кількістю працюючих 10 осіб та більше за 2016 рік складала 5379,9 грн., що на 5,9% більше, ніж по області та на 3,8% - ніж по Україні.

Рівень середньомісячної заробітної плати м.Запоріжжя в 3,4 рази перевищував встановлені державні соціальні стандарти (мінімальну заробітну плату та прожитковий мінімум для працездатної особи - 1600,0 грн.).

У порівнянні з 2015 роком (4470,2 грн.) заробітна плата збільшилася на 20,4% (Рис. 10).

Зростання середньої заробітної плати нівелювалося рівнем інфляції, однак загалом маємо позитивну динаміку, яка розвивається паралельно загальноукраїнським показникам.

Таблиця 4 Середня заробітна плата, грн

Регіони	2011	2012	2013	2014	2015	2016
м.Запоріжжя	2800	3096	3281	3612	4470	5379,9
Запорізька область	2607	2927	3142	3432	4200	5080,41
Україна	648	3041	3282	3480	4195	5183,0

¹ У таблиці наведено показники, нарахованої середньомісячної заробітної плати одного штатного працівника на підприємствах, установах, організаціях та їх відокремлених підрозділах з кількістю працюючих 10 осіб і більше.

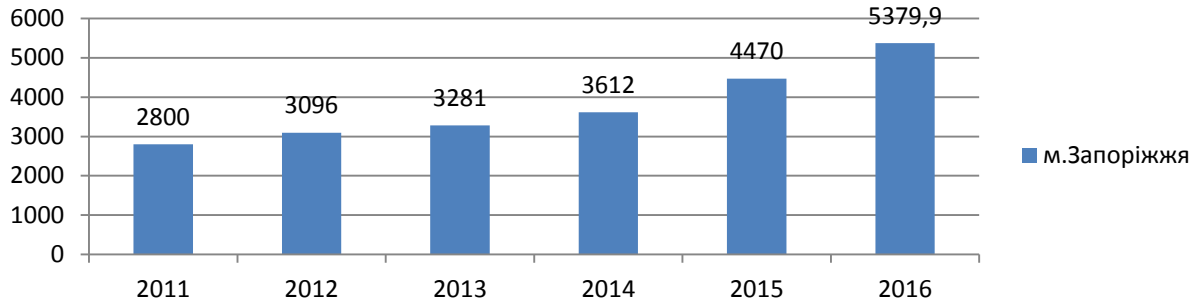

Рис. 10 Розмір середньої заробітної плати м. Запоріжжя (грн.)

Найвищим рівень заробітної плати по Запорізькій області в 2016 році був у добувній промисловості та енергетиці: відповідно 8587,17 грн. та 8888,55 грн. Найнижчим протягом досліджуваного періоду - у будівництві та наданні послуг з харчування: 3082,86 грн. та 3242,85 грн.

За даними органів статистики станом на 01.01.2017 загальна заборгованість із виплати заробітної плати в місті становила 43439,5 тис.грн., з якої 71,1% припадає на підприємства державної форми власності.

Заборгованість утворилася на 28 підприємствах, з них: 16 - активних підприємств з сумою боргу 32334,3 тис.грн. (74,4% від загальної суми заборгованості), 10 - підприємств-банкрутів - 10963,9 тис.грн. (25,3%) та 2 - неактивних підприємства - 141,3 тис.грн. (0,3%).

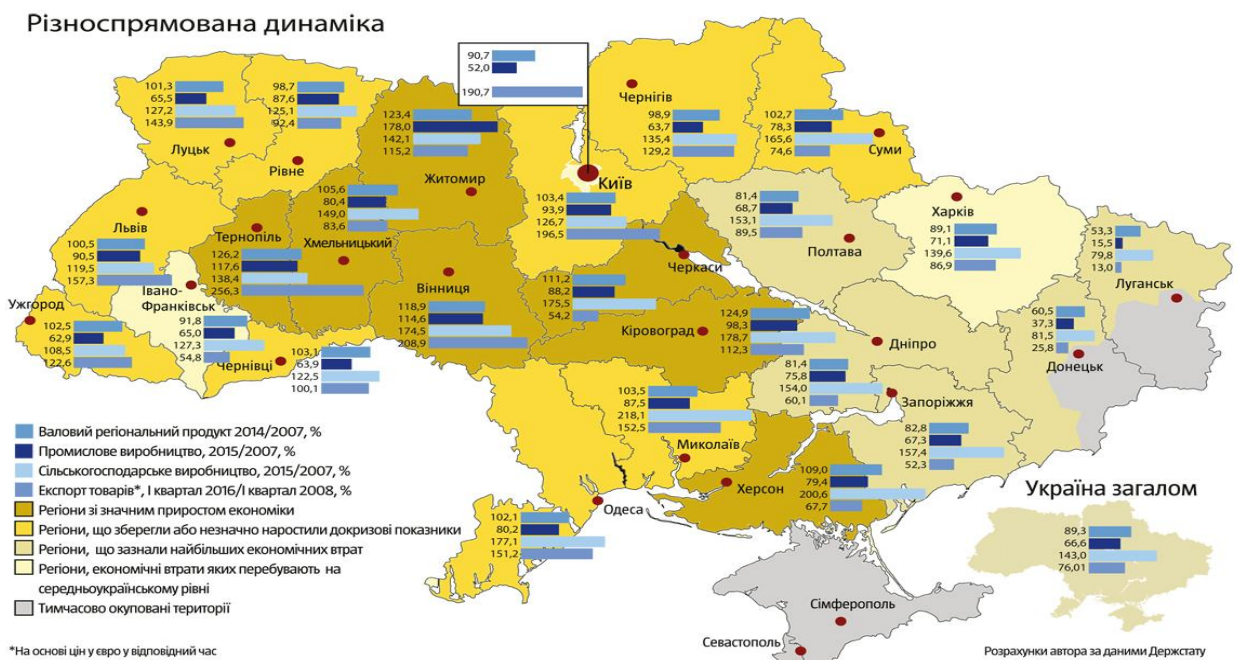
У порівнянні з початком 2016 року загальна сума заборгованості із виплати заробітної плати збільшилася на 22260,6 тис.грн. або вдвічі; на економічно активних підприємствах - на 20787,1 тис.грн. або в 2,8 рази. Це зумовлено утворенням і накопиченням наприкінці року заборгованості в структурних підрозділах ВАТ «Запоріжжяобленерго», борги якого становили 16,35 млн.грн. або половину заборгованості по місту. Крім того, майже 20% усієї заборгованості належить підприємствам, що перебувають у різних процедурах банкрутства (ЗДП «Кремнійполімер» (5,84 млн.грн.), ЗДП «Радіоприлад» (1,87 млн.грн.). За статистичними даними станом на 01.01.2017 заборгованість із виплати заробітної плати серед комунальних підприємств міста відсутня.

4. Економіка міста

Місто Запоріжжя як суб'єкт соціально-економічних процесів, знаходиться в залежності від загальносвітових економічних тенденцій. Валовий внутрішній продукт у 2014 році становив майже 90% показника докризового 2007 року, промислове виробництво у 2015 році в порівнянні з 2007 роком зменшилося на третину, а експорт, виміряний у євро, у I кварталі 2016 року дорівнював лише 76% показника I кварталу 2008 року.

Упродовж 2015-2016 років ситуація ще погіршилася (ВВП складав вже 70% докризового 2007 року, індекс промислової продукції у 2016 році збільшився лише на 2,8% у порівнянні з 2015 роком, а експорт скоротився на 4,1%).

Отже, усі процеси і в м.Запоріжжі відображають загальносвітові та загальноукраїнські тенденції.

Як бачимо, експерти відносять м.Запоріжжя до групи територій, які зазнали значних втрат, починаючи з 2009 року. Тут економічні втрати склали не менш, ніж 17,2%.

4.1. Суб'єкти господарської діяльності

Запоріжжя - великий промисловий центр та технополіс, створений за комплексною схемою. Тут сконцентровано найпотужніші підприємства:

- металургійні - ПАТ «Запоріжсталь», ПАТ «Дніпроспецсталь», ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат», ПАТ «Запорізький завод феросплавів»;
- машинобудівні - АТ «Мотор Січ», ПАТ «Запоріжжкран», ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод», ПАТ «Запорізький кабельний завод», ПрАТ «Запорізький електровозремонтний завод»;
- енергетичні - філія «Дніпровська ГЕС» ПАТ «Укргідроенерго», ПАТ «Запоріжтрансформатор»;

- численні науково-дослідні заклади, зокрема, ЗДП «ЗМКБ «Прогрес», ПрАТ «Плутон», НІБУЛОН, ПАТ «Український науково-дослідний проектно-конструкторський та технологічний інститут трансформаторобудування», АТ «Спеціальне проекте і конструкторсько-технологічне бюро «Запоріжгідросталь» та інші.

Слід відзначити, у 2015 році відбулося значне скорочення кількості суб'єктів господарської діяльності - юридичних осіб, у 2016 році показники дещо покращилися, динаміка процесу виглядає наступним чином:

Таблиця 5 Юридичні особи м. Запоріжжя

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Усі суб'єкти ЄДРПОУ:	49597	49515	49907	50412	44733	46754
Місто	29913	30119	30474	30921	26991	28434
з них СПД - юридичні особи *	38222	38080	38284	39602	34776	34182
Місто	24569	24752	25014	25965	22409	22526

* - Усі суб'єкти ЄДРПОУ мінус державні та комунальні організації (установи, заклади), асоціації, корпорації, консорціуми, концерни та інші об'єднання юридичних осіб, філії (інші відокремлені підрозділи), представництва, товарні біржі, кредитні спілки, споживчі товариства, політичні партії, громадські організації, релігійні організації, профспілки та об'єднання профспілок, благодійні організації, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків

Тенденції до виникнення суб'єктів ЄДРПОУ з 2011 до 2014 року демонструвала незначне збільшення, однак у 2015 році маємо суттєве скорочення їх кількості (Рис.11) з 30921 у 2014 році до 26991 у 2015, майже на 13%. У 2016 році їх кількість зросла на 5,3% у порівнянні з 2015 роком.

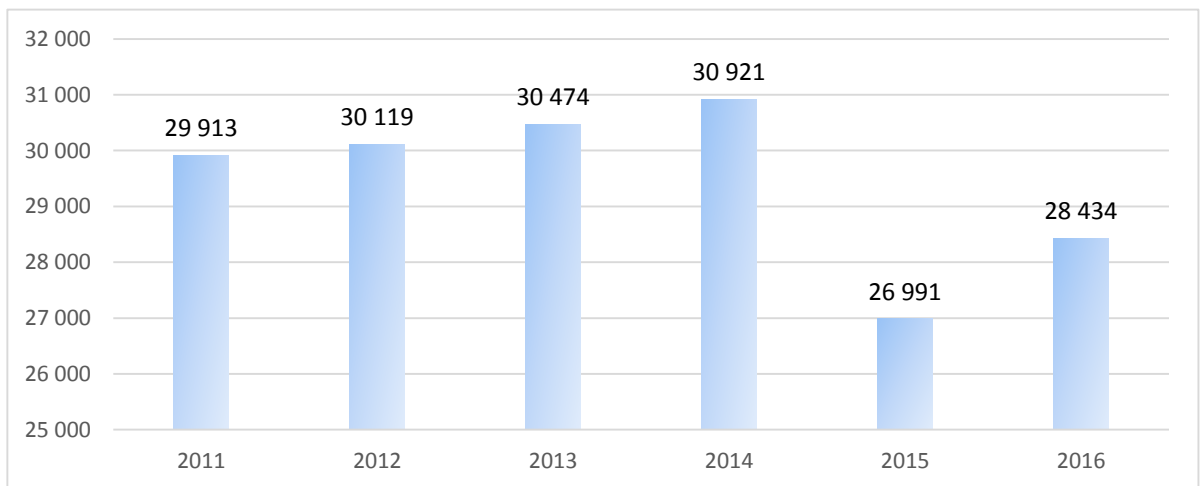

Рис. 11 Динаміка розвитку суб'єктів ЄДРПОУ

Оскільки дані наведено без урахування політичних партій, громадських організацій тощо, маємо скорочення кількості юридичних осіб у реальному секторі економіки та серед установ. В першу чергу, це пов'язано з подіями, які відбулися наприкінці 2013 року та вплинули на ситуацію в країні та у місті зокрема.

За результатом, у реальному секторі економіки скорочення промислового виробництва спостерігалось упродовж останніх років. Більшість економіко

визначальних підприємств міста мали тісні економічні та коопераційні зв'язки з підприємствами, розташованими на Сході України та у Російській Федерації.

З огляду на зупинку промислових потужностей Луганської та Донецької областей та втрату російського ринку збуту, основним завданням промислових підприємств міста стало переорієнтація та пошук нових ринків.

Посилення економічної і політичної кризи, зростання залізничних тарифів, дефіцит сировини, падіння цін на світовому ринку, залежність країни від імпортних енергоносіїв та відсутність джерел компенсації втрати російського газу змусили підприємства перейти до режиму жорсткої економії, що значним чином позначиться на об'ємах їх виробництва.

Так, у 2016 рік обсяги виробництва промислової продукції по Запорізькій області зменшилися на 3,3%. Обсяг реалізованої промислової продукції в місті за 2016 рік становив 104,6 млрд.грн., що на 9,8% більше, ніж у 2015 році. Однак збільшення нівелювалося інфляційними процесами (індекс цін виробників промислової продукції в цілому по Україні становив 120,5%).

Зменшення торговельних обмежень з боку країн ЄС надасть Україні базу для розширення експортної діяльності та допоможе товаровиробникам компенсувати збитки від втрати російського ринку у середньостроковій перспективі після сертифікації українських товарів згідно з європейськими стандартами.

З метою диверсифікації економіки в місті відбувається цілеспрямована підтримка галузей, раніше нехарактерних для Запоріжжя. Це підтримка ІТ - сфери через проведення масштабних масових заходів, створення умов для залучення міжнародних ІТ компаній, відкриття таких навчальних центрів як «Brain Academy», спрямованих на підготовку фахівців для роботи у сфері, яка у всеукраїнських масштабах спроможна створити найближчим часом до 170 тис. робочих місць.

На особливу увагу заслуговують зусилля органів місцевого самоврядування щодо підтримки розвитку туристичної сфери. Цілеспрямована діяльність відповідно до програми «Розвитку туризму у місті Запоріжжі», дозволила впровадити інформаційну підтримку галузі, створити систему показників, знаків, табличок, інформаційних стендів та інших засобів навігації по місту для забезпечення потреб туристів.

4.2. Розвиток малого і середнього бізнесу

З огляду на розвиток у місті підприємств важкої промисловості тривалий час малий та середній бізнес розвивалися повільно, займаючи переважно ніші переробки, послуг, торгівлі.

Поступово кількість підприємців збільшувалася аж до 2011 року. Далі прослідковувалися незначні коливання кількості СПД до 2014 року. У 2015 році відбулося зменшення кількості офіційно зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності юридичних осіб підприємців майже на 14%. У 2016 році відбулося незначне їх зростання у порівнянні з 2015 роком на 0,5% (Рис.12).

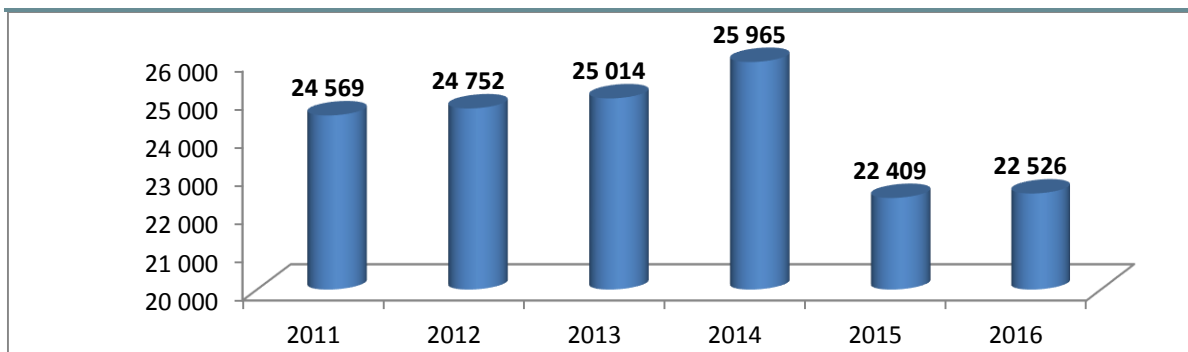

Рис. 12 Динаміка кількості СПД – юридичних осіб

Схожа ситуація прослідковується і з підприємцями - фізичними особами. Нажаль, зміни в системі збору та обробки статистичних даних не дають змоги прослідкувати характер змін за видами діяльності в 2016 році. Крім того, неможливо відслідкувати СПД - фізичних осіб та підприємців дання послуг з високою наукоємною складовою.

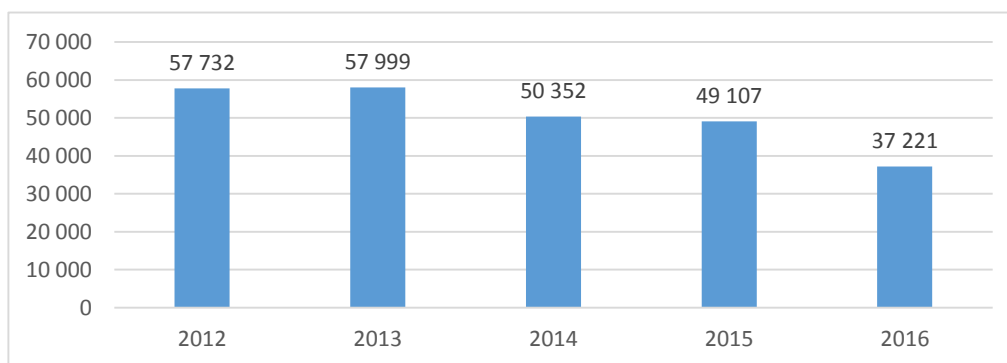

Рис. 13. Динаміка кількості фізичних осіб - підприємців за даними ГУ ДФС у Запорізькій області (осіб)

Однак загальні тенденції зберігаються. Найбільша кількість підприємців зареєстровано в сфері надання послуг з оптової та роздрібною торгівлі - 22%, операціями з нерухомістю, - 12% а також особисті послуги - 10,5%.

Кількість малих підприємств на 10 тис. населення по місту Запоріжжю значно вище, ніж в цілому по області. І хоч за статистикою спостерігаємо певне збільшення показника, враховуючи скорочення населення цей показник є стабільним.

Так, у 2016 році цей показник склав 103 по місту та 74 по області. Отже переважна більшість таких суб'єктів зосереджена на території Запорізької міської ради.

Слід зазначити, що починаючи з 2012 року кількість працюючих на малих підприємствах неухильно скорочується.

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) малих підприємств в абсолютних цифрах зріс: з 15311,2 млрд. грн., до 25271,3 млрд.грн.

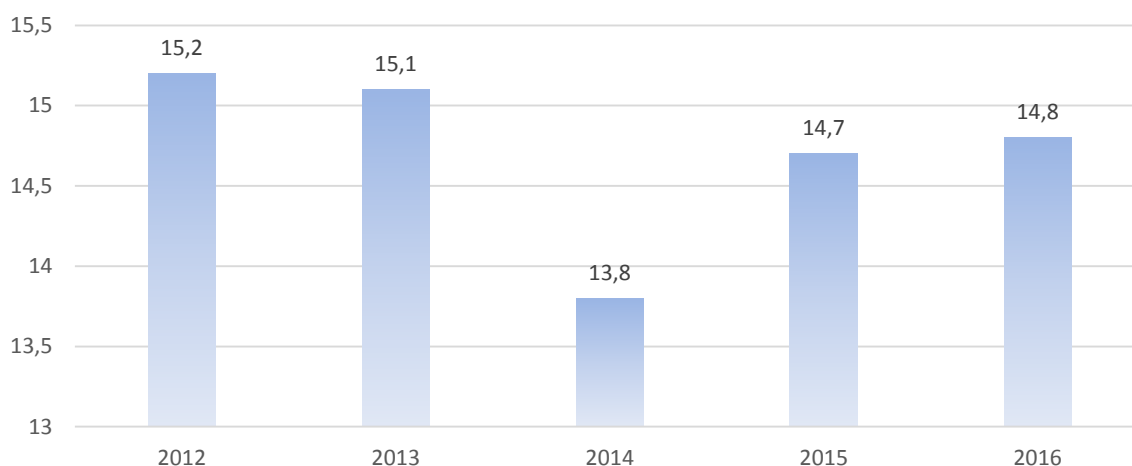

Рис.14 Питома вага продукції малих підприємств до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг), %

Однак ці дані наводяться без урахування інфляції, а значить об'єктивного збільшення не відбулося. Питома вага продукції малих підприємств до загального обсягу реалізованої продукції також дещо збільшилася.

4.3. Зовнішньоекономічна та інвестиційна діяльність

Промисловість міста має чітко визначену експортну орієнтацію, про що свідчать високі обсяги зовнішньоторговельного товарообігу, 70,7% якого складає експорт.

Позитивною тенденцією у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємств міста є збереження позитивного сальдо зовнішньоторговельного товарообороту.

Надання послуг. Із 139 підприємств та установ 119 зареєстровані у м.Запоріжжі. Послуги, що експортуються, на 96,4% надані підприємствами та установами, зареєстрованими на території міста.

Виробництво товарів. Із 586 підприємств, які працюють на експорт в Запорізькій області, 362 знаходяться у місті Запоріжжі, що складає 61,8% від загальної кількості, при цьому обсяг експорту від загального по області склав у 2016 році 83,4%.

Упродовж кількох років динаміка процесу демонструє тенденцію до скорочення експорту в окремих галузях. Так у хімічній промисловості обсяг експорту у 2016 році порівняно з 2012 роком скоротився на 45,7% (Рис. 15).

У провідній металургічній галузі також прослідковується падіння обсягів експорту на 31,0% у порівнянні з 2012 роком.

В галузі виробництва машин, обладнання також відбувається скорочення експорту. У 2016 році воно склало 70,6% у порівнянні з 2012 роком (Рис. 16).

Однак експорт продуктів рослинного походження навпаки збільшено в 9,5 разів порівняно з 2012 роком.

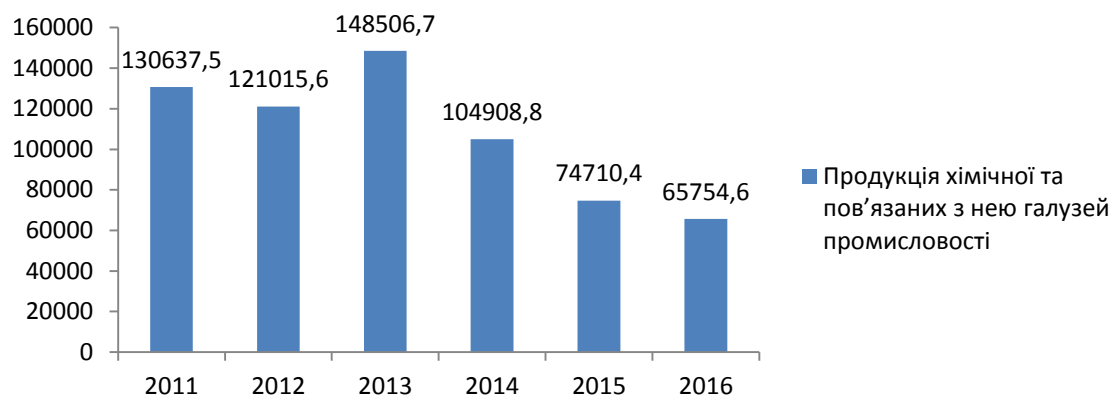

Рис.15 Динаміка експорту хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (тис.дол. США)

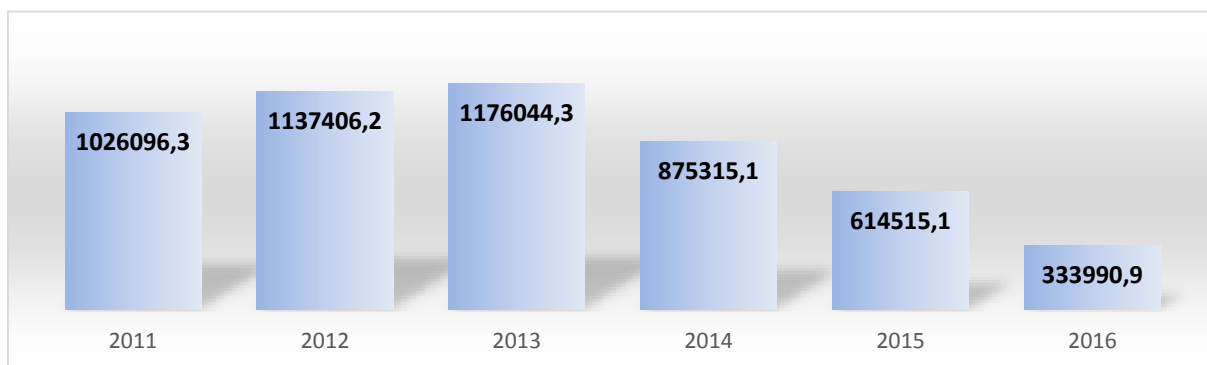

Рис.16 Динаміка експорту машин, обладнання та механізмів (тис.дол.США)

Загалом підприємства та організації міста у 2016 році експортували товарів і послуг на суму 2074,06 млн.дол.США (на 21,3% менше, ніж за 2015 рік), імпортували – 858,69 млн.дол.США (на 16,3% менше). Позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу міста склало 1215,37 млн.дол.США.

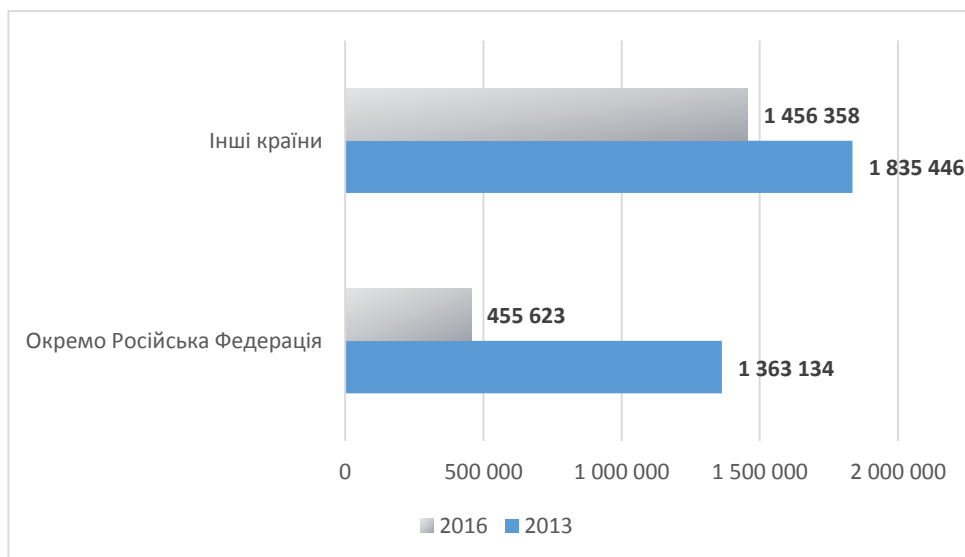

Рис. 17 Динаміка експорту за країнами загалом (окремо- Російська Федерація) (тис. дол.США)

Слід зазначити, що експорт до усіх країн зменшився лише на 20,6%, а до Російської федерації - скоротився на 66,6% у порівнянні з 2013 роком (Рис.17). Загалом експорт товарів по місту зменшився на 40%.

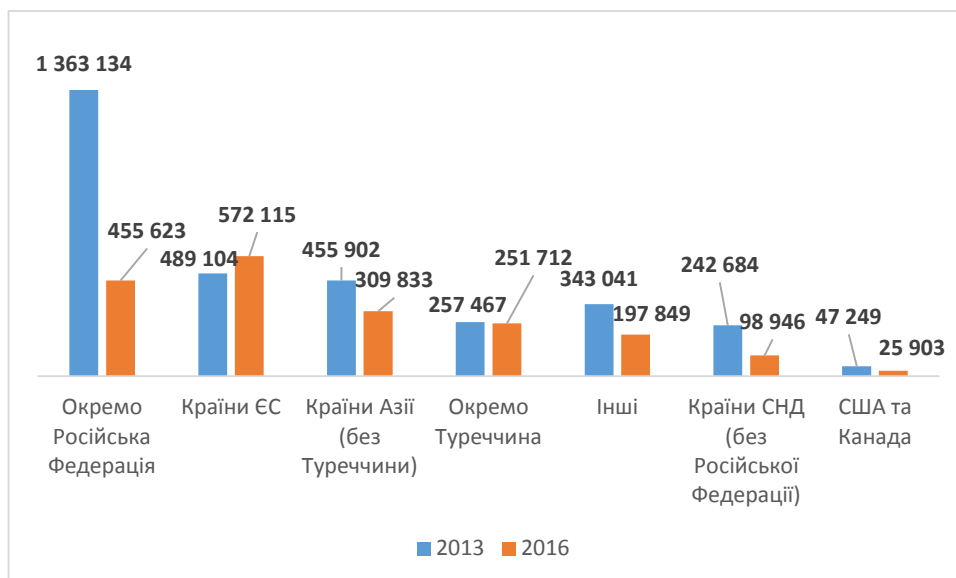

Рис.18. Динаміка експорту підприємств та установ м. Запоріжжя до країн світу (тис. дол. США)

Зріс експорт до Країн ЄС (Рис.18). Таким чином, поступово відбувається переорієнтація місцевого бізнесу на інші країни.

Інвестиційна діяльність

Великий інтерес щодо вкладення капіталу викликає промисловий комплекс Запорізької області, у тому числі, міста Запоріжжя. Доля іноземних інвестицій у промисловість становить 82,8%, це переважно харчова промисловість - 28,2%, машинобудування - 33,5%, металургія - 11,9%, енергетика - 5,9%.

Найбільшими країнами-інвесторами в підприємства міста є: Кіпр (ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ПАТ «Запорізький завод феросплавів», ПАТ «Запоріжтрансформатор» ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат» тощо), Швеція (ПАТ «Карлсберг Україна»), Республіка Корея (ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод»), Фінляндія (ПА «Запоріжкран»).

Через стрімку девальвацію гривні у 2014-2016 роках відбулося здешевлення вартості акціонерного капіталу нерезидентів. Так, на початок 2014 року загальний обсяг акціонерного капіталу нерезидентів становив 1037,97 млн.дол.США, а станом на 01.01.2017 - 766,6 млн.дол.США. Незважаючи на негативні інфляційні процеси, упродовж 2016 року в економіку міста надійшло 14,3 млн.дол.США іноземних інвестицій (Рис. 19).

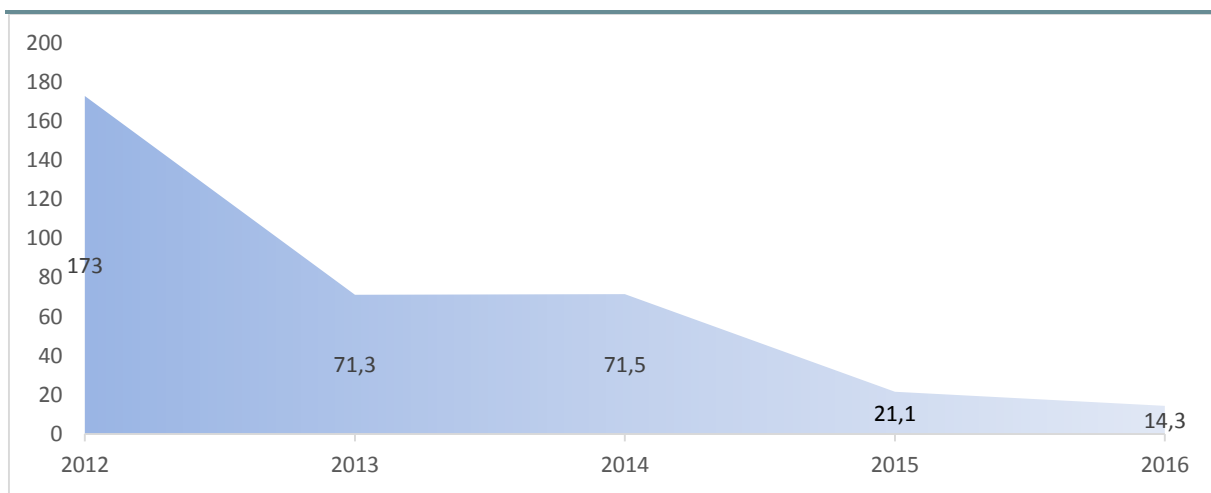

Рис. 19 Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій (млн.дол. США)

У 2013 році мали скорочення обсягів іноземних інвестицій порівняно із 2012 роком. У 2015 та 2016 роках маємо подальше скорочення обсягів іноземних інвестицій. Порівняно із 2013 роком у 2015 році, вони склали близько 30% від обсягів 2013 року. У 2016 році скорочення склало 80,0% у порівнянні з 2013 роком.

Поряд з іноземними інвестиціями власні капітальні вкладення у розвиток підприємств сприяють їх подальшому удосконаленню, впровадженню новітніх технологій та забезпеченню захисту довкілля.

Найбільші інвестиційні проекти реалізовані на підприємствах міста:

ПАТ «Металургійний комбінат «Запоріжсталь» системно модернізує виробничі потужності з урахуванням екологічної складової. За 2012-2014 роки у розвиток комбінату вкладено близько 2,7 млрд грн. Зокрема, в 2012 році комбінат інвестував у модернізацію виробничих потужностей близько 486 млн.грн, в 2013 році - більше 553 млн.грн, у 2014 році - 1,61 млрд.грн., у 2015 році - близько 1,63 млрд.грн. інвестицій.

Головними проектами модернізації комбінату є: реконструкція агломашини №1 з високоефективним газоочищенням, будівництво газоочисних систем на агломашинах №№2-6, масштабна модернізація доменної печі №4 з установкою системи аспірації ливарного двору і підбункерної естакади, будівництво і введення в експлуатацію нової лінії соляно-кислотного травлення з установкою регенерації травильних розчинів (НТА-4).

У 2013 році комбінат провів реконструкцію агломашини №1 з сучасним високоефективним газоочисним обладнанням, у 2014 році - побудував і ввів в експлуатацію газоочисне обладнання агломашини №2. У 2015-2016 роках триває будівництво газоочищення на агломашинах №№3-6. Після виконання проекту із заміни систем газоочищення на всіх шести агломашинах аглофабрика комбінату досягне рівня кращих практик за ступенем очищення викидів від пилу і газів. Загальні викиди комбінату скоротяться на 45%. Модернізація всіх газоочисних систем аглофабрики передбачає більш 845 млн.грн. інвестицій.

У 2014 році комбінат повністю реконструював доменну піч №4 (ДП-4), загальний обсяг інвестицій склав близько 950 млн.грн. Сучасна високоефективна

пилогазоочисна система доменної печі знижує обсяги викидів і забезпечує концентрацію пилу на виході 20 мг/куб. м, що відповідає міжнародним нормам.

Також у 2014 році комбінат ввів в експлуатацію виробничу лінію соляно-кислотного травлення (НТА-4) в цеху холодної прокатки №1, побудовану відповідно до європейських екологічних стандартів. Лінію визнали найкращим промисловим об'єктом за підсумками всеукраїнського конкурсу будівель і споруд, організованого Державною архітектурно-будівельною інспекцією України. Лінія соляно-кислотного травлення - унікальний для України промисловий об'єкт з повною автоматизацією виробництва, що виключає вплив людського фактору на роботу обладнання. Продуктивність НТА-4 становить 1,35 млн. тонн труєного металу на рік. Після запуску лінії викиди парів сірчаної кислоти на комбінаті в атмосферу, а також скиди промислових вод від цеху холодної прокатки в річку Дніпро повністю припинені. Інвестиції в будівництво склали 890 млн.грн.

ПАТ «Запоріжсталь» планує реконструювати сталеплавильне виробництво. Проект передбачає будівництво комплексу з виробництва гарячекатаних рулонів продуктивністю 5 млн. тонн на рік у складі конвертерного відділення, відділення ливарно-прокатних модулів і допоміжних виробництв. Сума інвестицій у проект - понад 1,3 млрд. дол.США. Будівництво конвертерного цеху дозволить комбінату повністю відмовитися від застарілого мартенівського виробництва й істотно знизити техногенне навантаження на навколишнє середовище - викиди в атмосферу скоротяться на 25% від загальних викидів комбінату.

У травні 2013 року введено в дію нову лінію з виробництва вогнетривкої сухої бетонної суміші на ПрАТ «Запоріжвогнетрив». Потужність нової лінії складає 16,0 тис. т на рік, обсяг інвестиції в проект - 40,0 млн.грн.

Виробництво сухих бетонних сумішей - новий напрям діяльності заводу і поряд з проектом щодо збільшення потужностей випуску є частиною масштабної інвестиційної стратегії підприємства, націленої на диверсифікацію продуктового ряду та випуск сучасної і затребуваною продукції більш високих переділів. Нова лінія оснащена високотехнологічним обладнанням компанії «GALICO» (Словаччина) та фірми «EIRICH» (Німеччина), яка є світовим лідером в області виробництва сумішовиготовлювальної техніки.

Завдяки ефективному стратегічному інвестору Group DF на ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат» триває планомірна робота з виконання програми технічної модернізації виробництва. У рамках цієї програми планується будівництво нового сучасного виробництва, збільшення обсягів випуску продукції, підвищення її якості та розширення асортименту, розвиток транспортної інфраструктури.

Натепер інвестором внесено у розвиток комбінату 110 млн. дол.США. За рахунок цих коштів на підприємстві ведуться проектні роботи, проводяться капітальні ремонти та забезпечується стабільна робота діючого виробництва. Завдяки цьому ТОВ «ЗТМК» налагодив виробництво злитків титану і його

сплавів діаметром 400 мм і 600 мм, довжиною до 3700 мм, а також сляби розміром 250x1050 мм, довжиною до 3700 мм наступних марок: GRADE1, GRADE2, GRADE3, GRADE4, GRADE5, BT5Л.

На АТ «Мотор Січ» освоєно серійне виробництво двигунів ТРДД Д-436-148 та ВСУ АІ-450МС для літака АН-148. Разом з тим, впроваджується інноваційний проект «Вітчизняний перспективний легкий вертоліт злітною масою 5-6 тонн».

За останні 3 роки на ПАТ «Дніпроспецсталь» відкрилася ділянка з виробництва ферромолібдена вартістю 3,0 млн. дол. США, що дозволило забезпечити зниження собівартості продукції. Раніше ця продукція в Україні не вироблялася. Крім того, відбулося відкриття нового комплексу пилогазоочисного обладнання в сталеплавильному цеху №3 ПАТ «Дніпроспецсталь», бюджет якого склав більш, ніж 10,0 млн. дол.США.

Таким чином, місто має позитивний досвід реалізації інвестиційних проектів, які переважно реалізовані у сфері чорної металургії, хімічної промисловості, виробництва сучасних будівельних матеріалів та машинобудуванні.

Планована інвестиційна діяльність передбачає залучення коштів міжнародних організацій, таких як Європейський банк реконструкції та розвитку, ЄІБ інших (Рис. 20).

Рис. 20 Кошторисна вартість планованих інвестиційних проектів із різних джерел

Планується залучення інвестицій переважно у сферу енергозбереження, енергоефективності, модернізації об'єктів інфраструктурного забезпечення міста (це 21 проект).

Таблиця 6 Планована інвестиційна діяльність міста в найближчі роки (середньострокові та довгострокові міські програми)

Проект	Кошторисна вартість	Джерело фінансування
Термомодернізація 40 будівель департаменту освіти і науки Запорізької міської ради	9,3 млн.євро	МФО
Комплексний проект з термомодернізації бюджетних будівель м. Запоріжжя (53 будівлі закладів освіти та 7 будівель - охорони здоров'я)	15,375 млн.євро	МФО

Заміна насосів і електродвигунів з установкою частотних регуляторів на котельнях по вул.Святого Миколая (вул. Артема) та Адмірала Нахімова	1,068 млн.євро	МФО
Встановлення індивідуальних теплових пунктів в будівлях Олександрівського, Вознесенівського, Дніпровського та Комунарського районів м. Запоріжжя	11,78 млн.євро	МФО
Модернізація системи теплопостачання м. Запоріжжя (модернізація 17 котлів серій ПТВМ і КВГМ на 10 котельнях м. Запоріжжя)	6,514 млн.євро	МФО
Переведення гарячого водопостачання Шевченківського району на гранульоване паливо (котли на біопаливі)	3,443 млн.євро	МФО
Проект «Міський громадський транспорт в Україні» (оновлення рухомого складу комунального транспорту за рахунок закупівлі 8 трамваїв з низьким рівнем полу)	4,911 млн. євро	МФО
Проект «Міський громадський транспорт в Україні» (оновлення рухомого складу комунального транспорту за рахунок закупівлі 10 електробусів та 55 автобусів великої місткості)	11,000 млн. євро	МФО
Модернізація (заміна рухомого складу) муніципального громадського транспорту	11,231 млн. євро	МФО
«Модернізація мереж зовнішнього освітлення із застосуванням світлодіодних світильників»	7,987 млн.євро	МФО
«Будівництво цеху утилізації осаду після механічного зневоднення на центральних каналізаційних очисних спорудах Лівого берега ЦОС №1 м.Запоріжжя»	9,984 млн.євро	МФО
«Реконструкція та розширення центральних очисних споруд каналізації Правобережної частини (ЦОС-2) м.Запоріжжя»	10,034 млн.євро	МФО
«Реконструкція Дніпровської водопровідної станції №1 (ДВС-1) м.Запоріжжя з вибором технічних рішень»	16,640 млн.євро	МФО
«Реконструкція Дніпровської водопровідної станції №2 (ДВС-2) м.Запоріжжя з вибором технічних рішень та збільшенням її потужності по подачі води питної якості 150 000 м куб. на добу».	9,984 млн.євро	МФО
Будівництво автотранспортної магістралі через р.Дніпро у м.Запоріжжя	5 226,0 млн.грн.	Державний та місцеві бюджети
Будівництво пасажирського терміналу та обслуговуючих споруд КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя» на вул. Блакитна, 4 у Шевченківському районі м. Запоріжжя	543,159 млн.грн	Державний та місцеві бюджети
Будівництво полігону твердих побутових відходів №3 на землях Сонячної селищної ради, Запорізького району, Запорізької області	219,999 млн.грн.	Державний та місцеві бюджети
Капітальний ремонт приміщень будівлі Запорізької загальноосвітньої школи № 53 І-ІІ ступенів, за адресою м. Запоріжжя, вул. Шевченка, 123	23,975 млн.грн.	Державний та місцевий бюджети
Реконструкція колегіуму "Мала гуманітарна академія" (благоустрій території, заміна конструкцій даху) по вул. Гудименка, буд. 13 в м. Запоріжжя	12,812 млн.грн.	Державний та місцевий бюджети
Реконструкція будівлі дошкільного навчального закладу № 77 по пр. Маяковського, 3-б Орджонікідзевського району, м. Запоріжжя	15,533 млн.грн	Державний та місцевий бюджети
Реконструкція Запорізького багатопрофільного ліцею "Перспектива" Запорізької міської ради по вул.Уральській, 3б в м.Запоріжжя	28,323 млн.грн.	Державний та місцевий бюджети

З метою забезпечення реалізації інвестиційних проектів, залучення інвестицій підготовлено та постійно оновлюється база даних земельних ділянок, нежитлових приміщень, які можуть бути використані для залучення інвестицій та реалізації проектів. Однак серед об'єктів комунальної власності це переважно приміщення невеликі за площею до 1000 м², земельні ділянки - від 600000 м², це 6 земельних ділянок, дві з яких не є юридично чистими: вони розпайовані під сільгоспугіддя.

5. Фінансовий стан та бюджет міста

5.1. Бюджет міста

Бюджет міста Запоріжжя як інструмент місцевого економічного розвитку розвивається у відповідності до змін, які передбачають децентралізаційні процеси в Україні. Сучасна система місцевого самоврядування будується на принципах прозорості та демократії участі. Запорізька міська рада впровадила програму «Прозорий бюджет», основна мета якої - забезпечення громадян України, мешканців міста Запоріжжя інструментами контролю та доступу до інформації стосовно бюджету міста; забезпечення керівництва та спеціалістів різних рівнів виконавчих органів міської ради, комунальних підприємств та установ, що беруть участь в плануванні, управлінні та освоєнні бюджетних коштів, інтегрованою інформаційно-аналітичною системою прийняття управлінських рішень.

Також органи місцевого самоврядування прийняли та впроваджують положення про партиципаторний бюджет.

Формування та виконання доходної частини бюджету м.Запоріжжя у 2015-2016 роках здійснювалось в умовах реформованого законодавства. Зміни у Податковому та Бюджетному кодексі України, розширення джерел наповнення, новації в частині місцевих податків і зборів, які відбулися відповідно до розпочатої реформи з бюджетної децентралізації, призвели до підвищення фінансової спроможності місцевої громади. Передача з державного бюджету плати за надання інших адміністративних послуг, адміністративного збору за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, плати за скорочення термінів надання послуг у сфері їх державної реєстрації, державного мита, запровадження акцизного податку з реалізації роздрібною торгівлю підакцизними товарами та транспортного податку, встановлення податку на нерухоме майно з об'єктів нежитлової нерухомості дозволило починаючи з 2015 року збільшити фінансовий ресурс. Так, як бачимо, порівняно із 2013 роком мало місце суттєве зростання доходів, а саме на 1 793,3 млн.грн. або майже в двічі.

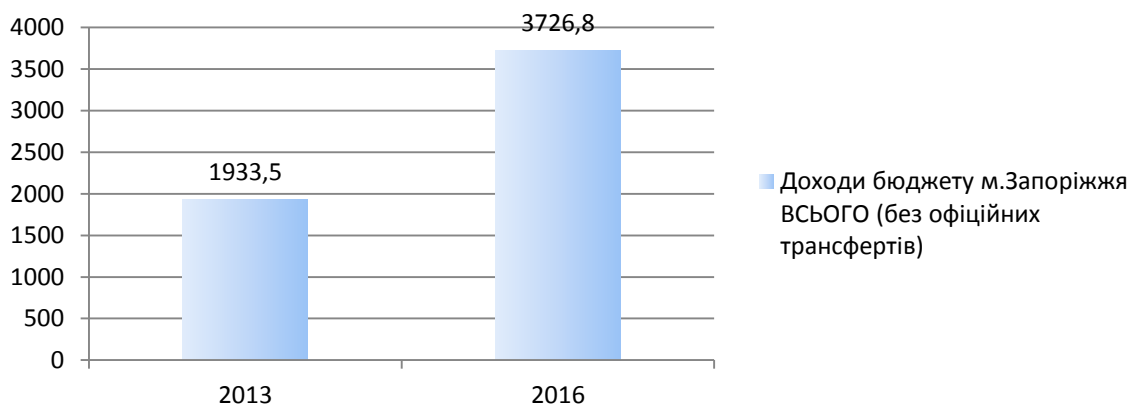

Рис. 21. Динаміка доходної частини м. Запоріжжя (млн. грн.)

Доходна частина бюджету міста за 2016 рік становила 6 067,0 млн.грн., в тому числі доходи загального фонду - 3 469,4 млн.грн., спеціального - 257,4 млн.грн. та офіційні трансферти - 2 340,2 млн.грн. У порівнянні з попереднім роком доходи (без урахування трансфертів) зросли на 54,9% або на 1 320,5 млн.грн., у тому числі по загальному фонду - на 57,1% або на 1 261,3 млн.грн., спеціальному - на 29,8% або на 59,2 млн.грн. План по доходах загального фонду (без урахування офіційних трансфертів) виконаний на 102,5%, спеціальному - на 177,7%. Обсяг доходів бюджету розвитку склав 34,2 млн.грн. або 160,0% до плану.

Найбільшим джерелом наповнення бюджету міста залишається податок на доходи фізичних осіб. Його обсяг в 2016 році складав 1 937,9 млн.грн., що на 50% більше ніж у попередньому році. Питома вага в загальній сумі доходів (без офіційних трансфертів) становила 52,0% (тоді як у 2013 році - 63,9%, у 2014 році - 65,2%, у 2015 - 53,7%). На збільшенні його надходжень позначилось зростання окремих ставок (з 15% до 18%), бази оподаткування податком на доходи фізичних осіб та надходження податку з інвестиційного доходу, утриманого з фізичної особи, в сумі 115,1 млн.грн.

В результаті бюджетної реформи значних змін зазнали місцеві податки і збори, які у доходній частині бюджету міста займали 29,8% (у 2013 році - 7,3%, у 2014 році - 8,2%, 2015 - 26,8%). До місцевих податків з початку 2015 року належить податок на майно та єдиний податок, місцевих зборів - туристичний збір. До складу податку на майно включені податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плата за землю та транспортний податок. У складі податку на майно надійшло плати за землю в розмірі 774,0 млн.грн., що на 343,7 млн.грн. або на 79,9% більше ніж у 2015 році. Зазначене збільшення пояснюється, насамперед, впровадженням з початку року в місті нової нормативної грошової оцінки землі (затверджена рішенням міської ради від 30.07.2015 №7 «Про затвердження нормативної грошової оцінки земель міста Запоріжжя»). Так, за даними фіскальних органів за рахунок переходу на нову грошову оцінку бюджет міста за рік додатково отримав плати за землю в сумі майже 144,0 млн.грн. Крім того, в 2016 році грошова оцінка землі була проіндексована на коефіцієнт 1,433 (в попередньому році він становив 1,249).

У зв'язку із скасуванням збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності повернено з бюджету суб'єктам господарювання надмірно сплачених у минулих роках коштів на суму 0,3 млн.грн. Надходження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти) займали 6,6% або 247,5 млн.грн.

Таблиця 7 Доходи бюджету (млн. грн.)

Показники	2012	2013	2014	2015	2016
Доходи бюджету– ВСЬОГО (без офіційних трансфертів)	1862,5	1933,5	2007,5	2406,3	3726,8
Податкові надходження разом у тому числі:	1713,2	1793,4	1856,3	2153,9	3342,4

Податок на доходи фізичних осіб	1211,2	1235,2	1310,3	1292,2	1937,9
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності	31,5	35,5	10,7	18,3	27,7
Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів				181,1	247,4
Місцеві податки і збори всього у тому числі:	103,5	142,0	165,4	644,3	1109,9
-податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки		0,5	0,6	14,0	23,9
-плата за землю	334,9	353,3	349,1	430,3	774,0
-єдиний податок	91,1	129,4	152,2	192,1	307,3
-інші місцеві податки і збори	11,8	11,5	11,9	7,9	4,7
Неподаткові надходження разом у тому числі:	140,7	134,6	142,3	220,3	347,4
Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності	17,5	16,6	16,2	20,3	20,4
Доходи від операцій з капіталом разом у тому числі:	8,0	5,2	8,7	31,9	27,0
Кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності	7,1	4,7	3,8	5,9	23,2
Кошти від продажу землі	0,8	0,3	4,8	25,8	3,6
Цільові фонди	0,6	0,3	0,2	0,2	10,0

Упродовж останніх років простежується тенденція до збільшення надходжень бюджету міста, що є наслідком змін до бюджетного та податкового законодавства, які прийняті та впроваджені в рамках реформи з бюджетної децентралізації.

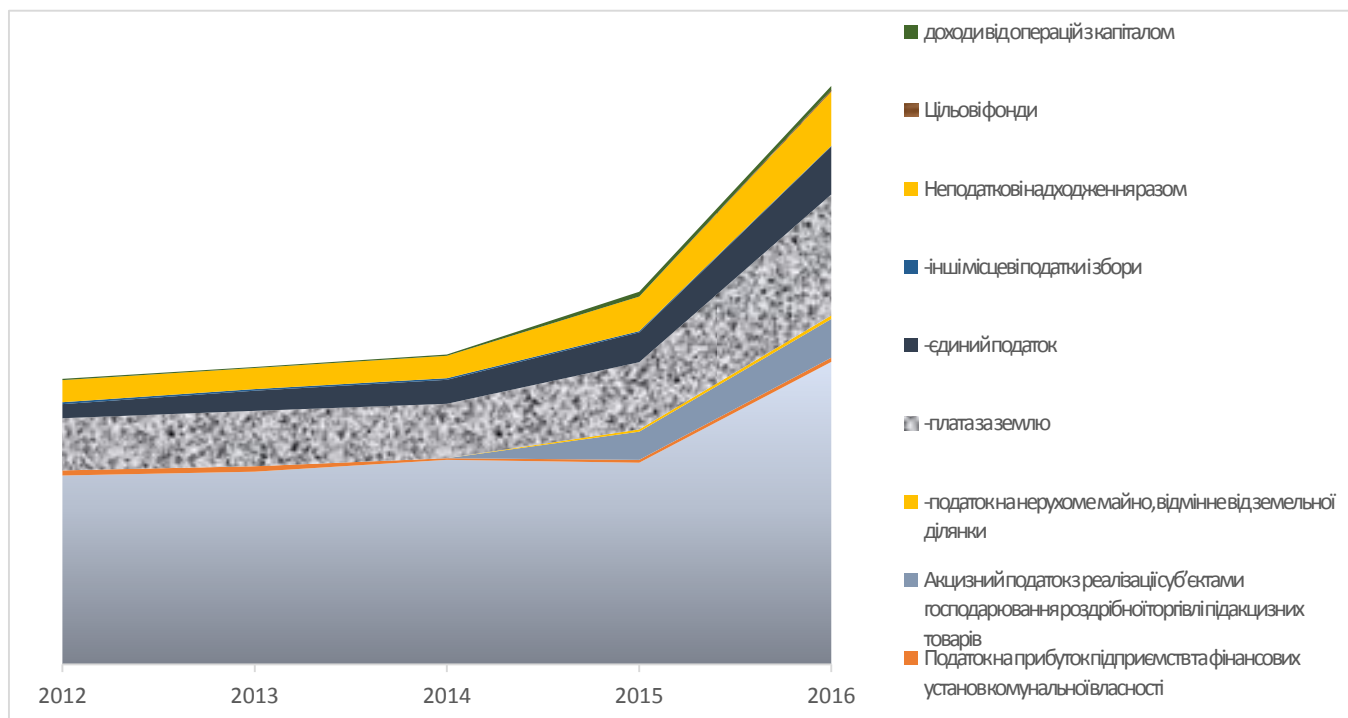

Рис. 22 Доходи місцевого бюджету, (млн. грн.)

Важливим показником спроможності місцевого самоврядування є показник доходів місцевого бюджету (без урахування трансфертів) на одного

мешканця. Якщо у 2010 році показник податкових надходжень на одного мешканця м.Запоріжжя складав 1581,11 грн, то у 2016 році за оперативними даними - 4452,48 грн.

Таблиця 8 Доходи міського бюджету на одного мешканця, грн.

Регіони	2010	2016
Податок на доходи фізичних осіб (у 2010 році -75%, у 2015 році - 60%)	1211,85	2581,66
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності	31,26	36,86
Місцеві податки і збори	22,10	1478,47
Плата за землю (у 2010 році - 75%, у 2015 році – 100%)	223,32	1031,04
Податкові надходження разом	1581,11	4452,48
Надходження від орендної плати за користування об'єктами комунальної власності	26,11	27,15

Як бачимо, має місце збільшення податкових надходжень на одного мешканця в 2,8 рази, в тому числі надходжень по платі за землю - в 4,6 рази, податку на доходи фізичних осіб - в 2,1 рази.

Загальна сума доходів (без трансфертів) склала на одного мешканця у 2015 році 3178,60 грн., у 2016 році - орієнтовно 4964,51 грн.

Таблиця 9 Структура видатків бюджету громади, млн. грн.

Статті видатків	2016
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	1761,8
Медикаменти та перев'язувальні матеріали	97,5
Продукти харчування	130,5
Оплата комунальних послуг та енергоносіїв	299,5
Соціальне забезпечення	1339,1
Інші поточні видатки	1333,2
Капітальні видатки	1022,4
Разом	5984,0

Найбільшими платниками податків залишаються ПАТ «Запоріжсталь» та АТ «Мотор Січ». Обсяги надходження податків від найбільших платників міста за 2016 рік, млн.грн.

Таблиця 10 Найбільші платники податків (млн.грн).

Назва	Податок на доходи фізичних осіб (в частині, що зараховувався до бюджету міста - 60%)	Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання	Плата за землю	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки
ПАТ «Запоріжсталь»	180,5		173,1	0,6
АТ «Мотор Січ»	154,3		25,7	0,6
ПАТ «Дніпроспецсталь»	50,1		24,0	0,3
ПАТ «Запорізький феросплавний завод»	29,4		7,1	0,2
ПАТ «Запоріжтрансформатор»	20,5		17,7	
ПрАТ «Запоріжжкокс»	17,6		10,3	0,1
КП «НВК «Іскра»	41,3		3,2	0,1
ПАТ «Укрграфіт»	19,5		5,2	
ДП «Івченко-Прогрес»	37,9		2,1	

ВАТ «Запоріжжяобленерго»	22,8		2,6	0,1
ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат»	23,3		37,2	0,2
ПрАТ «Запоріжвогнетрив»	17,5		7,2	0,1
ПрАТ «Запорізький електро-во-зоремонтний завод»	12,5		4,4	0,1
ПАТ «Карлсберг Україна»	18,7		1,5	

На розвиток міської інфраструктури, починаючи з 2011 року було залучено кошти державної субвенції на соціально-економічний розвиток регіонів та Державного фонду регіонального розвитку на реалізацію проектів на суму близько 90,0 млн.грн. Це забезпечило підтримку соціальної інфраструктури міста на належному рівні. У 2015 році було профінансовано два проекти щодо реконструкції лікарняної установи та ДНЗ. У 2016 році кошти субвенції спрямовано на будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт закладів охорони здоров'я, освіти, вулиць та доріг міста, мереж зовнішнього освітлення, на придбання обладнання для закладів соціально-культурної сфери.

Важливим елементом фінансового забезпечення розвитку інженерно-транспортної інфраструктури є залучення коштів пайової участі у розвитку інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури м. Запоріжжя. Цей процес регулюється відповідним Положенням, яке набрало чинності з початку 2013 року. Від забудовників земельних ділянок до спеціального фонду (бюджету розвитку) надійшло 21,6 млн.грн., в тому числі у 2013 році - 0,4 млн.грн., 2014 році - 1,6 млн.грн., 2015 році - 12,4 млн.грн. та у 2016 році - 7,2 млн.грн.

6. Фінансова інфраструктура та мережа підтримки бізнесу

Місто має досить розвинену фінансово-кредитну інфраструктуру, на його території зареєстровано 3 банки-юридичні особи, а саме: ПАТ «Мотор-Банк», АТ «МетаБанк», АКБ «Індустріалбанк», 3 філій та більш, ніж 350 безбалансових відділень. Такі регіональні банки, як «Індустріалбанк», «МетаБанк» та «Мотор-Банк», відповідно до своїх загальних активів (понад 20 млн.дол.США) віднесені до групи «великих банків» України. Більшість банків регіону мають кореспондентські відносини з провідними банками Європи та світу, що свідчить про довіру до фінансово-кредитної системи області з боку іноземних партнерів, а також гарантує подальший розвиток цієї сфери народного господарства. Також за даними Державного реєстру фінансових установ у місті зареєстровано 26 кредитних спілок.

Страхову діяльність в області здійснює 16 місцевих страхових компаній та 50 філій, представництв, відділів, з яких 20 - структурні підрозділи з інших областей України.

Додатково страхування експортних кредитів спирається на автоматичне перестраховування провідних німецьких, французьких та американських компаній, таких як концерн «Герлінг», групи «Скор», «Сент-Пол», «Ерк-Франкона». Сумарні страхові фонди партнерів Транснаціональної страхової групи «Індержстрах» складають десятки мільярдів доларів. Партнерські взаємовідносини провідних страхових компаній із найбільшими страховими та перестраховими компаніями України та світу дозволяють приймати на страхування великі майнові й фінансові ризики підприємств регіону та інвесторів.

Ділова інфраструктура є важливою складовою бізнес-середовища, що забезпечує підприємства офісними та виробничими приміщеннями, електроенергією, газом, водою, транспортними послугами тощо. За відсутності розвиненої інфраструктури в області підвищення продуктивності бізнес-діяльності неможливе.

У місті працює Центр надання адміністративних послуг, який займається видачою дозволів підприємствам, а також наданням адміністративних послуг юридичним і фізичним особам.

Центр має Єдиний державний портал адміністративних послуг, усі послуги, що надаються занесено до реєстру послуг, складено каталог послуг, визначено обсяг послуг, що можуть надаватися онлайн.

У місті зареєстровано три бізнес-інкубатори. На базі Запорізького національного університету у жовтні 2015 року створено «Бізнес-інкубатор «Бі-Запоріжжя» - громадську організацію, мета якої - підтримка бізнес-інкубантів, технічно-економічне обґрунтування чи бізнес-план яких найбільше зацікавить представників Наглядової ради, до якої увійшли представники Запорізької обласної державної адміністрації, найвпливовіші бізнесмени Запоріжжя, аудиторів, науковців та інші. Молоді учасники проекту отримують всебічні й вичерпні консультації щодо того, як економічно й юридично правильно розпочати власну справу, як підтримувати й розвивати свій бізнес, зробити його

конкурентоспроможним і вивести на якісно новий рівень. Організація працює короткий час та не має достатнього досвіду реалізації проектів.

Другий бізнес-інкубатор відкрився 11 листопада 2016 року при Запорізькій державній інженерній академії та ставить на меті консолідацію зусиль навчально-освітніх закладів, науково-дослідних установ, бізнесу та влади щодо впровадження в місті Запоріжжі та Запорізькій області інноваційних форм підтримки підприємництва, а також використання сучасних, інтерактивних методів бізнес-навчання та практичну бізнес-підготовку студентів академії, що забезпечить їх подальше працевлаштування у сфері підприємництва, у тому числі на основі самозайнятості.

Третій бізнес інкубатор відкрився 18 вересня 2017 року на площах Комунального вищого навчального закладу «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія». Основними цілями бізнес-інкубатору є: прискорення створення нових малих підприємств, підвищення їх життєстійкості, стійкості та конкурентоспроможності; полегшення доступу до різного роду ресурсів; поширення передового вітчизняного та зарубіжного досвіду соціального підприємництва.

Запорізька торгово-промислова палата - недержавна неприбуткова самоврядна організація, що об'єднує юридичних осіб, які створені і діють відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання. ЗТПП є членом Торгово-промислової палати України.

Запорізька торгово-промислова палата як активний учасник програм соціально-економічного розвитку регіону, підтримки малого та середнього підприємництва спрямовує свою діяльність на інтеграцію запорізьких підприємств у міжнародне бізнес-середовище та підтримку їх конкурентоздатності, розширення сфер співробітництва.

Діяльність трьох ТОВ у сфері надання бізнес-послуг - ТОВ «Центр «Бізнесінформ» ТОВ «Юридичний центр «Бізнес-право» ТОВ «Культура фінансів» є підтвердженням того, що такі послуги мають попит. Частина компаній мають філії в інших містах Запорізької області.

Однак, на відміну від схожих установ в інших містах (містах-конкурентах у першу чергу) відзначаємо невисоку онлайн-активність.

У місті діє 33 громадські організації, які представляють інтереси бізнесу на різних рівнях. Разом із тим такі громадські утворення як Спілка підприємців середніх, малих приватизованих підприємств України, Запорізька обласна галузева організація роботодавців у сфері торгівлі та послуг, Запорізька філія Асоціації «Укрринок» демонструють високий рівень активності.

Слід відзначити, що в місті зареєстровано 14 біржових організацій:

- Запорізька товарна біржа «Гілея»;
 - Центральна універсальна біржа «Запоріжжя»;
 - Товарна біржа «Запорізька універсальна торгова біржа»;
 - Універсальна біржа «Професіонал»;
 - Універсальна товарна біржа «Аукціоний дім»;
-

-
- Українська товарна біржа «Українська»;
 - Товарна біржа «АРБІТР»;
 - Товарна біржа «Капітал Мк»;
 - Запорізька товарна біржа «Капітал Вк»;
 - Товарна біржа «Третейська Палата»;
 - Товарна біржа «Українська Універсальна Аграрно-Індустріальна Біржа»;
 - Товарна біржа «Перша Українська Міжнародна Біржа»;
 - Українська товарна біржа «Українська Товарна Біржа»;
 - ТОВ «Біржа «Слов'янська»;
 - Запорізька Будівельна Товарна Біржа.

Загалом у місті налічується близько 128 організацій, які надають бізнес-послуги.

При плануванні розвитку міста слід враховувати можливості, які надає мережа підтримки бізнесу. Крім того на підтримку бізнесу діють сучасні електронні ресурси, такі як Intway World Corporation. Використовуючи високі технології і інноваційні бізнес-рішення, такі організації пропонують клієнтам і партнерам цілий комплекс продуктів, інструментів і сервісів, що дозволяють будь-якій людині створити та активно розвивати власний успішний бізнес.

7. Транспортна інфраструктура і зв'язок

Транспортне сполучення

Сучасна транспортна інфраструктура м. Запоріжжя містить у собі систему зовнішнього транспорту:

- залізницю, автобусний транспорт, автодорожню мережу, авіатransпорт і водний (річний) транспорт,

- магістральну вулично-дорожню мережу і мережу масового пасажирського транспорту. Запорізький залізничний вузол утворився перетинанням двох магістральних ліній: Москва - Харків - Запоріжжя - Сімферополь і Кривий Ріг - Запоріжжя - Донбас.

Зовнішні автобусні перевезення пасажирів здійснюються трьома автостанціями й одним автовокзалом. Мережа зовнішніх автошляхів містить у собі дорогу державного значення, що забезпечують зв'язки з Дніпропетровськом, Харковом, Полтавою, центральними і південними областями України, з Чорноморським і Азовським узбережжям. Вантажні і пасажирські перевезення водним транспортом обслуговуються двома річковими портами, що розташовані на левому березі у верхньому і нижньому б'єфі Дніпровської ГЕС.

Автобусна маршрутна мережа Запорізької області складається з 246 маршрутів приміського сполучення, 237 маршрутів міжміського внутрішньо-обласного сполучення, 173 маршрутів міського сполучення, які обслуговують 74 перевізника 2826 транспортними засобами. Кількість маршрутів, які проходять через автостанції Запорізької області: міжнародні - 4, міжобласні - 133.

Повітряне сполучення забезпечується Запорізьким аеропортом, розташованим у північно-східній частині міста.

КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя» забезпечується перевезення пасажирів за 7-ма напрямками: Київ «Бориспіль», Київ «Жуляни», Білорусь «Мінськ», Турція «Анталія», Турція «Стамбул» (Ататюрк), Турція «Стамбул» (Сабіха), Єгипет «Шерм Ель Шейх». КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя» - є стратегічно важливим підприємством, має важливе значення в транспортній системі Запорізької області та України.

Аеропорт має злітно-посадкову смугу з штучним покриттям розмірами 2500x42 м, перон на 11 стоянок для повітряних суден (ПС), аеровокзал, вантажний термінал та інші споруди та обладнання, що дозволяють приймати і обслуговувати найбільші, на сьогоднішній день, транспортні ПС АН-124 («Руслан»), АН-22 («Антей»), ІЛ-76, АН-12, а також більшість типів пасажирських ПС в т.ч. А-320, Боїнг-737, ТУ-154 тощо.

Таблиця 11 Показники роботи аеропорту м.Запоріжжя

Показники	Од. вим.	2011р.	2012р	2013р	2014р.	2015р.	2016р.
Пасажири - відправка	ос.	27794	27944	39549	37198	64543	137353
- прибуття	ос.	29056	28844	40296	38202	63677	138068
Вантаж- відправка та прибуття	тн	606,7	731,3	933,4	779,2	1433,7	3395,1
Літако - вильоти	од.	1611	1488	1936	1629	2102	2407

МЗМ	тн	33334	33567	39789	36152	54439	102507,7
Пасажири МПЛ - відправка	ос.	22523	21834	32911	31365	47251	110706
- прибуття	ос.	23245	22125	33326	32094	46897	110054
Пасажири ВПЛ - відправка	ос.	5271	6110	6638	5833	17292	26647
- прибуття	ос.	5811	6719	6970	6108	16780	28014

Аеропорт поступово нарощує темпи розвитку, особливо суттєво зростає обсяг перевезених вантажів: у 5,6 разів у порівнянні з 2011 роком. Тоді як пасажиропотік зріс у 4,9 разів.

Зростання показників обумовлено збільшенням кількості внутрішніх чартерних рейсів, міжнародних чартерних рейсів на Анталію, виконанням ТОВ АК «АзурЕйр-Україна» чартерних рейсів на Єгипет та ПрАТ АК «МАУ» регулярних рейсів на Бориспіль. Також, авіакомпанією «Атласджет Україна» відкрито новий рейс Стамбул (Ататюрк) - Запоріжжя - Стамбул (Ататюрк), «Мотор Січ» відкрив новий щоденний регулярний рейс Запоріжжя - Мінськ - Запоріжжя, авіакомпанія «Пегасус Ейрлайнс» виконує три рази на тиждень регулярний рейс Стамбул (Сабіха) - Запоріжжя - Стамбул (Сабіха) і з 28 грудня 2015 року авіакомпанія «Тюркиш Ейрлайнс» розпочала регулярний рейс Стамбул (Ататюрк) - Запоріжжя - Стамбул (Ататюрк), три рази на тиждень. У 2015-2016 роках продовжувалася робота з дооснащення аеропорту та забезпечення безпеки повітряного сполучення.

Залізничний транспорт Запорізької області забезпечує вантажні і пасажирські перевезення у дальньому сполученні. Основні залізничні вузли Запоріжжя-1 та Запоріжжя -2 розташовані на території міста Запоріжжя і є частиною Запорізької дирекції залізничних перевезень. Всього в неї входять 67 станцій та роз'їздів. За обсягом роботи, що виконує Запорізька дирекція, вона являється позакласною, за характером роботи - транзитно-місцевою.

Експлуатаційна протяжність головних колій у межах Запорізької дирекції залізничних перевезень складає 1199,8 км (орієнтовно 5% від протяжності головних Укрзалізниці). Довжина електрифікованих залізничних ліній у межах Запорізької дирекції залізничних перевезень складає- 323 км (3%). Щільність залізничної мережі - 43,99 км/тис.км², що у 1,2 рази вище середнього показника по Україні (36 км/тис.км²). Експлуатаційна довжина двоколієних електрифікованих дільниць в межах Запорізької дирекції залізничних перевезень становить 237,16 км (ст. Синельникове-1 виключно до ст. Сокологірне включно). Значна кількість вантажів - сировина та/або продукція місцевих підприємств.

Запорізький річковий порт спеціалізується на переробці руди, коксу, вугілля, металобрухту, металовиробів, добрив, глини, піску, феросплавів, бокситів. Потужність порту з переробки вантажів складає 6 млн. тон/рік.

ДП «Адміністрація річкових портів» надавало послуги з перевезення окремих категорій громадян, які мають пільги на проїзд водним транспортом на приміських лініях 2-ма теплоходами.

Протяжність і стан доріг

Існуюча магістральна вулично-дорожня мережа міста представлена магістралями міського і районного значення. Транспортні зв'язки між лівим і правим берегами здійснюються через греблю Дніпрогесу і мости, що проходять через острів Хортиця.

У комунальній власності міста Запоріжжя знаходяться дороги протяжністю 1055,14 км, площею 8,4 млн.м². З них з асфальтобетонним покриттям - 953,708 км, площею 7,63 млн.м².

Близько 80% доріг міста потребують реконструкції, капітального ремонту. У приватному секторі більшість доріг не має удосконаленого асфальтобетонного покриття.

Через постійний дефіцит у бюджеті, брак коштів на капітальний ремонт доріг, який впродовж багатьох років не проводився, щорічно як вихід з положення, для забезпечення безперервного і безаварійного руху транспорту, виконується в основному аварійний ямковий та поточний дрібний ремонт доріг. Середній ремонт доріг дозволить у найкоротші терміни усунути недоліки на вулично-дорожній мережі, на дорогах з інтенсивним рухом транспорту.

Міський громадський транспорт

Упродовж 2016 року пасажирські перевезення в м. Запоріжжі здійснювались 23 автопідприємствами різних форм власності на 92 автобусних маршрутах та ЗКПМЕТ «Запоріжелектротранс» на 7 тролейбусних і 7 трамвайних маршрутах.

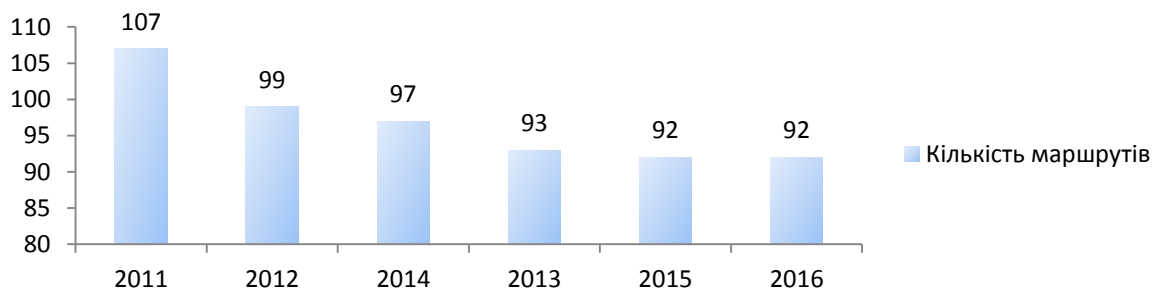

Рис. 23 Кількість маршрутів міських пасажирських перевезень (од.)

Як бачимо, порівняно із 2011 роком їх кількість скоротилася майже на 26%. Відбувається також скорочення пасажиропотоку. Якщо у 2011 році міський громадський транспорт перевозив 53,18 млн осіб, то у 2016 році цей показник

с
к Показники роботи міського електротранспорту також демонструють незначне скорочення кількості маршрутів. Однак обсяги пасажиро-перевезень скоротилися порівняно із 2011 роком у 2016 на 30,8%.

в

4

3

,

3

8

М

П

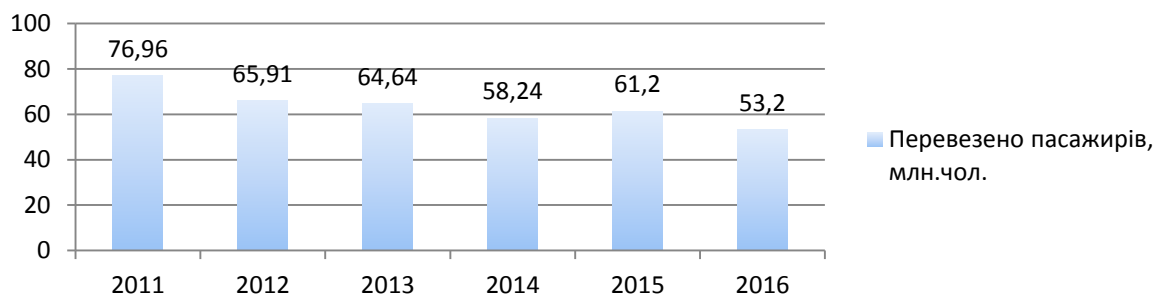

Рис. 24 Кількість пасажирів, перевезених міським електротранспортом (млн.чол.)

Запорізьке комунальне підприємство міського електротранспорту «Запоріжелектротранс» здійснювало перевезення мешканців м.Запоріжжя міським електротранспортом і автобусами великої місткості, в тому числі перевезення пільгових категорій згідно нормативних актів України (більше 70%), студентів вищих навчальних закладів денної форми навчання та учнів загальноосвітніх навчальних закладів (пільга 50%), одного з батьків багатодітної сім'ї.

Протягом даного періоду було проведено конкурси з перевезення пасажирів за 7 маршрутами.

Протяжність маршрутів електротранспорту в місті становить: трамвайних - 157,9 км, тролейбусних - 219,2 км. Довжина автобусних маршрутів коливається в середньому від 10,0 до 30,0 км, а декількох - і до 47,1 км.

Середня добова кількість техніки на міських транспортних маршрутах складалася з 923 од. автобусу різних класів, 73,1 од. трамваїв та 38,8 од. тролейбусів.

Підприємство «Запоріжелектротранс» за рахунок власних коштів утримувало у задовільному стані 99,225 км трамвайної колії, 477,432 км контактної мережі по трамваю та тролейбусу, 6 трансформаторних підстанцій та 30 перетворювальних підстанцій загальною потужністю 76600 кВт. В процесі забезпечення технічних оглядів та ремонтів трамваїв та тролейбусів були задіяні виробничі площі більше 18 тис.кв.м., 120 од. автомобільної техніки.

З метою поліпшення транспортного обслуговування мешканців міста упродовж 2016 року:

- придбано 5 тролейбусів за 4,96 млн.грн. (працюють на маршруті №3) та 10 автобусів великої місткості (МАЗ 103485) за 31,38 млн.грн. (обслуговують маршрут №18);

- здійснено реконструкцію 2-х котелень, що обслуговують вагоноремонтні майстерні та тролейбусний парк №1 за 2,86 млн.грн.;

- організовано та забезпечено утримання 6 пасажирських понтон-причалів, виконано середній ремонт 3 понтонів та капітальний ремонт 2 понтонів на загальну суму 884,3 тис.грн.;

- встановлено опори контактної мережі тролейбусу на греблі «Дніпрогес» і на ділянці від площі Запорізької до естакади через шлюзи за 432,6 тис.грн.

У звітному періоді в маршрутній мережі міста відбулися зміни, а саме подовжено: автобусний маршрут «пр.Металургів-Великий Луг» до вул. Зеленої;

тролейбусний маршрут №14, до кінцевої зупинки Сімферопольське шосе; трамвайний маршрут №14 до кінцевої зупинки «Запоріжцирк».

Забезпечено перевезення дачників річковим транспортом в період навігації 2016 року та автотранспортом на 6 автобусних маршрутах до садово-городніх ділянок. Всього річковим транспортом перевезено 60,44 тис. пасажирів, автотранспортом - 64,4 тис. пасажирів.

Розвиток мережі зв'язку: телефонія, інтернет.

Публічне акціонерне товариство «Укртелеком» - одна з найбільших компаній України, яка надає повний спектр телекомунікаційних послуг в м. Запоріжжі.

ПАТ «Укртелеком» є лідером з надання швидкісного фіксованого доступу до мережі Інтернет та займає провідні позиції на ринку фіксованої телефонії. Підприємство створило найпотужнішу в Україні національну магістральну мережу передавання даних, побудовану на базі сучасної технології DWDM, яка дозволяє надавати споживачам сучасні телекомунікаційні послуги.

На сьогоднішній день кількість абонентів, підключених до телефонного зв'язку по м. Запоріжжю, складає 177428 абонентів, кількість абонентів мережі Інтернет складає 35302 користувача. Послуги зв'язку надають на території міста такі провайдери як «Київстар», «Водафон» інші.

Місто має розвинену мережу надання інтернет послуг. Цей сегмент ринку представлений як загально державними операторами такими Київстар, Укртелеком, «Воля» тощо, так і місцевими бізнесами - "Tinet", "Link", "СВ СЕРВИС", «ТЕЛЗА».

Загальна кількість провайдерів, які готові надавати увесь спектр інтернет - послуг швидко зростає. Зростає у геометричній прогресії і кількість користувачів цих послуг.

Провайдери використовують різні технології, такі як FTTB, ADSL, **WiMAX** (Worldwide Interoperability for Microwave Access. У бізнесі, навчанні використовуються сучасні методи обміну інформацією. Наприклад, портал – ЗапоВікі, який об'єднує велику кількість спільнот. Якість послуг відповідає міжнародним стандартам та вимогам. Сфера має потенціал до розвитку.

Поштовий зв'язок

Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта» (УДППЗ «Укрпошта») є національним оператором поштового зв'язку України згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 року.

Діяльність УДППЗ «Укрпошта» регламентується Законом України «Про поштовий зв'язок» від 4 жовтня 2001 року, іншими законами України, а також нормативними актами Всесвітнього поштового союзу, членом якого Україна стала у 1947 році.

За 2015 рік УДППЗ «Укрпошта» по м. Запоріжжю надано послуг на суму 81 720,2 тис.грн. (125,5% до даних за 2014 рік).

Основні завдання:

1. Надання якісних послуг населенню та корпоративним клієнтам.
 2. Активізація роботи зі споживачами в частині збільшення обсягів послуг.
-

3. Забезпечення виконання показників фінансового плану.

Проблемними питанням УДППЗ «Укрпошта» є необхідність технічного оновлення та ремонт абонентського господарства. Одночасно діють та розвиваються загальнонаціональні мережі поштового зв'язку та експрес-доставки. На території міста діє розгалужена мережа «Нова пошта», яка має в Запоріжжі 50 відділень.

Телебачення

Комунальне підприємство «Муніципальна телевізійна мережа» має статус комунального засобу масової інформації і здійснює діяльність у сфері телевізійного мовлення в м.Запоріжжі відповідно до умов ліцензії серії НР №0395-м від 15.12.2004 виданої згідно з рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, дію якої подовжено до 2018 року.

Телеканал «МТМ» регулярно інформує мешканців міста Запоріжжя про діяльність органів місцевого самоврядування, про значимі для громади події в соціально - економічному, культурному, спортивному житті міста, а також перспективи його розвитку.

Крім того підприємство надає мешканцям міста послуги з користування колективними антенами ефірного телебачення.

Пріоритетними напрямками розвитку телеканалу є:

- збільшення штату журналістів, операторів, технічних працівників телеканалу задля забезпечення оперативного виготовлення та виходу в ефір новин, та збільшення ефірного часу зайнятого власним продуктом;
- вдосконалення та розширення матеріально-технічного оснащення телеканалу з метою слідуванню передовим технологіям телевізійного мовлення;
- розширення площі знімальних майданчиків та студій телеканалу для розширення спектру авторських програм, отримання можливості проведення високоякісних студійних зйомок для виготовлення реклами, підвищення якості новин, зйомок прямих ефірів та ток-шоу.

За 2016 рік комунальним підприємством «Муніципальна телевізійна мережа» надано послуг на суму 1811,0 тис.грн. (55,2% до даних за 2015 рік).

У 2015 році придбано освітлювальне обладнання, що дозволило підвищити якість виїзних зйомок та проведення програм у прямому ефірі.

Надано послуг з користування колективними телевізійними антенами на 538,0 тис. грн., з надання ефірного часу - 1273,0 тис.грн.

8. Інфраструктура торгівлі та послуг

8.1. Мережа закладів торгівлі

Розрахунковий обсяг обороту роздрібною торгівлі та ресторанного господарства за всіма каналами реалізації за 2016 рік склав 33 101,0 млн. грн., що на 4146,2 млн. грн. (на 14,3%) більше, ніж за 2015 рік. Обсяг реалізованих послуг за 2016 рік склав 6926,9 млн. грн., що на 9,2% більше, ніж торік, з них населенню реалізовано 2297,0 млн. грн., що на 3,6% більше.

Забезпеченість торговими площами в місті складала 135%, сфера обслуговування представлена: 2220 магазинами (торгова площа 209,02 тис. кв.м), 694 об'єктами ресторанного господарства (на 50905 посадкових місць), 175 складами, 1802 кіосками, 1264 об'єктами сфери послуг. Наявна мережа підприємств сфери обслуговування в повній мірі задовольняє платоспроможний попит населення.

У місті функціонують магазини ТОВ «АТБ-Маркет», ТОВ «Фоззі-Фуд», ТОВ «Ашан Україна гіпермаркет», ТОВ «Метро Кеш енд Кері Україна», будівельний супермаркет «Епіцентр», ТОВ «Велика Кишеня», ТЦ «Варус», ТОВ «Український Рітейл»; ресторани «Боулінг «Космік», «Sir Lancelot», «Гранд-Палас», «Раут», «Інтурист», «Банзай», «Рибацький стан», «Карусель», «Версаль», «Готель ресторан «Україна», «Запорізька Січ»; кафе «Олександрівський повіт», «Парадіз-коктейль», «Токі», «Ноев ковчег», «Парк Авеню», «Луїзіана», «Три гнома», «Арагві», «Наїрі», «Купідон», «Кавказька кухня», «Пальміра», «Терра», «Фонтан», «Зірка сходу», «Аристократ», «Санта-Фе», «Венеція», «Шелест», «Фієста», «Розмарин», «Вілла-Оліва», «Азія», «Виноград», «Арагви», «Ани», «Шафран» тощо.

Щороку в місті збільшується кількість магазинів у таких мережах, як «Варус», «АТБ-маркет», «Сільпо», «Економ-плюс», «Апельмон», «Брусничка», «Дрінк хата».

У місті функціонує 33 ринки та торговельні майданчики, кількість торгових місць на яких складає 26275; середньорічна заповнюваність ринків склала 61,0%. Місто має традиції проведення сезонних ярмарок, які спрямовані переважно на підтримку місцевого виробника. Незважаючи на наявність місцевих нормативно-правових актів, які регламентують розміщення тимчасових об'єктів торгівлі, існують проблеми стихійної торгівлі.

8.2. Готельний бізнес

У місті налічується 26 готелів різного рівня комфортності: 4 зірки - 3, 3 зірки - 7 та 16 таких, що не мають категорії. Номерний фонд готельних підприємств та інших місць розміщення складає 2362 місця. Ще близько 2000 місць, за оцінками експертів, можуть запропонувати для розміщення туристів власники приватного житла. Винаймання квартир у таких власників відбувається, як правило, без оформлення відповідних документів, без обліку споживачів послуг і без сплати податків (у т.ч. туристичного збору). Найбільшим за кількістю номерів (230) є готель «Інтурист», розташований на центральній площі міста (пл.Фестивальна). Готель має категорію «4 зірки». Протягом 2011-2012 рр. реконструйовано готель «Театральний» (109 номерів), який відповідає

стандарту «3 зірки». Готель діє з 1912 р. (сучасну будівлю відновлено у 1950-х рр.), розташований у старій частині міста (територія «Старого Олександрівська»). Готель «Дніпро» (147 номерів), розташований також на пр.Соборному у центральній частині міста, перебуває на реконструкції. Замовник і новий оператор – національна мережа готелів «7 днів». Серед відомих міжнародних готельних мереж у Запоріжжі представлені готелі «Reikartz Hotels & Resorts» («Рейкарц»), має 43 номери, а також Khortitsa Palace Hotel має 164 номери. Ці готелі розташовані в районі Набережної магістралі. У місті нараховується 14 рекреаційних закладів, у т.ч: санаторії та дитячі оздоровчі заклади - 5, профілакторії - 4, бази відпочинку - 5.

Таблиця 12 Можливості для розміщення гостей у 2016 році¹

Заклади	Кількість закладів	Кількість ліжок
Готелі та аналогічні засоби розміщення	37	2362
готелі	26	1506
3 зірки	7	348
4 зірки	3	622
без категорії (зірок)	16	536
гуртожитки для приїжджих, без категорії (зірок)	4	526
туристичні бази, гірські притулки, студентські літні табори, без категорії (зірок)	7	330
Спеціалізовані засоби розміщення	14	1968
санаторії та дитячі санаторії	5	598
санаторії-профілакторії	4	532
бази відпочинку, інші заклади відпочинку (крім турбаз)	5	838

¹ Дані наведено по юридичних особах та фізичних особах-підприємцях

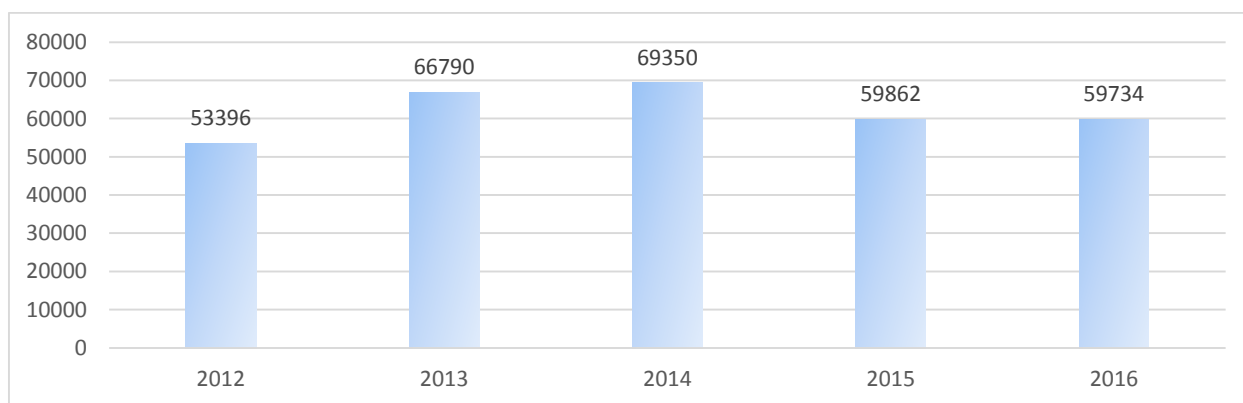

Рис.25 Кількість гостей в готелях та аналогічних об'єктах розміщення (осіб)

Динаміка кількості туристів була позитивною до 2014 року. У 2016 році маємо певне скорочення туристичного потоку - на 13,9%. По спеціалізованих закладах розміщення маємо ще більше скорочення (табл. 13).

Однак туристичні можливості міста, його історико культурний потенціал використовується у недостатньому обсязі. Цей потенціал може бути джерелом збільшення кількості гостей для готелів міста.

Таблиця 13 Кількість гостей у закладах розміщення (осіб)¹

	2012	2013	2014	2015	2016
Готелі та аналогічні засоби розміщування	53396	66790	69350	59862	59734
готелі	43310	48342	53965	52583	49480
мотелі	–	–	–	–	–
кемпінги	–	983	–	–	–
гуртожитки для приїжджих	6152	6151	6308	6545	6897
туристичні бази, гірські притулки, студентські літні табори	3934	11314	9077	734	3357
Спеціалізовані засоби розміщування	29900	27171	15109	12584	13769
санаторії та дитячі санаторії	5397	3779	4084	3661	3218
пансіонати з лікуванням	–	–	–	–	–
санаторії-профілакторії	10451	6864	6925	4423	4811
будинки відпочинку	–	–	–	–	–
пансіонати відпочинку	225	–	–	–	–
бази відпочинку, інші заклади відпочинку (крім турбаз)	13827	16528	4100	4500	5740

¹ Дані наведено по юридичних особах та фізичних особах-підприємцях

9. Житлово-комунальна та енергетична інфраструктура

9.1. Житловий фонд

Житловий фонд багатоповерхової забудови м.Запоріжжя станом на 01.01.2017 нараховував 3609 житлових будинків комунальної власності, 148 будинків житлово-будівельних кооперативів, 823 об'єднання співвласників багатоквартирних будинків.

Всього у житлових будинках комунальної власності 217,67 тис. квартир, де мешкає 468,088 тис.осіб (у середньому площа житла на душу населення становить 23,95 кв.м). Решта — 288, 8 тис. осіб проживають у будинках котеджного типу.

Житлові будинки по фізичному зносу у процентному співвідношенні поділяються на:

- 191 будинок (5,29% від загальної площі) мають понад 80% зносу;
- 703 будинки (19,50%) - від 61% до 80% зносу;
- 1576 будинків (43,66%) - від 41% до 60% зносу;
- 806 будинків (22,33%) - від 21% до 40% зносу;
- 333 будинки (9,23%) - до 20% зносу.

За рівнем благоустрою житловий фонд розподіляється:

- 2817 будинків (78,05%) забезпечені центральним опаленням;
- 1766 будинків (48,93%) забезпечені центральним гарячим водопостачанням;
- 3433 будинки (95,12%) забезпечені центральним холодним водопостачанням;
- 3608 будинків (92,54%) газифіковані.

У 2016 році на здійснення капітального ремонту житлового фонду м.Запоріжжя з бюджету міста виділено 267,216 млн.грн. За рахунок цих коштів здійснено вибірково-капітальний ремонт 106 житлових будинки, відремонтовано 152,116 тис.м² шиферної та м'якої покрівель у 168 будинках, проведено роботи з модернізації, заміни, капітального ремонту 453 ліфтів, заміну 18,732 тис.м/п інженерних мереж водо-теплопостачання, виконано капітальний ремонт 2,888 тис.м/п електроживлячих стояків, проектні роботи та експертизу для встановлення засобів обліку електричної енергії, проведено інструментальне спостереження за деформацією 79 житлових будинків, встановлено 208 лавок та 219 урн на прибудинкових територіях житлових будинків у Дніпровському районі, замінено 20 приладів газового обладнання, проведено проектні роботи та частково капітальний ремонт 8 гуртожитків та ін.

У 2016 році проводились роботи з реконструкції нежитлового приміщення під житловий блок гуртожитку по вул. Привокзальна,7 (Луначарського); реконструкція системи теплопостачання житлового будинку по вул. Республіканській, 185; виконано роботи по заміні інженерних мереж житлового будинку по пр. Соборному, 173. Також проводилися роботи з реконструкції 8-ми об'єктів водопостачання та водовідведення.

Для підтримки процесу створення об'єднань співвласників багатоповерхових будинків створено та діють 4 ресурсні центри. На початку

2016 року у м. Запоріжжі було створено лише 131 ОСББ. Однак завдяки проведенню активної інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо популяризації переваг ОСББ (регулярні висвітлення позитивного досвіду роботи об'єднань на телевізійних каналах, у друкованих засобах масової інформації, у інтернет-ресурсах та інших засобах масової інформації; розміщення інформації на білбордах та сітілайтах) на кінець 2016 року в місті зареєстровано вже 823 ОСББ (у 841 будинках).

У місті діє підтримка будинків ОСББ. Так за рахунок реалізації програми розвитку та утримання житлово-комунального господарства м. Запоріжжя упродовж 2016 року здійснено капітальний ремонт 35 будинків ОСББ, в яких проведено ремонтні роботи з ремонту покрівлі, ремонту внутрішньобудинкових інженерних мереж, електричних мереж, та ліфтів на суму 40,4 млн.грн.

Крім того, діє «Програма відшкодування відсоткових ставок за залученими в кредитно-фінансових установах короткостроковими кредитами, що надаються об'єднанням співвласників багатоквартирних будинків та житлово-будівельним кооперативам на реалізацію енергозберігаючих та енергоефективних проектів в житлово-комунальному господарстві на 2017-2019 роки». Згідно з цією Програмою будинкам ОСББ, які отримали кредити на впровадження енергоефективних та енергозберігаючих заходів за рахунок коштів місцевого бюджету в повному обсязі відшкодовуються кошти на оплату відсотків по таких кредитах.

Для голів ОСББ та ініціативних мешканців регулярно проводяться короткострокові курси та семінари щодо діяльності ОСББ та управління багатоквартирними будинками. В вищих навчальних закладах міста Запоріжжя діють програми підвищення кваліфікації за спеціальністю «управитель багатоквартирного будинку».

Протягом останніх 5 років продовжується будівництво та введення в експлуатацію житла. Найбільший обсяг збудованого та введенного в експлуатацію житла зафіксовано у 2013 році, який більш ніж у 4 рази перевищував показник 2011 року. Однак у 2014 році відбувся спад. З 2015 року динаміка знову є позитивною, у 2016 році показник введення в експлуатацію житла майже досяг рівня 2013 року (Рис 26).

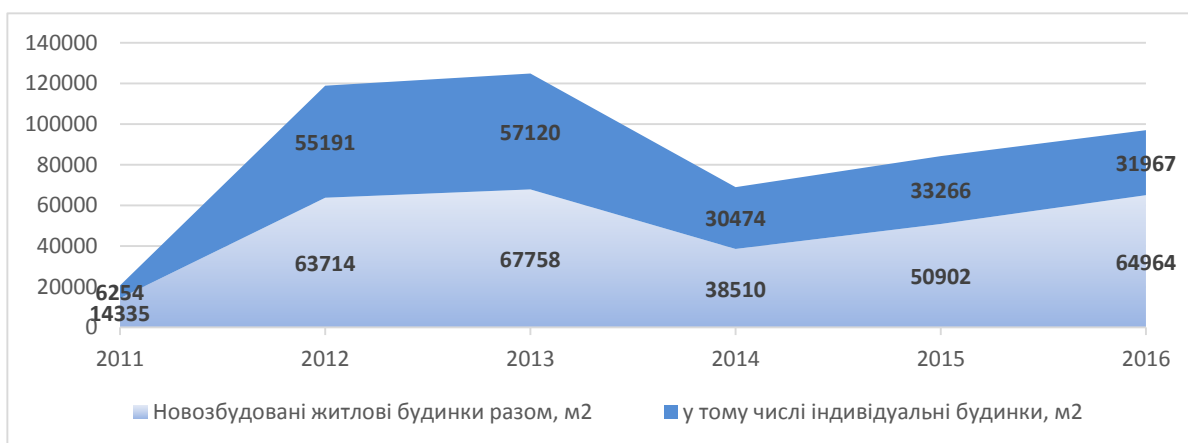

Рис. 26 Введення нового житла в експлуатацію (м²)

Слід також відзначити, що такий важливий показник, як забезпеченість житлом, дещо знизився при від'ємній кількості населення та введенні нового житла в експлуатацію.

На виконання Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» (п.5 Прикінцеві положення) у місті Запоріжжя проведено конкурс на визначення управителів житлових будинків, в яких не створено об'єднання співвласників і вони не прийняли рішення про форму управління багатоквартирним будинком.

За результатами проведеного конкурсу були визначені три керуючі компанії та прийнято рішення виконавчого комітету Запорізької міської ради від 01.09.2017 №520 «Про призначення управителів багатоквартирних будинків міста Запоріжжя»:

1. ТОВ «Місто для людей Запоріжжя» - управління житловими будинками Олександрівського району, Хортицького району, Дніпровського району (Правий берег, Бородінський мкр-н), Комунарський район (Пески).

2. ТОВ «Мрія» - управління житловими будинками Шевченківського району, Комунарський район (Космос).

3. КП «Запоріжремсервіс» Запорізької міської ради - управління житловими будинками Вознесенівського району, Заводського району, Дніпровського району (Лівий берег).

9.2. Комунальна інфраструктура та інженерні мережі.

Територія міста забезпечена централізованими тепло, водо постачанням та каналізуванням (за винятком частини районів котеджної забудови).

Концерном «Міські теплові мережі» експлуатується 65 котелень (з них 61 - комунальної власності міста та 3 - відомчі (орендовані), загальною встановленою потужністю 2113,591 Гкал/год. Протяжність теплових мереж складає 732,458 км у двотрубному обчисленні. При цьому експлуатаційний знос мереж складає 73,5%. Крім того, Концерном експлуатуються 16 насосних станцій і 52 центральних теплових пункти.

На підприємстві встановлено 180 котлів, які працюють на природному газі та твердому паливі, 64 водогрійних модуля (АФ-105, МН 120, БГВ-50Э0, МГВ-90) та 5 апаратів електричних (настінних) КЕО-24-Н (для нагріву гарячої води в дитячому садочку по вул. Перемоги, 70). Для забезпечення якісного та надійного теплопостачання на котельнях встановлено високотехнологічне обладнання різного рівня складності.

Концерн «Міські теплові мережі» забезпечує теплом і гарячою водою 15 389 об'єктів міста, у т.ч. 3 686 житлових будинків, 567 об'єктів бюджетної сфери, 123 дошкільних закладів, 156 шкіл, 121 лікарню та інших споживачів. Загальна площа житлового фонду міста, яку опалює Концерн «Міські теплові мережі», становить майже 13,0 млн.кв.м, гарячим водопостачанням користується 471,813 тис. жителів міста. На усіх об'єктах здійснюються роботи з енергозбереження та поточного ремонту обладнання.

За 2016 рік обсяги послуг з теплопостачання, які надані населенню, склали - 1622,1 тис.Гкал.

Основний обсяг теплової енергії споживає населення міста - в середньому у чотири рази більше, ніж інші суб'єкти. Однак спостерігаємо незначне, але стабільне скорочення споживання теплової енергії (Рис.27).

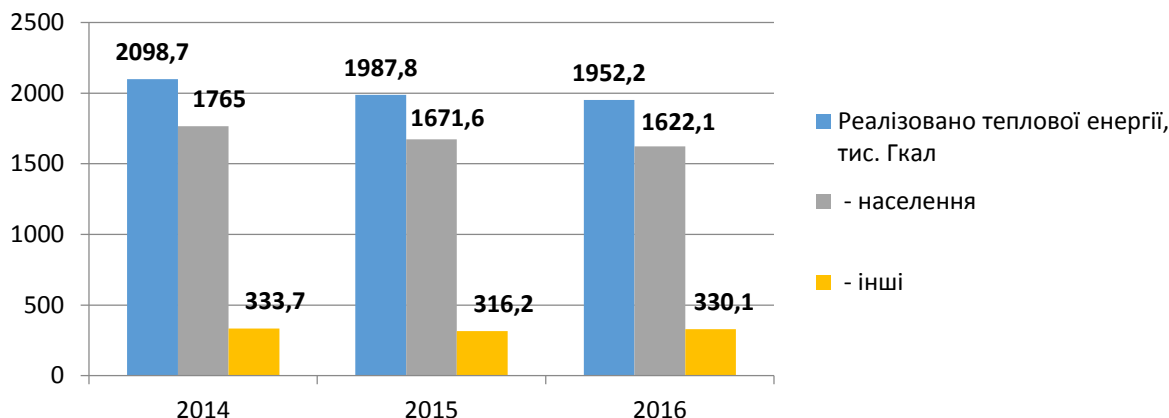

Рис. 27 Обсяг реалізованої теплової енергії (тис. Гкал)

КП «Водоканал» обслуговує близько 678,6 тис. мешканців міста та три сільські райони - Запорізький, Новомиколаївський та Вільнянський, а також 9,3 тисяч підприємств та організацій.

Системи водозабезпечення, водовідведення та теплопостачання мають вкрай незадовільний стан. У комунальній власності та на балансі КП «Водоканал» перебуває 2,55 тис. км водопровідних мереж, з яких 1,6 тис. км. (62,0%) знаходяться в аварійному стані (негайної заміни потребують 640 км). Тривалий термін експлуатації, абразивний знос та газова корозія склепіння труб призвели до погіршення стану мереж. Із наявних 986 км каналізаційних мереж в аварійному стані знаходяться 587 км (60,0%), з яких негайної заміни потребують 220 км. Середньомісячна кількість засмічень на каналізаційних мережах складає 1 167 од.

Рис. 28 Забезпеченість міста системами водопостачання та каналізування (км)

За 2016 рік обсяги послуг з водопостачання, які надані населенню, склали 25899,5 тис.куб.м.

Рівень оплати населення за житлово-комунальні послуги за 2016 рік склав 83,9%. Рівень тарифів на житлово-комунальні послуги не вище за середні по країні.

9.3. Енергоспоживання та енергозбереження

Основними видами паливно-енергетичних ресурсів для різних потреб міста являються природний газ та електрична енергія. Серед кінцевих споживачів ПЕР виділяють наступні групи:

- Будівлі житлового фонду;
- Будівлі бюджетної сфери;
- Вуличне освітлення;
- Транспорт;
- Промисловість;
- Інші будівлі;
- Комунальні підприємства (споживання електроенергії КП «Водоканал» та Концерном «МТМ»).

План сталого енергетичного розвитку міста Запоріжжя передбачає стабілізацію споживання енергетичних ресурсів на рівні 2015 року до 2029 року. Однак за умов впровадження програм енергозбереження може відбутися скорочення споживання в секторі ЖКГ.

Суттєво знизилися обсяги споживання енергоносіїв у промисловості - майже в 2 рази і незначне скорочення продовжується.

Проектна потужність мереж електропостачання та газопостачання для промислових підприємств міста, у зв'язку зі скороченням обсягів виробництва упродовж останніх років, має достатні резерви для подальшого їх розвитку та нарощення виробництва продукції. Для сфери житлово-комунального господарства та населення міста в частині газопостачання резерви є, але в частині електропостачання потужність мереж майже вичерпана (Рис. 29).

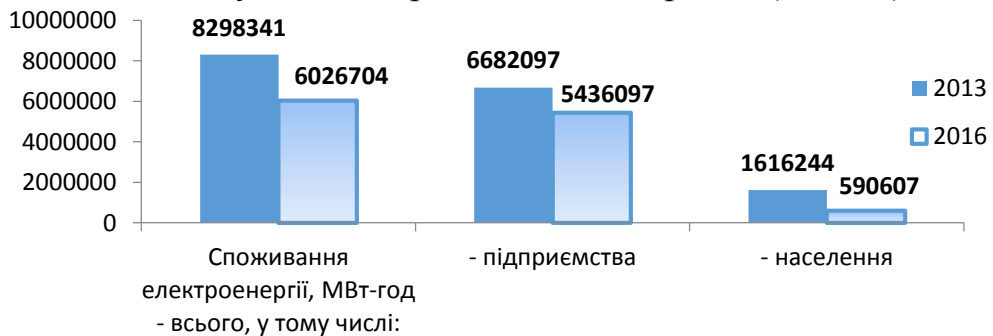

Рис. 29 Споживання енергоносіїв за окремими групами споживачів

Споживання енергоресурсів усіма категоріями споживачів м. Запоріжжя за 2016 рік

№ за пор.	Вид енергоносія	Спожито, тис. т. у. п
1	Електрична енергія	2115,4
2	Вугілля*	1400,6
3	Природний газ	955,3
4	Бензин моторний	22,9

5	Паливо дизельне	67,4
---	--------------------	------

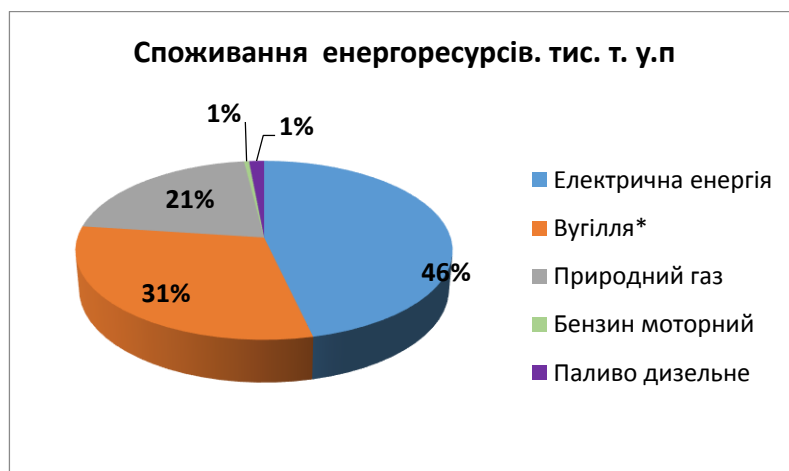

Рис. 30 Основні види енергоресурсів (%)

Примітка 99,98% від усього об'єму спожитого вугілля використовується в металургійній галузі промисловості міста*

У листопаді 2016 року Запорізькою міською радою затверджено оновлений План дій сталого енергетичного розвитку міста Запоріжжя на 2016-2020 роки (SEAP), розроблений з урахуванням вимог Європейської комісії за методологією Європейського Союзу, яким передбачено виконання зобов'язань Європейської ініціативи «Угода мерів» по зменшенню викидів парникових газів, зниженню енергоспоживання та переходу на альтернативні види палива.

Протягом звітного періоду проведені енергетичні аудити на 100 об'єктах бюджетної сфери, підпорядкованих Запорізькій міській раді, за рахунок коштів міжнародної технічної допомоги у рамках Проекту USAID «Муніципальна енергетична реформа в Україні». На підставі енергетичних аудитів розроблені попередні техніко-економічного обґрунтування проекту термомодернізації цих об'єктів, з метою подальшого отримання кредитних ресурсів від міжнародних фінансових установ (ЄБРР, Німецький банк розвитку KfW, ЄІБ тощо).

У 2017 році в рамках реалізації Муніципального енергетичного плану м. Запоріжжя закінчено впровадження проекту термомодернізації будівлі ДНЗ №126 «Суничка», розпочата термомодернізація будівель у 3 установах бюджетної сфери, а саме: термомодернізація будівлі комунального закладу «Центр первинної медико-санітарної допомоги №2» по вул. Авраменко, 4; термомодернізація будівлі комунального закладу «Центр первинної медико-санітарної допомоги №5» по вул. Запорозького козацтва, 25; термомодернізація будівлі загальноосвітньої школи I-III ступенів №101 по вул. Бочарова, 10-б.

Розпочато впровадження проектів переведення об'єктів бюджетної сфери на альтернативні види палива із залученням інвестиційних коштів, а саме: опалення приміщень медичних установ ЗОЗ «Пологовий будинок №3», КУ «Міська клінічна лікарня №1» від модульних котелень на пелетах.

У 2017 році в рамках проекту «Зміцнення спроможності Українських територіальних громад до прийняття внутрішньо переміщених осіб» закінчено

виконання капітального ремонту (термомодернізації) будівлі ДНЗ (ясла-садок) №100 «Гармонія».

У 2015-2016 роках використання вторинного тепла промислових підприємств для забезпечення гарячого водопостачання районів міста в міжопалювальний період надало змогу Концерну «МТМ» виконати заміщення (вивільнити) 10,943 млн. м. куб. природного газу, зменшити викиди парникових газів в навколишнє середовище на 2,9%. Крім того, часткового утеплено фасади 2-х багатоповерхових житлових будинків по вул. Козача,1, вул. Українська, 2б.

На виконання Інвестиційної програми концерну «Міські теплові мережі» придбано та встановлено в житлових будинках 1701 од. приладів обліку теплової енергії. На цей час рівень обладнання багатоквартирних будинків приладами обліку теплової енергії становить 96%. У рамках програми співфінансування з мешканцями ОСББ «Відродження» встановлено тепловий вузол по вул. Незалежної України,78.

10. Соціальна інфраструктура

10.1. Мережа закладів освіти

Місто має розгалужену систему соціальної інфраструктури. Більшість дошкільних навчальних закладів міста працюють понад проектну потужність.

Проблемною зоною є забезпечення дітей дошкільного віку закладами відповідного спрямування. У межах 6 років, що досліджуються, показник завантаженості коливалися від 131% до 142%.

Таблиця 14 Дошкільні навчальні заклади м.Запоріжжя

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість дошкільних закладів, одиниць	138	139	141	141	141	143	143
Кількість дітей в дошкільних закладах, тис. осіб	23730	24618	25290	26042	26044	26093	26062
Завантаженість дошкільних закладів (дітей на 100 місць)	131	136	137	142	138	136	133

У місті функціонувала розгалужена мережа дошкільних навчальних закладів (ДНЗ). У 143 закладах різних типів та форм власності (135 - комунальної, 6 - приватної, 2 - державної) функціонувало 1151 група для 26 062 дітей. З них 22 дитини за станом здоров'я було взято під соціально-педагогічний патронат ДНЗ. Крім того, в дошкільних групах при 2 школах виховувалося 67 дітей дошкільного віку. Таким чином, у 2016 році здобували дошкільну освіту 26 129 дітей. ДНЗ охоплено 88% дітей віком від 3-х до 6-ти років, різними формами дошкільної освіти - 93% дітей та 100% дітей 5-річного віку. Для дітей з особливими потребами функціонувало 38 ДНЗ комбінованого типу та 8 - компенсуючого. Для дітей, стан здоров'я яких потребує корекції, реабілітації здоров'я (11% дітей від загальної чисельності дитячого контингенту ДНЗ, НВК) функціонувало 39 санаторних груп (861 дитина), 139 спеціальних груп (2084 дитини). Батьки 243-х дітей з питань корекції та реабілітації отримували допомогу в консультаційних центрах при 26 ДНЗ. Зберігається негативна тенденція перевищення нормативів наповнюваності груп. На 100 місцях виховувалося 133 дитини.

У місті існує черга з влаштування дітей до дошкільних навчальних закладів, яка протягом 2016 року зменшилась з 1569 до 894 осіб. З метою забезпечення прозорості порядку влаштування дітей до ДНЗ, в місті діє електронна реєстрація, яка є єдиною системою для всіх дошкільних навчальних закладів міста.

У 2016 році мережа комунальних ДНЗ збільшилась на 7 закладів, прийнятих від ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» (в них функціонувала 51 група та додатково в них було відкрито 12 груп після прийняття до територіальної громади м.Запоріжжя). Всього додатково у комунальних ДНЗ було відкрито у 2016 році 27 додаткових груп.

У 2016 році в м. Запоріжжя функціонувало 123 загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступенів, у т.ч.: - 116 комунальної форми власності

(62231 учень) та 5 приватної. У мережі загальноосвітніх навчальних закладів зберігаються 2 денні навчальні заклади, діяльність яких призупинено з об'єктивних причин: Шевченківський район – ЗНВК «Освіта» (денні класи), ЗНЗ №53, який перебуває на капітальному ремонті.

Для навчання обдарованих, талановитих та здібних дітей забезпечено роботу 35 закладів: 9 ліцеїв, 3 колегіуми, 17 гімназій, 6 спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів.

Громадяни, які не мали можливості навчатися у школах з денною формою, здобували загальну середню освіту у 2 вечірніх школах та 69 класах при навчально-виховних комплексах (1259 осіб). За індивідуальною формою навчалися 285 школярів, у формі екстернату повну загальну середню освіту отримали 36 осіб, базову - 17 осіб.

Таблиця 15 Загальноосвітні навчальні заклади м.Запоріжжя

Показники	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/2017
Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, одиниць	126	126	126	126	126	125
Кількість учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, осіб	61147	60654	60465	62095	62930	62231
Кількість вчителів у загальноосвітніх навчальних закладах, осіб	-	4427	4392	4447	4388	-

Частина навчальних закладів мають статус НВК, що дозволяє більш гнучко реагувати на потреби щодо надання освітніх послуг.

З 01.09.2016 у школах міста відкрито 237 профільних (5621 учень) та 766 класів з поглибленим вивченням окремих предметів (21057 учнів). Створено умови для здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами: 60 класів (702 учні із затримкою психічного розвитку) та 18 класів з інклюзивним навчанням (368 осіб). У минулому році в 9-х класах навчалося 5014 учнів, з яких 5013 - отримали свідоцтва про базову загальну середню освіту (у т.ч. учні, що прибули з Луганської та Донецької областей, АР Крим). У 11-х класах навчався 3156 учнів, з яких 3150 - отримали атестат про повну загальну середню освіту (у т.ч. учнів, що прибули з Луганської та Донецької областей, АР Крим).

Для проведення зовнішнього незалежного оцінювання в м.Запоріжжі створено 23 пункти тестування. За результатами ЗНО, у Всеукраїнському рейтингу 200-бальників Запорізька область посіла сьоме місце (із 68 200-бальників - 54 (79%) випускники шкіл міста).

Таблиця 16 Випускники навчальних закладів м.Запоріжжя (осіб)

Тип, назва навчального закладу	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Професійно-технічні	4436	3980	4367	3812	3407	3031
Вищі навчальні заклади	14989	17442	16402	15177	13443	11769

Слід відзначити, що практика освітніх округів не впроваджувалася.

У місті працюють 13 позашкільних навчальних заклади (разом з ДЮСШ) та позашкільний підрозділ ЗНВК «Запорізька Січ» військово-спортивного профілю, організовано роботу 429 гуртків та відділень, 1140 груп, якими охоплено 16189 дітей та підлітків.

Вища та середня спеціальна освіта представлена широким спектром навчальних закладів.

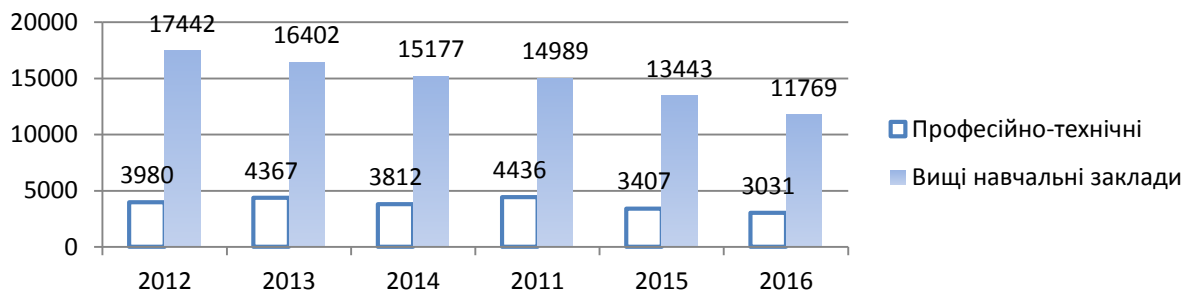

Рис. 31 Чисельність випускників вищих, професійно-технічних навчальних закладів (осіб)

Вищі навчальні заклади міста забезпечують фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку спеціалістів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів для всіх соціальних сфер.

Мережа вищих та професійно-технічних навчальних закладів міста становить 17 навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, 16 - професійно-технічної освіти, де навчається близько 45 тисяч студентів.

Основні вищі навчальні заклади:

- Запорізька державна інженерна академія (ЗДІА);
- Запорізький державний медичний університет (ЗДМУ);
- Запорізький національний університет (ЗНУ);
- Запорізький національний технічний університет (ЗНТУ);
- Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій (ЗІЕІТ);
- Класичний приватний університет (КПУ).

Коледжі та технікуми:

- Запорізький авіаційний коледж ім. О.Г. Івченка;
- Економіко-правничий коледж ЗНУ
- Торговий коледж ЗНУ
- Запорізький гідроенергетичний коледж ЗДІА;
- Запорізький електротехнічний коледж ЗНТУ;
- Запорізький металургійний коледж ЗДІА;
- Запорізький будівельний коледж.

В цілому мережа навчальних закладів відповідає потребам ринку праці. Однак маємо певний дисбаланс між попитом та пропозицією трудових ресурсів.

Створюються умови для підвищення ролі наукової та інноваційної складової в економічному розвитку регіону. У 7 наукових організаціях (підприємствах) області науковою та науково-технічною діяльністю займаються науковці високого рівня. Структура за секторами діяльності стабільна: більша частина їх (47,8 %) відноситься до підприємницького сектору діяльності, 30,4 %

- до сектору вищої освіти, 21,8 % - до державного.

Наукові центри переважно розвивалися для забезпечення потреб промисловості міста.

- ДП «Державний науково-дослідний та проектний інститут Титану»;
- ДП «Український науково-дослідний інститут спеціальних сталей, сплавів та феросплавів»;
- АТ «Спеціальне проекте і конструкторсько-технологічне бюро «Запоріжгідросталь»;
- ПАТ «Український науково-дослідний проектно-конструкторський та технологічний інститут трансформаторобудування»;
- ВАТ «Український науково-дослідний інститут силової електроніки «Перетворювач»;
- ТОВ «НДКТИМ-Сільгоспмаш».

10.2.Мережа закладів охорони здоров'я

Сфера охорони здоров'я в м.Запоріжжі представлена 34 комунальними закладами (установами) охорони здоров'я, підпорядкованими департаменту охорони здоров'я Запорізької міської ради, закладами обласного підпорядкування та мережею приватних установ.

Серед унікальних - єдина в Україні медустанова, де можна одержати всебічну лікувально-діагностичну допомогу на найбільш сучасному рівні з питань репродуктивного здоров'я (дітей і дорослих), сімейно-шлюбних відносин, планування сім'ї та безплідності, включаючи оперативне лікування, - це Запорізький обласний Центр реабілітації репродуктивної функції сім'ї.

Професор Ніконенко Олександр Семенович у 1992 році заснував один з кращих в Україні Центр мультиорганної трансплантації з відділенням гемодіалізу на базі обласної клінічної лікарні. Запорізькі трансплантологи за сучасними технологіями виконали 318 операцій по пересадці нирок, у тому числі 12 дітям, а також 8 - по пересадці печінки; освоїли пересадку підшлункової залози та підготувалися до пересадки серця.

Успішно працює на базі обласної клінічної лікарні Обласний центр хірургії, до якого входять відділення кардіологічної і судинної хірургії. Кардіохірурги роблять ряд складних операцій, відомих у світовій практиці: протезування мітрального та аортального клапанів, вживлення кардіостимуляторів, аорто-коронарне шунтування. В 2001 році створено Центр дитячої кардіохірургічної служби області, де виконуються операції дітям з уродженими серця та магістральних судин. Ефективно діє обласний центр артрології і спортивної травми, де виконуються операції по протезуванню та усуненню ушкоджень суглобів.

Досягнення запорізьких офтальмологів з імплантацією штучного кришталика відомо не тільки в Україні, а й в інших країнах

У місті запроваджено та діє система страхової медицини. Цю галузь представляє значна група компаній та організацій, серед яких 12 найбільших, таких як «Провідна», «Уніка», «Інго Україна», «АСКА», Європейський

страховий альянс, «ПЗУ Україна», Українська страхова група», «Оранта», «ТАС», «Універсальна». Завдяки тому, що частина роботодавців міста забезпечує для своїх працівників медичне страхування, місто у більшій мірі, ніж інші, готове до впровадження страхової медицини.

Заклади охорони здоров'я міського підпорядкування первинного та вторинного рівнів надання медичної допомоги населенню, представлені в тому числі 8 центрами первинної медико-санітарної допомоги (ЦПМСД), до складу яких входять 72 амбулаторії сімейного лікаря; 1 лікарня екстреної та швидкої медичної допомоги; 10 лікарень загального профілю; 2 дитячі лікарні; 4 пологових будинки; 6 стоматологічних поліклінік; 1 студентська поліклініка, що надає медичну допомогу студентам вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації; комунальні підприємства: «Примула», «Міська стоматологічна поліклініка № 5»; Комунальні заклади: «Міський Центр здоров'я» та КЗ «Інформаційно-аналітичний центр медичної статистики департаменту охорони здоров'я Запорізької міської ради».

Стаціонарну допомогу надають 17 закладів на 3960 ліжках.

У галузі охорони здоров'я відбулися наступні зміни:

- забезпеченість населення лікарськими посадами зменшилась на 0,5% у порівнянні з 2015 роком та склала 40,2 особи на 10 тис. населення (Рис 32).

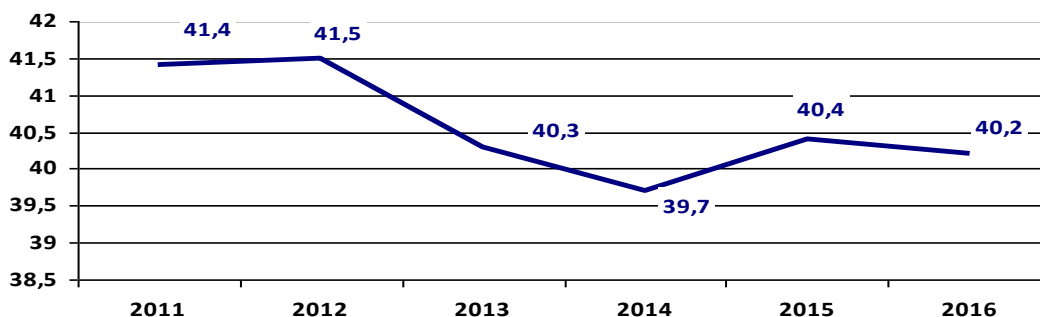

Рис.32 Забезпеченість лікарями на 10000 населення (осіб)

- забезпеченість населення амбулаторно-поліклінічною допомогою залишилась майже на рівні минулого року та склала 160,8 проти 159,7 у 2015 році;

- кількість відвідувань на 1 мешканця в поліклініці по захворюваності зросла на 0,74% та становить 5,41 проти 5,37 у 2015 році. Кількість відвідувань на 1 мешканця на дому залишилась майже на рівні 2015 року та становить 1,19 проти 1,18 у 2015 році;

- кількість ліжок в денних стаціонарах поліклініки залишилась на рівні 2015 року, тому забезпеченість ліжками денного стаціонару на 10 тис. населення теж залишилась на рівні минулого року - 6,3;

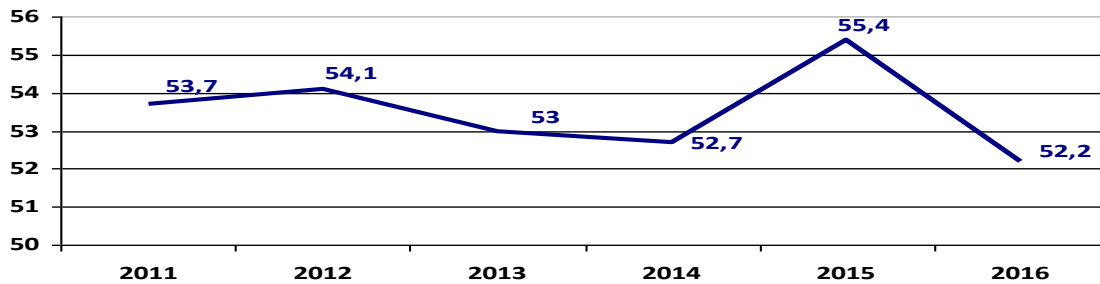

Рис. 33 Забезпеченість стаціонарними ліжками на 10000 населення м.Запоріжжя

Показник загальної смертності склав у 2015 році 14,6 та знизився у 2016 році на 6,8% і дорівнював 13,6. За офіційними даними по Україні Запорізька область посідає 10 рейтингове місце серед 26 областей. Порівняні дані у розрізі міст України відсутні.

Смертність дітей від онкологічної патології:

- у 2013 році - 4 випадки - показник на 10 тис. дитячого населення - 0,36‰;
- у 2014 році - 3 випадки - показник на 10 тис - 0,27‰;
- у 2015 році - 7 випадків - показник на 10 тис - 0,61‰;
- у 2016 році - 2 випадки - показник на 10 тис - 0,17‰.

Таким чином, найвищий показник смертності дітей від новоутворень за 4 роки спостерігався у 2015 році - 0,61‰. У 2013 році він був у 1,7 рази нижчий, у 2014 - у 2,3 рази, у 2016 році відбулося значне зниження у порівнянні з попереднім роком - у 3,6 рази.

10.3. Розвиток культури

Місто Запоріжжя має потужний культурний потенціал, який сприятиме не лише всебічному розвитку креативного міського середовища, а й розвитку туризму. На Державному обліку в м.Запоріжжі перебувають 189 пам'яток:

- Історії - 148;
- монументального мистецтва - 11;
- науки і техніки - 11;
- археології - 6;
- архітектури та містобудування - 13.

В Олександрівському районі налічується 130 архітектурних об'єктів, що мають історичну цінність і представляють Старий Олександрівськ. Архітектурні об'єкти занесені до Зведеного переліку раніше затверджених пам'яток містобудування та архітектури і щойно виявлених об'єктів культурної спадщини містобудування та архітектури м.Запоріжжя.

Важливими історико-культурними об'єктами Запоріжжя є:

- Національний заповідник «Хортиця» (включно з Музеєм історії Запорозького козацтва та Історико-культурним комплексом «Запорозька Січ», пам'ятками археології давніх часів); 700-річний Запорізький Дуб; 6-те селище («Соцмісто»);
- Дніпровський гідровузол - «Дніпрогес»;
- Проспект Соборний; «Старе місто» - Старий Олександрівськ.

Національний заповідник «Хортиця» - науково-дослідна та рекреаційно-освітня установа, яка здійснює охорону пам'яток історії, культури та природних об'єктів, збирає, вивчає, зберігає та популяризує пам'ятки, пов'язані з історією запорозького козацтва та інших історичних епох.

Острів Хортиця - найбільший острів на річці Дніпро (довжина 12,5 км, найбільша ширина - до 2,5 км). Це єдина комплексна історико-культурна та природна пам'ятка, що охоплює період від мезоліту до ХХ сторіччя. Заповідник «Хортиця» занесений до державного реєстру нерухомих пам'яток України. На його території нараховується 63 пам'ятки археології та історії, 33 з яких поставлено на державний облік.

З метою збереження в природному стані унікальних пам'яток геології порожистої частині Дніпра, таких як виходи докембрійських кристалічних порід, цінну наскальну рослинність, рідкі та зникаючі види рослин на ділянках цілинних степів, байрачних та плавневих лісів у 1974 році на території історико-культурного заповідника було утворено **Загальногеологічний заказник загальнодержавного значення «Дніпровські пороги»**. У 1993 році державному історико-культурному заповіднику було надано статус національного. До його складу входять острів Хортиця і прилеглі до нього острови та скелі – Байда, Дубовий, Розстебин, Три Стоги, Середня, Близнюки, урочище Вирва на правому березі Дніпра. Зважаючи на свою унікальність заповідник «Хортиця» занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, як пам'ятка національного значення. Загальна площа заповідника становить 2359,34 га.

Піклуючись про відтворення історичної пам'яті та повернення до багатовікових традицій запорозького козацтва на території Національного заповідника «Хортиця» було створено **Історико-культурний комплекс «Запорозька Січ»**.

Загалом мережу закладів культури складають 319 закладів культури та мистецтв.

Театральні і концерні заклади міста представлені, зокрема, наступними:

- *державної власності:*

- Державний цирк.

- *обласної комунальної власності:*

- Академічний обласний український музично-драматичний театр

ім.В.Магара;

- Академічний обласний театр юного глядача;
- Обласний театр ляльок;
- Обласна філармонія.

- *міської комунальної власності:*

- Муніципальний театр-лабораторія «VIE»;
- Муніципальний театр танцю (хореографічні постановки та духовий оркестр театру танцю є справжньою окрасою загальноміських заходів).

- *приватні:*

- Новий театр;

- Кінний театр «Запорозькі козаки» (на о.Хортиця).

Концертний зал ім.Глінки (обласна філармонія) - місце традиційного проведення концертів класичної музики та інших культурних заходів. Серед колективів обласної філармонії: академічний симфонічний оркестр, козацький ансамбль пісні і танцю «Запорожці».

Музеї Запоріжжя представлені такими закладами:

Обласний краєзнавчий музей, в якому постійно працюють експозиції: «Природа Запорізького краю»; «Запорізький край у далекому минулому»; «Запорізький край у XIV - XVIII ст. Доба козацтва»; «Запорізький край наприкінці XVIII - на початку XIX ст. Заселення краю»; «Дніпрогес: підкорення стихії»; «Запорізька область напередодні та в роки Другої світової війни»; "Запоріжжя в період післявоєнної відбудови» та інші.

Обласний художній музей, колекція якого сьогодні налічує близько 13 тис. експонатів.

Музей історії зброї - єдиний в Україні приватний музей історії зброї такого масштабу. В експозиції виставки представлено понад 4500 одиниць холодної та вогнепальної зброї, які відображають всі етапи становлення людської цивілізації.

Серед приватних музеїв також слід відзначити Музей раритетних автомобілів «Фаєтон» та Музей кераміки. Наприкінці 2012 року запрацювала ще одна приватна експозиція - Музей техніки В.Богуслаєва.

Серед **виставкових залів** міста найвідомішими є:

- Виставковий зал Запорізької організації Національної Спілки художників України - найбільша за площею художня експозиція міста;

- Виставковий зал Запорізького відділення Національної Спілки фотохудожників України.

- «Art L» (приватна художня галерея), яку було відкрито в березні 2009 року. Галерея не обмежує тематику своїх виставок тільки образотворчим мистецтвом. До уваги глядачів широкий спектр жанрів і напрямів творчості різних художників з різних регіонів України, а також ближнього і далекого зарубіжжя.

Окремим культурним осередком Запоріжжя є міський Вернісаж у центрі міста, на площі Маяковського біля Фонтану Життя, організований найбільшою творчою організацією міста - Запорізьким міським об'єднанням митців «Колорит».

Загалом міські комунальні заклади культури Запоріжжя одночасно можуть прийняти близько 8000 осіб. Найбільший з них - КЗ «Палац культури «Титан» на 800 місць.

Кількість бібліотечних закладів м.Запоріжжя (234 бібліотеки різних форм власності) складає 73% від загальної чисельності закладів культури і мистецтв у місті. У міській комунальній власності перебувають 37 бібліотек, що об'єднані у дві централізовані бібліотечні системи: для дорослого населення - 20 бібліотек, для дітей - 17 бібліотек. Щороку міські бібліотеки надають послуги понад 110 тис. читачам.

Крім традиційних бібліотечних послуг, сьогодні бібліотеки запровадили ряд інновацій. При бібліотеках працюють: 26 безкоштовних Інтернет-центрів; 10

«Шкіл комп'ютерної грамотності» для соціально незахищеної категорії городян; 13 бібліотечних кінозалів та відео-лекторії; школа дитячої комп'ютерної анімації «Оживає світ мультикольоровий»; «Спортивна бібліотека»; «Пункт Європейської інформації».

Запроваджено нові позастанціональні форми бібліотечного обслуговування для соціально незахищеної категорії городян - бібліовелосипед (обслуговування на дому) та послугу користування безкоштовним 3-G Інтернетом.

Бібліотеки реалізують власні програми «Шукай мене на сайті!» (доступ до віртуальних виставок, повідомлення про нові надходження, посилання на корисні ресурси, анонси та відео-звіти заходів), «Сторінками дитячих сайтів. Цікаво і корисно» (створення путівників по ресурсах Інтернету), Агенція консультаційної служби «English – це просто!» та ін.

Щороку у бібліотечних студіях та гуртках проходить до 250 майстер-класів, де читачі навчаються різним сучасним технікам рукоділля.

У м.Запоріжжі працюють 13 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання): 8 музичних шкіл, 4 школи мистецтв, 1 художня школа, де навчаються різним видам мистецтв понад 6,0 тис. дітей. У школах створено 304 учнівські творчі колективи. У мистецьких конкурсах різних рівнів щороку учні та викладачі посідають близько 1000 призових місць.

Муніципальні театри (театр танцю та театр-лабораторія «VIE») щороку проводять більш, ніж 170 вистав та концертів. Специфіка основної діяльності театрів полягає у наступному:

- театр танцю - створення повноцінних вистав лише засобами музики та хореографії;
- наявність окремого колективу - духового оркестру;
- театр «Ві» - робота трупи, як лабораторії в області театрального експерименту;
- створення вистав у форматі «малої сцени» (глядацька зала має лише 76 місць).

На сьогодні у Запоріжжі діють 4 міські комунальні палаци культури - «Заводський», «Титан», «Орбіта» та «Хортицький», в яких на постійній основі працюють 107 клубних формувань та любительських об'єднань (які налічують близько 3,0 тис. учасників, з яких майже 1,5 тис. - діти). Всі дитячі творчі колективи працюють на безоплатній основі. Щороку проводяться понад 1200 культурно-масових заходів, які відвідують понад 250 тис. осіб, з них 90 тис. - діти. Дані заходи орієнтовані як на різні вікові категорії населення, так і різні його соціальні верстви.

Кіноконцертний зал ім. О.Довженка єдиний комунальний заклад, який відповідає всім запитам сучасності та має найбільший за розміром екран, на якому демонструються фільми у форматі 3D. На сьогодні у кінотеатрі працюють три зали різної наповнюваності з комфортними умовами для перегляду фільмів. Крім основного репертуару у кінотеатрі демонструється фестивальне та арт-хаузне кіно. Щорічно відбуваються покази фестивальних стрічок французького, англійського кіно, японського аніме, фестивалів «Молодість» та «Крок». Ведеться активна робота із соціально незахищеними верствами населення –

дітьми, ветеранами, молоддю шляхом проведення тематичних кіносвят, кінофестивалів, кінопрологів тощо.

У місті Запоріжжі проводиться велика кількість загальноміських заходів до державних свят, пам'ятних дат та з нагоди відзначення свят за народним календарем - Дня Конституції України, Дня незалежності України, Дня пам'яті та примирення, Дня перемоги над нацизмом у Європі, Дня міста, новорічних і різдвяних свят, Масляна та інших. Упродовж останніх років відпрацьовано певні підходи до проведення даних заходів - підготовка масштабного театралізованого дійства, що створює певну атмосферу, та організація додаткової низки тематичних майданчиків, орієнтованих на різні вікові та соціальні групи відвідувачів. Щорічно проводиться більше 10 загальноміських заходів, глядачами яких стають майже 200,0 тис. осіб.

З метою забезпечення культурного обслуговування мешканців міста пільгових категорій за місцем проживання запроваджено міський проект «Культура і мистецтво - назустріч кожному». У рамках проекту щорічно у літній період на відкритих майданчиках міста - у парках та на дворових майданчиках у 7-ох районах Запріжжя відбуваються 493 культурні програми, підготовлені силами колективів міських комунальних палаців культури, бібліотек та шкіл естетичного виховання. Щороку програми відвідують близько 35 тис. городян та гостей міста.

З метою визначення єдиного сценічного майданчика для демонстрування творчих досягнень всіх бажаючих обдарованих городян запроваджено міський проект «Творчий мікрофон», у рамках якого в літні місяці щорічно відбувається 13 концертних програм на пл. Маяковського, які відвідують до 10 тисяч городян.

Візитівкою Запоріжжя стало проведення міжнародних та всеукраїнських фестивалів:

- *Міжнародний фестиваль-конкурс дитячої та юнацької виконавської майстерності «Акорди Хортиці»*, метою якого є пошук обдарованих дітей та надання їм можливості творчого зростання. Щороку у фестивалі беруть участь понад 500 талановитих дітей з різних регіонів України, США, Австрії, Угорщини, Кореї, Китаю, Німеччини. Унікальність Фестивалю - виступи юних дарувань разом із академічним симфонічним оркестром Запорізької обласної філармонії на головній сцені міста у Концертному залі ім.М.Глінки;

- *Міжнародний мистецький пленер «Хортиця крізь віки»*. Мета Пленеру - відродження історичної картини запорізького краю в образотворчому мистецтві. Щороку у Пленері беруть участь до 100 митців зі Львова, Києва, Сум, Одеси, Запоріжжя, Білорусі, Тунісу, Австрії, Польщі;

- *Фестиваль вітчизняного кіно «Запорізька сінерама» започатковано у 1999 році*. Мета фестивалю - популяризація кращих надбань вітчизняного кіно. У рамках фестивалю відбуваються допрем'єрні покази вітчизняних фільмів та зустрічі з кращими представниками української кіноіндустрії - відомими режисерами, акторами театру і кіно, кінокритиками. Особливістю фестивалю є проведення конкурсу «Молоде кіно», на якому представляються

короткометражні стрічки молодих кінематографістів з усієї України та зарубіжжя.

- Міжнародний *фестиваль джазової музики «Запорізький джем»* проводиться спільно із міським джазовим клубом з 2006 року. Мета фестивалю - популяризація джазової музики. Упродовж трьох днів на сценах закладів культури свою майстерність дарували найкращі джазові колективи з України, Білорусії, Польщі, Бразилії та США. З 2011 року формат фестивалю змінено і на сьогодні всі виступи джазових колективів відбуваються на відкритому майданчику - на пл.Маяковського.

- Всеукраїнський *фестиваль гончарного мистецтва «Гончарі на Хортиці»* проводиться спільно із обласним осередком Національної спілки народних майстрів України з 2012 року. Мета фестивалю - збереження та популяризація традицій народної творчості. У рамках фестивалю відбуваються майстер-класи народних майстрів з гончарного мистецтва, виставка керамічних виробів, в яких взяли участь 50 майстрів гончарного мистецтва з 10 різних регіонів України.

- Всеукраїнський конкурс-фестиваль юних бандуристів «Хортицький Кобзар». Мета конкурсу – підтримка та розвиток української національної культури, популяризація традицій кобзарського виконавства, підтримка та презентація кращих зразків української пісні. У 2016 році учасниками конкурсу стали 65 талановитих дітей з 10 областей України.

Виставковий центр «Козак-Палац» Запорізької торгово-промислової палати (ЗТПП) відкрився 11 березня 2009 року. Загальна площа центру – 8 600 кв.м. Це один з найбільших виставкових павільйонів такого класу в Україні. «Козак-Палац» - місце проведення щорічних інвестиційних форумів, галузевих виставок, конференцій та інших ділових заходів. Виставковий центр є перспективним і базовим об'єктом для розвитку ділового туризму у Запоріжжі.

ЗТПП - найбільший в регіоні організатор галузевих виставок, серед яких: Міжнародна виставка «Машинобудування. Металургія», спеціалізовані виставки: «Домострой», «Ювелірний світ», «Агротехсервіс» та інші. Система управління якістю Запорізької торгово-промислової палати сертифікована на відповідність стандарту ISO 9001:2000 в системах TUV CERT та УкрСЕПРО.

11. Стан навколишнього природного середовища

Місто Запоріжжя є потужним виробником високоякісних сталей, кольорових металів, феросплавів, абразивної продукції, силових трансформаторів, різноманітного обладнання, легкових автомобілів тощо. Значна частина промислових підприємств розташована в центрі житлових забудов, що формує основне техногенне навантаження на довкілля міста.

11.1 Якість атмосферного повітря

Основними джерелами забруднення атмосферного повітря міста є промислові підприємства, викиди яких становлять 60-70% від загального валового викиду забруднюючих речовин та автотранспорт (викиди становлять 40-30%).

За даними Головного управління статистики у Запорізькій області на території міста 217 підприємств звітували за формою 2ТП - повітря за 2016 рік.

Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами (без урахування вуглецю діоксиду) за статистичними даними за 2016 рік склали 70,2 тис. тонн, що становить 83,3% до обсягів викидів за 2015 рік.

Рис. 34 Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря міста, (тис. т/рік)

Статистичні дані викидів забруднюючих речовин від автотранспорту за 2016 рік відсутні.

Порівняно із 2005 роком загальний обсяг викидів скоротився на 46,3%, а порівняно із 2013 роком - майже на 20%.

Переважно забруднюючі речовини - це оксид вуглецю - 74,9%, оксид азоту - 8,1%, діоксид сірки - 6,2%, речовини у вигляді твердих суспендованих частинок - 5,9%.

Викиди підприємств: ПАТ «Запоріжсталь», ПАТ «Запорізький завод феросплавів», ПрАТ «Запоріжжкокс», ПАТ «Запорізький абразивний комбінат», ПрАТ «Український графіт», ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат»,

ПрАТ «Дніпроспецсталь» складають 95% від загального обсягу викидів забруднюючих речовин зі стаціонарних джерел.

Систематичні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міста проводяться Запорізьким обласним центром з гідрометеорології та Державною установою «Запорізький обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України».

За даними досліджень якості атмосферного повітря у житловій забудові, які проводяться ДУ «Запорізький обласний лабораторний центр МОЗ України», рівень забрудненості атмосферного повітря, згідно «Критерію показника рівня забруднення» залишається «неприпустимим», а по ступеню небезпеки – «помірно небезпечним».

У зоні житлової забудови під факелом викидів промислових підприємств у 2016 році виконано 1368 досліджень стану атмосферного повітря (у 2015 році - 1456). Перевищення гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин виявлено у 220 випадках, що складає 16,8% від загальної кількості проб (у 2015 році виявлено у 231 пробі, що складає 15,86%). Перевищення гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у 2016 році, були зафіксовані по вмісту у повітрі пилу, фенолу, сірковуглецю та сірководню.

Найбільше забруднення атмосфери за вказаний період поточного року зазначалося у Вознесенівському, Заводському, Дніпровському та Шевченківському районах міста. Як і в минулі роки, нижче середньобагаторічного показника реєструвалося забруднення атмосфери в Хортицькому, Комунарському і Олександрівському районах.

За даними спостережень за якістю атмосферного повітря, які проводяться Запорізьким обласним центром з гідрометеорології на 5-ти стаціонарних постах у 2016 році середньомісячні концентрації по місту перевищували ГДК в 2,04 рази по двоокису азоту, в 1,95 рази по фенолу та в 1,78 рази по формальдегіду.

Середньомісячні концентрації пилу, двоокису сірки, оксиду вуглецю, хлористого водню, фтористого водню не перевищували ГДК.

У 2016 році, у порівнянні з 2015 роком, забруднення повітря залишилося на тому ж рівні.

За даними Центральної геофізичної обсерваторії, опублікованими у звіті «Про стан забруднення навколишнього природного середовища на території України за даними спостережень гідрометеорологічних організацій у 2016 році» порівняно із іншими містами України, ситуація у м. Запоріжжі у 2016 році є кращою, ніж в містах, які мають схожу структуру економіки, таких як м.Кривий Ріг, м.Дніпродзержинськ, м.Дніпро.

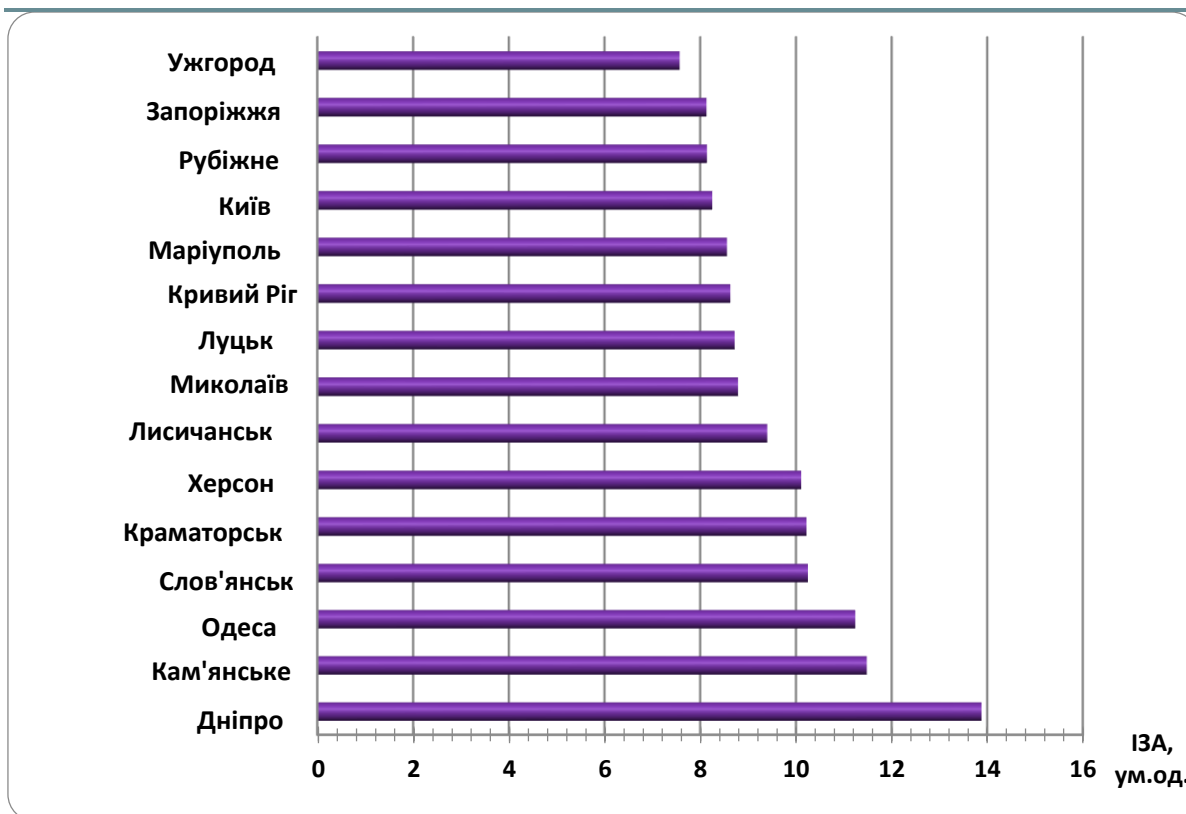

Рис 35. Значення індексу забруднення атмосфери (ІЗА) в найбільш забруднених містах України у 2016 році

Основною причиною забруднення атмосферного повітря міста залишаються: застарілі технології та зношеність устаткування, на базі яких функціонують підприємства; морально та фізично застаріле газоочисне обладнання, відсутність ефективних методів очищення газоподібних викидів (оксиди азоту, оксид вуглецю, діоксид сірки та інші), особливо від стаціонарних джерел підприємств металургійної галузі; великі обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від неорганізованих джерел, які сприяють значній загазованості житлових районів.

Одним із основних факторів, що впливає на забруднення атмосферного повітря, є викиди від автотранспорту, що обумовлено значним збільшенням автомобільного парку. Кількість забруднюючих речовин, що надходять в атмосферу від автотранспорту, залежить, як від якості палива, так і від загального технічного стану автомобілів.

Основними проблемами забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами є:

- використання палива, яке не відповідає вимогам сучасних екологічних норм;
- навантаження головних магістралей міста транзитним транспортом;
- відсутність нейтралізаторів в основній масі автомобілів вітчизняних марок та старих іномарок.

Заходи щодо вирішення проблем забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами вимагають прийняття ряду відповідних нормативно-

правових актів, а також суттєвого підняття матеріального рівня населення.

У напрямку зменшення негативного впливу викидів від автотранспорту вже виконаний та планується виконати значний обсяг робіт. Збудована транспортна розв'язка по вул. Радгоспна, реконструйовані транспортні магістралі по вул. Космічна та Гребельна, на ділянці від площі Запорізька до пр. Металургів, проведена реконструкція транспортної площі в районі залізничного вокзалу Запоріжжя-1 та вул. Лермонтова. Будівництво мостів через р. Дніпро ведеться з урахуванням необхідності будівництва комплексу транспортних розв'язок.

11.2 Водокористування

Водопостачання м. Запоріжжя на 100% забезпечується використанням поверхневих вод басейну р. Дніпро, оскільки місто знаходиться у межах Українського кристалічного масиву, де запаси підземних вод незначні.

Загальна довжина р. Дніпро в межах м. Запоріжжя становить 24,2 км. Русло р. Дніпро в районі міста зарегульовано Дніпровським і Каховським водосховищами. Гідрографічна мережа Запоріжжя складається, окрім р. Дніпро, з малих річок: Мокра Московка, Суха Московка, Верхня, Середня та Нижня Хортиця, великої кількості струмків і балок. Довжина малих річок у межах міста складає 26 км, струмків - 11,5 км, балок із водотоками - 22,3 км. Річка Дніпро є джерелом водопостачання промислових об'єктів міста, джерелом енергії, а також повністю задовольняє господарсько-питні потреби міста, є транспортною артерією та цінним рекреаційним ресурсом.

Протягом останніх років забір води по місту складає 198 - 248 млн. м³/рік. Загальний скид поверхневий вод за останні 5 років зменшився зі 144,1 млн. м³/рік до 121,5 млн. м³/рік.

За інформацією Державної установи «Запорізький обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України» у 2016 році було відібрано 250 (в 2015 році - 270) проб води з р. Дніпро для проведення досліджень по санітарно-хімічним показникам, з них 26 проб не відповідали гігієнічним нормам (10,4%), в 2015 році (12,6 %).

Для проведення досліджень по бактеріологічним показникам у 2016 році було відібрано 251 проб води з р. Дніпро, відхилення зареєстровані в 35 пробах, що складає 13,9 %.

Збір і використання свіжої води по м. Запоріжжя, млн. м³/рік

	2012	2013	2014	2015	2016
Забір води	248,4	228,9	218,0	202,9	197,6
Використання свіжої води	226,0	215,6	207,1	164,3	160,3

Скид зворотних вод по м. Запоріжжя, млн. м³/рік

	2012	2013	2014	2015	2016
Усього	144,1	141,2	134,5	130,0	121,5
Нормативно очищені	50,86	51,02	47,80	45,83	43,28
Забруднені без очистки	0,544	0,055	0,034	0,083	0,028
Недостатньо очищені	63,67	64,56	64,04	60,12	55,04
Нормативно чисті без очистки	29,04	25,53	22,61	24,00	23,12

Скид забруднюючих речовин у водні об'єкти м. Запоріжжя, тис. т/рік				
2012	2013	2014	2015	2016
34,18	33,12	32,13	28,006	23,551

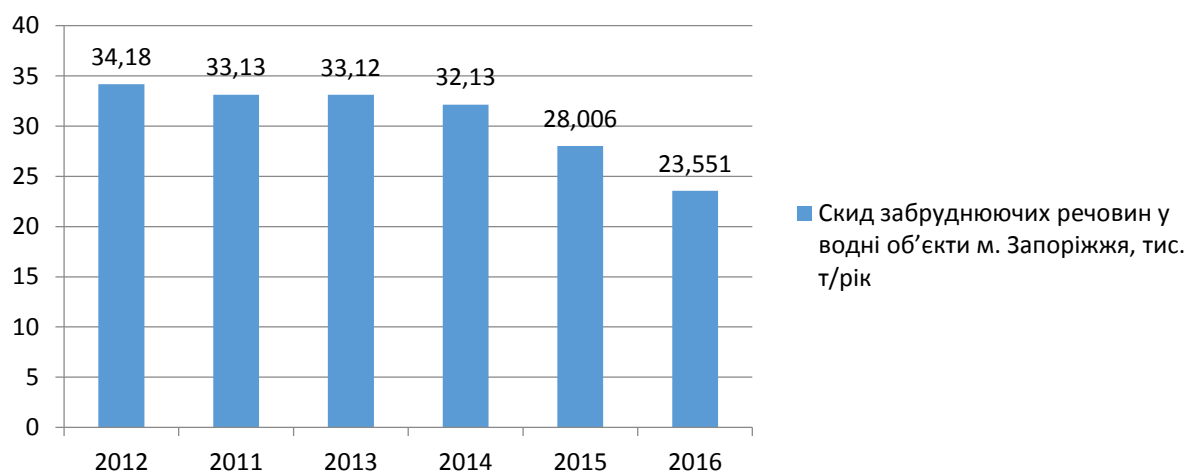

Рис.36 Скид забруднюючих речовин у водні об'єкти м. Запоріжжя (тис. т/рік)

Основними водокористувачами в м. Запоріжжя є ПАТ «Запоріжсталь» та КП «Водоканал». Обсяги використання води та скидів цих підприємств складають більше 95% від загальних показників по місту. Так, у 2016 році ПАТ «Запоріжсталь» було забрано 101,5 млн. м³ води, скинуто 63,44 млн. м³ зворотних вод, КП «Водоканал» було забрано 91,11 млн. м³ води, скинуто - 53,75 млн. м³ зворотних вод.

Для покращення системи комунального водопостачання та водовідведення КП «Водоканал» необхідно провести реконструкцію центральних очисних споруд каналізації правобережної частини міста (ЦОС-2), Дніпровської водопровідної станції правобережної частини міста (ДВС-2) з удосконалення технології очищення та знезараження води; впровадити на Дніпровських водопровідних станціях лівобережної та правобережної частин міста (ДВС-1, 2) повторне використання промивних та дренажних вод; побудувати цех утилізації осадів, що утворюються у процесі очистки стоків; провести заміну усього застарілого енергомісткого насосного обладнання; здійснити реконструкцію/будівництво каналізаційних колекторів та водоводів; відчутно збільшити кількість водопровідних мереж, які щороку замінюються; забезпечити необхідний резервуарний парк запасу питної води; провести реконструкцію хлораторних на насосних станціях.

11.3 Відходи

Однією з основних особливостей індустріального комплексу м. Запоріжжя є активність виробничого природокористування. Масштабність ресурсовикористання і енергетично-сировинної спеціалізації економіки міста сприяють значному утворенню і накопиченню відходів виробництва і споживання. Хоча певна частина відходів у процесі виробництва переробляється

і використовується в якості вторинних ресурсів, значна їх кількість нагромаджується на полігонах та у шламонакопичувачах.

На цей час у місті відходи розміщуються на: полігон твердих побутових відходів №1 (далі - ПТПВ №1) (площа - 47,0707 га), накопичувач-випарювач АТ «Мотор Січ» (1,55 га), полігон ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод» (2,5 га), полігон промислових відходів у б.Середня (загальна площа - 221 га). На території б.Середня розташовані ділянки підприємств-користувачів: ПАТ «Запоріжсталь» (3 ділянки загальною площею 112,8 га), ПрАТ «Запоріжжкокс» (45,8 га), ПАТ «Дніпроспецсталь» (2 ділянки загальною площею 40,69 га), ПАТ «Запорізький завод феросплавів» (15,5 га), ТОВ «Технопром-експорт» (6,0 га). Також, на території міста знаходиться відстійник-шламонакопичувач б.Капустянка (площа - 148,46 га), який входить до комплексу позамайданчикового шламовидалення ПАТ «Запоріжсталь».

За даними Головного управління статистики у Запорізькій області загальний обсяг відходів (I-IV клас небезпеки), накопичених в місті на кінець 2016 року, склав 120 893,8 тис.тонн, у т.ч. I-III класів небезпеки - 762,38 тис.тонн.

У 2016 році утилізовано 1 866,83 тис. тонн відходів I-IV класів небезпеки, у тому числі I-III класів небезпеки - 6,192 тис. тонн.

Кількість переданих відходів I-IV класів небезпеки стороннім організаціям у 2016 році склала 278,59 тис.тонн, у т.ч. I-III класів небезпеки - 8,40 тис. тонн.

За результатом виконання промисловими підприємствами природоохоронних заходів на полігонах промислових відходів звільнилася частина території від відходів, зменшилася кількість відходів за рахунок їх утилізації або повернення у виробничий процес.

У м.Запоріжжі є 3 полігони побутових відходів, які знаходяться у комунальній власності: ПТПВ №1 - діючий; ПТПВ №2 - закритий; ПТПВ №3 - в стадії будівництва.

Для удосконалення роботи у сфері поводження з ТПВ в місті шляхом об'єднання Запорізького комунального автотранспортного підприємства 082801 «Комунсантрансекологія» та німецької фірми «REMONDIS» у 2008 році було створено спільне українсько-німецьке підприємство «Ремондіс Запоріжжя» (нині правонаступник - ТОВ «УМВЕЛЬТ-Запоріжжя»).

З метою приведення міста до належного санітарного стану підприємством було придбано та встановлено на території міста контейнери для роздільного збирання ТПВ та для остаточних відходів. Також, у серпні 2009 року на полігоні ТПВ №1 була введена в експлуатацію лінія по сортуванню ТПВ, для сортування вторинної сировини з контейнерів під ресурсоцінні матеріали. Потужність лінії складає 100 тис. тонн на рік.

На теперішній час вивіз та розміщення твердих побутових відходів здійснюється на єдиному діючому полігоні ТПВ №1, який розташовано поблизу селища Леваневського. Полігон ТПВ №1 експлуатується з 1952 року.

Щороку на полігоні розміщується близько 200-300 тис.тонн відходів. Станом на 01.01.2017 на полігоні ТПВ №1 накопичено близько 15 816,58 тис. тонн відходів.

Проблемою є відсутність потужностей для безпечного розміщення ТПВ у правобережній частині міста. Полігон ТПВ №2, який обслуговував правобережню частину міста, був закритий у лютому 2007 року, оскільки вичерпав свої можливості.

Для будівництва полігону ТПВ №3 на території Сонячної сільської ради Запорізького району Запорізької області відведено земельну ділянку площею 27 га та отримано Державний акт на право постійного користування земельною ділянкою. Розроблений проект «Будівництво полігону твердих побутових відходів №3», проектно-кошторисна документація перерахована в цінах на серпень 2017 року та отримано експертний звіт ДП «Укрдержбудекспертиза».

Разом із тим, слід зазначити про певне скорочення обсягів відходів, що утворюються, та незначне збільшення обсягів утилізації.

11.4 Природоохоронні території та об'єкти

На території Запоріжжя розташовано 13 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 1436,6 га, з них 1 загальнодержавного значення (загальногеологічний заказник «Дніпровські пороги») та 12 місцевого значення. Відсоток заповідності міста становить 4,34%.

Таблиця 17. Перелік об'єктів природно-заповідного фонду м. Запоріжжя

№	Назва об'єкту	Площа, га	Категорія об'єкту	Рік створення
1.	Дніпровські пороги	1383	Загальногеологічний заказник	1974
2.	Запорізький дитячий ботанічний сад	12	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	1984
3.	Парк енергетиків	10,6		1984
4.	Парк по вулиці Кремлівській	6,5		1984
5.	Парк ім. Шевченка	5,2		1979
6.	Парк «Алея слави»	5,1		1984
7.	Дубовий гай «Старі дуби»	5		Пам'ятка природи
8.	Балка Виноградна	5	Ботанічний заказник	1987
9.	Парк залізничної станції «Запоріжжя-2»	3,5	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	1984
10.	Запорізький 700-річний дуб	0,5	Пам'ятка природи	1984
11.	Стара груша-дичка	0,1	Пам'ятка природи	1982
12.	Віковий дуб (с. Верхня Хортиця)	0,05	Пам'ятка природи	1971
13.	Віковий дуб (ЦНПТІМЕЖ)	0,05	Пам'ятка природи	1972

Враховуючи те, що Запоріжжя є містом з великим промисловим комплексом із вже сформованою достатньо щільною забудовою, створення нових територій природно-заповідного фонду є неможливим та недоцільним. Тому, наразі, є пріоритетним подальше збереження та розвиток територій зелених насаджень міста.

1

Секретар міської ради

Р.О.Пидорич

Звіт про результати опитування громади міста Запоріжжя щодо проблем та напрямів розвитку міста

Опитування проводилось у вересні 2016 року

м. Запоріжжя, 2017

Документ розроблено за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Уряду Канади. Зміст документа є виключною думкою авторів та не обов'язково відображає офіційну позицію Уряду Канади.

Проект ПРОМІС спрямовано на зміцнення муніципального сектору в Україні, впровадження ефективного демократичного управління та прискорення економічного розвитку шляхом підвищення спроможності українських міст у сфері демократизації врядування та місцевого економічного розвитку; створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу; підтримки процесу децентралізації та інтегрованого планування розвитку на місцевому, регіональному та національному рівнях.

www.pleddg.org.ua

Зміст

ВСТУП.....	6
1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
2. ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	7
3. УЗАГАЛЬНЕНІ РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ (УСІ РАЙОНИ)	7
3.1.ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ «ЩО ВАМ ПОДОБАЄТЬСЯ В МІСТІ?»	7
3.2.ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ «ЩО Б ВИ ХОТІЛИ ЗМІНИТИ В МІСТІ?»	9
3.3.ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ «ЯКИМ БИ ВИ ХОТІЛИ БАЧИТИ МІСТО ЧЕРЕЗ 10-15 РОКІВ?».....	10
4. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ МЕШКАНЦІВ ЗАПОРІЖЖЯ У РОЗРІЗІ РАЙОНІВ МІСТА.....	11
4.1. Вознесенівський район	11
4.2. Дніпровський район.....	14
4.3. Заводський район	18
4.4. Комунарський район.....	20
4.5. Олександрівський район	22
4.6. Хортицький район.....	25
4.7. Шевченківський район	28
5. ЗАКЛЮЧНІ КОМЕНТАРІ.....	30

Перелік рисунків

Рис. 1. РЕЗУЛЬТАТИ ВІДПОВІДЕЙ НА ЗАПИТАННЯ «ЩО ВАМ ПОДОБАЄТЬСЯ В МІСТІ?»	8
Рис. 2. РЕЗУЛЬТАТИ ВІДПОВІДЕЙ НА ЗАПИТАННЯ «ЩО Б ВИ ХОТІЛИ ЗМІНИТИ В МІСТІ?»	10
Рис. 3. РЕЗУЛЬТАТИ ВІДПОВІДЕЙ НА ЗАПИТАННЯ «ЯКИМ БИ ВИ ХОТІЛИ БАЧИТИ МІСТО ЧЕРЕЗ 10-15 РОКІВ?».....	11
Рис. 4. ВОЗНЕСЕНІВСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЩО ВАМ ПОДОБАЄТЬСЯ В МІСТІ?»	12
Рис. 5. ВОЗНЕСЕНІВСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЩО Б ВИ ХОТІЛИ ЗМІНИТИ В МІСТІ?»	13
Рис. 6. ВОЗНЕСЕНІВСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЯКИМ БИ ВИ ХОТІЛИ БАЧИТИ МІСТО ЧЕРЕЗ 10-15 РОКІВ?».....	14
Рис. 7. ДНІПРОВСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЩО ВАМ ПОДОБАЄТЬСЯ В МІСТІ?»	15
Рис. 8. ДНІПРОВСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЩО Б ВИ ХОТІЛИ ЗМІНИТИ В МІСТІ?»	16
Рис. 9. ДНІПРОВСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЯКИМ БИ ВИ ХОТІЛИ БАЧИТИ МІСТО ЧЕРЕЗ 10-15 РОКІВ?».....	17
Рис. 10. ЗАВОДСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЩО ВАМ ПОДОБАЄТЬСЯ В МІСТІ?»	18
Рис. 11. ЗАВОДСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЩО Б ВИ ХОТІЛИ ЗМІНИТИ В МІСТІ?»	19
Рис. 12. ЗАВОДСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЯКИМ БИ ВИ ХОТІЛИ БАЧИТИ МІСТО ЧЕРЕЗ 10-15 РОКІВ?».....	19
Рис. 13. КОМУНАРСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЩО ВАМ ПОДОБАЄТЬСЯ В МІСТІ?»	20
Рис. 14. КОМУНАРСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЩО Б ВИ ХОТІЛИ ЗМІНИТИ В МІСТІ?»	21
Рис. 15. КОМУНАРСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЯКИМ БИ ВИ ХОТІЛИ БАЧИТИ МІСТО ЧЕРЕЗ 10-15 РОКІВ?».....	22
Рис. 16. ОЛЕКСАНДРІВСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЩО ВАМ ПОДОБАЄТЬСЯ В МІСТІ?»	22
Рис. 17. ОЛЕКСАНДРІВСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЩО Б ВИ ХОТІЛИ ЗМІНИТИ В МІСТІ?»	23
Рис. 18. ОЛЕКСАНДРІВСЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЯКИМ БИ ВИ ХОТІЛИ БАЧИТИ МІСТО ЧЕРЕЗ 10-15 РОКІВ?».....	25
Рис. 19. ХОРТИЦЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЩО ВАМ ПОДОБАЄТЬСЯ В МІСТІ?»	25
Рис. 20. ХОРТИЦЬКИЙ РАЙОН – ЗАПИТАННЯ «ЩО Б ВИ ХОТІЛИ ЗМІНИТИ В МІСТІ?»	26

Рис. 21. Хортицький район – запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?».....	27
Рис. 22. Шевченківський район – запитання «Що Вам подобається в місті?»	28
Рис. 23. Шевченківський район – запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»	29
Рис. 24. Шевченківський район – запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?».....	30

Вступ

В межах процесу стратегічного планування розвитку міста Запоріжжя у вересні 2016 року було проведено дослідження думки мешканців міста. Дослідження здійснювалося консультантами проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (ПРОМІС), та незалежними фахівцями-соціологами за сприяння виконавчого комітету Запорізької міської ради методом опитування мешканців міста, де в якості респондентів були задіяні представники родин учнів молодших класів та учні випускних класів шкіл міста.

Мета дослідження - отримання корисної і достовірної інформації для аналізу економічного та соціального середовища міста в процесі стратегічного планування розвитку міста. Участь громади в створенні Стратегії розвитку міста є вирішальною для успішного його впровадження, а опитування громадян є ефективним інструментом залучення громадськості до планування власного майбутнього. Анкетування, проведені в процесі розробки стратегії розвитку міста, виконували також функцію інформування мешканців і залучення їх до співпраці.

Звіт може бути також корисним для міської влади в роботі над поліпшенням інфраструктури міста.

Проект ПРОМІС висловлює вдячність усім громадянам, котрі поділилися своїми думками, а також усім, хто присвятив свій час проведенню опитування.

1. Методологія дослідження

В основу методу опитування покладено тезу стосовно того, що громадяни мають своє бачення того, що саме слід покращувати в місті та що їм заважає у повсякденному житті. На цій основі було розроблено анкету із трьох відкритих запитань:

1. Що вам подобається в місті?
2. Що б ви хотіли змінити в місті?
3. Яким би ви хотіли бачити місто через 10 - 15 років?

Анкету було поширено через школи у кожному з семи районів міста для заповнення дорослими членами родин школярів та учнями випускних класів. Протягом вересня 2016 року було заповнено та прийнято до опрацювання 2455 анонімних анкет (в середньому по 300 - 400 анкет у кожному районі міста).

Вік респондентів становить від 16 до 65 років (до 30 років - 33%, 30-50 років - 53%, понад 50 років - 14%), кількість жінок серед респондентів становить 76%.

Отримані результати можна екстраполювати на всю громаду міста. Виявлено відмінності в оцінці середовища міста в різних його районах. Тому частину даних проаналізовано з урахуванням цих відмінностей.

Для отримання максимально об'єктивних даних опитування є анонімним. Звіт містить тільки узагальнені відповіді всіх респондентів.

2. Загальні висновки

Лідером **уподобань** мешканців Запоріжжя є благоустрій міста та архітектура, зокрема, позитивні зміни в міському середовищі, які відбуваються завдяки діям міської влади щодо благоустрою та внутрішнім інвестиціям деяких підприємців. На другому місці культура, історія та місцезнаходження міста, зокрема, унікальні особливості та переваги міста, що є складовими його бренду. Лідером уподобань є острів Хортиця.

Найбільше **проблем**, що потребують термінового вирішення, на думку громадян, стосуються організації логістики міста, зокрема, добудови мостового переходу через Дніпро та ремонту доріг, покращення організації громадського транспорту в деяких районах. На другому місці проблеми, що стосуються благоустрою та якості роботи комунальних служб, від яких громадяни очікують благоустрою парків та скверів, забезпечення чистоти міста. В захисті довкілля мешканці вимагають: покращити стан повітряного басейну міста, очищення промислових стоків, озеленення міста.

Найбільша кількість мешканців міста хотіли б у недалекому майбутньому **бачити** місто чистим, екологічно дружнім та зеленим. На другому місці бажання бачити місто працюючим, процвітаючим, розвинутим, успішним, прогресивним, креативним та з хорошою освітою. На третьому місці - затишним, красивим та зручним.

3. Узагальнені результати опитування (усі райони)

3.1. Відповіді на запитання «Що Вам подобається в місті?»

Перше запитання - «Що Вам подобається у вашому місті?» стосувалося сприйняття городянами міста, як середовища для життя. Відповіді на це запитання допоможуть виділити у подальшій роботі зміст місії та бачення міста Запоріжжя, ідентифікувати сильні сторони, а також позитивні складові теперішнього обличчя міста. Отримані відкриті відповіді було класифіковано у 10 груп варіантів (рис. 1), до яких прирівнювалися усі решта відповідей.

Рис. 1. Результати відповідей на запитання «Що Вам подобається в місті?»

Лідером уподобань мешканців Запоріжжя є категорія «Благоустрій», зокрема, *фонтани, спорткомплекси, пристосування міста для туристів, аквапарк, торговельні центри, різнокольорові будинки*. Найчастіше городяни згадують саме фонтани, а також привабливою стороною міста вони вважають організацію місць відпочинку та дитячі майданчики. До цієї категорії можна додати уподобання, що знаходяться на четвертому місці, на тему «Парки та сквери», *чистота, квіти, озеленення, дубовий гай, парки, Олександрівське лісництво*. Громадяни відзначають позитивні зміни в міському середовищі, які відбуваються завдяки діям міської влади та внутрішнім інвестиціям деяких підприємців щодо благоустрою міста.

На другому місці уподобань мешканців Запоріжжя категорія «Культура та історія», зокрема: *острів Хортиця, історичний комплекс «Запорізька січ», театри, собори, вернісажі, ярмарки, культурні заходи*. Безумовно, особливою гордістю містян є острів Хортиця. Це унікальні особливості та переваги міста, що є складовими бренду Запоріжжя, та можуть бути використані у підвищенні туристичної та інвестиційної привабливості міста.

На третьому місці категорія «Організація міського простору», зокрема: *річка Дніпро з островами та порогами, бульвар Шевченка, проспект Соборний, площі міста, споруда Дніпрогес, набережна*.

Четверте місце займає зелене убранство міста. Городяни дуже високо цінують *парки та сквери, озеленення*, вважають їх окрасою міста.

На п'ятому місці мешканці відзначили деякі зміни, що відбуваються у категорії «Логістика. Транспорт та транспортне сполучення», а саме: *ремонт доріг, мости, транспорт, транспортна схема, велодоріжки, пішохідні доріжки, світлофори, тролейбус до Хортиці.*

Преференції суттєво різняться за районами міста. Лідером в оцінці категорії «Благоустрій» є Заводський район, в оцінці за категорією «Культура та історія» - Хортицький район - 58%, Найвище (40%) мешканці Дніпровського району дали оцінки категорії «Організація міського простору».

Таким чином, естетична складова для містян є надзвичайно важливою. Привабливе Запоріжжя з погляду городян - це просторе, прикрашене фонтанами та парками органічно вписане в ландшафт місто з проспектами, що струменять уздовж Дніпра, в якому поступово створюються умови для здорового життя та спорту.

3.2. Відповіді на запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

Друге запитання - «Що б Ви хотіли змінити в місті?» стосувалося усіх негативних аспектів повсякденного життя, що турбують громадян та потребують невідкладного вирішення. Передбачалося, що це запитання допоможе сформулювати найболючіші проблеми та визначити завдання з їх подолання. Отримані відкриті відповіді було класифіковано у 9 груп варіантів (рис. 2), до яких прирівнювалися усі решта відповідей.

Найбільше проблем, що потребують термінового вирішення, на думку громадян, стосуються категорії «Логістика»: організації дорожнього господарства, транспорту, паркування. Тому громадяни надали низку пропозицій з подолання цих проблем, зокрема: *добудувати міст, відремонтувати дороги, покращити стан громадського транспорту, встановити відеоспостереження на дорогах, забезпечити більше місць для паркування та велодоріжки, навести лад з рекламою уздовж доріг.*

На другому місці проблеми категорії «Благоустрій», та відповідні пропозиції: *навести лад в парках і скверах, створити зони відпочинку, встановити більше баків для сміття, громадських вбиральень, більше можливостей для спорту: спортивних майданчиків, секцій, байк-парків, льодових катків, басейнів, місць культурного дозвілля, освітлення уночі, реконструкція будинків, впорядкування набережної, пляжів.*

Пов'язана з цією категорією низка проблем, що стосується якості роботи служб ЖКГ та пропозиції: *зробити місто більш чистим, забезпечити прибирання та вивіз сміття, реформувати ЖКГ, забезпечити санітарну безпеку: боротися зі щурами та безхатніми тваринами, встановити лавки, оновити дитячі майданчики та атракціони в парках, чисті публічні туалети.*

Наступна низка проблем з категорії «Стан природнього середовища», щодо яких мешканці вимагають: *забезпечити чисте повітря, припинити забруднення Дніпра, забезпечити чистоту території, впроваджувати*

озеленення міста, впорядкувати парки (квіти, амброзія, аварійні дерева) покращити роботу очисних споруд підприємств.

Рис. 2. Результати відповідей на запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

Громадяни окреслили проблему забезпеченості робочими місцями, особливо для молоді, та рівень доходів городян (6%).

Лише 5% мешканців вважають, що треба щось змінювати у таких категоріях, як «Свідомість громади», «Безпека», «Культура» та «Освіта».

Слід відзначити, що в Запоріжжі питання розвитку міста громадяни сприймають дуже точно та відповідально. Фактично відсутні відповіді, які відображають особисті проблеми городян.

3.3. Відповіді на запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

Третє запитання - «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?» має на меті дізнатися про бачення городянами майбутнього міста. Це запитання допоможе виділити у подальшій роботі основні складові бренду міста, ідентифікувати позитивні складові майбутнього образу міста. Отримані відкриті відповіді було класифіковано у 8 груп варіантів (рис. 3), до яких прирівнювалися усі решта відповідей.

Найбільша кількість (51%) мешканців міста хотіли би у недалекому майбутньому бачити місто: *Чистим, зеленим, з чистим повітрям, без сміття.* Це категорія «Стан природнього середовища», що об'єктивно є найважливішою складовою для збалансованого розвитку міста.

На другому місці (40%) уподобань категорія «Розвиток» - бажання мешканців бачити місто: *«Процвітаючим, розвинутим, успішним, працюючим, сучасним, модернізованим, прогресивним, європейським, вільним, столицею туризму, сучасним, близьким до світових стандартів».*

Третє місце за кількістю згадувань є *«Затишне, красиве, з місцями для спорту, відпочинку; з велодоріжками та байкпарками»*, що співзвучне з наступним визначенням, лідером згадувань - *«Зручним, з електротранспортом, з добудованими мостами, з відремонтованими дорогами»* та категорією «Комфортним», з розвинутою інфраструктурою. Сім відсотків мешканців звертають увагу на розвиток культури та позитивні емоції та хочуть бачити місто культурним, щасливим, людяним, дружнім, безпечним, мирним.

Рис. 3. Результати відповідей на запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

4. Результати опитування мешканців Запоріжжя у розрізі районів міста

4.1. Вознесенівський район

Заповнено та прийнято до опрацювання 275 анонімних анкет.

Лідер уподобань мешканців району - «Благоустрій» (такий же, як у цілому по місту).

Окремі відповіді громадян на запитання «Що Вам подобається в місті?»

1. Мені пощастило жити в центрі. Прокидаючись кожного ранку можна спостерігати красу проспекту зі свого вікна. Мені подобається набережна. Там завжди спокій та гармонія, чарівні фонтани, романтичні вулиці, гарні будинки.

2. Ще не зіпсований зовнішній вигляд давніх будинків на проспекті Соборному і не тільки, проведення масових заходів, відносно чисто на центральних вулицях.

3. Багато перспективних місць для побудови соціально важливих та цікавих об'єктів. Зелене та географічно вигідне місто.

4. Участь у проектах «Ми - це місто». Як змінюється місто, свята, які проходять на площах для дітей і дорослих (культурна програма).

5. Реконструкція пам'ятних місць, зупинок, майданчиків. Початок реконструкції доріг.

Рис. 4. Вознесенівський район – запитання «Що Вам подобається в місті?»

Рис. 5. Вознесенівський район – запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

Окремі відповіді громадян на запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

1. Для початку можна було б замінити тролейбуси і стан маршруток, змінити стан доріг, щоб наше місто було більш кольоровим, яскравим. Набережну гарну біля парку.

2. Упорядкувати громадський транспорт, зменшивши кількість маршруток, суттєво збільшивши електротранспорт, а самі маршрути зробити зручними для пасажирів, а не для прибутку перевізників. Збільшення паркових зон, штучних водойм. Значно зменшити шкідливі викиди в навколишнє середовище шляхом збільшення штрафів за забруднення в десятки тисяч разів.

3. Розвинути соціальну інфраструктуру та довести до ладу фасади будинків основних вулиць, добудувати усі розпочаті об'єкти (ПС Юність особливо!).

4. Добудувати мости, вирішити екологічну проблему міста. Збудувати зупинку «Вознесенівський ринок» в бік 5 лікарні. Немає де сховатися під час дощу, снігу, присісти людям чекаючи транспорт!

5. Завершення будівництва мостів через острів Хортиця. Провести реконструкцію басейну «Орбіта» та зробити доступні ціни для його відвідування.

Рис. 6. Вознесенівський район – запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

Окремі відповіді громадян на запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

1. Дороги гарні, усі діти розвинені, щоб підростаюче покоління було творчо розвиненим, щоб було їм куди дівати свою енергію. Я дуже хочу, щоб наше рідне місто розвивалося у всіх сферах, хочу бачити його розквітаючим, чистим, радісним.

2. Чистим, розвиненим, з новими мостовими переходами через річку Дніпро.

3. Успішним, не сірим, з розвинутою інфраструктурою, привабливим для туристів. Для розробки проектів та інших видів робіт долучати професіоналів, людей із сучасним баченням і мисленням.

4. Містом європейської культури.

5. Чистим. Створення та відкриття дитячих спортивно-творчих розвиваючих комплексів, в яких наша молодь проводила би свій вільний час, а не сиділа за комп'ютерами вдома. Фінансування таких закладів за місцеві кошти!

Отже, ключовими словами для мешканців цього району є чистота і успіх, а також благоустрій міста.

4.2. Дніпровський район

Заповнено та прийнято до опрацювання 247 анонімних анкет. В цьому районі серед переваг міста мешканці, у першу чергу, відзначали культурні та історичні надбання та традиції міста (49%).

На другому місці категорія «Організація міського простору» (40%). Головними «героями» городян є Дніпро, острови, широкі проспекти та площі міста.

Зелене убрання міста отримало 27% голосів. На четвертому місці стан благоустрою в місті: жителі з вдячністю відзначають появу нових облаштованих дитячих майданчиків та місць відпочинку.

Рис. 7. Дніпровський район – запитання «Що Вам подобається в місті?»

Окремі відповіді громадян на запитання «Що Вам подобається в місті?»

1. З мого вікна видно Дніпро. Хочу, щоб і він разом зі мною радів кожному дню.

2. Міському голові - респект за дороги.

3. Все, що подобалося - знесли або зламали.

4. Дуже люблю фестивалі. Тоді місто дуже святкове.

Відчувається, що городяни не дуже добре орієнтуються в деталях або особливостях міста.

Рис. 8. Дніпровський район – запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

Наступне запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?» отримало більш розгорнуті відповіді.

Серед лідерів категорія «Благоустрій» (47%), до якої віднесено усе, що стосується міського комфорту. Найбільше уваги громадяни приділяють чистоті в місті, звертають увагу на необхідність створити умови для її дотримання.

На другому місці - стан природного середовища (44%). Найбільше нарікань викликає стан повітряного басейну міста та стан Дніпра. Також звертається увага на необхідність розширювати зелені зони та приводити у порядок парки.

На третьому місці категорія «Транспорт та транспортне сполучення» (37%). Громадяни просять приділити увагу стану доріг, мостам, наведенню ладу з паркуванням.

Окремі відповіді громадян на запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

1. У центральному парку мікрорайону Бородинський зовсім відсутні дитячі майданчики.

2. Облагородити пляж «Правобережний».

3. Привести в порядок єдиний парк в нашому районі (парк Енергетиків). Боляче бачити ці руїни та сміття, згадуючи атракціони та відпочинок, які були там 20-25 років тому. Контроль за чистотою повітря. Примусити заводи вчасно змінювати очисні спорудження.

4. Облаштування паркових зон в кожній частині міста, в кожному районі.

5. Модернізувати очисні споруди на заводах та пильніше відноситися до проблем екології.

6. Освіта дітей повинна стати пріоритетним завданням для мерії міста. Поновити роботу центрів розвитку молоді, більше пропаганди за здоровий стиль життя.

7. Частіше проводити музичні та спортивні фестивалі.

У відповідях громадян багато конкретних пропозицій і навіть адрес. Переважна кількість їх стосується парків та чистоти міста. Переважна більшість це пропозиції щодо розвитку міста як молодіжного центру, спортивного та культурного.

Рис. 9. Дніпровський район – запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

Окремі відповіді громадян на запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

1. Чисте місто, потужні очисні споруди.
2. Щоб кожна балка була чиста та багато байкпарків. Хороші дороги.
3. Місто безпечне для проживання в спальних районах.
4. Духовно розвинуте місто. Наші діти мають отримувати музичну, спортивну освіту зі школи (різноманітні секції, гуртки, додаткові заняття) і це все найперше у що необхідно вкладати кошти, оскільки майбутнє держави залежить від дітей, яких виховує держава. У славетному Запоріжжі багато клубів для відпочинку молоді, але замало театрів та концертних залів, замало достойних та дійсно духовно багатих вистав та концертів.

5. На правому березі справжній парк культури (з гральними площадками, атракціонами). Через те, що парк Дубовий гай від нас далеко, а всі свята, заходи для дітей проходять саме там, потрібно щоб діти з правого берега теж могли приймати участь в них відпочивати та радіти.

6. Цивілізовані усі куточки міста, гарні будівлі й озеленені вулиці та 3G інтернет.

4.3. Заводський район

Заповнено та прийнято до опрацювання 375 анонімних анкет.

Рис. 10. Заводський район – запитання «Що Вам подобається в місті?»

Окремі відповіді громадян на запитання «Що Вам подобається в місті?»

1. Острів Хортиця - історико-культурний розвиток, туризм. Парк трудової Слави (бульвар Шевченка) - автомістечко для дітей, зона відпочинку.

2. Наявність дитячих майданчиків, добре обладнані місця громадського відпочинку: проспект Соборний, бульвар Шевченка, каскад.

3. Стратегія міського голови щодо прибирання вулиць та вжиття заходів щодо забезпечення дитячого дозвілля.

4. Зробили в місті світлофори, що говорять, оновили пішохідні переходи.

Окремі відповіді громадян на запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

1. Покращити інфраструктуру на майдані в районі. Виконати реконструкцію автомістечка (додати велосипедні доріжки, дорожні знаки). Додати спортивні секції, тобто збільшити їх різнобічність в районі.

2. Збільшити кількість громадських вбиральень та баків для сміття вздовж прогулянкових доріг, розгорнути інфраструктуру заводського району.

3. Щоб результатом амністії не було збільшення кримінальних елементів. А ще розробити програму навчання етики поведінки у всіх сферах діяльності: «Не плюй на вулицях, не ображай людину, яка допомагає, навчи дитину (дорослого) не викидати пакети зі сміттям з балконів і т. д.»

4. Щоб з дітей 1-3-го класів не брали грошей за проїзд до школи і зі школи, вони маленькі, їх або дурять, чи вони гублять гроші. Біля школи оновити лежачі поліцейські, вони наполовину розсипалися.

Рис. 11. Заводський район – запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

Рис. 12. Заводський район – запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

Окремі відповіді громадян на запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

1. З розвинутою інфраструктурою, культурною та туристичною програмами дозвілля і довершеним благоустроєм. Якісну освіту та достойну оплату праці, особливо в галузі освіти. Сприяти культурному розвитку міста, інфраструктури та програм розвитку доцільного та змістовного дозвілля.

2. Дуже зеленими, але без тополиного пуху. Гарні дороги, асфальт з яких не сходить разом зі снігом, розвинена інфраструктура, збільшена кількість місць відпочинку.

3. Місто, яке має потужний промисловий потенціал, місто яке має міцні колоритні риси і може використовувати їх в напрямку туризму, а ще - чисте повітря. Створити умови освіти та працевлаштування для молоді, щоб не виникало бажання переїхати в інше місто, країну, як наслідок залишити без підтримки батьків.

4. Чистим від сміття, з чистими лісопосадками, для цього п'яниць і дебоширів відправляти на чистку міста на 15 діб, а не брати з них гроші і відпускати додому. Створити для молоді робочі місця, щоб вивчилися і пішли працювати, а не їхали за кордон в пошуках роботи.

4.4. Комунарський район

Заповнено та прийнято до опрацювання 365 анонімних анкет.

Окремі відповіді громадян на запитання «Що Вам подобається в місті?»

1. У захваті від реконструкції парків. Там де це сталося. Однак роботи іще багато.

2. Добре, коли є облаштовані зупинки.

3. Подобається, що будують нові будинки - гарні, різнокольорові.

Рис. 13. Комунарський район – запитання «Що Вам подобається в місті?»

Грандіозні споруди, фонтани, набережні, пляжі - на думку мешканців є його принадою і надалі вимагають покращення. Однак о.Хортиця - основний об'єкт уваги. Городяни пишаються цією пам'яткою.

Рис. 14. Комунарський район – запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

Окремі відповіді громадян на запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

1. Не забувати, що окрім центру міста, є ще і житлові масиви.
2. Побільше майданчиків та скверів. Реконструкція покинутих парків Гагаріна, Пушкіна та інших.
3. Зробити дороги в Космічному районі. Привести до ладу парк ім. Гагаріна.
4. Відкрити більше театрів і парків для відпочинку. Прибрати з вулиць кіоски.
5. Розвивати туристичну інфраструктуру. Реставрувати старі будівлі.
6. Звести нові пам'ятники на місці старих (знесених).
7. Покращити забезпечення секціями, гуртками.

Більшість відповідей насправді містять пропозиції, майже відсутні анкети з деструктивними коментарями.

Рис. 15. Комунарський район – запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

На запитання «Яким би Ви хотіли бачити своє місто через 10-15 років?» респонденти відповідали майже завжди, вживаючи слово «чисте». Для цього району характерним є значна кількість згадувань про електротранспорт. Частина респондентів пропонує уважніше ставитися до витрачання бюджетних коштів.

Окремі відповіді громадян на запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

1. Я хотіла би бачити своє місто чистим, з розвиненими навчальними закладами.

2. Більше велодоріжок та спортивних комплексів.

3. Місто багатих та здорових людей.

4. Європейське місто.

Серед висловлювань багато побажань спокою, миру, безпеки.

4.5. Олександрівський район

Заповнено та прийнято до опрацювання 300 анонімних анкет.

Рис. 16. Олександрівський район – запитання «Що Вам подобається в місті?»

На запитання «Що Вам подобається у вашому місті?» городяни в цьому районі не завжди відповідали охоче. Слід відзначити, на відміну від інших районів, значну кількість відповідей «Нічого не подобається» (12%). Однак решта були більш конструктивними. На першому місці у рейтингу категорія «Благоустрій міста», яка включає такі твердження, як: подобаються відремонтовані дороги, облаштовані парки, дитячі майданчики, краща інфраструктура для туристів.

Дуже цінують містяни особливості організації міського простору. На другому місці у рейтингу саме ця категорія (38%). Вони звертають увагу на широкі проспекти та, власне, Дніпрогес, як своєрідну візитівку міста. А також відзначають покращення стану дорожнього сполучення та транспорту.

Окремі відповіді громадян на запитання «Що Вам подобається в місті?»

1. Те, що почали приводити в порядок парк відпочинку «Дубовий Гай», але не при нинішньому керівництві, а коли була жінка - треба її повернути. Прибрати круті ресторани з «Дубового гаю» разом з автомобілями. Нарешті почали ремонтувати дороги, але дуже повільно та неякісно.

2. Що наше місто утопає в зелені дерев, багато красивих парків, фонтанів, є прекрасний Дубовий Гай і острів Хортиця.

3. Дитяча залізниця, де діти можуть займатися у вільний час безкоштовно. Створення парків та алей для дітей та дорослих.

Рис. 17. Олександрівський район – запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

Окремі відповіді громадян на запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

1. Великі підприємства, які належать олігархам травлять все місто, наших дітей, отримують великі прибутки, а порівняно з цим виділяють копійки на екологію, а то й нічого не роблять.

2. Відсутність громадських туалетів в місті, стихійні звалища бруду не тільки у дворах, а й в центрі міста, байдужість до цього властей та поліції.

3. Нещадно карати за викид сміття на вулицях, розпивання спиртних напоїв, в тому числі пива, за справляння природних потреб де завгодно, за ненормативну лексику карати жорстко, навіть до виконання суспільно-необхідних робіт до 15 діб, та широко висвітлювати такі випадки.

4. Контролювати виконання великими підприємствами екологічних та природоохоронних заходів з широким залученням громадськості, контролюючих органів тощо.

5. Побільше красивих парків, щоб можна було відпочивати з дітьми. Щоб місто частіше прибирали від сміття.

6. Хотілося, щоб молодь була забезпечена роботою та мали б змогу придбати собі житло, щоб було більше зелених зон для молоді та парки відпочинку для літніх людей.

Окремі відповіді громадян на запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

1. Місто, в якому хотіли б жити діти та пишатися цим і своєю історією. Зробити мережу вбиральнь по всьому місту, особливо в центрі, нехай платні, нехай біо, але хоч щось. Це є в кожному великому місті, окрім Запоріжжя.

2. Щоб у місті було багато квітів, дерев, парків. Було чисто і охайно. Якщо можна, щоб налагодити влітку більше поливати дороги, де їздять машини.

3. Молодим, розвиненим та гарним. Хотілося, щоб наші люди були більш культурними, розуміли, що вони самі можуть зробити своє місто чистим і охайним. Щоб мешканці не розпивали спиртних напоїв на вулицях, на дитячих майданчиках, не показувати дітям погані звички, щоб дороги нарешті стали без ям, а мости врешті-решт добудували, якщо люди у нас будуть ввічливі та уважні, то і місто у нас буде завжди зелене, охайне, чисте.

Рис. 18. Олександрівський район – запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

4.6. Хортицький район

Заповнено та прийнято до опрацювання 423 анонімних анкет.

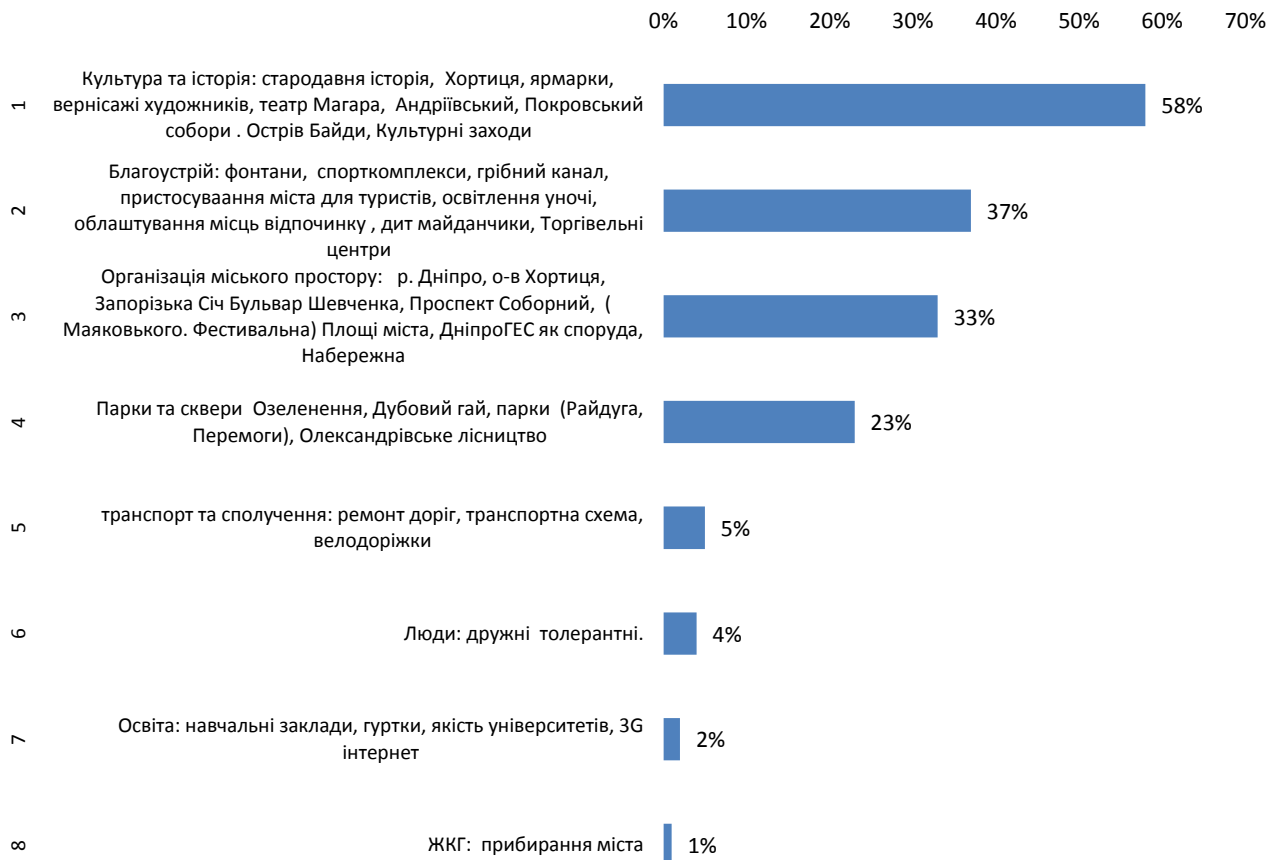

Рис. 19. Хортицький район – запитання «Що Вам подобається в місті?»

Результати відповідей на запитання «Що Вам подобається в місті?».

В цьому районі саме категорія «Культура та історія» опинилася на першому місці (58%). І це не тільки острів, як природне явище, а увесь комплекс, пов'язаний із Запорозькою Січчю.

Усе, що пов'язано із благоустроєм (37% у рейтингу) також є важливим для городян. Близьку до цього кількість голосів набрала категорія «Організація міського простору» (33%), яка включає в себе відповіді городян щодо річки Дніпро, бульварів, площ. Важливим є ставлення громадян до озеленення міста (23%).

Окремі відповіді громадян на запитання «Що Вам подобається в місті?».

1. Подобається проспект Соборний, комплекс «Запорізька Січ».
2. Я люблю свій Хортицький район, бо тут є Дніпро.
3. Подобаються фонтани, особливо на пл. Маяковського.
4. Гостям завжди пропонуємо побувати у кінному театрі.

У Хортицькому районі найвищий рейтинг категорії «Транспорт та транспортне сполучення» (51%), а всі решта категорій помітно відстають від першої. А отже, саме в цьому районі вирішення цієї проблеми може стати ключовим.

Рис. 20. Хортицький район – запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

Окремі відповіді громадян на запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

1. Підприємців, що літом заробляють гроші на відпочиваючих біля Дніпра, зобов'язати після себе залишати не сміття, а щось сучасне для благоустрою зон відпочинку.

2. Хочеться, щоб місто було таким, щоб туристи з Харкова, Львова, Луцька, Умані, Вінниці та інших міст змогли побачити щось таке, що їх приємно здивує.

3. Зробити у дворах освітлення вночі.
4. Транспорт має бути великої місткості, а саме, пасажирський, та не перероблений з вантажного.
5. Зробити дороги та побудувати нові мости.
6. Хочу, щоб Запоріжжя за благоустроєм та чистотою було схоже на Харків.
7. Щоб заздалегідь прибирали амброзію. У кожному дворі були лежачі поліцейські. Щоб було побільше світлофорів з кнопкою для пішоходів. У Хортицькому районі біля шкіл. Щоб діти не боялися переходити дорогу до школи.

У першу чергу «чистим і зеленим» хочуть бачити своє місто жителі Хортицького району (32%), співзвучні з цим і теми благоустрою. Високим є відсоток респондентів, які б хотіли бачити місто високорозвиненим. Сучасним та прогресивним, незважаючи на глибоке історичне коріння.

Рис. 21. Хортицький район – запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

Однак, у першу чергу - це чисте місто мостів та хмарочосів. Так вважають мешканці Хортицького району.

Окремі відповіді громадян на запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

1. Дуже хочеться, щоб діти хотіли залишитись у Запоріжжі після навчання і могли б себе реалізувати тут.

2. Добудувати мости, побудувати метро, створити більше заходів, спрямованих на підвищення культури нації, зробити більш доступними відвідування кіно, театрів. Для молоді організувати рух аналогічний піонерії або бойскаутам.

4.7. Шевченківський район

Заповнено та прийнято до опрацювання 470 анонімних анкет.

Рис. 22. Шевченківський район – запитання «Що Вам подобається в місті?»

На запитання «Що Вам подобається у вашому місті?», в першу чергу, городяни відповіли, що благоустрій. На другому місці історична та культурна спадщина громади. Далі - озеленення, парки, сквери (21%). Усі решта категорій мають незначний відсоток.

Окремі відповіді громадян на запитання «Що Вам подобається в місті?»

1. Оздоблення прапорами, ілюмінацією ввечері центральних вулиць міста в національному стилі, музей Запорізької Січі з панорамою на ГЕС, оснащення прибудинкових дитячих майданчиків.

2. Стадіон імені Лобановського, театри, фонтани.

3. Охайні райони с газонами і квітами.

Рис. 23. Шевченківський район – запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

Окремі відповіді громадян на запитання «Що б Ви хотіли змінити в місті?»

1. Приділити значну увагу спортивним майданчикам шкільних і дошкільних закладів, дорогам з ямами, собакам на стадіонах і газонах. Пропаганда підприємств та їх досягнення по всьому місту для молоді та гостей міста.

2. Очистити проспект від стихійних ринків та кіосків, щоб не псували зовнішній вигляд міста, замінити якісні маршрутки комфортабельним транспортом. Більше дитячих майданчиків та місць відпочинку. Дистанційний запис на прийом до лікаря. Для людей з особливими потребами встановити спеціальні підйоми, у тому числі у транспорті. Карати підприємства, які забруднюють атмосферу вести штраф (високий!) для тих, хто викидає сміття в недозволених місцях, навіть недопалок та луску з насіння.

3. Своєчасно креслити пішохідні переходи для дітей, особливо де немає світлофорів, щоб зникли стихійні базари. Немає необхідних переходів і знаків, що діти йдуть до школи в районі ЗСШФ № 18 (конкретніше з вулиці Іванова та з вулиці Чарівна).

Окремі відповіді громадян на запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

1. Модернізм, чистішим, щасливішим для всіх!

2. Сучасним, чистим, зеленим, привабливим для туристів, по-справжньому європейським, без черг до дитячих садків та кабінету лікаря.

3. Хочу бачити місто потопаючим в квітах.

Рис. 24. Шевченківський район – запитання «Яким би Ви хотіли бачити місто через 10-15 років?»

5. Заключні коментарі

Загалом перелік того, що робить місто привабливим, на думку мешканців, є невеликим. Серед цього списку - монументальні явища та об'єкти. Безумовним лідером є Дніпро, острів Хортиця та комплекс «Запорізька Січ». Про нього знають усі і майже 50% у кожному районі віддає їм перевагу. Також мешканці часто згадують проспект Соборний, Бульвар Шевченка, острів Байди, площі міста, Дніпрогес.

Особливо пишаються містяни зеленими насадженнями, які ідентифікують та знають їх назви, а також спортивними спорудами та театрами.

Із справ місцевої влади найбільше цінують ремонт доріг, облаштування велодоріжок, нічне освітлення міста, дитячі та спортивні майданчики.

Даючи відповідь на запитання «Щоб Ви хотіли змінити у вашому місті?» мешканці Хортицького, Олександрівського, Комунарського та Заводського районів назвали «транспорт та транспортне сполучення», а Дніпровського та Вознесенівського - «благоустрій».

Важливою особливістю є те, що респонденти говорили (писали) про місто як явище, а не про свої особисті проблеми.

В процесі аналізу визначено ключові слова для формулювання бачення та місії міста. Також на підставі отриманих даних можуть бути сформовані закриті запитання для Інтернет-опитувань.

Секретар міської ради

Р.О. Пидорич

Додаток 3
до Стратегії розвитку міста
Запоріжжя до 2028 року

**Звіт
про результати опитування
представників бізнесу
міста Запоріжжя**

м. Запоріжжя, 2017

Документ розроблено за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Уряду Канади. Зміст документу є виключною думкою авторів та не обов'язково відображає офіційну позицію Уряду Канади.

Проект ПРОМІС спрямовано на зміцнення муніципального сектору в Україні, впровадження ефективного демократичного управління та прискорення економічного розвитку шляхом підвищення спроможності українських міст у сфері демократизації врядування та місцевого економічного розвитку; створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу; підтримки процесу децентралізації та інтегрованого планування розвитку на місцевому, регіональному та національному рівнях.

www.pleddg.org.ua

Зміст

ВСТУП.....	6
1. МЕТОДОЛОГІЯ	6
2. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ.....	7
3. ЗАГАЛЬНИЙ СТАН БІЗНЕСУ ГРУПИ ОБСТЕЖЕНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	9
3.1.ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВ	9
3.2.ЧИННИКИ РОЗМІЩЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ	11
3.3.РИНКИ ЗБУТУ ПІДПРИЄМСТВ.....	12
3.4.ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ	123
4. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ	13
5. НЕРУХОМІСТЬ ДЛЯ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	15
6. ОЦІНКА ПОСЛУГ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ОРГАНАМИ ВЛАДИ	16
7. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	22
8. ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА БІЗНЕС-КЛІМАТУ У МІСТІ.....	245

Перелік рисунків

Рис. 1. Кількість підприємств за обсягом виручки від реалізації продукції, робіт та послуг.....	9
Рис. 2. Кількість підприємств за розміром (кількістю найманих працівників) та обсягами виробництва.....	10
Рис. 3. Розподіл підприємств за сферами діяльності.....	11
Рис. 4. Кількість працівників за сферами діяльності підприємств.....	11
Рис. 5. Чинники розміщення бізнесу різних категорій підприємств.....	12
Рис. 6. Структура ринків збуту та рівень експортної орієнтації підприємств (звичайна та логарифмічна шкала), тис. грн.....	12
Рис. 7. Чинники, які мають найбільш негативний вплив на розвиток підприємств.....	13
Рис. 8. Розподіл працівників підприємств за рівнем кваліфікації.....	14
Рис. 9. Розподіл працівників різних категорій підприємств за рівнем кваліфікації.....	14
Рис. 10. Брак кваліфікованих працівників підприємств різних категорій	14
Рис. 11. Плани здати в оренду або продати землю або споруди, що не знадобляться у майбутньому.....	15
Рис. 12. Плани інвестувати в розширення бізнесу у межах міста.....	15
Рис. 13. Обсяг інвестицій та кількість нових робочих місць.....	16
Рис. 14. Оцінка роботи місцевої влади в цілому.....	16
Рис. 15. Оцінка роботи місцевої влади окремими категоріями підприємств.....	17
Рис. 16. Роль місцевої влади в економічному розвитку і сприянні бізнесу	17
Рис. 17. Роль місцевої влади в сприянні бізнесу мікропідприємств.....	18
Рис. 18. Роль місцевої влади в сприянні розвитку малих підприємств.....	18
Рис. 19. Роль місцевої влади в сприянні розвитку середніх підприємств...	18
Рис. 20. Роль місцевої влади в сприянні розвитку великих підприємств...	19
Рис. 21. Якість послуг ОМС щодо розвитку бізнесу.....	20
Рис. 22. Якість послуг ОМС щодо розвитку мікропідприємств.....	20
Рис. 23. Якість послуг ОМС щодо розвитку малих підприємств.....	21
Рис. 24. Якість послуг ОМС щодо розвитку середніх підприємств.....	21
Рис. 25. Якість послуг ОМС щодо розвитку великих підприємств.....	22
Рис. 26. Найважливіші напрями, без яких неможливий економічний розвиток міста.....	22
Рис. 27. Найважливіші напрями економічного розвитку міста (за категоріями підприємств).....	23

Рис. 28.Галузі економіки, котрі матимуть найбільше значення у стратегічній перспективі для розвитку міста.....	23
Рис. 29.Галузі економіки, котрі матимуть найбільше значення для окремих категорій підприємств.....	24
Рис. 30.Думка підприємців про місто як місце для ведення бізнесу.....	24
Рис. 31.Думка про місто як місце для ведення бізнесу представників окремих категорій підприємств.....	25

Вступ

В межах процесу стратегічного планування розвитку міста Запоріжжя у липні 2016 року було проведено дослідження думки представників бізнесу міста. Дослідження здійснювалося консультантами проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (проект ПРОМІС) та незалежними фахівцями-соціологами за сприяння виконавчого комітету Запорізької міської ради методом експертного опитування, де в якості експертів брали участь керівники підприємств та підприємці міста Запоріжжя. Мета дослідження - отримання корисної і достовірної інформації для аналізу економічного та соціального середовища міста в процесі стратегічного планування розвитку міста. Ставлення підприємців до міської влади та місцеві умови розвитку бізнесу значною мірою визначатимуть, яким буде економічне майбутнє міста. Звіт може бути також корисним для міської влади в роботі над підтримкою та поліпшенням бізнесового клімату в місті.

Проект ПРОМІС висловлює вдячність усім представникам підприємств, котрі поділилися своїми думками та надали корисну інформацію, а також усім, хто присвятив свій час проведенню опитування.

1. Методологія

Дослідження думки підприємців (далі по тексті - респондентів) здійснено шляхом експертного опитування. Коло респондентів було визначено з урахуванням співвідношення кількості представників великого, середнього та малого бізнесу.

Всього було отримано та узагальнено 63 повністю заповнених анкети. До переліку компаній, які взяли участь в опитуванні, були включені: частина найбільших роботодавців міста, випадкова вибірка малих і середніх підприємств. У цьому звіті містяться узагальнені відповіді керівників усіх підприємств. Вік респондентів становить від 21 до 68 років, кількість жінок серед респондентів становить 34%.

На опитаних підприємствах працює близько 55 тис. осіб (12% від працездатного населення міста), кількість жінок серед них становить 40%. Дев'ятнадцять з опитаних підприємств належить до великих за розмірами - мають понад 250 працівників (п'ять з них віднесено до категорії з умовною назвою «гіганти», що мають від 5 до 20 тисяч працівників), одинадцять - до середніх (від 51 до 250 працівників), одинадцять - до малих підприємств, що забезпечують роботою менш ніж 50 працівників кожне, та двадцять одне - до мікропідприємств з кількістю працівників до 10 осіб. Сукупний обсяг реалізації продукції підприємств-респондентів становить близько 78% загального обсягу реалізації підприємств міста. Отримані результати можна екстраполювати на бізнес-середовище міста.

Запитання анкети стосувалися статусу і стану підприємств, характеру їх діяльності, проблем кадрового забезпечення і зайнятості, наявності виробничих потужностей, послуг органів влади і відносин з ними. Частина запитань

стосувалася стратегічно важливих для міста напрямів розвитку, основних галузей економіки.

Виявлено відмінності в оцінці економічного середовища підприємствами, що належать до різних галузей економіки, а також великими підприємствами та представниками малого й середнього бізнесу. Тому частину даних проаналізовано з урахуванням цих відмінностей.

З метою отримання максимально об'єктивних даних, опитування є анонімним. Звіт містить тільки узагальнені відповіді всіх респондентів. Наведена у звіті інформація про структуру власності, галузеву структуру, причини розміщення та експортну орієнтацію характеризує тільки підприємства експертної групи, з керівниками яких проводились експертні інтерв'ю.

Результати обстеження свідчать про те, що представники експертної групи мають вагомий вплив на стан економіки міста, а частина обстежених компаній є для міста бюджетоутворюючими підприємствами та ефективними роботодавцями. Точка зору представників групи та результати експертного опитування можуть бути екстрапольовані на все бізнес-середовище міста і свідчити про стан місцевої економіки.

2. Основні висновки

- Більшість підприємств, що прийняли участь у дослідженні, було створено після 1990 року.
 - П'ять підприємств, з умовною назвою «гіганти», мають обсяги реалізації продукції від 5 до 20 млрд. грн. Сукупний обсяг реалізації продукції цих підприємств складає більше 70 млрд. грн.
 - Найбільша кількість підприємств (21) належить до сфери промислового виробництва (металургія та машинобудування). Переважна кількість працівників обстежених підприємств зайнята у сфері промислового виробництва (79%). На п'яти підприємствах, з умовною назвою «гіганти», працює більше 40 тис. працівників.
 - Найважливіші фактори розміщення підприємств - достатня кількість споживачів продукції та кваліфікована робоча сила, необхідна бізнесу.
 - Експортна орієнтація підприємств міста надзвичайно висока - за межі країни постачається майже 70% продукції. Але майже весь експорт продукції здійснюється великими підприємствами.
 - Найбільші перешкоди для бізнесу, на думку респондентів - три зовнішні фактори: витрати на енергію, загальна економічна ситуація, втрата ринків збуту та один внутрішній фактор - нестача кваліфікованої робочої сили.
 - Загальна оцінка персоналу усіх підприємств надзвичайно висока (78% оцінок відмінно та добре).
 - Вже сьогодні 62% усіх опитаних підприємств відчувають брак кваліфікованих працівників, а ще 12% очікують такий брак в найближчому майбутньому. Найбільш дефіцитні: робітники технічних спеціальностей (21), інженери (14), робітники-електрики (13).
-

-
- Кількість підприємств, що відчують брак площі для розвитку є суттєвою - 44%.
 - Майже 63% підприємств планує інвестувати в розширення бізнесу у межах міста. Загальна запланована сума інвестицій - 179 млн. грн. Найбільший обсяг інвестицій (75% від загального) та пов'язана з ними кількість нових робочих місць (80%), планується великими підприємствами.
 - Лише 23% респондентів оцінили роботу міської влади на «добре», майже стільки ж було негативних оцінок (22%). Переважна більшість респондентів (52%) оцінили роботу влади на середньому рівні.
 - Найбільшу роль міської влади респонденти вбачають у: а) розвитку інфраструктури, б) прозорому наданні земельних ділянок та в) залученні стратегічних інвестицій.
 - Найкращі оцінки (відмінно та добре 79%) за якість отримали такі послуги органів місцевого самоврядування, як: збір і вивезення сміття, діяльність центру надання адміністративних послуг та доступ до інформації. Найгірші оцінки отримали: послуги з надання земельних ділянок для ведення бізнесу та гарантування безпеки і правопорядку.
 - Найважливішими напрямками розвитку міста визначено: розвиток малих і середніх підприємств, розвиток промислового виробництва, енергоефективність, охорона довкілля, активізація громади, відкритість врядування, залучення інвестицій.
 - Найважливіші галузі економіки: машинобудування, гірничо-металургійний комплекс, туризм, інформаційні технології, транспорт та логістика.
 - Позитивні оцінки для міста, як місця для ведення бізнесу, отримано від третини респондентів, та ще 42% вважають бізнес-клімат «задовільним». Також отримано досить значний відсоток (23%) оцінок міста, як не сприятливого для ведення бізнесу.
 - Підприємці поділяють думку про те, що місцева економіка може змінитися на краще завдяки запропонованій опитуванням системі заходів, спрямованих на економічний розвиток міста, зокрема, більш ефективну співпрацю місцевої влади та бізнесу, розвиток інфраструктури бізнесу, покращення місцевого бізнес-клімату, а також залучення зовнішніх інвестицій.

3. Загальний стан бізнесу групи обстежених підприємств

3.1. Економічна характеристика підприємств

Більшість підприємств (28), що взяли участь у дослідженні, було створено після 2000 року, дев'ятнадцять - у 90-х роках, десять - у повоєнні роки до незалежності країни та п'ять підприємств - у першій третині двадцятого сторіччя.

<i>Кількість підприємств</i>	<i>Роки створення</i>
5	1907 - 1934
6	1945 - 1959
4	1968 - 1989
19	1991 - 2000
28	2001 - 2015

На рис. 1. наведено розподіл підприємств за обсягами виручки від реалізації продукції (робіт та послуг). Серед малих та мікропідприємств спостерігається тенденція збільшення обсягів реалізації продукції у 2016 році порівняно з 2015. Серед великих, навпаки, відбувається зниження - два підприємства з двадцяти не досягнуть у цьому році обсягу реалізації у 10 млн.грн.

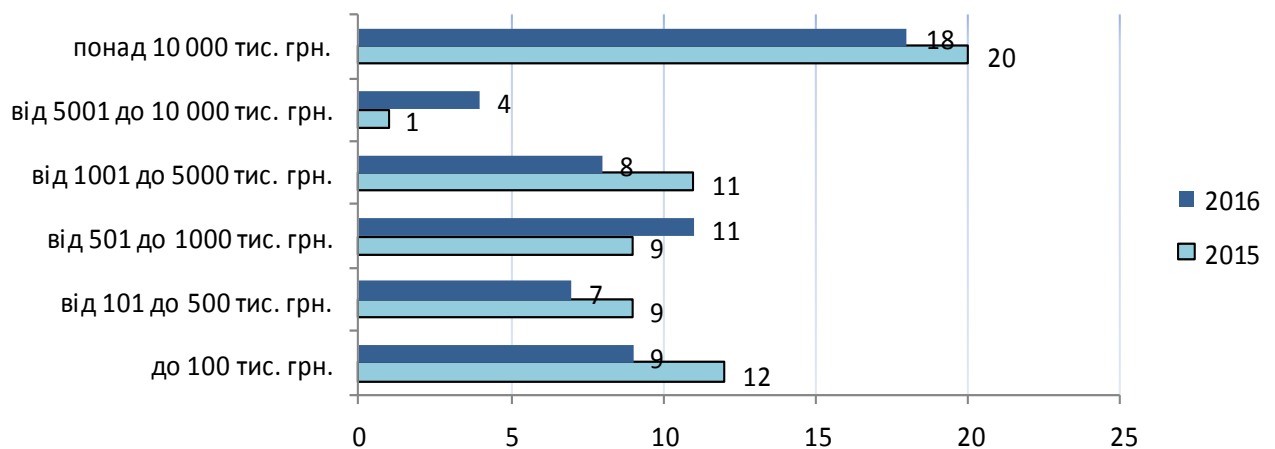

Рис. 1. Кількість підприємств за обсягом виручки від реалізації продукції, робіт та послуг

Серед великих за розмірами підприємств, які мають обсяг виручки від реалізації продукції понад 10 млн. грн., п'ять підприємств, що віднесені до категорії з умовною назвою «гіганти», мають обсяги виробництва (та реалізації) від 5 до 20 млрд. грн., а сукупний обсяг реалізації продукції «гігантів» складає більше 70 млрд. грн. На цих п'яти підприємствах працює більше 40 тис. працівників.

Нижче на рис. 2. показано розподіл кількості працівників та обсягів реалізації продукції за п'ятьма категоріями підприємств. Для кращої демонстрації порівняльних характеристик використано звичайну та логарифмічну шкалу на двох діаграмах з однаковими даними.

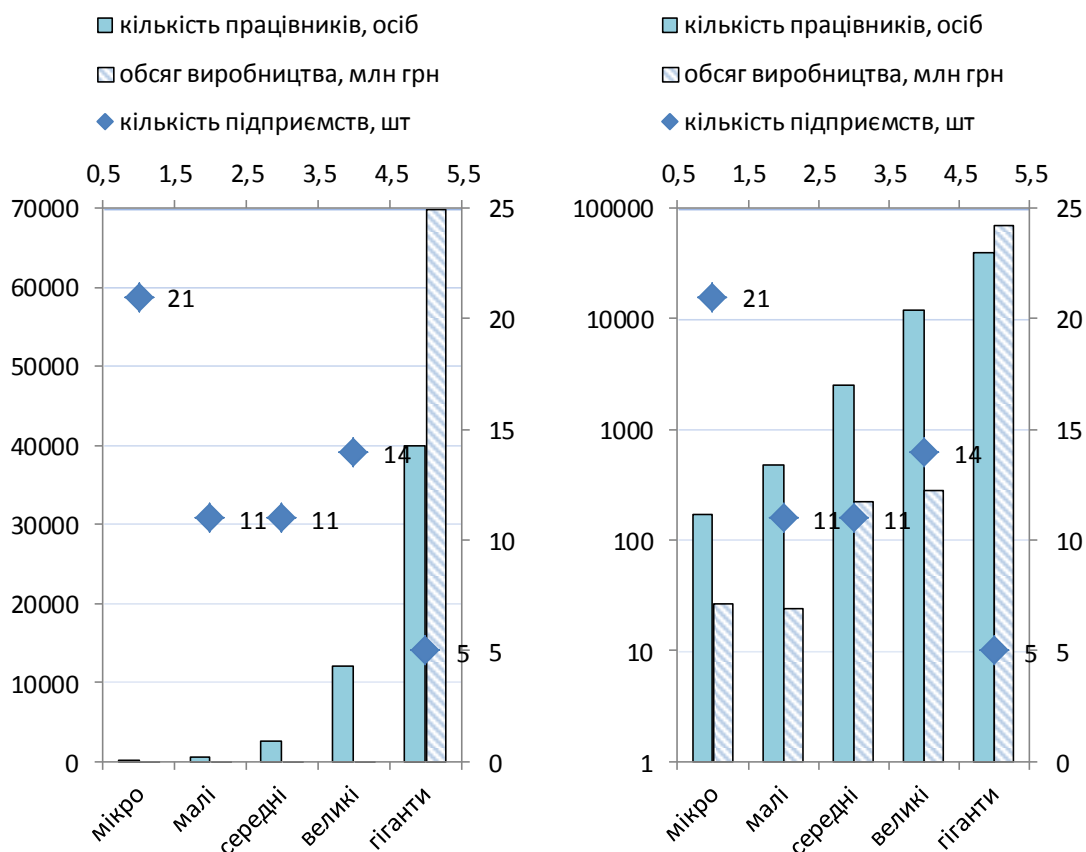

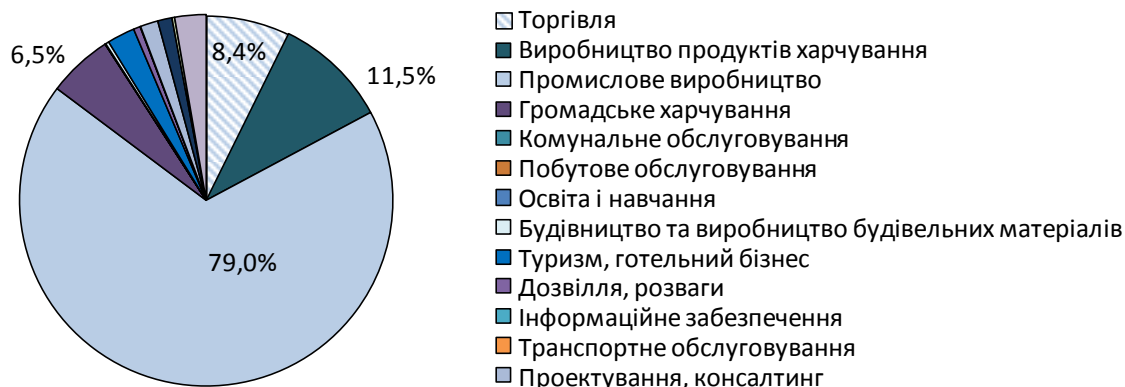
Рис. 2. Кількість підприємств за розміром (кількістю найманих працівників) та обсягами виробництва

Найбільша кількість підприємств належить до сфери промислового виробництва (21) - переважно металургія та машинобудування, на другому місці - торгівля (18), на третьому виробництво продуктів харчування та громадське харчування (рис. 3).

Рис. 3. Розподіл підприємств за сферами діяльності

Переважає кількість працівників обстежених підприємств (рис. 4.) зайнята у сфері промислового виробництва (79%), на другому місці - підприємства з виробництва продуктів харчування (11,5%), на третьому - торгівля (8,4%) та громадське харчування. У туризмі та готельному бізнесі зайнято 2,8% працівників.

Рис. 4. Кількість працівників за сферами діяльності підприємств

3.2. Чинники розміщення підприємств

Найважливіші фактори розміщення підприємств - достатня кількість споживачів та кваліфікована робоча сила, необхідна бізнесу. Має також значення для розміщення бізнесу у місті: прийнятна вартість землі, нерухомості та важливі постачальники сировини і компонентів. Достатня кількість споживачів є найважливішим фактором для розміщення мікро, малих та середніх підприємств (рис. 5.), а для великих підприємств найважливішим фактором є наявність кваліфікованої робочої сили.

Рис. 5. Чинники розміщення бізнесу різних категорій підприємств

3.3. Ринки збуту підприємств

Експортна орієнтація підприємств міста надзвичайно висока - за межі країни постачається майже 70% продукції, зокрема, в країни Європи та світу - майже 20%. В межах області споживається лише 2,2% продукції підприємств. Але майже весь експорт продукції в країни СНД та інші країни світу здійснюється великими підприємствами (рис. 6.), зокрема, переважна частка - «гігантами». Усі категорії підприємств постачають продукцію в інші області України.

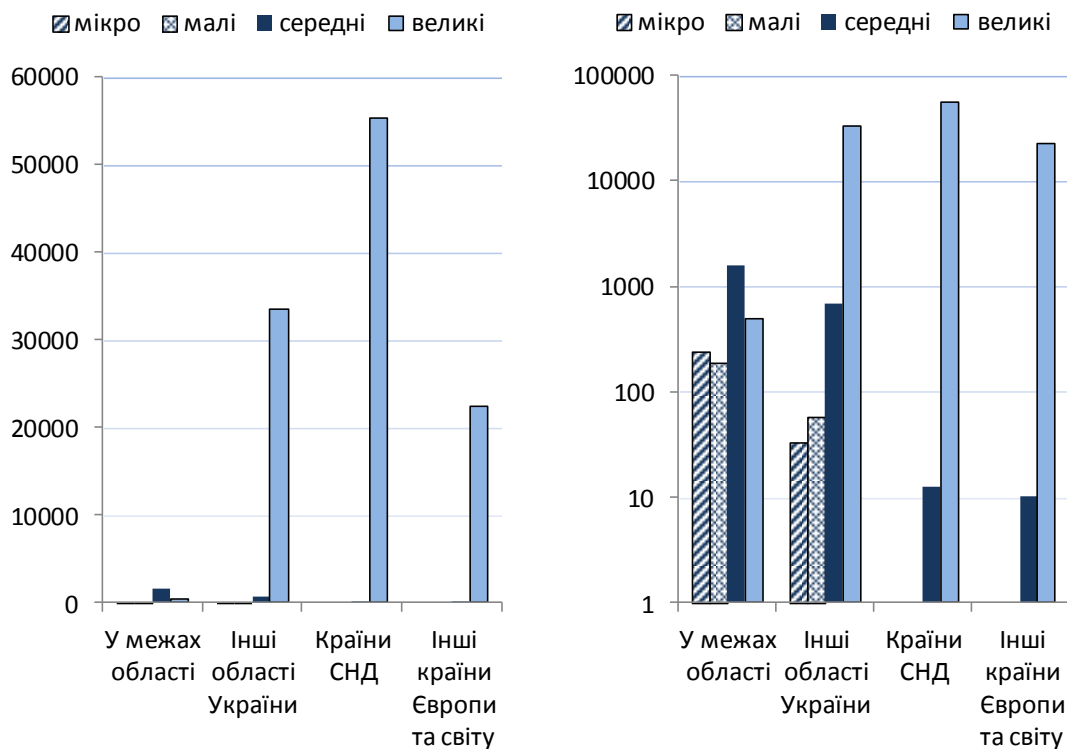

Рис. 6. Структура ринків збуту та рівень експортної орієнтації підприємств (звичайна та логарифмічна шкала), тис. грн.

3.4. Перешкоди для розвитку бізнесу

Респондентів запитали про фактори, що мають найбільш негативний вплив на розвиток їх бізнесу. Пропонувалося позначити не більше чотирьох факторів. Результати групування відповідей респондентів зображено на рис. 7.

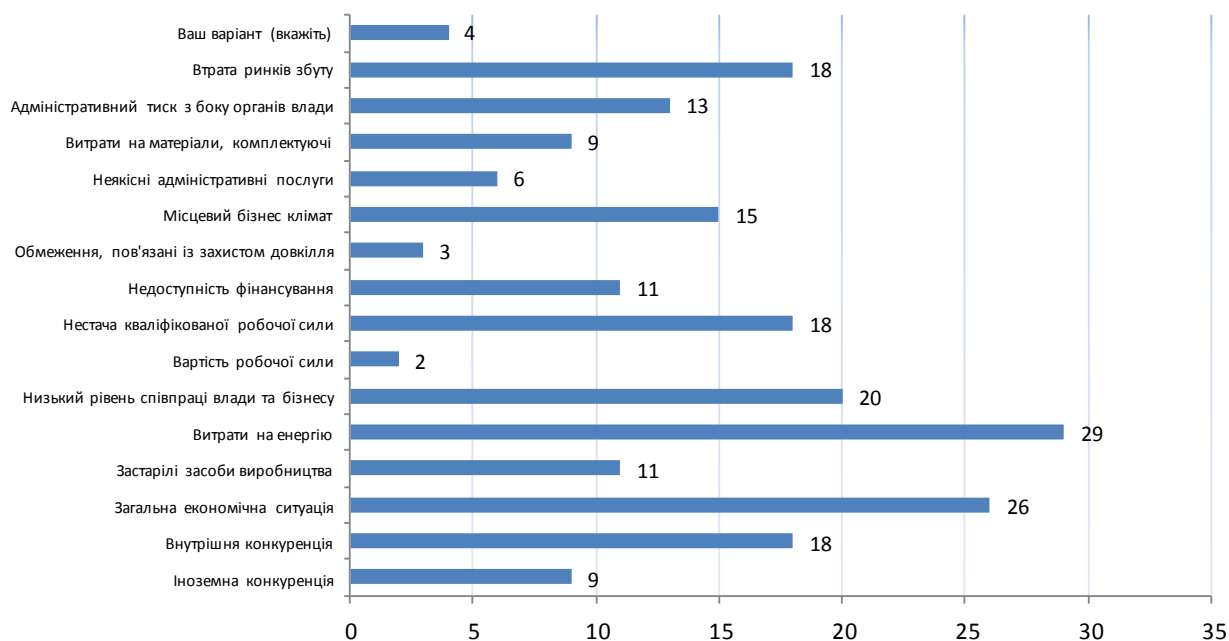

Рис. 7. Чинники, які мають найбільш негативний вплив на розвиток підприємств

На думку респондентів, найбільшими перешкодами для ведення бізнесу є три зовнішні фактори: 1) витрати на енергію, 2) загальна економічна ситуація, 3) втрата ринків збуту та один внутрішній - нестача кваліфікованої робочої сили.

Чинники, що негативно впливають на різні категорії підприємств, майже не відрізнялись від середніх. Для малих, середніх та великих підприємств найбільше впливовими є витрати на енергію та загальна економічна ситуація. Великі підприємства відчувають найбільше з усіх нестачу кваліфікованої робочої сили. Середні підприємства потерпають від внутрішньої конкуренції. На розвиток мікропідприємств найбільш негативно впливають: низький рівень співпраці влади і бізнесу та несприятливий місцевий бізнес клімат.

4. Трудові ресурси та їх використання

Разом на підприємствах усіх категорій, представники яких взяли участь в опитуванні, працює 55 тис. осіб (12% від працездатного населення міста), кількість жінок серед них становить 40%. Середня сума середньомісячної заробітної плати у 2016 році становить:

- Мікропідприємства 2699 грн.
- Малі підприємства 4272 грн.
- Середні підприємства 3341 грн.
- Великі підприємства 4343 грн.

Респондентам було запропоновано оцінити за 4-бальною системою рівень кваліфікації та якість роботи працівників їхніх підприємств. Загальна оцінка персоналу усіх підприємств надзвичайно висока (78% оцінок відмінно та добре), попри нарікання у подальших коментарях щодо проблем пошуку якісної робочої сили.

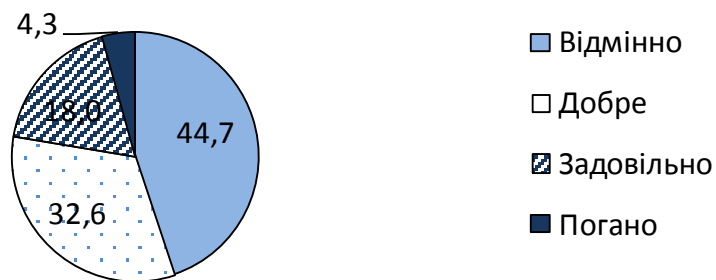

Рис. 8. Розподіл працівників підприємств за рівнем кваліфікації

Найбільше позитивних оцінок отримали працівники великих підприємств, найменше оцінок «відмінно» та найбільше «погано» - у мікропідприємств. Найменше оцінок «погано» - у персоналу середніх підприємств.

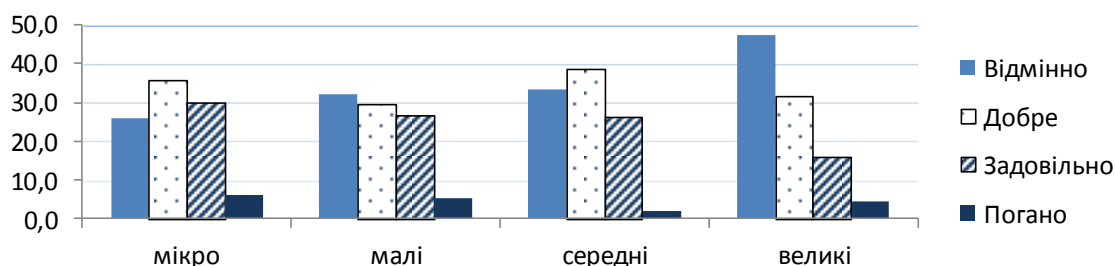

Рис. 9. Розподіл працівників різних категорій підприємств за рівнем кваліфікації

На сьогодні 62% усіх опитаних підприємств відчувають брак кваліфікованих працівників, а ще 12% очікують такий брак в найближчому майбутньому.

Найсуттєвіше відчувають брак робочої сили великі підприємства (рис. 10), найменше - мікропідприємства.

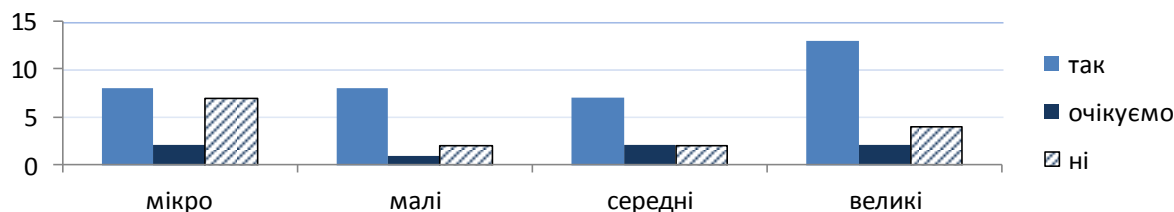

Рис. 10. Брак кваліфікованих працівників підприємств різних категорій

Підприємства відчувають брак таких кваліфікованих працівників:

- Робітники технічних професій (21): токарі, фрезерувальники, шліфувальники, слюсарі зі збирання металоконструкцій, слюсарі-ремонтники, інструментальники, електро-, газо- зварювальники, будівельники, водії, машиністи крану.

- Інженерний персонал (14): електромеханіки, електрики, механіки, конструктори, будівельники, технологи, енергетики, архітектори.

- Робітники-електрики (13): електронники, електромеханіки, холодильщик, електрики, електромонтер, програмувальними, оператори ЧПУ, наладчики КІП.
- Менеджери середньої ланки, економісти-планувальники, бухгалтери, оцінювачі, землевпорядники.
- Робітники сервісу, торгівлі та ресторанних послуг: пекарі, кухари, технологи хлібопродуктів, офіціанти, адміністратори, швачки.

5. Нерухомість для ведення бізнесу та інвестиційна діяльність

У респондентів запитали, чи є земельна ділянка, якою вони володіють на правах власності (або оренди), достатньою для розширення їхнього бізнесу чи будівництва. Більшість відповідей були позитивними, але кількість підприємств, що відчувають брак площі для розвитку є суттєвою - 44%.

Результати аналізу відповідей на запитання «Чи плануєте Ви здати в оренду чи продати землю або споруди, що Вам не знадобляться у майбутньому?» зображено на рис. 11. Потреби підприємств у розширенні бізнесу частково буде задоволено наявною пропозицією ділянок від інших підприємств.

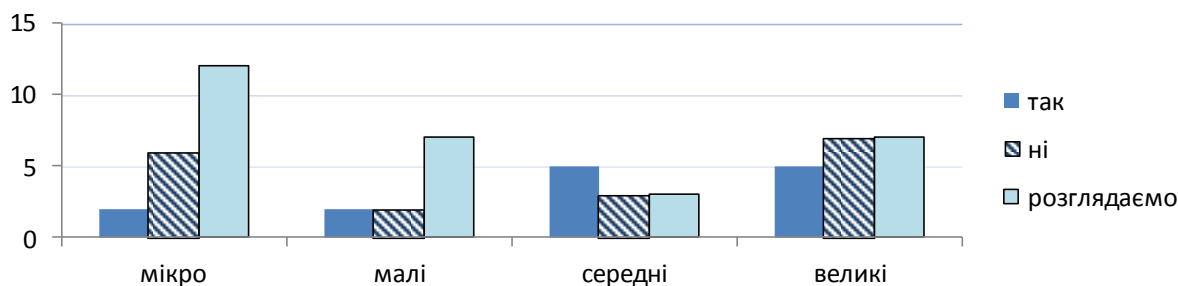

Рис. 11. Плани здати в оренду або продати землю або споруди, що не знадобляться у майбутньому

Ураховуючи вищезазначені можливості підприємств, можна зрозуміти їхні наміри інвестувати в розширення бізнесу у межах міста (рис. 12). Майже 63% підприємств планує інвестувати у розширення і модернізацію власного виробництва. Загальна запланована сума інвестицій складає 179 млн. грн.

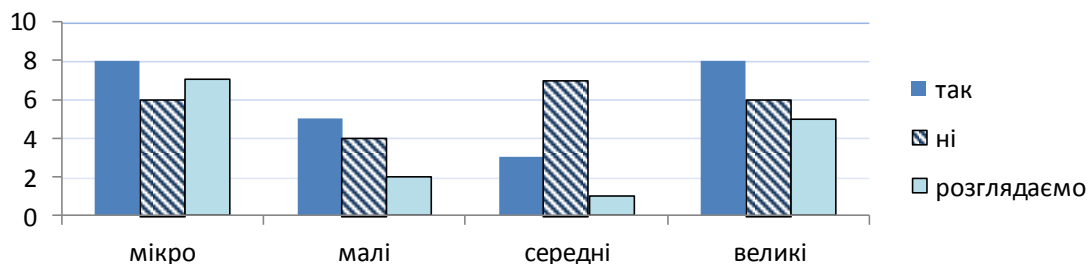

Рис. 12. Плани інвестувати в розширення бізнесу у межах міста

Найбільший обсяг інвестицій (75% від загального) та пов'язана з ними кількість нових робочих місць (80%) планується здійснити великими підприємствами (рис.13).

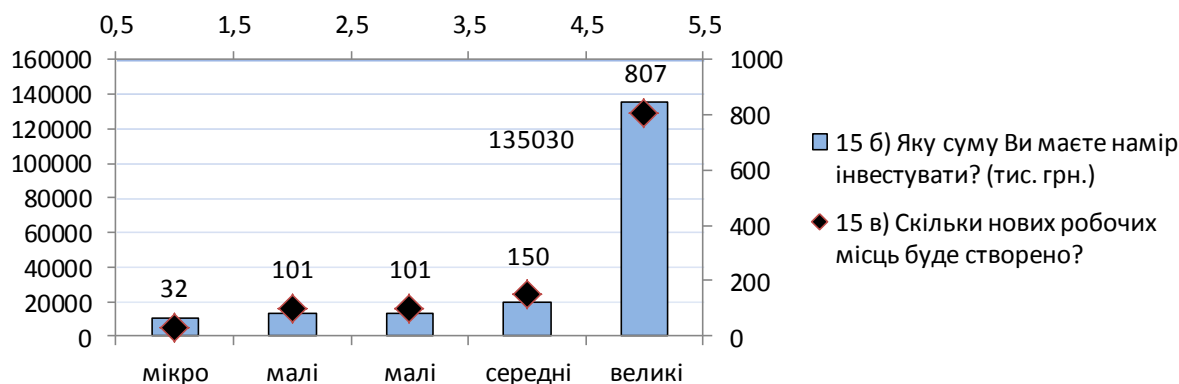

Рис. 13. Обсяг інвестицій та кількість нових робочих місць

У порівнянні з обсягами виробництва плани з інвестування виглядають дуже обережними (нижче на два порядки).

6. Оцінка послуг, що надаються органами влади

Респондентам було запропоновано оцінити в цілому роботу місцевої влади. Оцінку «відмінно» не запропонував ніхто з опитаних, тільки 23% респондентів оцінили дії влади на «добре», майже стільки ж було негативних оцінок (22%). Переважна більшість респондентів (52%) оцінили роботу влади на задовільному рівні (рис. 14).

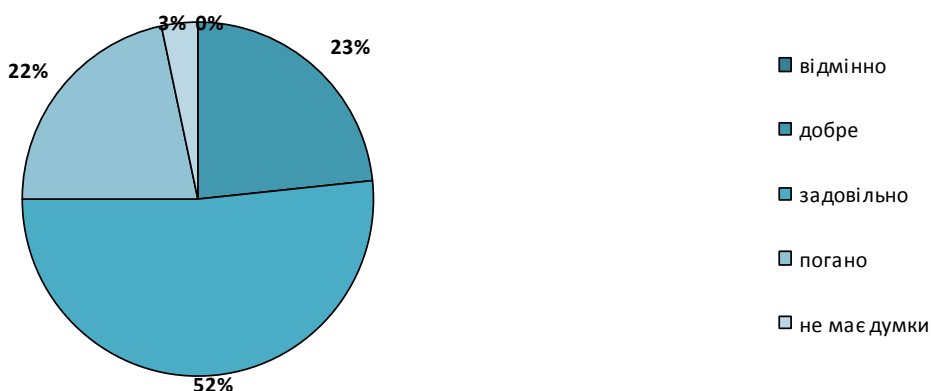

Рис. 14. Оцінка роботи місцевої влади в цілому

Найбільше позитивних оцінок отримано від представників великих підприємств, найбільше негативних оцінок - від мікропідприємств. Жодної оцінки «погано» не було від респондентів середніх підприємств (рис. 15).

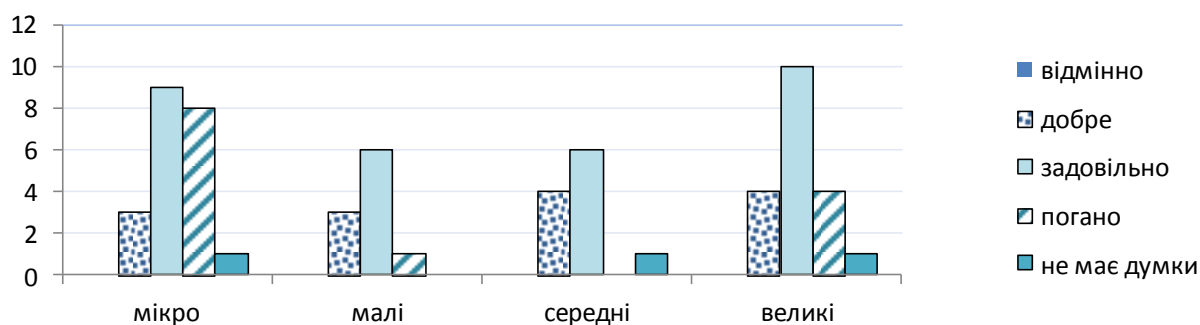

Рис. 15. Оцінка роботи місцевої влади окремими категоріями підприємств

Результати щодо оцінки ролі місцевої влади в економічному розвитку і сприянні бізнесу зображено на рис. 16.

Рис. 16. Роль місцевої влади в економічному розвитку і сприянні бізнесу

Усі запропоновані послуги оцінені як необхідні та важливі дуже високо - не нижче, ніж 84%. Найбільшу роль респонденти відвели владі у сфері розвитку інфраструктури, прозорому наданні земельних ділянок та залученні стратегічних інвестицій. Високо оцінена також роль в покращенні доступу до інформації. Найнижче усіма категоріями оцінена роль у сфері розвитку бізнес-інкубаторів (7% - проти).

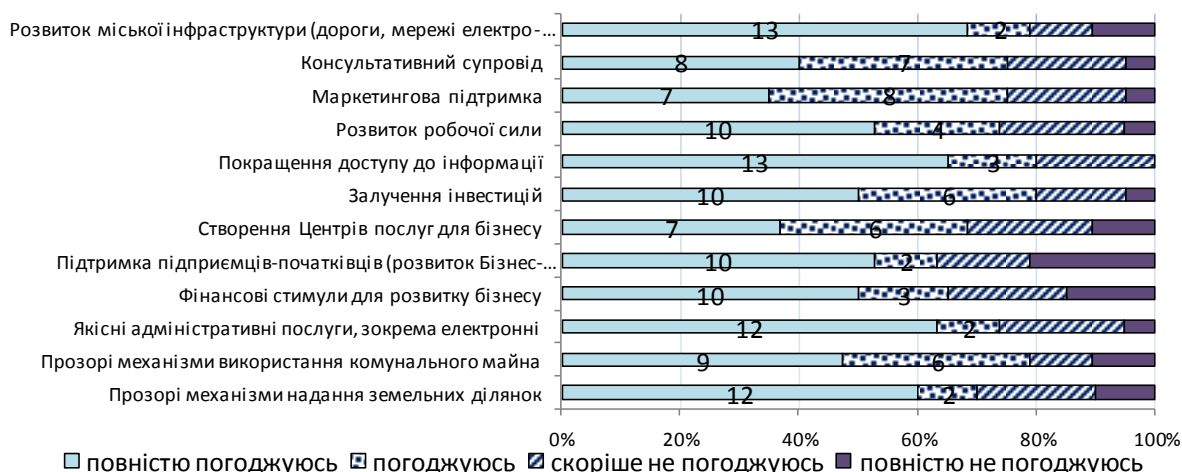
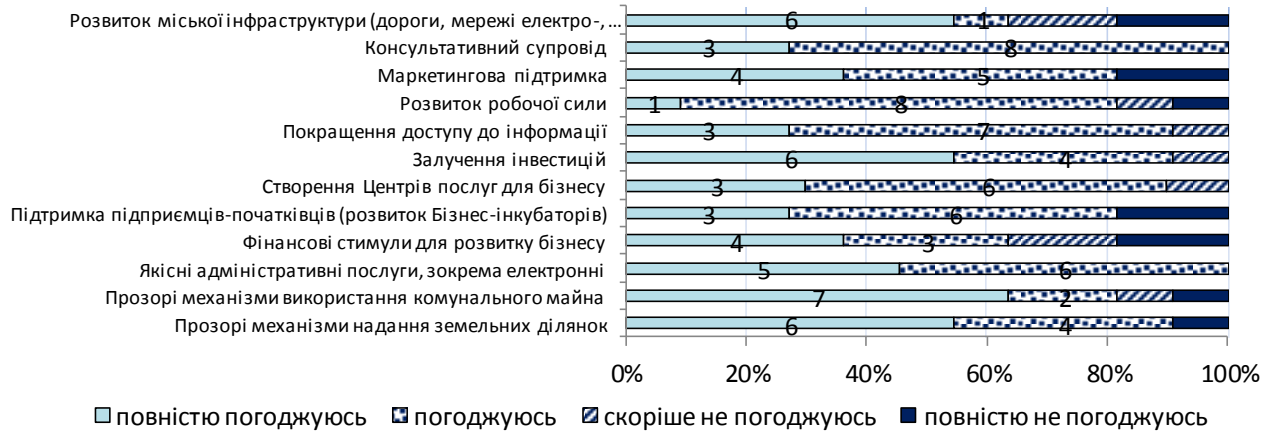
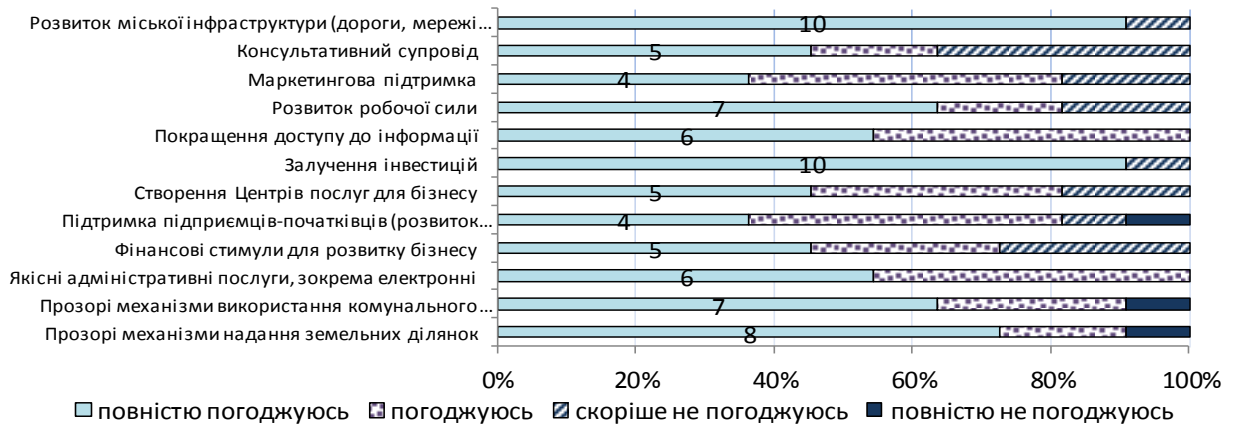

Рис. 17. Роль місцевої влади в сприянні бізнесу мікропідприємств

Для представників мікропідприємств найважливішою є роль влади у покращенні доступу до інформації та залученні зовнішніх інвестицій (рис. 17).

Рис. 18. Роль місцевої влади в сприянні розвитку малих підприємств

Для представників малих підприємств найважливішою є роль влади у наданні якісних адміністративних послуг та консультативному супроводі (рис.18).

Рис. 19. Роль місцевої влади в сприянні розвитку середніх підприємств

Послуги влади з розвитку інфраструктури та залучення стратегічних інвестицій отримали найвищу оцінку від представників середніх підприємств (рис. 19).

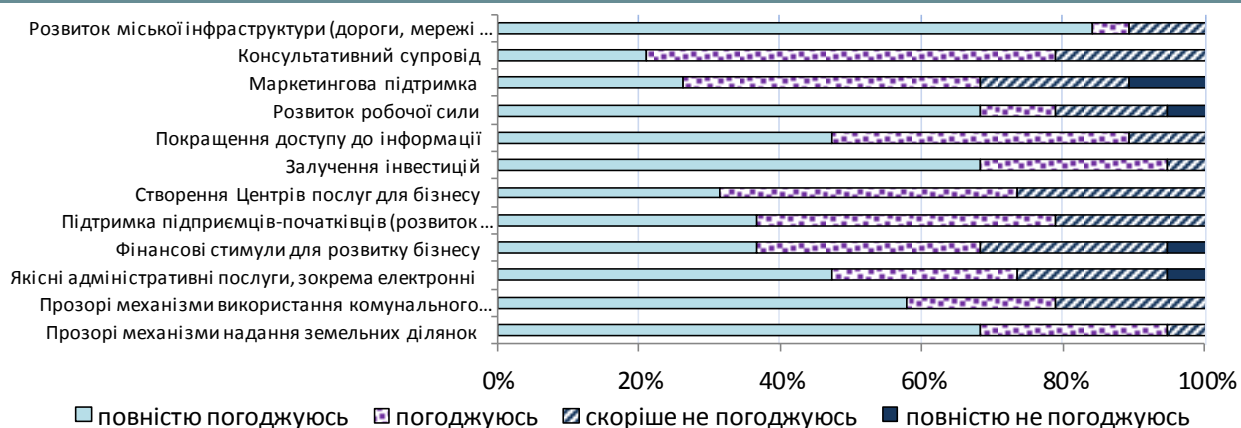

Рис. 20. Роль місцевої влади в сприянні розвитку великих підприємств

Для представників великих підприємств найважливішою є роль влади у розвитку інфраструктури та залученні стратегічних інвестицій (рис. 20).

Респондентам було запропоновано висловитись **наскільки є ефективною робота органів місцевого самоврядування (ОМС) щодо розвитку бізнесу** та оцінити якість перелічених послуг за 4-х бальною системою.

Найкращі оцінки (відмінно (37%) та добре (42%)) отримали послуги: збір і вивезення сміття, діяльність центру надання адміністративних послуг та доступ до інформації (рис. 21).

Найгірші оцінки отримали послуги з надання земельних ділянок для ведення бізнесу та гарантування безпеки і правопорядку.

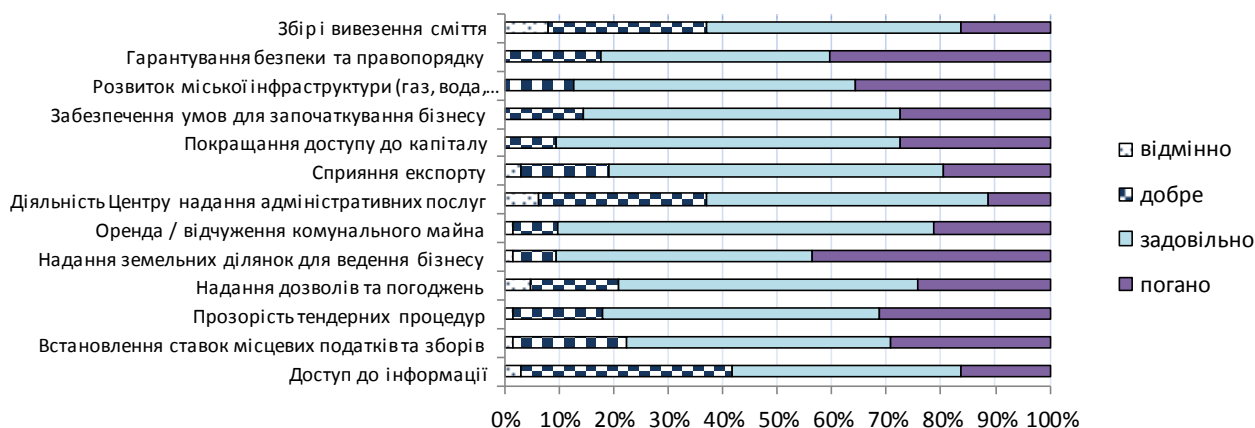

Рис. 21. Якість послуг ОМС щодо розвитку бізнесу

Найкращі оцінки (відмінно та добре) від представників мікропідприємств отримали ті ж самі послуги, що й для усіх респондентів: збір і вивезення сміття, діяльність центру надання адміністративних послуг та доступ до інформації (рис. 22). Найгірші оцінки - послуги з надання земельних ділянок для ведення бізнесу та гарантування безпеки і правопорядку.

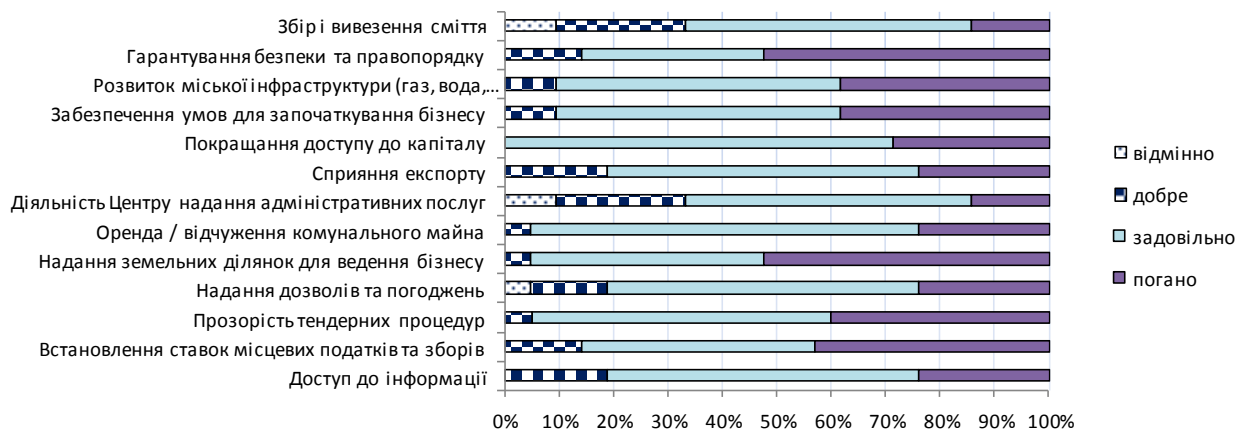

Рис. 22. Якість послуг ОМС щодо розвитку мікропідприємств

Найкращі оцінки (відмінно та добре) від представників малих підприємств отримали послуги: діяльність центру надання адміністративних послуг та доступ до інформації (рис. 23). Найгірші оцінки - послуги з розвитку міської інфраструктури (газ, вода, каналізація, електроенергія) та прозорість тендерних процедур.

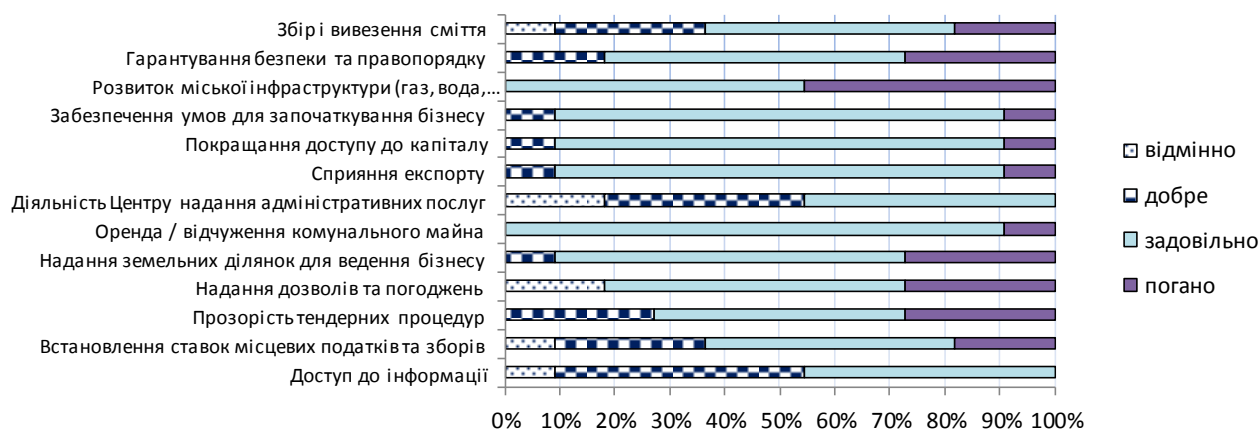

Рис. 23. Якість послуг ОМС щодо розвитку малих підприємств

Найкращі оцінки (відмінно та добре) від представників середніх підприємств отримали послуги: збір і вивезення сміття та доступ до інформації (рис. 24). Найгірші оцінки - послуги з надання земельних ділянок для ведення бізнесу.

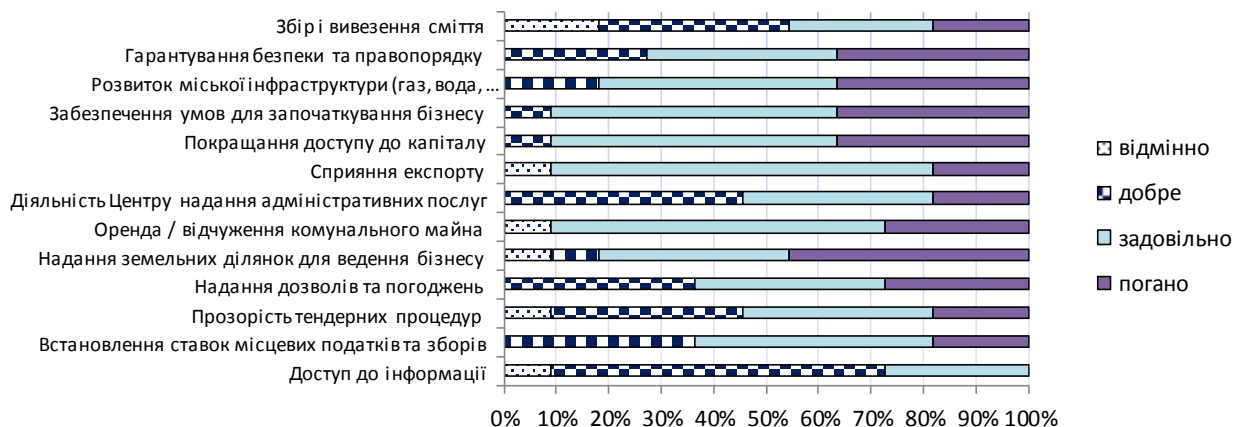

Рис. 24. Якість послуг ОМС щодо розвитку середніх підприємств

Найкращі оцінки (відмінно та добре) від представників великих підприємств отримали послуги: діяльність центру надання адміністративних послуг та збір і вивезення сміття (рис. 25). Найгірші оцінки - послуги з надання земельних ділянок для ведення бізнесу та гарантування безпеки і правопорядку.

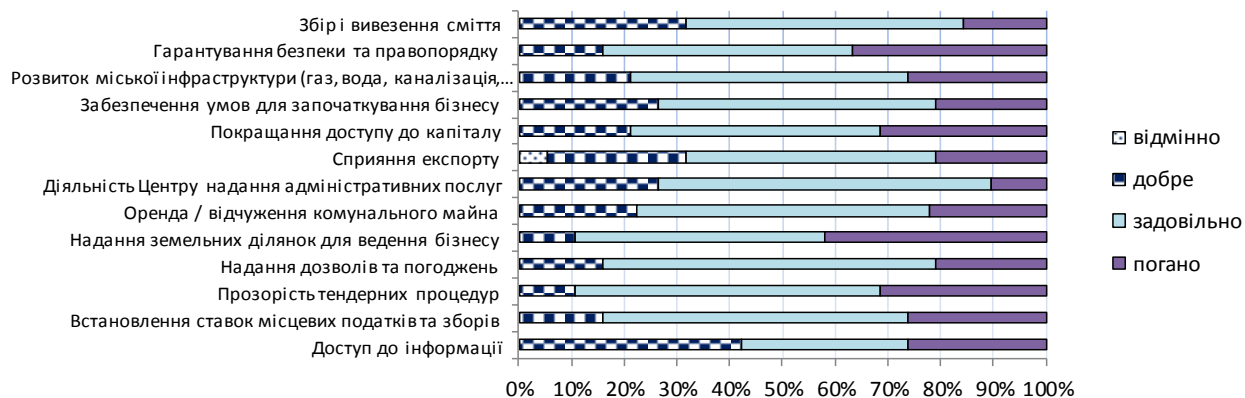

Рис. 25. Якість послуг ОМС щодо розвитку великих підприємств

7. Напрями розвитку місцевої економіки

Респонденти відзначили найважливіші напрями, без яких неможливий економічний розвиток міста. Зведені відповіді респондентів зображено на рис.26.

Рис. 26. Найважливіші напрями, без яких неможливий економічний розвиток міста

Отже, найважливіші напрями для усіх підприємств були визначені такі: 1) розвиток малих і середніх підприємств, 2) розвиток промислового виробництва, 3) енергоефективність, 4) охорона довкілля, 5) активізація громади, 6) відкритість та ефективність врядування, 7) залучення інвестицій.

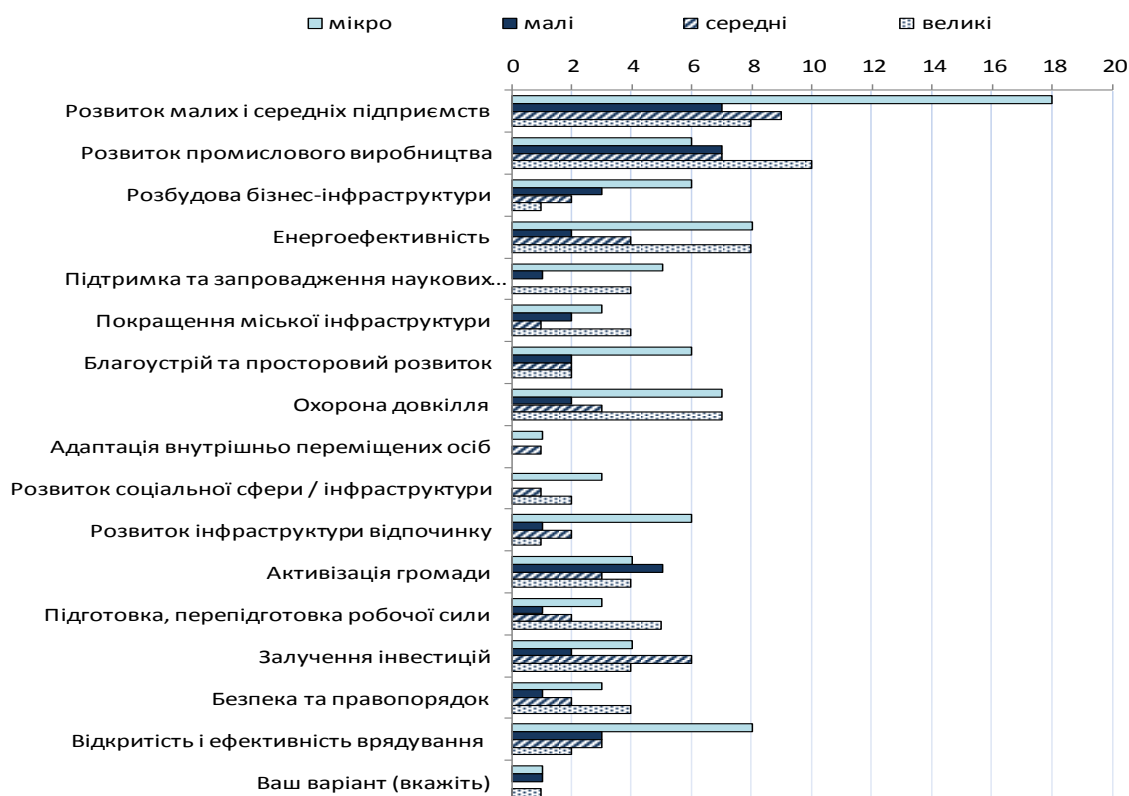

Рис. 27. Найважливіші напрями економічного розвитку міста (за категоріями підприємств)

Найважливіші напрями для окремих категорій підприємств такі (рис. 27):

- для мікропідприємств: розвиток малих і середніх підприємств та ефективність врядування;

- для малих підприємств: розвиток малих і середніх підприємств;
- для середніх підприємств: розвиток малих і середніх підприємств та розвиток промислового виробництва;
- для великих підприємств: розвиток промислового виробництва та енергоефективність.

Рис. 28. Галузі економіки, котрі матимуть найбільше значення у стратегічній перспективі для розвитку міста

Респонденти зазначили (по три кожен) галузі економіки, котрі матимуть найбільше значення у стратегічній перспективі для розвитку міста (рис. 28).

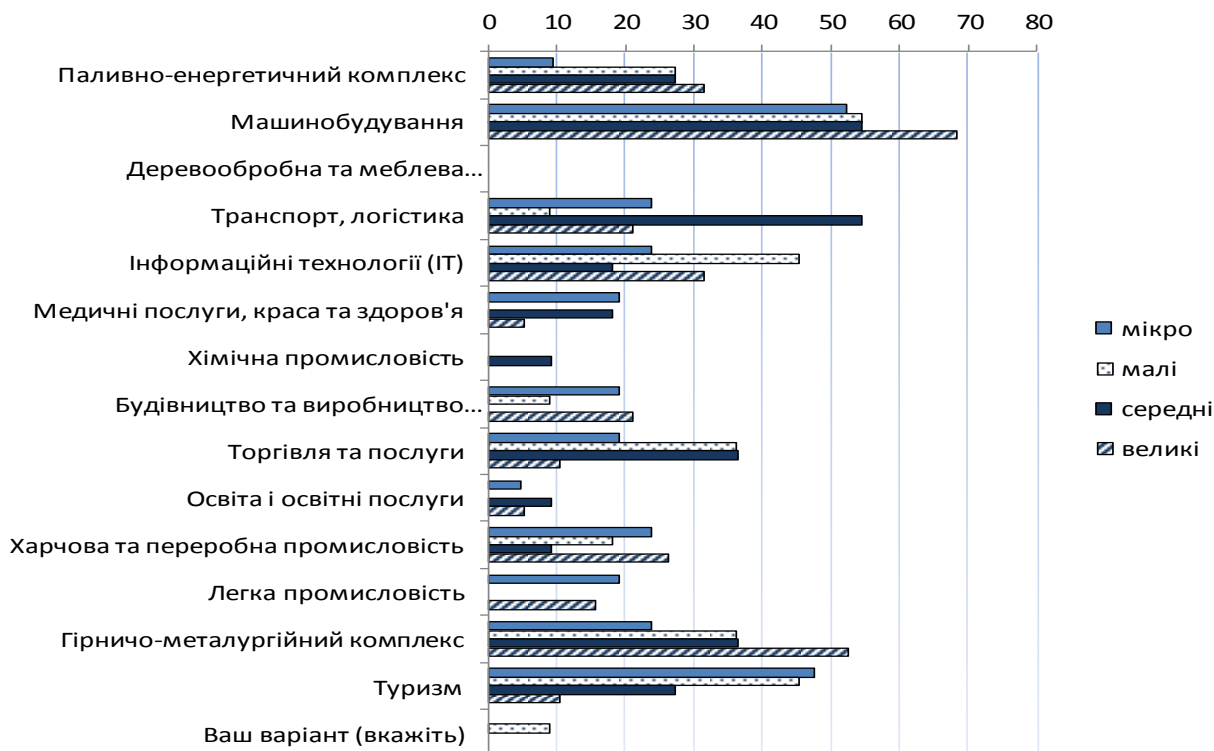

Рис. 29. Галузі економіки, котрі матимуть найбільше значення для окремих категорій підприємств

Безумовний лідер уподобань: машинобудування; на другому місці традиційний гірничо-металургійний комплекс; на третьому - туризм; на четвертому - інформаційні технології; на п'ятому - транспорт та логістика (рис. 28).

Найважливіші галузі економіки для окремих категорій підприємств такі (рис. 29):

- для мікропідприємств: машинобудування та туризм;
- для малих підприємств: машинобудування інформаційні технології та туризм;
- для середніх підприємств: машинобудування, транспорт та логістика;
- для великих підприємств: машинобудування та гірничо-металургійний комплекс.

8. Загальна оцінка бізнес-клімату у місті

Респонденти оцінили місто, як місце для ведення бізнесу.

Рис. 30. Думка підприємців про місто як місце для ведення бізнесу

Оцінки «відмінно» та «добре» отримано від третини респондентів, ще 42% підприємців вважають бізнес-клімат є «задовільним». Однак отримано досить значний відсоток (23%) оцінок міста, як несприятливого для ведення бізнесу.

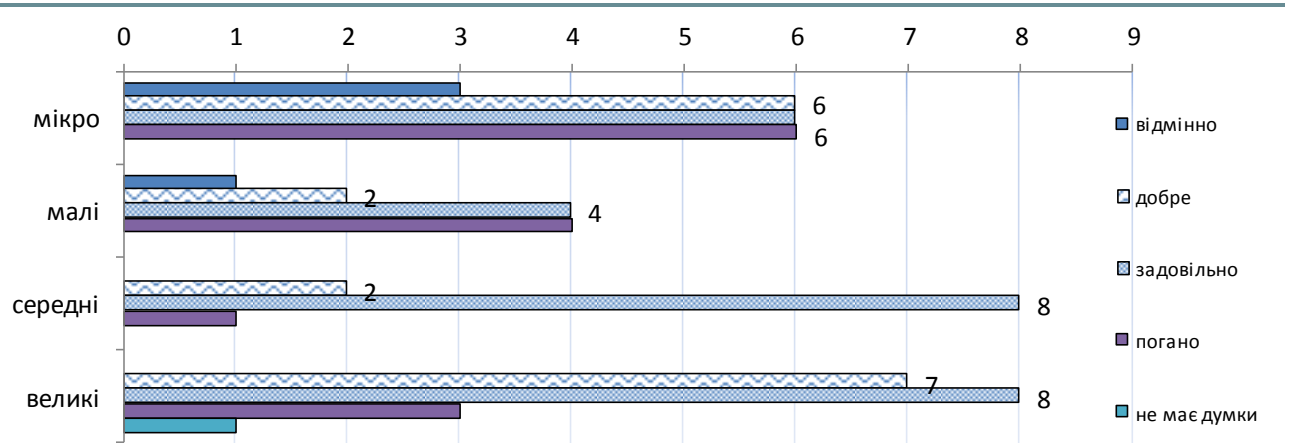

Рис. 31. Думка про місто як місце для ведення бізнесу представників окремих категорій підприємств

Найбільше оцінок «відмінно» отримано від мікропідприємств, оцінок «добре» від великих підприємств, оцінок «задовільно» - від середніх підприємств, оцінок «погано» від малих та мікропідприємств.

Респонденти визначили *сильні та слабкі сторони міста* з точки зору ведення бізнесу.

<i>Сильні сторони міста з точки зору ведення бізнесу</i>	<i>Слабкі сторони міста з точки зору ведення бізнесу</i>
--	--

<ul style="list-style-type: none"> • Кількість населення Запоріжжя (5). • Місцезнаходження (9) і наявність розвинутої транспортної інфраструктури (залізничний, автомобільний, річковий, автотранспорт, магістралі північ-південь) (4). • Промисловість (13), індустріальне місто, матеріально-технічна база промислових підприємств. • Попит на якісні послуги та споживання продуктів малого і середнього бізнесу. Слабка конкуренція між підприємцями дає можливість розвитку стартапів. • Вільне спілкування з представниками влади (6), мінімальна кількість перевірок (3). • Наявна інфраструктура (5). • Науковий потенціал (7), високий рівень освіти, кваліфікована робоча сила і технологічний досвід. • Наявність джерел електричної енергії (ГЕС, АЕС) (5), сировинна база, ресурсна база. • Місто є колыскою Української державності, столицею запорізького козацтва, має багато культурно-історичних місць, розташоване на річці Дніпро, історико - рекреаційна зона (Хортиця). 	<ul style="list-style-type: none"> • Непрозорі дії місцевої влади (27), суддів, органів правопорядку, корупція в органах влади та неухвага до місцевого виробника, слабка взаємодія органів самоврядування з бізнесом та громадськістю, сімейні ієрархії в державних інституціях, вплив на бізнес з боку великих підприємств і влади, незаконне розташування МАФів. • Високі ставки місцевих податків та зборів, вартість електроенергії, немає пільг для великого бізнесу (7), високі ставки кредитування – немає впевненості в інвестуванні у розвиток бізнесу. • Невідповідна орендна плата за землю та нерухоме майно (7). • Зношеність інженерно-транспортної інфраструктури (3), низька якість дорожньої мережі. • Неналежний стан докільця (2). • Складність з вирішенням земельних питань. • Зниження купівельної спроможності населення через підвищення тарифів і податку на нерухомість (2). • Близьке знаходження від АТО (2). • Застаріле обладнання у більшості підприємств, яке впливає на собівартість, низька додана вартість продукції, втрата клієнтів. • Низька якість кадрів, відсутність системного стимулювання залучення капіталів і бізнес-ідей (7), відтік інтелектуального потенціалу. • Відсутність бізнес-інфраструктури, бізнес розвинений на низькому рівні.
--	--

На завершення дослідження респондентів запитали *«Що ще має зробити місцева влада для покращення бізнес-клімату та які нові послуги для бізнесу необхідно впроваджувати?»*

Відповіді були такими (цифрами позначена кількість пропозицій певних дій):

- Забезпечити прогнозованість, ефективність та прозорість дій та рішень влади (11), спрощення адміністрування та регуляторної політики, прозорі механізми надання земельних ділянок та тендерів, доступ до всіх закупівель, які проводяться бюджетними організаціями. Необхідно створити дозвільні центри європейського рівня. Змінити представників влади, що порушують закони.

- Міській владі необхідно рухатися від дозвільного адміністрування бізнесу до створення системи сприяння розвитку бізнесу і залучення капіталу (не дозволяти, а мотивувати). Розширити діалог керівництва міста з підприємцями та співпрацю з територіальними громадами. Адміністративна підтримка при виділенні землі для встановлення кіосків, під які отримані паспорти. Контроль та організація офіційних пунктів продажу харчових товарів, ліквідація незаконних

місце продажу харчових товарів: стихійної торгівлі продуктами харчування з машин, землі.

- Підтримка місцевого виробника (8), малого та середнього бізнесу, замовлення у місцевого бізнесу всіх необхідних місту послуг та товарів. Максимально мотивувати громаду міста використовувати продукцію місцевих виробників.

- Не заважати працювати! (7) - ми самі навчаємося і зорганізуємося! Не втручатись, а допомагати. Бізнес сам виживає! Владі не чіпати бізнес з метою отримати вигоду. Чиновникам стати на тиждень підприємцями.

- Зменшити місцеві податки (7), перегляд ставок податку на землю, зниження орендної плати за землю та нерухоме майно, преференції при визначенні плати за землю (багато підприємств збудованих за радянських часів мають завелику територію, розташовані не компактно, мають великі цехи).

- Зменшити кількість перевіряючих (6) та дозвільних органів та кількості перевірок. Забезпечити захист платників податків від необгрунтованого тиску податкових органів та силових структур.

- Залучення інвестицій (4), гарантії та пільги для інвесторів, їх капіталу.

- Забезпечення безпеки і правопорядку, контроль незаконних місць продажу, перевірити всіх бізнесменів, які отримали свої документи, відеоспостереження на вулицях міста, боротьба з незаконним обігом алкоголю, тютюну, наркотиків (3).

- Розвиток міської інфраструктури (2), повернути мешканцям міста базари (це національне!) та кооперативну торгівлю.

- Зменшувати ціни на енергоносії, знизити тарифи на сировину та енергоресурси.

- Впровадити зону економічного сприяння бізнесу (податки, дозвільна система, інфраструктура), підвищити культуру в усіх сферах бізнесу, залучати нові технології та логістику. Частина доходу від залучення додаткового капіталу перенаправляти на вирішення екологічних проблем. Розглядати місто і область, як єдину економічну та екологічну систему.

- Зупинити відтік молоді з міста - зробити місто красивим, щоб місцева молодь пишалася: дороги, туалети, послуги з туризму, відпочинку і розваг. Прибрати всі кіоски, крім зупиночних естетичних комплексів. Побудувати мостовий перехід через Дніпро. Запрошувати фахівців для будівництва, оновлення міста.

- Підвищити вимоги до населення, штраф з пішоходів, штраф за сміття, за псування газонів, за знищення рослин, за шум, за неналежний вигул собак. Очистити вулиці від бродячих собак. У підвалах будинків робити дезінсекцію від щурів, мишей і тарганів.

- Більше достовірної та структурованої інформації про місто. Промоція міста, зміна уявлення про Запоріжжя, як про промисловий центр. Перетворення міста у діловий туристичний центр. Впровадження культури і нових технологій.

Підприємці поділяють думку про те, що місцева економіка може змінитися на краще завдяки більш ефективній співпраці місцевої влади та бізнесу, а також залученню зовнішніх інвестицій.

Секретар міської ради

Р.О. Пидорич

Додаток 4
до Стратегії розвитку міста
Запоріжжя до 2028 року

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 року

м. Запоріжжя, 2017 р.

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 року розроблено за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Уряду Канади. Зміст документа є виключною думкою авторів та не обов'язково відображає офіційну позицію Уряду Канади.

Проект ПРОМІС спрямовано на зміцнення муніципального сектору в Україні, впровадження ефективного демократичного управління та прискорення економічного розвитку шляхом підвищення спроможності українських міст у сфері демократизації врядування та місцевого економічного розвитку; створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу; підтримки процесу децентралізації та інтегрованого планування розвитку на місцевому, регіональному та національному рівнях.

www.pleddg.org.ua

Зміст

ВСТУП.....	4
1. МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ СЕО.....	5
1.1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ПРОВЕДЕННЯ СЕО В УКРАЇНІ	5
1.2. МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ СЕО.....	5
2. СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ ДО 2028 РОКУ ..	11
3. ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В МІСТІ ЗАПОРІЖЖЯ.....	21
3.1. КЛЮЧОВІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МІСТА.....	21
3.2. SWOT-АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В МІСТІ	24
3.3. АНАЛІЗ ТРЕНДІВ СТАНУ ДОВКІЛЛЯ	25
4. АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ ЦІЛЕЙ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНИМ ЕКОЛОГІЧНИМ ЦІЛЯМ.....	36
5. ОЦІНКА ВПЛИВУ СТРАТЕГІЇ НА ДОВКІЛЛЯ	38
5.1. МОЖЛИВІ ЧИННИКИ ЗМІН АНТРОПОГЕННОГО ТА ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ	38
5.2. ЙМОВІРНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ СТРАТЕГІЇ НА СКЛАДОВІ ДОВКІЛЛЯ....	39
6. РЕКОМЕНДАЦІЇ СЕО	43
7. ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ ФАКТИЧНОГО ВПЛИВУ СТРАТЕГІЇ НА ДОВКІЛЛЯ.....	52
8. ВИСНОВКИ	54
9. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТОК СПИСОК УЧАСНИКІВ РОБОЧОЇ ГРУПИ ЗІ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ	57

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Стратегічна екологічна оцінка стратегій, планів і програм дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування. Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) - це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є забезпечення високого рівня охорони довкілля та сприяння інтеграції екологічних факторів у підготовку планів і програм з метою забезпечення збалансованого (сталого) розвитку.

В Україні створені передумови для імплементації процесу СЕО, пов'язані з розвитком стратегічного планування та національної практики застосування екологічної оцінки.

Стратегічна екологічна оцінка Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 року здійснювалася за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Уряду Канади. Для проведення СЕО було створено Робочу групу з СЕО.

Методологія проведення СЕО

1.1. Нормативно-правова база проведення СЕО в Україні

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є **Протокол про стратегічну екологічну оцінку** (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (від 01.07.2015 №562-VIII), та **Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище**, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «**Про основні засади (Стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року**» (схвалено Верховною Радою України 21 грудня 2010 року). В цьому законі СЕО згадується в основних принципах національної екологічної політики, інструментах реалізації національної екологічної політики та показниках ефективності Стратегії. Зокрема, одним з показників цілі 4 Стратегії «Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління» є показник «Частка державних, галузевих, регіональних та місцевих програм розвитку, які пройшли стратегічну екологічну оцінку – відсотків».

У 2012 році Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України (від 17.12.2012 №659) затверджено «**Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації)**». Зокрема, відповідно до цього плану потрібно привести нормативно-правову базу України у відповідність до вимог «Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище».

Проект Закону України «**Про стратегічну екологічну оцінку**» прийнято Верховною Радою України 4 жовтня 2016 року, а 1 листопада Президент України надав пропозиції до законопроекту. 17 січня 2017 року Верховна Рада України не підтримала доопрацювання законопроекту.

21 лютого 2017 року у Верховній Раді України було повторно зареєстровано нову редакцію законопроекту «Про стратегічну екологічну оцінку» (реєстраційний №6106). Метою законопроекту є встановлення сфери застосування та порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування на довкілля. Законопроект, розроблений на виконання пункту 239 плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, спрямований на імплементацію Директиви 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 року про оцінку наслідків окремих планів та програм для довкілля.

1.2. Методологія проведення СЕО

Методологія ґрунтується на досвіді проведення в Україні стратегічної екологічної оцінки стратегій регіонального розвитку. У 2013-2014 рр. СЕО за цією методологією проводилася для Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року та Стратегії розвитку Львівської області на період

до 2027 року за сприяння проектів міжнародної технічної допомоги «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України» (Проект РЕОП) і «Місцевий економічний розвиток міст України» (Проект МЕРМ), що впроваджувалися відповідно Конференційною радою Канади та Федерацією канадських муніципалітетів за фінансової підтримки Уряду Канади.

Методологія проведення СЕО складається з шести етапів:

Етап 1. Підготовчий

1.1. Ухвалення рішення про проведення СЕО. На даний момент в Україні не визначена законодавча процедура проведення СЕО. Тому рішення щодо проведення СЕО може бути прийнято міським головою чи міською радою.

1.2. Створення Робочої групи з СЕО та забезпечення її постійної взаємодії з усіма розробниками Стратегії. Робоча група формується з представників органів влади та місцевого самоврядування, експертів з охорони довкілля, науковців, представників громадськості та інших заінтересованих сторін. Робочій групі має бути забезпечений вільний доступ до інформації та можливість надавати коментарі й рекомендації розробникам стратегії.

1.3. Визначення кола органів влади, які братимуть участь у консультаціях. СЕО передбачає необхідність проведення консультацій з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я, яким має бути надана можливість прокоментувати проект стратегії та екологічний звіт.

1.4. Визначення кола заінтересованих сторін і необхідного ступеня залучення громадськості до консультацій та участі. Успішна й ефективна участь громадськості є важливою для успіху СЕО. Відповідно до Протоколу про СЕО громадськості мають бути надані можливості для участі в СЕО. Проект стратегії та екологічний звіт мають бути своєчасно доведені до відома громадськості. Заінтересованій громадськості повинна бути надана можливість висловити свою думку щодо проекту стратегії, плану або програми, а також щодо екологічного звіту. До громадськості в процесі СЕО слід звертатися якомога раніше, а в ідеалі - на момент формування Робочої групи з СЕО. Участь громадськості на цьому ранньому етапі буде свідчити про суспільний інтерес до СЕО, підвищить прозорість процесу СЕО, забезпечить можливість виявлення потенційного конфлікту цінностей різних соціальних груп, а також гарантуватиме, що важливі для громадськості питання будуть розглянуті під час визначення сфери охоплення СЕО. В процесі визначення кола заінтересованих сторін слід звернути увагу на соціальні групи, які потенційно можуть постраждати від погіршення стану довкілля, і на тих, для кого збереження довкілля є одним з основних видів діяльності (науковці, представники громадських екологічних організацій, освітяни).

1.5. Інформування громадськості. Вимоги щодо інформування громадськості сформульовані в ст. 5 «Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Орхуська конвенція). Інформування громадськості є

важливою складовою на усіх етапах СЕО. На підготовчому етапі необхідно проінформувати про початок процесу СЕО та формування Робочої групи з СЕО.

Етап 2. Визначення сфери охоплення СЕО

2.1. Визначення ключових екологічних проблем. Огляд екологічних проблем необхідний для того, щоб допомогти зосередити СЕО на тих складових довкілля, які є важливими для міста. Наступні питання можуть допомогти у визначенні пріоритетності екологічних проблем: 1) Які проблеми є найдавнішими та найбільш значущими в місті? 2) Які зміни відбуваються в довкіллі? 3) Якою є історія та витоки цих проблем? Група з СЕО має визначити головні екологічні проблеми міста на основі наявних аналітичних матеріалів. Рейтинг цих проблем може бути визначений шляхом експертного опитування членів Робочої групи з СЕО, а також більш широкого соціологічного опитування.

2.2. Визначення просторових і часових меж оцінки. Просторовий масштаб оцінки має охоплювати природні, соціально-економічні та культурні ресурси та взаємозв'язки між ними, а також практику землекористування, на яку може потенційно вплинути будь-який з розроблених альтернативних сценаріїв.

2.3. Проведення консультацій з природоохоронними органами та органами охорони здоров'я щодо того, яка інформація має бути включена до екологічного звіту.

Етап 3. Оцінка екологічної ситуації на території міста

3.1. Збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових екологічних показників. Необхідно визначити складові довкілля (як екологічні, так і соціально-культурні), на яких буде зосереджено увагу СЕО. Важливо визначити ключові показники, які характеризують стан складових довкілля (наприклад, показники якості води, показники стану здоров'я населення тощо). Ці показники дадуть можливість особам, котрі приймають рішення, оцінити зміни у довкіллі, зосередивши увагу на тих параметрах, які реагуватимуть на зміни і створюватимуть зворотний зв'язок, а також на тих параметрах, моніторинг яких буде ефективним. Зібрана інформація дасть можливість оцінити поточний стан довкілля.

3.2. Проведення SWOT-аналізу з точки зору екологічної ситуації. SWOT-аналіз дає можливість виявити сильні і слабкі сторони екологічної ситуації в місті, а також можливості й загрози, які впливатимуть на екологічну ситуацію. Виявлення загроз сприятиме оцінці їхнього впливу на довкілля, а визначення можливостей сприятиме пошуку шляхів зменшення впливу планованої діяльності на довкілля.

3.3. Проведення аналізу трендів стану довкілля. Якісна оцінка екологічних проблем розвитку міста в минулому (з наголосом на головні тенденції та очікувані проблеми) є основою для початку розроблення документації з СЕО. В багатьох випадках 50% і більше загального часу на проведення СЕО витрачається саме на визначення базового рівня стану довкілля. Разом з тим, такий аналіз дозволяє оцінити альтернативи пропонованій стратегії розвитку міста, обумовлені об'єктивними тенденціями зміни стану довкілля.

Етап 4. Проведення СЕО (оцінка запропонованих заходів щодо впливу на довкілля та відповідність регіональним екологічним цілям)

4.1. Оцінка ступеню врахування регіональних екологічних цілей в стратегічних і оперативних цілях Стратегії. Група з СЕО оцінює ступінь врахування природоохоронних регіональних цілей в рамках запропонованої стратегії розвитку. Для цього використовуються екологічне законодавство, регіональні стратегічні документи та екологічні програми.

4.2. Проведення консультацій з громадськістю щодо екологічних цілей. Результати оцінки ступеню врахування регіональних екологічних цілей слід обговорити з громадськістю для того, щоб зібрати зауваження та пропозиції і врахувати їх в документації з СЕО.

4.3. Визначення можливих чинників змін антропогенного та природного характеру. Чинники змін у місті можуть бути антропогенними або природними. До чинників змін відносять також регіональну політику та управлінські дії. Зміни екологічної ситуації в місті часто обумовлені синергетичною взаємодією економічних, адміністративних, демографічних і соціально-культурних чинників, а також рівнем розвитку промисловості, сільського господарства, науки і технологій. Чинниками змін можуть бути розширення або скорочення певних галузей економіки (гірничодобувна промисловість, енергетика, сільське господарство, переробна промисловість, лісове господарство тощо); зміна моделей міського та сільського розвитку; розширення або звуження взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадськими організаціями; зміни чисельності населення в місті; зміни у практиці землекористування тощо. Важливо також виокремити чинники локального рівня і чинники, пов'язані з регіональними, національними та глобальними впливами. Чинники більш високого рівня часто пов'язані з національною політикою та міжнародними угодами, спрямованими, наприклад, на збалансований розвиток, збереження біорізноманіття, протидію зміні клімату.

4.4. Проведення оцінки впливу Стратегії на складові довкілля та на стан здоров'я й добробут населення. У випадку, коли у Стратегії передбачаються конкретні заходи і проекти, що мають територіальну прив'язку, група з СЕО оцінює вплив запропонованих заходів на складові довкілля (вплив на атмосферне повітря, воду, ґрунти, природні ресурси, флору і фауну), а також на стан здоров'я та добробут населення (небезпека для здоров'я населення, соціально-економічні наслідки, поведження з відходами, транспорт, розвиток інфраструктури, естетичні характеристики території, використання ландшафтів для рекреаційних цілей тощо). У випадку, коли неможливо чітко визначити територіальну прив'язку конкретних заходів і проектів, оцінка впливів стратегії ґрунтується на експертній оцінці членів робочої групи з СЕО. Для оцінки впливу можуть бути використані контрольні переліки, а також матриці взаємодій, конфліктів і синергізмів. При цьому оцінюються прямі, непрямі, другорядні, сукупні, синергетичні, короткотермінові, тимчасові та довготривалі впливи.

Етап 5. Розроблення документації з СЕО та передача на затвердження

5.1. Підготовка екологічного звіту та рекомендацій щодо запобігання, скорочення або пом'якшення потенційних негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення, які можуть бути результатом реалізації Стратегії. Усі етапи проведення СЕО мають знайти своє відображення в екологічному звіті. На основі проведеного аналізу група з СЕО готує рекомендації щодо запобігання, скорочення або пом'якшення потенційних негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення, які можуть бути результатом реалізації Стратегії. Під час розроблення стратегій розвитку міст досить рідко розглядаються альтернативні стратегії. Частіше використовується більш гнучкий підхід, що передбачає аналіз різноманітних сценаріїв в межах стратегії, який дозволяє розглядати різноманітні сценарії розвитку в усій їх багатоманітності. Тому на основі запропонованих рекомендацій можна розробити один або кілька альтернативних сценаріїв реалізації Стратегії.

5.2. Обговорення документації, збір і врахування пропозицій заінтересованих органів влади та громадськості. Обговорення документації з СЕО є суттєвою складовою СЕО, оскільки це дозволяє не лише ознайомити громадськість з результатами СЕО, а й зібрати пропозиції заінтересованих органів влади та громадськості до Стратегії. Заінтересовані органи влади можуть оцінити правильність організації процесу СЕО та оцінити якість документації з СЕО.

5.3. Розроблення остаточного проекту документації з СЕО та передача в міську раду для розгляду та ухвалення. Група з СЕО забезпечує врахування в екологічному звіті рекомендацій заінтересованих органів влади та громадськості (громадських організацій). Невраховані рекомендації також мають бути відображені в документації з СЕО з поясненням причин неврахування. Екологічний звіт, розроблений в процесі СЕО, передається органам влади для розгляду та ухвалення. Загалом, рекомендації СЕО мають бути максимально враховані в кінцевому варіанті Стратегії. Розробники Стратегії мають зазначити, які рекомендації були враховані, а які – ні і чому.

5.4. Забезпечення доступу громадськості до розробленої документації. Розроблена документація з СЕО має розміщуватися на веб-сайті міської ради поряд із затвердженою стратегією розвитку міста.

Етап 6. Моніторинг фактичного впливу впровадження Стратегії на довкілля

6.1. Створення системи моніторингу та оцінки впливу Стратегії на довкілля. Документація з СЕО має містити пропозиції щодо організації системи моніторингу впливу впровадження Стратегії на довкілля. Ця система має враховувати той факт, що планування розвитку - це поступовий процес, який залежить від розроблення та схвалення Стратегії, відбору проектів і програм з її реалізації, моніторингу фактичного впливу та запуску нового циклу планування. СЕО має бути складовою частиною усіх цих етапів планування. У зв'язку з цим, хід реалізації Стратегії необхідно контролювати з врахуванням: 1) показників, які характеризують виконання природоохоронних заходів під час реалізації

Стратегії; 2) результатів ОВНС окремих проектів, які виконуватимуться в рамках Стратегії. Результати такого моніторингу необхідно буде враховувати під час оновлення Стратегії або підготовки нових стратегічних документів.

6.2. Утворення робочого органу з моніторингу впливу Стратегії на довкілля. Для моніторингу впливу Стратегії на довкілля має бути створений робочий орган. Цей орган може функціонувати у складі робочої групи з моніторингу стратегії. До його складу можуть увійти члени робочої групи з СЕО, а також представники громадськості. Робочий орган з моніторингу має забезпечити доступ громадськості та органів влади до результатів моніторингу.

Стратегія розвитку міста Запоріжжя до 2028 року

Стратегія розвитку міста Запоріжжя розроблена як стратегія сталого розвитку на основі гармонійної трансформації економіки в напрямі енерго- та ресурсоефективності, глибокої диференціації на основі розвитку сфери послуг, креативної економіки, приведення довілля у належний стан, всебічного сприяння збереженню населення міста. Покращення стану довілля є однією з основних складових стратегічного бачення розвитку міста, сформульованого Координаційною радою з розробки Стратегії (див. Вставку 1).

Вставка 1

Стратегічне бачення розвитку міста Запоріжжя

Запоріжжя 2028 – це:

- місто чистих енергій, кришталевого повітря, прозорих вод і охайних берегів, екологічно чисте та безпечне, з достатньою кількістю парків і скверів з цікавими місцями змістовного культурного відпочинку;
- потужний економічний центр з поступовим переважанням енергоефективної та екологічно дружньої креативної економіки, столиця «повітряних моторів», з гармонійним поєднанням високотехнологічного потенціалу та високим рівнем життя мешканців, безцінної культурно-історичної спадщини та унікального туристичного середовища;
- місто однаково комфортне у кожному своєму куточку, чисте, затишне, красиве, з широким спектром послуг, розвиненим і зручним громадським транспортом, стрімке та просторе як Дніпро;
- освітній і науковий центр світового рівня, де створено всі умови для розвитку особистих, творчих і професійних якостей людини; місто здоров'я, культури та спорту; духовної рівноваги та порозуміння, національної єдності, творчої самореалізації щасливих людей; місто вільне й творче, як ціле українство.

Щоби досягнути бажаного Бачення на основі конкурентних переваг громади, члени Робочої групи визначили чотири стратегічних напрями розвитку міста.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІСТА

Напряма. Місто здорового довілля та ресурсозбереження	Напряма. Місто підприємництва та креативної економіки	Напряма. Місто зручної, безпечної та креативної	Напряма. Місто високої якості життя
Стратегічні цілі			
<p>A.1. Місто чистого довілля</p> <p>A.2. Ресурсоощадна та енергоефективна система життєзабезпечення міста</p>	<p>B.1. Місто високотехнологічної екологічно безпечної промисловості</p> <p>B.2. Місто розвиненого підприємництва</p> <p>B.3. Місто креативної економіки</p> <p>B.4. Відомий центр туризму</p>	<p>C.1. Зручна, гендерно чутлива система транспортного сполучення</p> <p>C.2. Безпечне, облаштоване та доступне міське середовище</p> <p>C.3. Проактивний маркетинг міста</p>	<p>D.1. Освітній простір, що відповідає викликам сучасності</p> <p>D.2. Оптимізована система охорони здоров'я та соціальних захисту</p> <p>D.3. Активна, відповідальна громада та ефективне управління містом</p>

Кожен зі стратегічних напрямів конкретизується у стратегічних і оперативних цілях. Для кожної оперативної цілі розроблені оперативні завдання / сфери реалізації проектів (табл. 1).

Таблиця 1. Стратегічні напрями, стратегічні й оперативні цілі та оперативні завдання Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 року

Оперативна ціль	Сфери реалізації проектів
Стратегічний напрям А. Місто здорового довкілля та ресурсозбереження	
<i>Стратегічна ціль А.1. Місто чистого довкілля</i>	
<p>А.1.1. Ресурсоефективне та економічно вигідне поводження з відходами</p>	<p>Формування оптимальної системи полігонів для зберігання та захоронення відходів Завершення будівництва полігону ТПВ №3 Підготовка та будівництво підприємств з переробки ТПВ з метантанками й газогенераторними установками, а також з переробки небезпечних відходів Впровадження селекційного збирання відходів - сучасна інфраструктура роздільного сортування ТПВ з забезпеченням значного відсотку сортування та переробки ТПВ з вилученням небезпечних та ресурсоцінних компонентів Проведення кампанії у місцевих засобах інформації щодо необхідності роздільного збору сміття Розробка програми поводження з відходами та удосконалення схеми санітарного очищення міста Створення умов для МСБ в галузі переробки вторинних ресурсів</p>
<p>А.1.2. Зменшення забруднення атмосферного повітря міста</p>	<p>Розвиток автоматизованої системи контролю та обліку викидів на джерелах забруднення Моніторинг виконання Меморандуму про спільні дії Запорізької міської ради та промислових підприємств у сфері покращення стану довкілля м. Запоріжжя Впровадження екологізації та індустріального симбіозу промислових підприємств Повторне використання вловленого пилу газоочисток в якості сировини для виробництва продукції підприємств</p>
<p>А.1.3. Безпечне водопостачання та водовідведення</p>	<p>Зменшення обсягів забору води через впровадження замкнених циклів, удосконалення технології очищення та знезараження води, впровадження повторного використання промивних та дренажних вод Встановлення додаткових систем (фільтрів) для очищення води у місцях водоспоживання Біобезпека водопостачання та водовідведення Скорочення енергоспоживання в процесі водопостачання та водовідведення Скорочення площі полів фільтрації (зокрема на о. Хортиця), впровадження сучасних технологій Реконструкція центральних каналізаційних очисних споруд (ЦОС-1, ЦОС-2)</p>
<p>А.1.4. Поліпшення екологічного стану</p>	<p>Організація контролю за якістю і кількістю скинутих у водні об'єкти стічних вод по випускам дощової каналізації міста</p>

Оперативна ціль	Сфери реалізації проєктів
малих річок та річки Дніпро	Розробка заходів з оздоровлення екологічного стану р. Дніпро в межах міста Відновлення й підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водних об'єктів міста Впровадження громадського моніторингу стану водоохоронних зон та захисних смуг
А.1.5. Екологічний моніторинг та інформування	Організація та розбудова відкритої системи моніторингу стану довкілля, зокрема, атмосферного повітря, вод, ґрунтів Організація механізму обміну інформацією щодо моніторингу складових довкілля між службами автоматизованої системи обліку й контролю основних забруднюючих речовин на території міста усіх відомств Впровадження системи інформування населення про стан довкілля
Стратегічна ціль А.2. Ресурсоощадна та енергоефективна система життєзабезпечення міста	
А.2.1. Розвиток міської системи управління енергетичними ресурсами	Системне комплексне впровадження масштабного енергоменеджменту Використання вторинних теплоносіїв підприємств міста Впровадження стандартів енергоспоживання для житлового фонду, будівель соціальної сфери та комунального господарства Впровадження міської програми енергомоніторингу
А.2.2. Розвиток мереж громадського електротранспорту	Реконструкція існуючої мережі трамвайних колій з улаштуванням шпально-щелевеної конструкції на сумісному полотні з верхнім покриттям з залізобетонних дорожніх плит Розвиток мережі тролейбусних маршрутів в районах міста Модернізація системи електрозабезпечення громадського електротранспорту Модернізація парку міського електротранспорту
А.2.3. Енергоефективні системи вуличного освітлення міста	Створення системи «розумного» забезпечення міського освітлення з застосуванням альтернативних джерел енергії на основі світлодіодних світильників Поетапне запровадження енергоефективного зовнішнього освітлення мікрорайонів міста
А.2.4. Енергоощадне, комфортне житло та енергоефективні будівлі бюджетної сфери	Активне інформування населення щодо можливостей реалізації проєктів в рамках державної програми «Тепла оселя» Відшкодування відсоткових ставок по кредитних коштах, залучених ОСББ та ЖБК на впровадження заходів з енергозбереження та енергоефективності у багатоквартирних будинках Термомодернізація житлових багатоповерхових будинків Заміщення природного газу у системах гарячого водопостачання багатоповерхових житлових будинків за рахунок використання потенціалу скидного тепла вентиляційних систем та сонячної енергії. Термомодернізація будівель установ бюджетної сфери Переведення теплопостачання будівель установ бюджетної сфери на гранульоване паливо та теплові насоси Модернізація теплових ввідів багатоповерхових житлових будинків та громадських будівель на базі індивідуальних теплових пунктів Переведення гарячого водопостачання міста на скидне тепло від ЦОС-1

Оперативна ціль	Сфери реалізації проєктів
	<p>Будівництво газопоршневих когенераційних установок у комунальних котельнях міста</p> <p>Використання вторинних теплоносіїв підприємств металургійного комплексу для підігріву води</p> <p>Впровадження інноваційних технологій утилізації тепла стічних вод</p> <p>Облаштування житлових будинків сонячними колекторами для підігріву води</p>
Стратегічний напрям В. Місто підприємництва та креативної економіки	
<i>Стратегічна ціль В.1. Місто високотехнологічної екологічно безпечної промисловості</i>	
<p>В.1.1. Розвиток нових виробництв з низьким техногенним впливом на довкілля (зокрема переробних індустрій та логістики)</p>	<p>Нормативно-правове забезпечення розвитку підприємництва (положення про інвестиції)</p> <p>Забезпечення екологічної безпеки та соціальної відповідальності промислових виробництв міста</p> <p>Диверсифікація економіки міста</p> <p>Розвиток промислових бізнес-інкубаторів, в першу чергу для переробних індустрій</p> <p>Створення індустріальних (технологічних) і логістичних парків для розвитку наукоємних виробництв, у т. ч. виробництва органічних елементів для сонячної енергетики</p> <p>Розвиток малого авіабудування</p> <p>Інфраструктурне забезпечення умов для створення нових виробництв</p> <p>Переробка продукції сільськогосподарського виробництва на основі зелених технологій</p> <p>Підтримка проєктів машинобудування у співпраці зі світовими лідерами галузі</p>
<p>В.1.2. Системне впровадження проєкологічних технологій у бізнесі</p>	<p>Заміна обладнання та впровадження екологічно чистих технологій на підприємствах-забруднювачах</p> <p>Впровадження сучасних технологій при виробництві тепла комунальними підприємствами міста</p> <p>Розвиток екопослуг</p> <p>Формування та розвиток кластерів енергоефективності.</p> <p>Створення умов для екологічної сертифікації продукції у співпраці з Запорізьким науково-виробничим центром стандартизації, метрології та сертифікації</p>
<i>Стратегічна ціль В.2. Місто розвиненого підприємництва</i>	
<p>В.2.1. Покращення місцевого бізнес-клімату</p>	<p>Розвиток сучасних Центрів надання адміністративних послуг.</p> <p>Організаційне забезпечення управлінської підтримки підприємництва</p> <p>Впровадження електронного документообігу, он-лайн сервісів для підприємництва</p> <p>Оптимізація надання адміністративних послуг для бізнесу.</p> <p>Створення прозорих умов доступу до ресурсів</p> <p>Маркетингова підтримка МСП</p>
<p>В.2.2. Посилення конкурентоспроможності</p>	<p>Створення умов для активного просування та підтримки місцевого виробника шляхом розбудови міжнародних економічних зв'язків</p> <p>Дні Запоріжжя в країнах світу, посольствах країн</p>

Оперативна ціль	Сфери реалізації проєктів
підприємництва, підтримка місцевих виробників і експортерів	Створення мереж підтримки МСП на внутрішньому ринку. Онлайн-виставки місцевих виробників Моніторинг ринку та визначення пріоритетних галузей для МСБ Інвестиційний портфель Запоріжжя Проведення виставкових заходів для представлення інтересів і потенціалу суб'єктів господарювання Створення умов для сертифікації продукції місцевих виробників
В.2.3. Розвиток людського потенціалу для підприємництва	Моніторинг ринку праці та адаптація навчальних програм ПТНЗ Мережа молодіжних коворкінг-центрів Бізнес-школа Запоріжжя (на базі ВНЗ) Школа конкурентоспроможності для МСП з використанням сучасних методів, технологій, враховуючи інтереси різних груп населення (молодь, жінки, люди з обмеженими можливостями, ВПО) Консультаційні центри для стартаперів. «Майстерня стартапів» з акцентом на перспективні та інноваційні галузі Розвиток підготовки майстрів традиційних промислів
Стратегічна ціль В.3. Місто креативної економіки	
В.3.1. Формування культурного простору для креативної економіки	Збереження та модернізація мережі закладів культури інфраструктури для формування сучасного культурного простору Збереження та розвиток нових культурних (креативних) просторів та культурної спадщини Залучення талантів, створення умов їхнього розвитку Підтримка фестивальних рухів та ярмарок майстрів Етно-простори, реалізація артпроєктів Реалізація проєктів розвитку простору міста через зміну його образу. Проведення досліджень потенціалу міста у сфері креативної економіки Комерціалізація сфери культури й мистецтва
В.3.2. Комерціалізація науки	Створення бази даних наукових пропозицій, підтримка процесу патентування Ярмарок ідей для бізнесу від вітчизняних науковців Забезпечення взаємодії з навчальними, науковими установами міста Формування єдиного інтелектуального простору
В.3.3. Підтримка виробництв на основі знань	Розвиток «зеленого» малого та середнього підприємництва: пошук нових ідей Сприяння організації кластеру «Запорізький електромобіль» Створення ІТ бізнес-інкубаторів Розширення можливостей навчальних закладів у сфері підготовки ІТ-спеціалістів Організація коворкінг центрів для стартапів, зокрема, спільно з університетами
Стратегічна ціль В.4. Відомий центр туризму	
В.4.1. Розвиток туристичної інфраструктури	Створення візит-центрів, центру надання туристичних послуг. Означення туристичних об'єктів, встановлення інформаційних сіті-лайтів Туристичні транспортні маршрути з демонстрацією фільмів про місто для туристів

Оперативна ціль	Сфери реалізації проєктів
	<p>Впровадження маршруту на о. Хортиця в звичайному режимі та режимі маршрутного таксі</p> <p>Розбудова тематичних парків, нових об'єктів культури</p> <p>Створення дитячої мапи міста з зазначенням дружніх до сімей з дітьми закладів</p>
<p>В.4.2. Ідентифікація та підтримка туристичних кластерів</p>	<p>Ідентифікація туристичних кластерів і підтримка їх розвитку</p> <p>Підготовка гідів для туристичної сфери</p> <p>Розвиток подієвого, історичного, сакрального туризму.</p> <p>Підтримка місцевих промислів</p>
<p>В.4.3. Створення унікальних туристичних продуктів</p>	<p>Розвиток промислового, наукового туризму</p> <p>Створення єдиного фестивального центру</p> <p>Розвиток навчального туризму</p> <p>Розвиток театрального туризму на основі популяризації міських театрів</p> <p>Підтримка інтерактивних музеїв (етнографічні поселення, ковальні, майстерні гончарів тощо)</p> <p>Створення музею металургії 19 ст. «Єдиний в Європі мартенівський цех»</p> <p>Створення майданчику для екстремального туризму (цехи ЗАЛК)</p>
<p>Стратегічний напрям С. Місто зручної, безпечної та креативної урбаністики</p>	
<p><i>Стратегічна ціль С 1. Зручна, гендерно чутлива система транспортного сполучення</i></p>	
<p>С.1.1. Розвиток інфраструктури КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя»</p>	<p>Будівництво та реконструкція об'єктів інфраструктури аеропорту Запоріжжя: розширення можливостей злітно-посадкової смуги, покращення комфорту для пасажирів, розвиток допоміжної наземної інфраструктури</p> <p>Залучення нових авіакомпаній і туристичних фірм</p>
<p>С.1.2. Місто комфортної транспортної мережі</p>	<p>Розробка концепції оптимізації дорожнього руху, створення магістралей швидкісного руху, перерозподіл транспортних потоків на території міста, обмеження транзитних потоків вантажівок</p> <p>Підвищення безпеки транспортних магістралей міста: модернізація систем світлофорів, дорожніх розв'язок, впровадження автоматизованих систем керування дорожнім рухом (АСКДР)</p> <p>Створення системи пересадочних вузлів пасажирського транспорту, міжміського й міського сполучення</p> <p>Упорядкування вокзалів міста, розвиток привокзальних територій як зон покращення бізнесу, реконструкція привокзальної площі</p> <p>Створення сучасної системи паркування в громадських місцях</p> <p>Проведення капітальних ремонтів, реконструкції та будівництва доріг міста</p> <p>Розробка транспортної стратегії, модернізація технологічних систем безпеки руху</p>
<p>С.1.3. Розвиток доступного муніципального транспорту</p>	<p>Проведення комплексного обстеження пасажиропотоків на маршрутах міського пасажирського транспорту загального користування в місті</p> <p>Програма підвищення культури водіїв щодо обслуговування мешканців та гостей міста</p> <p>Електронний квиток</p>

Оперативна ціль	Сфери реалізації проєктів
	Системи GPS-навігації для міського транспорту
С.1.4. Розбудова мережі міських мостів і шляхопроводів	Будівництво пішохідного переходу по вул. Радіальній через шламонакопичувач Реконструкція шляхопроводу № 1 по вул. Калібрівій Реконструкція шляхопроводу по пр. Металургів
С.1.5. Місто дружнє для пішоходів та велосипедистів	Розвиток велоінфраструктури для острова Хортиця та мікрорайонів міста Розбудова мережі велодоріжок та пішохідних стежок відповідно до потреб містян
<i>Стратегічна ціль С.2. Безпечне, облаштоване та доступне міське середовище</i>	
С.2.1. Упорядкування паркових зон у районах міста, доступних для всіх груп населення	Інвентаризація зелених насаджень, паркових зон міста. Оцінка рекреаційного потенціалу міста (парки, о. Хортиця, береги природних і штучних водойм, водотоків, а також території, зайняті рослинністю) Розроблення концепції озеленення міста відповідно до вимог європейських нормативів за рахунок вертикального та дахового озеленення, розвитку територій зелених насаджень загального користування, прибудинкового озеленення Облаштування та організація нових паркових і рекреаційних ділянок Реконструкція існуючих парків і скверів, відповідно до тематичних напрямів: ландшафтний парк, парк квітів, парк екстремальних видів спорту Облаштування місць для здорового та змістовного дозвілля з залученням фахівців культурно-освітньої сфери Забезпечення потреб туристичної сфери біля туристичних об'єктів для паркування екскурсійного транспорту, «гостьові кишені» для туристичних екскурсійних автобусів, зокрема, на об'єктах: Алея Слави, ДніпроГЕС, Ландшафтний парк вздовж Прибережної магістралі Створення лісо-паркової зони в заплаві р. Мокра Московка (від автовокзалу до вул. Молочна) Започаткування серед мешканців міста масового висадження саджанців дубів на о. Хортиця (зокрема, в День Запорізького козацтва 14 жовтня) Створення на базі призалізничних скверів (від вокзалу Запоріжжя-ІІ до скверу біля 8-го корпусу ЗНУ) сучасних європейських мініпарків Розвиток нових прибережних рекреаційних зон
С.2.2. Місто креативної архітектури та естетики міського простору	Актуалізація містобудівної документації Збереження історичного вигляду центральної частини міста Збереження визначених історичних ареалів міста Реконструкція привокзальної площі Перетворення о. Хортиця в єдиний історико-культурний ареал. Конкурс ідей проєктів з реконструкції зовнішнього вигляду будинків, що не мають історичного та культурного значення Креативне поєднання архітектурного минулого та майбутнього міста Запровадження естетичної та безпечної реклами Естетичне облаштування зупинок міського транспорту

Оперативна ціль	Сфери реалізації проєктів
С.2.3. Охайне місто	Підготовка та впровадження схеми санітарної очистки міста. Актуалізація правил благоустрою Обладнання міста достатньої кількістю урн, захищених місць збирання побутових відходів, засобів зручного відпочинку на вулицях міста Реконструкція міських фонтанів Забезпечення естетики та безпеки будівельних майданчиків, місць реконструкції будівель
С.2.4. Безпечне місто	Розвиток системи відеоспостереження за територіями та об'єктами міста Розвиток системи екстреного інформування містян
С.2.5. Місто здорових традицій	Розвиток ігрових і водних видів спорту Збереження та розвиток мережі дитячо-юнацьких спортивних шкіл Перетворення пришкільних територій на осередки спорту та здоров'я
С.2.6. Вільне для спілкування та використання інтернет-зв'язку міське середовище	Перетворення на зони інформаційної доступності територій вокзалів, ВУЗів, парків, місць громадського відвідування та громадського транспорту (Wi-Fi, місця для підзарядки гаджетів)
Стратегічна ціль С.3. Проактивний маркетинг міста	
С.3.1. Розвиток острова Хортиця як центру духовності та історичної пам'яті	Формування й розповсюдження Календаря фестивалів, наукових конференцій щодо розвитку та промоції образу острова Хортиця як центру духовності та історичної пам'яті Впровадження екскурсійних програм для школярів
С.3.2. Формування міського бренду та маркетинг міста	Розробка маркетингової стратегії міста Формування нового образу міста шляхом вирощування бренду у міському середовищі Проведення ділових і культурно-мистецьких заходів з метою «пожвавлення» бренду міста Проведення унікальних міських культурних подій національного та світового рівня для гостей міста Системне проведення «брендових» культурних заходів для мешканців Взаємодія ВНЗ та Заповідника у напрямі популяризації пам'яток історії та культури Школа гостинності Нові сторінки у мережі ФБ та на сайтах міста
Стратегічний напрям D. Місто високої якості життя	
Стратегічна ціль D.1. Освітній простір, що відповідає викликам сучасності	
D.1.1. Створення системи конкуренто-спроможної освіти у відповідності до потреб ринку праці та розвитку особистості	Розвиток системи профорієнтації учнів з урахуванням потреб туристичної сфери, системи енергоменеджменту тощо Розвиток професійно-технічної освіти відповідно до потреб ринку праці. (Інформаційні технології, сучасна телефонія, обслуговування ПК, телекомунікація, альтернативна енергетика, зелені технології, енергоменеджмент) Моніторинг ринку праці у співпраці з центрами зайнятості та радою підприємців

Оперативна ціль	Сфери реалізації проєктів
	<p>Підготовка STEM-фахівців, підтримка наукових інкубаторів. Планування та забезпечення розвитку мережі закладів профільної середньої освіти академічного спрямування Розвиток системи профорієнтації молоді з урахуванням потреб туристичної сфери, системи енергоменеджменту</p>
D.1.2. Формування єдиного освітнього простору міста	<p>Технічне забезпечення єдиного освітнього простору в межах освітніх округів Модернізація освітніх округів Формування оптимальної мережі навчальних закладів міста для задоволення освітніх запитів громади Модернізація технічної бази навчальних закладів міста Розбудова умов для он-лайн освіти</p>
D.1.3. Впровадження освіти зі сталого розвитку, зокрема програм екологічної, гендерної освіти	<p>Реалізація програми розвитку освітньої системи м. Запоріжжя на 2018-2023 роки Розбудова умов для онлайн освіти, у тому числі з метою підвищення доступності Впровадження інклюзивної освіти у навчальних закладах міста Впровадження програм «сімейної освіти» Впровадження програм екологічного спрямування Впровадження програм з питань гендерної рівності</p>
D.1.4. Розбудова системи безперервної освіти	<p>Освіта для учасників АТО Розвиток інститутів третього віку як системи соціальної адаптації Соціалізація незахищених верств населення через освіту</p>
Стратегічна ціль D.2. Оптимізована система охорони здоров'я та соціальних послуг	
D.2.1. Місто доступних і якісних медичних послуг	<p>Формування системи сімейних амбулаторій на основі центрів первинної медикосанітарної допомоги Впровадження електронного забезпечення процесу надання послуг з лікування та процесу забезпечення ліками Поглиблення взаємодії пунктів невідкладної допомоги, Центрів ПМСД, екстреної медичної допомоги області Технічне переоснащення лікувальних закладів Розвиток міського гемодіалізного центру Впровадження програм «Поліклініка без черг», «Доступні ліки». Покращення безпеки закладів охорони здоров'я</p>
D.2.2. Створення системи профілактики захворюваності	<p>Технічне забезпечення ранньої діагностики захворювань серед дорослого та дитячого населення міста Застосування сучасних інформаційних технологій лікарями центрів первинної медико-санітарної допомоги в профілактичному інформуванні населення міста Впровадження програми медичної реабілітації окремих верств населення після техногенних навантажень</p>
D.2.3. Розвиток системи соціальних послуг і впровадження сучасних механізмів їх надання	<p>Удосконалення процесу надання соціальних послуг шляхом впровадження сучасних технологій Розвиток мережі закладів соціальної реабілітації дітей з інвалідністю, соціальна адаптація молоді з інвалідністю Соціалізація бездомних осіб Розвиток служби у справах дітей</p>

Оперативна ціль	Сфери реалізації проектів
Стратегічна ціль D.3. Активна, відповідальна громада та ефективне управління містом	
D.3.1. Системна комунікація «влада - громадськість»	<p>Розширення комунікації через місцеві ЗМІ та Центри громадських комунікацій</p> <p>Впровадження механізмів залучення громадськості до прийняття управлінських рішень</p> <p>Системне екологічне та гендерне інформування мешканців міста.</p> <p>Моніторинг використання екологічного податку</p> <p>Подальше впровадження бюджету участі</p> <p>Створення умов проведення загальноміських громадських обговорень</p> <p>Створення окремого розділу «Довкілля» на веб-сайті міської ради</p> <p>Заходи щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища</p>
D.3.2. Поширення соціально значущої інформації	<p>Розбудова бібліотечної мережі міста через створення центрів надання соціально значущої інформації на базі бібліотек</p> <p>Бібліотеки - міські комунікаційні простори</p> <p>Підготовка персоналу бібліотек до надання соціально значущої інформації</p> <p>Проведення системної роз'яснювальної кампанії серед населення про необхідність роздільного сортування сміття</p> <p>Впровадження програм інформування з питань енергозбереження</p> <p>Інформування з питань громадської участі в управлінні містом</p>
D.3.3. Відкрите місто: електронні ресурси для містян та система підтримки їх використання	<p>Розробка електронної карти повноважень підрозділів міської ради</p> <p>Сертифікація послуг міської ради відповідно до стандартів ISO 9000</p> <p>Впровадження «відкритого бюджету»</p> <p>Підвищення рівня доступності ресурсів комунальної власності</p> <p>Розбудова онлайн кабінетів громадянина Запоріжжя</p> <p>Створення та розвиток інституту міста</p> <p>Створення системи підготовки та підвищення кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування</p>

Оцінка екологічної ситуації в місті Запоріжжя

Місто Запоріжжя є одним з найбільших промислових центрів України та Східної Європи. У місті розвинені чорна та кольорова металургія, машинобудування, хімічна та будівельна промисловість, є річковий порт, місто є важливим транзитним залізничним вузлом. У м.Запоріжжі на Дніпрі споруджена найбільша гідроелектростанція дніпровського каскаду - ДніпроГЕС.

Особливістю Запоріжжя є те, що в ньому зосереджено близько 65% продуктивних потужностей області та близько 43% населення області.

Економіка міста ґрунтується на металургійній галузі, машинобудуванні та енергетиці. В м.Запоріжжі виплавляється більше третини всієї сталі, виробленої в країні, більше 17% чавуну, виробляється 75% високовольтної апаратури та 20% металоконструкцій. Місто Запоріжжя є виробником високоякісних сталей, кольорових металів, феросплавів, абразивної продукції, силових трансформаторів, різноманітного обладнання, легкових автомобілів тощо.

В місті сконцентровано потужні підприємства:

- чорної та кольорової металургії: ПАТ «Запоріжсталь», ПрАТ «Дніпро-спецсталь», ПАТ «Запорізький завод феросплавів»; ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат», ПрАТ «Укрграфіт», ПрАТ «Запоріжжкокс», ПрАТ «Запоріж-вогнетрив»;

- машинобудівні: АТ «Мотор Січ», ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод», ПАТ «Запоріжкран», ПАТ «Запорізький кабельний завод», ПрАТ «Запорізький електровозоремонтний завод»;

- енергетичні: філія «Дніпровська ГЕС» ПАТ «Укргідроенерго», ПАТ «Запоріжтрансформатор»;

- хімічні: ПАТ «Запорізький абразивний комбінат», ЗДП «Кремнійполімер».

Наявність у місті потужного промислового потенціалу призводить до великої кількості викидів і скидів у довкілля, що спричиняє забруднення повітряного та водного басейнів, земельних ресурсів, негативно впливає на здоров'я населення, флору та фауну.

Значна частина промислових підприємств розташована в центрі житлових забудов, що формує основне техногенне навантаження на довкілля міста.

3.1. Ключові екологічні проблеми міста

Високий рівень забруднення повітряного басейну міста

Основними проблемами забруднення атмосферного повітря м. Запоріжжя продовжують залишатися:

- застарілі технології та устаткування, на базі яких функціонують підприємства і які вже не в змозі забезпечити дотримання встановлених законодавством нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

- основні підприємства міста побудовані в тридцяті роки й функціонують по теперішній час. Так, мартенівські печі, агломераційні машини та домені печі ПАТ «Запоріжсталь» експлуатуються 50-60 років. Сталеплавильні печі ПрАТ «Дніпроспецсталь» експлуатуються в середньому 30-40 років. Коксові батареї ПрАТ «Запоріжкокс» при термінах експлуатації до 20 років, експлуатуються понад 25 років;

- значна частка газоочисного обладнання, яке експлуатується на підприємствах, морально і фізично застаріла. Ступінь амортизаційного зношення складає від 54 до 80%. Газоочисне обладнання підприємств уловлює в основному тільки пил, у той час як найбільш шкідливі з'єднання - оксиди азоту, вуглецю, фенол, сірчисті, фтористі сполуки та ін. - викидаються без очищення;

- великі обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від неорганізованих джерел, які сприяють значній загазованості житлових районів;

- постійно збільшуються обсяги викидів від автотранспорту, доля яких у загальному об'ємі викидів становить 30-40%.

Основними проблемами забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами є:

- використання палива, яке не відповідає сучасних екологічним нормам;
- навантаження головних магістралей міста транзитним транспортом;
- відсутність нейтралізаторів в основній масі автомобілів вітчизняних марок і старих іномарок.

Основні причини понаднормативного забруднення атмосферного повітря міста:

- підприємства практично всіх галузей індустрії, у т. ч., підприємства теплопостачання, здійснюють викиди шкідливих хімічних сполук в атмосферне повітря. Все це створює різне по спектру, але інтенсивне навантаження на різні райони міста, погіршуючи екологічну обстановку. Близько 150 хімічних сполук викидаються в атмосферу міста, багато з них є речовинами 1-2 класів небезпеки (двоокис марганцю, бенз(а)пірен, з'єднання свинцю, хрому та ін.);

- в силу особливостей розташування території міста, в долині р. Дніпро, для якої є характерними несприятливі умови розсіювання шкідливих викидів (температурні інверсії, штилі тощо), що призводить до накопичування викидів підприємств у житлових районах. Водночас система регулювання викидів шкідливих речовин у період несприятливих метеоумов працює неефективно;

- розташування основного промвузла з навітряної сторони щодо житлових районів міста, що сприяє їх загазованості;

- застарілі технології та устаткування, на базі яких функціонують підприємства вже не в змозі забезпечити дотримання сучасних екологічних нормативів, основні підприємства міста побудовані в тридцяті роки й досі функціонують;

- перехід підприємств на неекологічне пальне (вугілля, мазут), що є джерелом додаткового забруднення атмосферного повітря.

Великі обсяги утворення і накопичення промислових відходів

Великі обсяги накопичення твердих побутових відходів

Відсутність переробки твердих побутових відходів

Забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств і підприємств ЖКГ

ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» є найбільшим забруднювачем водних ресурсів міста та області. Доля комбінату в загальному обсязі скидання забруднених зворотних вод в цілому по області становить 85%.

Після введення в експлуатацію першого пускового комплексу об'єкту «Розширення та реконструкція центральних очисних споруд Лівого берега (ЦОС-1) м. Запоріжжя» каналізаційні стічні води в повному обсязі близько 150-170 тис. м³/добу проходять повний цикл біологічної очистки. Загальна потужність об'єкту становить 280 тис. м³/добу. Введення в дію другого пускового комплексу вирішило проблему розміщення залишкового мулу за рахунок його зневоднення.

Низький рівень екологічної культури у представників бізнесу та населення

Концентрація підприємств в центрі міста

Розміщення полів фільтрації на о. Хортиця

Побутові стічні води від профілакторіїв, шкіл, турбаз, готелів, житла на о. Хортиця по самопливним колекторам та за допомогою 4-х каналізаційних насосних станцій надходять у південну частину острова на очищення. Очищення стічних вод о. Хортиця забезпечують окремі очисні споруди, які складаються з 2 вертикальних відстійників, 2 мулових майданчиків (площею 0,6 га) та полів фільтрації.

Оскільки промислові підприємства на острові відсутні, промислові стоки на споруди не надходять. Осад, який накопичується у відстійниках є органічним добривом. По мірі зневоднення та підсушки на мулових майданчиках, цей осад відвантажується населенню. Стічні води (середньодобова кількість 1200 м³) після освітлення у вертикальних відстійниках надходять на поля фільтрації загальною площею 8 га.

Поля фільтрації не мають безпосереднього скиду у р. Дніпро і працюють у режимі, що відповідає технічним вимогам. Але, статус о. Хортиця, як Національного заповідника, не припускає розміщення на острові очисних споруд у вигляді полів фільтрації.

Високий рівень забруднення малих річок міста

Основними факторами, що погіршують стан малих річок, є:

- скид у малі річки забруднених зворотних вод через відсутність або неефективну роботу очисних споруд;
 - змив забруднюючих речовин з урбанізованих територій безпосередньо у малі річки;
 - порушення режиму господарської діяльності у межах прибережних захисних смуг і водоохоронних зон.
-

Забруднення поверхневого стоку з міських територій

Поверхневий стік міських територій містить у своєму складі як зважені, так і розчинені мінеральні та органічні домішки, концентрація яких визначається багатьма факторами й залежить, в основному, від благоустрою території, щільності населення та інтенсивності руху транспорту.

У поверхневому стоці багатьох підприємств у значних концентраціях присутні нафтопродукти, часто відзначається наявність специфічних домішок (солей важких металів, фенолів і ін. токсичних речовин).

Відведення неочищеного стоку призводить до замулення водоєм, забруднення їх нафтопродуктами та іншими домішками, погіршення санітарного режиму за рахунок розпаду органічної частини донних відкладів. Якщо не розв'язати проблему збору та очищення поверхневого стоку, то не можна буде помітно поліпшити стан річок.

Очищений прісний поверхневий стік можна використовувати як джерело технічного водопостачання, у т.ч. в оборотних системах «брудних циклів», для мийки автотранспорту, поливання територій та інших потреб.

3.2. SWOT-аналіз екологічної ситуації в місті

Робочою групою з проведення CEO був виконаний SWOT-аналіз екологічної ситуації в місті Запоріжжя, узагальнені результати якого наведені в таблиці 2.

Таблиця 2. SWOT-аналіз екологічної ситуації в місті Запоріжжя

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> • Економічний і фінансовий центр Запорізької області, значна концентрація фінансових ресурсів • Високий потенціал енергозбереження • Наявність плану дій сталого енергетичного розвитку м. Запоріжжя • Значні можливості партнерської взаємодії бізнесу та влади задля покращення стану довкілля в місті • Застосування великими підприємствами новітніх технологій очистки викидів і скидів • Розвинута транспортна інфраструктура (автотранспорт, залізничні вокзали, річковий порт) • Розвинута інфраструктура енерго-, газо-, водо-, теплопостачання • Розгалужена мережа водопровідно-каналізаційного господарства міста • Значна концентрація науково-дослідного персоналу 	<ul style="list-style-type: none"> • Зосередженість промислових підприємств у центрі міста • Неефективне використання природних ресурсів • Забруднення повітряного басейну • Прямий скид промислових стоків у річки • Відсутність стаціонарних постів екологічного контролю автотранспортних засобів • Високий рівень забруднення малих річок • Недотримання режиму прибережних захисних смуг • Відсутність переробки мулових осадів • Велика кількість накопичених промислових відходів • Відсутність переробки твердих побутових відходів • Відсутність роздільного збору ТПВ • Відсутність системи вилучення цінних і небезпечних матеріалів з ТПВ

<ul style="list-style-type: none"> • Значний кадровий потенціал в освіті та медицині • Високий рівень кваліфікації працівників • Наявність навчальної бази для підвищення кваліфікації працівників • Високий рівень активності екологічної громадськості • Високий рівень стурбованості городян щодо стану довкілля в місті • Наявність у межах міста об'єктів природно-заповідного фонду 	<ul style="list-style-type: none"> • Незадовільний стан озеленення та благоустрою (парки та сквери) • Недостатній рівень розвитку електротранспорту • Відсутність результатів досліджень стану довкілля на здоров'я населення • Відсутність оперативного попередження населення про екологічні загрози • Відсутність належного громадського контролю за охороною довкілля
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • Значний кліматичний і технологічний потенціал для впровадження сонячної енергетики • Використання альтернативних джерел енергії • Впровадження енергоощадних технологій внаслідок підвищення конкурентоспроможності металургійних підприємств • Подальший розвиток екологічного управління • Можливість отримання кредитів від міжнародних фінансових установ • Високий потенціал економії енергоресурсів в секторі споживачів 	<ul style="list-style-type: none"> • Близькість до зони АТО • Політична нестабільність • Подальша концентрація екологічно небезпечних виробництв у місті • Високий рівень захворюваності • Зростання алергічних захворювань • Техногенні катастрофи • Значна залежність регіону від зовнішнього постачання енергоресурсів • Високі темпи подальшого зростання вартості життя у місті, перш за все, вартості послуг за тепlopостачання

3.3. Аналіз трендів стану довкілля

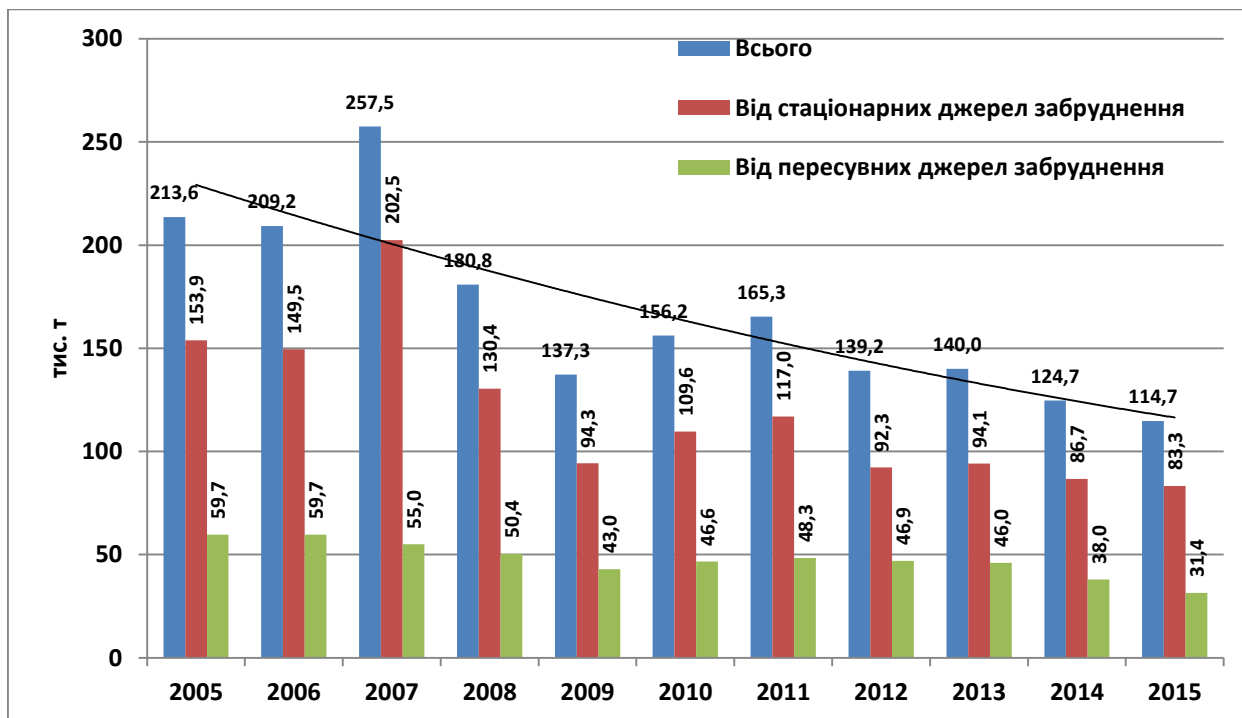
Атмосферне повітря

За даними Державної служби статистики України у 2015 році Запорізька область за обсягами викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення займала четверте місце (після Донецької, Дніпропетровської та Івано-Франківської областей), складаючи майже 6,8% загального обсягу викидів забруднень України. Значна питома вага у загальному показнику викидів забруднюючих речовин в області, як і у попередні роки, припадала на підприємства у містах Енергодар (53,7%, або 103,9 тис. т) та Запоріжжя (43,0%, або 83,3 тис. т).

Основними джерелами забруднення атмосферного повітря міста Запоріжжя є промислові підприємства, викиди яких становлять 70-60% від загального валового викиду забруднюючих речовин та автотранспорт (викиди становлять 30-40%).

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в місті Запоріжжя у 2005-2015 роках (рис. 1) свідчить про зниження обсягів викидів.

Порівняно з 2005 роком загальний обсяг викидів скоротився на 46,3%, а порівняно з 2013 роком – на 18,1%.

Джерело: Головне управління статистики у Запорізькій області, в т.ч. «Довкілля області за 2015 рік»

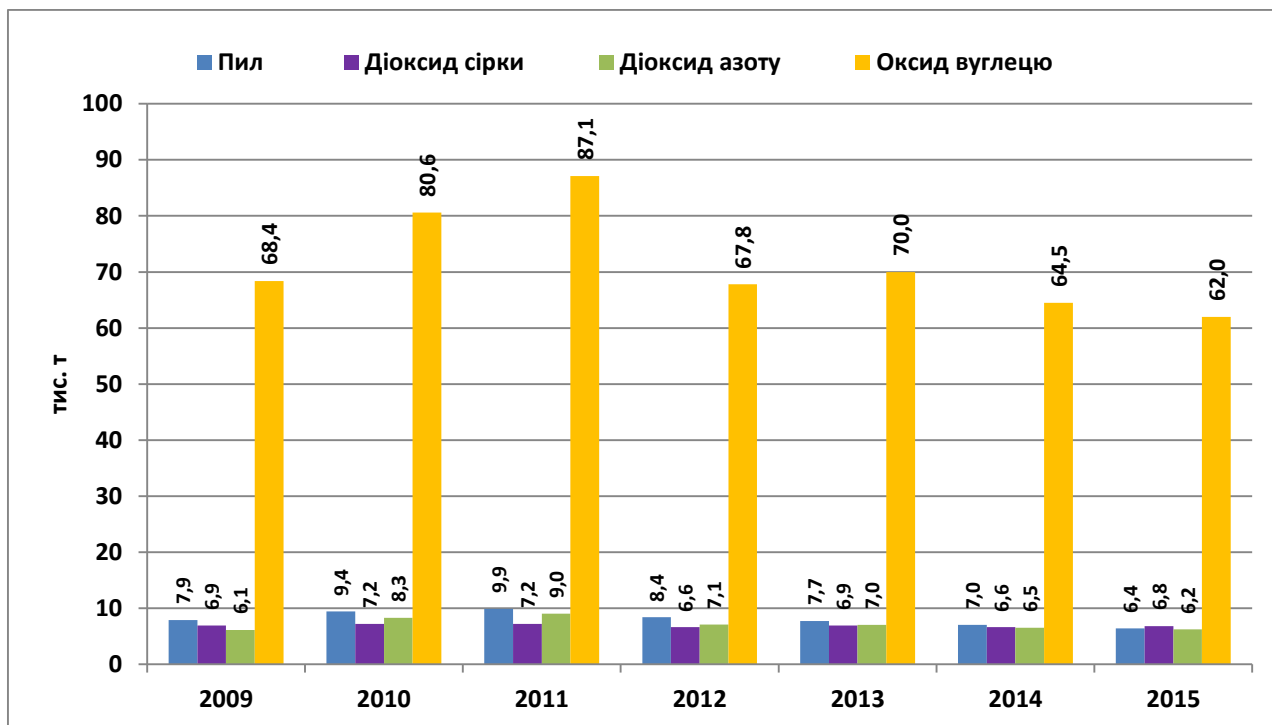
Рис. 1. Динаміка викидів забруднюючих речовин (без діоксиду вуглецю) в атмосферне повітря в місті Запоріжжя у 2005-2015 роках

Динаміка викидів пилу, діоксиду азоту, діоксиду сірки та оксиду вуглецю від стаціонарних джерел у 2009-2015 роках представлена на рис. 2. Найпоширеніші забруднюючі речовини у 2015 році – це оксид вуглецю (74,5% усіх викидів від стаціонарних джерел), діоксид сірки (8,2%), речовини у вигляді твердих суспендованих частинок (7,7%) та оксид азоту (7,5%).

Викиди підприємств: ПАТ «Запоріжсталь», ПрАТ «Дніпроспецсталь», ПрАТ «Запоріжкокс», ПрАТ «Український графіт», ПАТ «Запорізький завод феросплавів», ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», ПрАТ «Запоріжсклофлюс», ПрАТ «Запоріжвогнетрив», ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат», ПАТ «Запорізький абразивний комбінат», ЗДП «Кремнійполімер», АТ «Мотор Січ», ТОВ «Завод кольорових сплавів» складають 95% від загального обсягу викидів забруднюючих речовин зі стаціонарних джерел.

За даними досліджень якості атмосферного повітря у житловій забудові, які проводяться Державною установою «Запорізький обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України» згідно «Санітарних правил охорони атмосферного повітря населених пунктів», рівень забрудненості атмосферного повітря за критерієм показника рівня забруднення залишається «неприпустимим», а за ступенем небезпеки - «помірно небезпечним». У зоні житлової забудови під факелом викидів промислових підприємств у 2015 році

виконано 1456 досліджень стану атмосферного повітря (у 2014 році – 1524 дослідження). Перевищення гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин виявлено у 231 випадку, що становило 15,86% від загальної кількості проб (у 2014 році не відповідали нормативам 18,57% проб). Перевищення ГДК забруднюючих речовин у 2015 році, як і у 2014 році, були зафіксовані по вмісту у повітрі пилу, фенолу, сірковуглецю та сірководню.

Джерело: Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Запорізькій області у 2015 році

Рис. 2. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел в місті Запоріжжя у 2009-2015 роках, тис. т

Систематичні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Запоріжжя проводяться Запорізьким обласним центром з гідрометеорології на 5 стаціонарних постах. Рівень забрудненості атмосферного повітря в житловій забудові залишається «помірно небезпечним». У зоні житлової забудови під факелом викидів промислових підприємств у 2015 році проведено більше 1100 досліджень стану атмосферного повітря. Перевищення гранично допустимих концентрацій (ГДК) забруднюючих речовин виявлено під час 190 випадків, що складає 17% від загальної кількості проб.

За даними спостережень за якістю атмосферного повітря, які проводяться Запорізьким обласним центром з гідрометеорології на 5-ти стаціонарних постах, у 2015 році середньомісячні концентрації по місту перевищували ГДК в 2,1 раза по двоокису азоту, в 1,1 раза по оксиду азоту, в 2,0 раза по фенолу і в 1,7 раза по формальдегіду. Середньомісячні концентрації пилу, оксиду вуглецю, двоокису сірки, хлористого водню, фтористого водню не перевищували ГДК.

Найбільше забруднення атмосфери в 2015 році було у Вознесенівському, Заводському, Дніпровському та Шевченківському районах міста. Як і в минулі роки, нижче середньобагаторічного показника реєструвалося забруднення атмосфери в Хортицькому, Комунарському та Олександрівському районах.

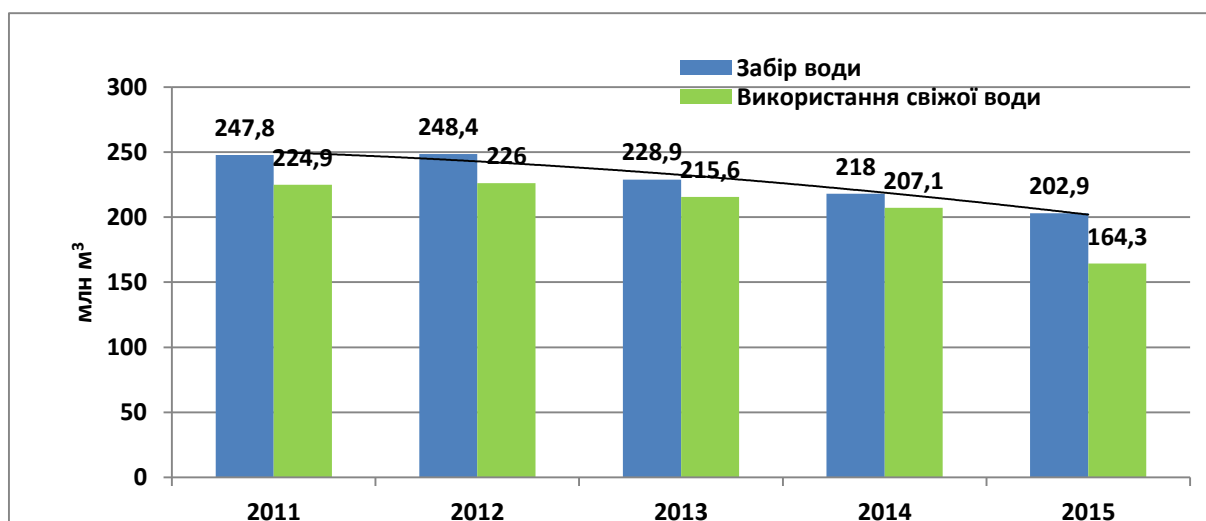
Водокористування

Водопостачання м. Запоріжжя на 100% забезпечується використанням поверхневих вод басейну р. Дніпро, оскільки місто знаходиться у межах Українського кристалічного масиву, де запаси підземних вод незначні. Річка Дніпро є джерелом водопостачання промислових об'єктів міста, джерелом енергії, а також повністю задовольняє господарсько-питні потреби міста, є транспортною артерією та цінним рекреаційним ресурсом.

Загальна довжина р. Дніпро в межах м. Запоріжжя становить 24,2 км. Русло р. Дніпро в районі міста зарегульовано Дніпровським і Каховським водосховищами. Середній багаторічний об'єм стоку (у створі м. Запоріжжя) становить 53 км³, у маловодний рік він знижується до 32,7 км³.

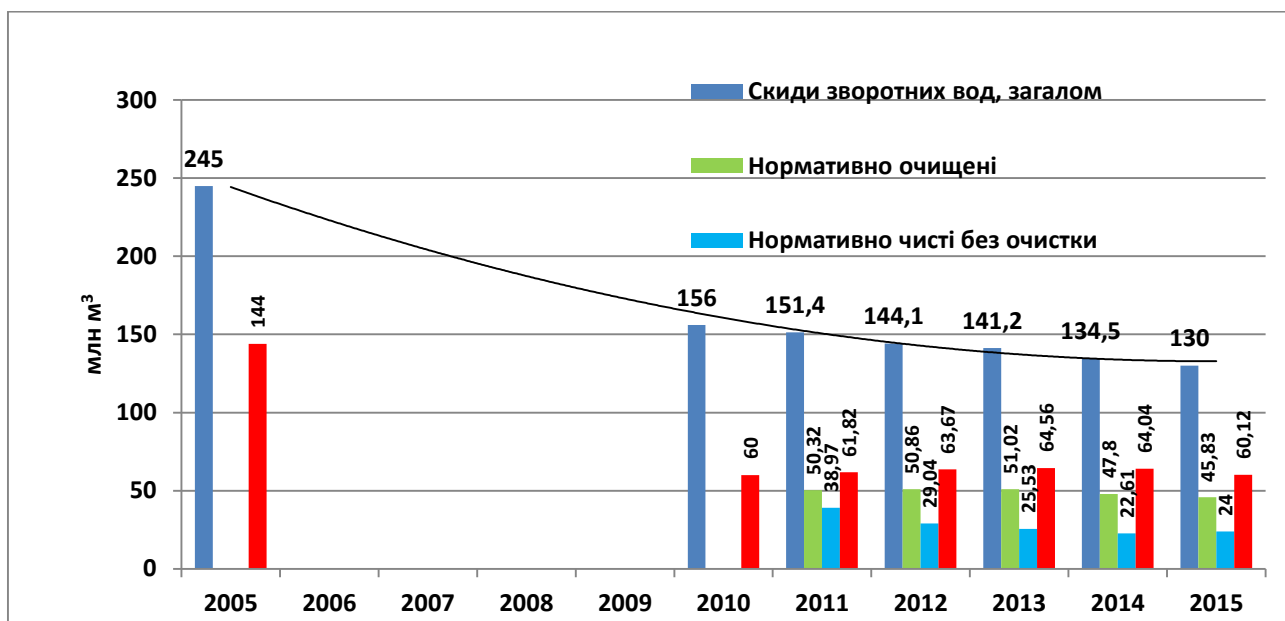
Гідрографічна мережа м. Запоріжжя складається, окрім р. Дніпро, з малих річок: Мокра Московка, Суха Московка, Верхня, Середня та Нижня Хортиця, великої кількості струмків і балок. Загальна довжина малих річок в межах м. Запоріжжя становить 26 км, струмків – 11,5 км, балок з водотоками – 22,3 км.

За останні 5 років забір води по місту скоротився на 18,2% (рис. 3). Загальний скид зворотних вод зменшився на 14,2% за останні 5 років і на 47% за останні 10 років (рис. 4, табл. 3.).

Джерело: Інформація Управління з питань екологічної безпеки Запорізької міської ради

Рис. 3. Динаміка забору і використання свіжої води по м. Запоріжжя

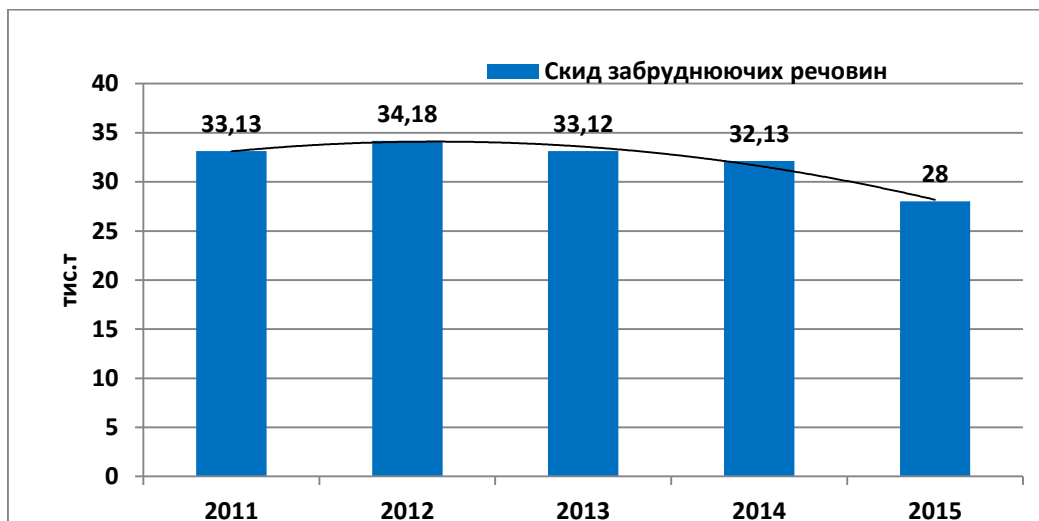
Джерело: «Довкілля області за 2015 рік», Головне управління статистики у Запорізькій області; Інформація Управління з питань екологічної безпеки Запорізької міської ради

Рис. 4. Динаміка скиду зворотних вод у водні об'єкти м. Запоріжжя

За інформацією Державної установи «Запорізький обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України» у 2015 році було відібрано 167 проб води з р. Дніпро (в 2014 році - 336 проб) для проведення досліджень по санітарно-хімічним показникам. З них 4 проби не відповідали гігієнічним нормам (2,4%), тоді як в 2014 році - 23 проби (6,8%).

Таблиця 3. Скид зворотних вод по м. Запоріжжя, млн м³/рік

	2011	2012	2013	2014	2015
Усього	151,4	144,1	141,2	134,5	130,0
Нормативно очищені	50,32	50,86	51,02	47,80	45,83
Забруднені без очистки	0,299	0,544	0,055	0,034	0,083
Недостатньо очищені	61,82	63,67	64,56	64,04	60,12
Нормативно чисті без очистки	38,97	29,04	25,53	22,61	24,00

Джерело: Інформація Управління з питань екологічної безпеки Запорізької міської ради

Рис. 5. Динаміка скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти м. Запоріжжя, тис. т/рік

Для проведення досліджень за бактеріологічними показниками у 2015 році було відібрано 170 проб води з р. Дніпро. Відхилення зареєстровані в 7 пробах, що складає 4,12%. У 2014 році перевищення були зафіксовані в 11,8% проб.

Основними водокористувачами в м. Запоріжжя є ПАТ «Запоріжсталь» та КП «Водоканал». Обсяги використання води та скидів цих підприємств складають більше 90% від загальних показників по місту. Так, у 2015 році ПАТ «Запоріжсталь» було забрано 102,4 млн м³ води, скинуто 69,31 млн м³; КП «Водоканал» було забрано 92,81 млн м³ води, скинуто - 54,73 млн м³ зворотних вод.

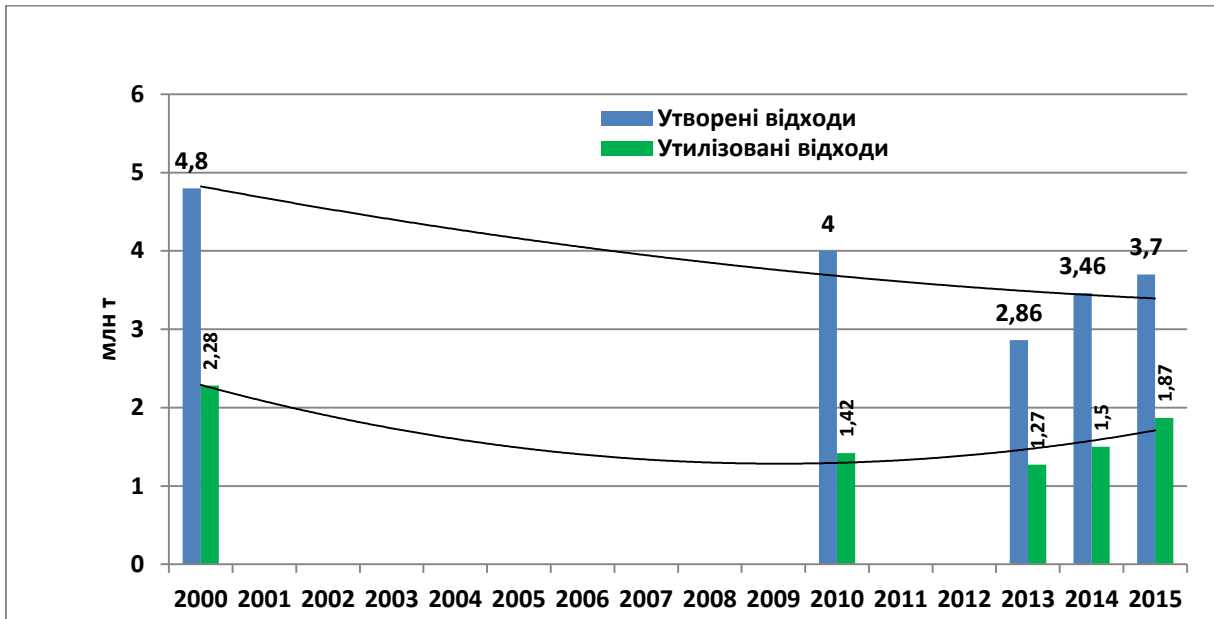
Відходи

Масштабність ресурсовикористання і енергетично-сировинної спеціалізації економіки міста сприяють значному утворенню і накопиченню відходів виробництва і споживання. Хоча певна частина відходів у процесі виробництва переробляється і використовується в якості вторинних ресурсів, переважна їх кількість нагромаджується на полігонах та у шламонакопичувачах.

Динаміка утворення та утилізації відходів I-IV класів небезпеки по місту Запоріжжя представлена на рис. 6. Можна зазначити певне скорочення обсягів утворення відходів і незначне збільшення обсягів утилізації відходів. У 2015 році було утилізовано 1 866,54 тис. т відходів I-IV класів небезпеки, у тому числі 5,119 тис. т відходів I-III класів небезпеки.

Кількість переданих відходів I-IV класів небезпеки стороннім організаціям у 2015 році склала 268,23 тис. т, у тому числі I-III класів небезпеки - 7,13 тис. т.

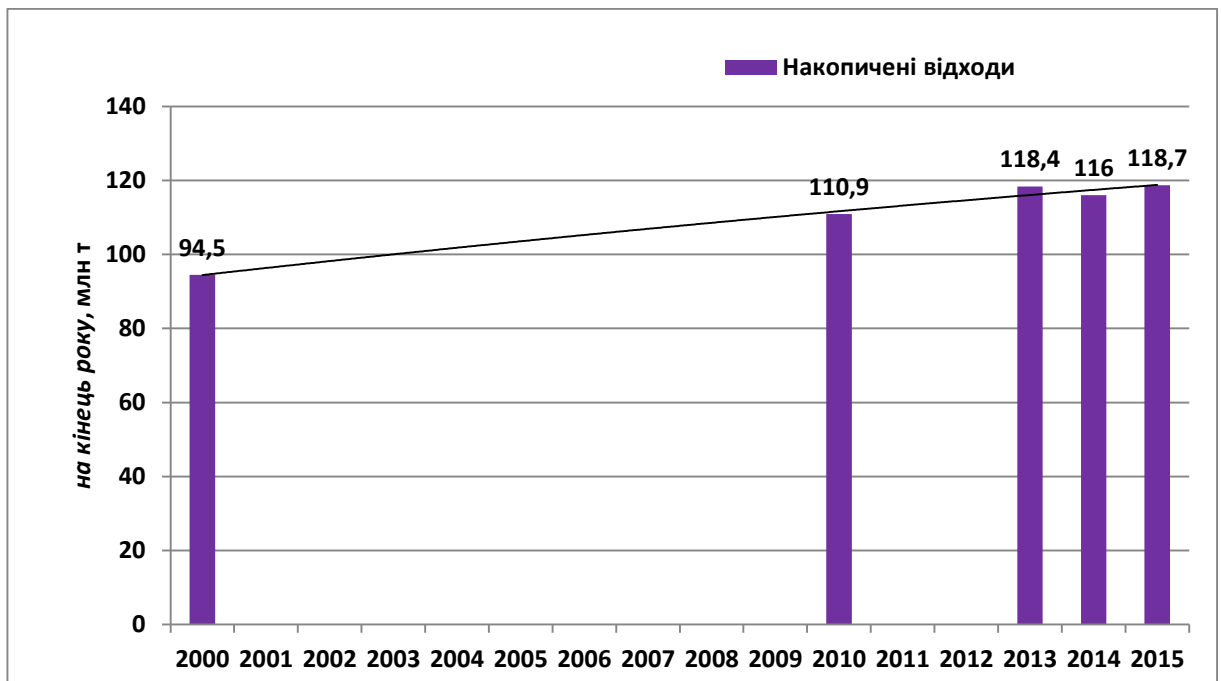
У 2015 році найбільше відходів було утворено на таких підприємствах міста: ПАТ «Запоріжсталь» - 2593,9 тис. т, ПрАТ «Дніпроспецсталь» - 99,2 тис.т, ПАТ «Запорізький завод феросплавів» - 98,6 тис. т.

Джерело: «Довкілля області за 2015 рік», Головне управління статистики у Запорізькій області

Рис. 6. Динаміка утворення та утилізації відходів I-IV класів небезпеки по місту Запоріжжя

Загальний обсяг накопичених відходів невпинно зростає (рис. 7). За даними Головного управління статистики в Запорізькій області загальний обсяг відходів (I-IV клас небезпеки), накопичених у місті на кінець 2015 року, становив 118 715,2 тис. т, у т.ч. I-III класів небезпеки - 5,119 тис. т.

Джерело: «Довкілля області за 2015 рік», Головне управління статистики у Запорізькій області

Рис. 7. Динаміка обсягів відходів I-IV класів небезпеки, накопичених протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах по місту Запоріжжя

Відходи у місті розміщуються на наступних полігонах:

- полігон ТПВ № 1 (площа - 47,0707 га);
- накопичувач-випарювач АТ «Мотор Січ» (1,55 га);
- полігон ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод» (2,5 га),
- полігон промислових відходів у б. Середня (загальна площа - 221 га).

На території б. Середня розташовано ділянки наступних підприємств-користувачів: ПАТ «Запоріжсталь» (3 ділянки загальною площею 112,8 га), ПрАТ «Запоріжжкокс» (45,8 га), ПрАТ «Дніпроспецсталь» (2 ділянки загальною площею 40,69 га), ПАТ «Запорізький завод феросплавів» (15,5 га), ТОВ «Технопрокекспорт» (6,0 га).

Також на території міста знаходиться відстійник-шламонакопичувач б. Капустянка (площа - 148,46 га), який входить до комплексу позамайданчикowego шламовидалення ПАТ «Запоріжсталь». Крім стічних вод ПАТ «Запоріжсталь» у шламонакопичувач надходять стічні води від ряду підприємств, зокрема: ПрАТ «Дніпроспецсталь», ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», ПАТ «Запорізький сталепрокатний завод», ЗДП «Кремнійполімер», ЗАТ «Іскож-2000», АТП 12329, ЗАТ «Запорізький завод металоконструкцій».

У результаті виконання промисловими підприємствами природоохоронних заходів на полігонах промислових відходів звільнилася частина території від відходів, зменшилася кількість відходів за рахунок їх утилізації або повернення у виробничий процес. Упродовж 2015 року природоохоронні заходи щодо поводження з відходами підприємствами міста виконувались переважно за рахунок власних коштів.

У м. Запоріжжя є три полігони побутових відходів, які знаходяться у комунальній власності:

- ПТПВ № 1 - діючий;
- ПТПВ № 2 - закритий;
- ПТПВ № 3 - в стадії будівництва.

Для удосконалення роботи у сфері поводження з ТПВ в місті у 2008 році було створено спільне українсько-німецьке підприємство «Ремондіс Запоріжжя» (нині правонаступник – ТОВ «УМВЕЛЬТ-Запоріжжя») шляхом об'єднання Запорізького комунального автотранспортного підприємства 082801 «Комунсантрансекологія» та німецької фірми «REMONDIS». З метою приведення міста до належного санітарного стану підприємством було придбано та встановлено на території міста контейнери для роздільного збирання ТПВ та остаточних відходів.

У серпні 2009 року на полігоні ТПВ № 1 була введена в експлуатацію лінія по сортуванню ТПВ, для сортування вторинної сировини з контейнерів під ресурсоцінні матеріали. Потужність лінії становить 100 тис. т на рік.

На теперішній час вивіз і розміщення твердих побутових відходів здійснюється на єдиному діючому полігоні ТПВ № 1, який розташовано поблизу селища Леваневського. Полігон ТПВ № 1 експлуатується з 1952 року.

Щорічно на полігоні розміщується близько 250-300 тис. т відходів. Станом на 01.01.2016 на полігоні ТПВ № 1 накопичено близько 15 624,27 тис. т відходів.

Рекультивация заповнених секторів полігону ТПВ № 1 не здійснюється оскільки він діючий. Калькуляційний термін експлуатації полігону, згідно з накопиченням, складає близько 25 років.

Проблемою є відсутність потужностей для безпечного розміщення ТПВ у правобережній частині міста. Полігон ТПВ № 2, який обслуговував правобережну частину міста, був закритий у лютому 2007 року, оскільки вичерпав свої можливості.

Для будівництва полігону ТПВ № 3 на території Сонячної сільської ради Запорізького району Запорізької області відведено земельну ділянку площею 27 га та отримано Державний акт на право постійного користування земельною ділянкою. Розроблений проект «Будівництво полігону твердих побутових відходів № 3», проектно-кошторисна документація перерахована в цінах на серпень 2017 року та отримано експертний звіт ДП «Укрдержбудекспертиза».

Здоров'я населення

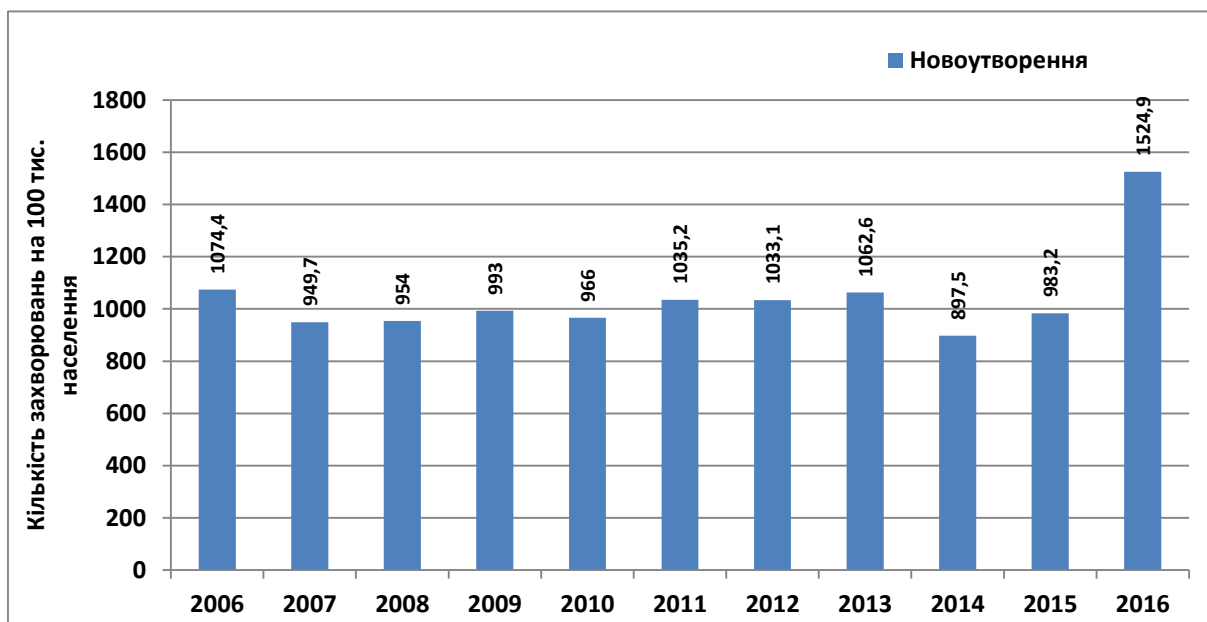
Неухильне зростання надходжень токсичних речовин в атмосферу насамперед позначається на здоров'ї населення. Оксиди вуглецю, сірки, азоту, вуглеводні, сполуки свинцю, пил, що надходять в атмосферу, здійснюють різний токсичний вплив на організм людини.

Зростання захворюваності відзначається з цілого ряду класів хвороб. У дорослих це інфекційні і паразитарні хвороби, захворювання крові і кровотворних органів, нервової системи й органів почуттів, системи кровообігу, органів травлення, кістково-м'язової системи і сполучної тканини, уроджені аномалії, травми й отруєння.

Джерело: Департамент охорони здоров'я Запорізької міської ради

Рис. 8. Динаміка захворюваності населення м. Запоріжжя на бронхіальну астму та хронічні обструктивні захворювання легень

Джерело: Департамент охорони здоров'я Запорізької міської ради

Рис. 9. Динаміка новоутворень в м. Запоріжжя

Джерело: Департамент охорони здоров'я Запорізької міської ради

Рис. 10. Динаміка смертності серед дорослого населення від онкологічних захворювань (на 100 тис. населення) в м. Запоріжжя

Природоохоронні території та об'єкти

На території Запоріжжя розташовано 13 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 1436,6 га, з них 1 загальнодержавного значення (загальногеологічний заказник «Дніпровські пороги») та 12 місцевого значення. Відсоток заповідності міста становить 4,34%.

Таблиця 4. Перелік об'єктів природно-заповідного фонду м. Запоріжжя

№	Назва об'єкту	Площа, га	Категорія об'єкту	Рік створення
1.	Дніпровські пороги	1383	Загальногеологічний заказник	1974
2.	Запорізький дитячий ботанічний сад	12	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	1984
3.	Парк енергетиків	10,6	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	1984
4.	Парк по вулиці Кремлівській	6,5	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	1984
5.	Парк ім. Шевченка	5,2	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	1979
6.	Парк «Алея слави»	5,1	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	1984
7.	Дубовий гай «Старі дуби»	5	Пам'ятка природи	1972
8.	Балка Виноградна	5	Ботанічний заказник	1987
9.	Парк залізничної станції «Запоріжжя-2»	3, 5	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва	1984
10.	Запорізький 700-річний дуб	0,5	Пам'ятка природи	1984
11.	Стара груша-дичка	0,1	Пам'ятка природи	1982
12.	Віковий дуб (с. Верхня Хортиця)	0,05	Пам'ятка природи	1971
13.	Віковий дуб (ЦНПТІМЕЖ)	0,05	Пам'ятка природи	1972

Враховуючи те, що Запоріжжя є містом з великим промисловим комплексом із вже сформованою достатньо щільною забудовою, створення нових територій природно-заповідного фонду є неможливим та недоцільним. Тому, наразі, є пріоритетним подальше збереження та розвиток площі зелених насаджень міста.

Аналіз відповідності цілей Стратегії регіональним екологічним цілям

Регіональні екологічні цілі для Запорізької області визначені у Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року (див. вставку 1).

Вставка 1
СТРАТЕГІЯ регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року
Стратегічна ціль 4. Запорізький край - регіон екологічної безпеки та збереження природних ресурсів.
<u>Оперативна ціль 4.1. Енергоефективність та підтримка альтернативної енергетики</u>
4.1.1. Підвищення ефективності управління енергетичними ресурсами
4.1.2. Розвиток альтернативної енергетики
<u>Оперативна ціль 4.2. Створення умов для поліпшення стану довкілля, розвиток природно-заповідної справи та екомережі</u>
4.2.1. Створення умов для поліпшення стану водного та повітряного басейнів
4.2.2. Мінімізація негативного впливу відходів на довкілля та здоров'я населення
4.2.3. Збереження біологічного та відновлення ландшафтного розмаїття області
4.2.4. Формування екологічної культури мешканців області, забезпечення участі громадськості у розв'язанні екологічних проблем

Робоча група з СЕО провела аналіз відповідності цілей Стратегії регіональним екологічним цілям (табл. 5).

Таблиця 5. Аналіз відповідності цілей Стратегії регіональним екологічним цілям

Регіональні екологічні цілі	Стратегічні напрями Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 року			
	А. Місто здорового довкілля та ресурсозбереження	В. Місто підприємства та креативної економіки	С. Місто зручної, безпечної та креативної урбаністики	Д. Місто високої якості життя
1. Підвищення енергоефективності	++	+	+	+
2. Альтернативна енергетика	+	+	+	+
3. Поліпшення стану водного та повітряного басейнів	++	+	+	+
4. Поводження з відходами	+	+	0	0
5. Збереження біорізноманіття	+	+	+	+
6. Формування екологічної культури мешканців області	+	+	+	+

Для оцінки відповідності цілей використовувалася п'ятибальна шкала:

++ - цілі Стратегії добре узгоджені з регіональними екологічними цілями

+ - цілі Стратегії та регіональні екологічні цілі принципово узгоджуються, проте не узгоджені в стратегії. Необхідно тісніше пов'язати цілі на наступних етапах планування та/або на рівні заходів

0 - цілі Стратегії та регіональні екологічні цілі нейтральні по відношенню одні до одних

- - цілі Стратегії та регіональні екологічні цілі не узгоджуються, але можуть бути узгоджені. В рамках наступного планування потрібні спеціальні заходи, спрямовані на узгодження цілей стратегії та регіональних екологічних цілей

- - цілі Стратегії та регіональні екологічні цілі принципово суперечать одні одним. Необхідні термінові заходи, сформовані на уточнення цієї цілі Стратегії

Стратегічний напрям А «Місто здорового довкілля та ресурсозбереження» спрямований на покращення екологічної ситуації в місті. Тому він добре узгоджується з регіональними екологічними цілями 1 і 3 та принципово узгоджується з цілями 2 і 4-6. Для більш повного узгодження стратегічного напрямку А з регіональними екологічними цілями 2, 4, 5, 6 доцільно включити:

- в оперативну ціль А.2.1 - оперативні завдання з розвитку альтернативної енергетики;

- в оперативну ціль А.1.4 - оперативні завдання зі збереження біорізноманіття.

Стратегічний напрям В «Місто підприємництва та креативної економіки» передбачає розвиток нових виробництв з низьким техногенним впливом на довкілля, впровадження проекологічних технологій у бізнесі, розвиток «зеленого» малого та середнього підприємництва. Тому напрям принципово узгоджується з усіма регіональними екологічними цілями.

Стратегічний напрям С «Місто зручної, безпечної та креативної урбаністики» передбачає трансформацію міського простору в сенсі техногенної, екологічної та соціальної безпеки. Тому напрям принципово узгоджується з регіональними екологічними цілями 1-3,5 і 6. Для більш повного узгодження стратегічного напрямку С, зокрема, з регіональними екологічними цілями 3, 5 і 6 доцільно додати проекти зі збільшення площі зелених насаджень міста.

Стратегічний напрям Д «Місто високої якості життя» передбачає трансформацію відомчого підходу до управління сферами життєдіяльності міста у гнучку, відкриту, ефективну систему управління взаємопов'язаними соціальними процесами. В основі трансформації - орієнтація на особистість, створення умов для її реалізації, в тому числі впровадження освіти зі сталого розвитку й системне екологічне та гендерне інформування мешканців міста. Тому напрям принципово узгоджується з регіональними екологічними цілями 1-3,5 і 6.

Оцінка впливу Стратегії на довкілля

5.1. Можливі чинники змін антропогенного та природного характеру

Антропогенним чинником змін в місті залишається високий рівень розвитку підприємств металургійної промисловості, машинобудування та енергетики, діяльність яких призводить до значного забруднення довкілля.

Разом з тим, стратегічне бачення Стратегії розвитку міста орієнтоване на те, щоб зробити м.Запоріжжя екологічно чистим і безпечним містом, містом чистих енергій та енергоефективної та екологічно дружньої економіки. Тому одним зі стратегічних напрямів Стратегії є напрям А «Місто здорового довкілля та ресурсозбереження», спрямований на покращення екологічної ситуації в місті. Включення в Стратегію цього напрямку дасть можливість в перспективі зменшити антропогенне навантаження на довкілля.

Значним антропогенним чинником залишається велика кількість накопичених промислових відходів, а також вивезення та утилізація твердих побутових відходів. Оперативна ціль А.1.1 «Ресурсоефективне та економічно вигідне поводження з відходами» має сприяти зменшенню ваги цього чинника.

Позитивним чинником змін антропогенного характеру має стати підвищення енергоефективності у сфері міської системи управління енергетичними ресурсами, передбачене стратегічною ціллю А.2 «Ресурсоощадна та енергоефективна система життєзабезпечення міста».

Збереженню біологічного та ландшафтного різноманіття має сприяти оперативна ціль А.1.4 «Поліпшення екологічного стану малих річок та річки Дніпро».

Стратегічний напрям В «Місто підприємництва та креативної економіки» спрямований розвиток нових виробництв з низьким техногенним впливом на довкілля, впровадження проекологічних технологій у бізнесі, розвиток «зеленого» малого та середнього підприємництва. Разом з тим, розширення переробних індустрій та розвиток туризму можуть призвести до зростання антропогенного навантаження на довкілля, якщо реалізація відповідних оперативних цілей не враховуватиме екологічні вимоги.

Одним із найважливіших чинників змін природного характеру, що можуть вплинути на розвиток міста, є зміна клімату. На жаль, стратегія не враховує цей чинник, оскільки не передбачає розробку та реалізацію програм адаптації до зміни клімату. Разом з тим, реалізація стратегічних цілей А.2 «Ресурсоощадна та енергоефективна система життєзабезпечення міста» та В.1 «Місто високотехнологічної екологічно безпечної промисловості» має призвести до зменшення викидів вуглекислого газу в атмосферу.

На екологічну ситуацію може вплинути демографічний чинник. Оскільки чисельність населення в місті зменшується, а мешканці міста старішають, може відбутися суттєве зменшення чисельності наявних працівників, особливо молодих. Тому дуже важливою є стратегічна ціль D.1 «Освітній простір, що відповідає викликам сучасності», яка спрямована на розвиток людського капіталу, та, зокрема, оперативна ціль D.1.3 «Впровадження освіти для сталого

розвитку, зокрема програмами екологічної, гендерної освіти», реалізація якої має призвести до зростання рівня екологічної культури жителів міста.

5.2. Ймовірний екологічний вплив Стратегії на складові довкілля

Робоча група з СЕО здійснила експертну оцінку ймовірного впливу Стратегії на складові довкілля відповідно до контрольного переліку, наведеного в табл. 6.

Таблиця 6. Оцінка ймовірного впливу Стратегії на довкілля відповідно до контрольного переліку

Чи може реалізація Стратегії спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?			●	+
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?			●	+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?			●	+
4. Появу джерел неприємних запахів?			●	
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			●	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?			●	
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			●	+
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			●	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			●	
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?		●		
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			●	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			●	
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			●	+

Чи може реалізація Стратегії спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
14. Зміни напрямку або швидкості потоків підземних вод?			•	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			•	
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			•	+
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?			•	+
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?			•	
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?			•	
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			•	
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			•	
Земельні ресурси				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?			•	
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			•	
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			•	
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			•	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?		•		
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад?			•	
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			•	+
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?			•	+
30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?			•	

Чи може реалізація Стратегії спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			●	
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?			●	+
33. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			●	+
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			●	+
Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?		●		
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?		●		
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?		●		
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?			●	+
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?		●		
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			●	+
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			●	+
42. Погіршення екологічного моніторингу?			●	+
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			●	
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			●	+
Інше				
45. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			●	
46. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			●	+

Чи може реалізація Стратегії спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
47 Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			•	
48 Суттєве порушення якості природного середовища?			•	
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			•	+
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			•	

Рекомендації СЕО

Даний розділ був сформований на основі пропозицій, наданих членами Робочої групи з проведення Стратегічної екологічної оцінки Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 року, після консультацій з розробниками Стратегії. Розділ відображає пропозиції Робочої групи до переліку цілей Стратегії, спрямовані на зменшення можливого впливу Стратегії на довкілля у майбутньому.

Пропозиція Робочої групи з СЕО визначити екологічний напрям, як окремий стратегічний напрям розвитку міста, була врахована розробниками Стратегії. До стратегічних напрямів було включено напрям А «Місто здорового довкілля та ресурсозбереження». Тому Стратегія розвитку міста Запоріжжя до 2028 року орієнтована на збалансування економічної, екологічної та соціальної складових розвитку, що полегшило процес проведення стратегічної екологічної оцінки.

Пропозиції, які були запропоновані Робочою групою з СЕО та розглянуті розробниками Стратегії, наведені в табл. 7. Під час проведення аналізу ймовірних негативних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії було виявлені оперативні цілі, які потребують уточнення формулювань. Також запропоновано ряд оперативних завдань, реалізація яких може сприяти поліпшенню екологічної ситуації в місті.

Таблиця 7. Врахування пропозицій Робочої групи з СЕО до цілей Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 року

Оперативна ціль	Пропозиції Робочої групи	Стан врахування
Включити до Стратегії екологічний напрям, як окремий стратегічний напрям розвитку міста		До стратегічних напрямів включено стратегічний напрям А «Місто здорового довкілля та ресурсозбереження»
Стратегічний напрям А. Місто здорового довкілля та ресурсозбереження		
Стратегічна ціль А.1. Місто чистого довкілля		
А.1.1. Ресурсоефективне та економічно вигідне поведіння з відходами	Розробка схеми санітарного очищення міста	Враховано
	Вдосконалення селекційного збирання відходів	Враховано
	Вирішення питання будівництва міського полігону по переробці ТПВ	Враховано
	Завершення будівництва полігону ТПВ № 3	Враховано
	У всіх місцевих засобах інформації (телебачення, газети, радіо, «круглі столи») почати системну, постійну, роз'яснювальну роботу серед населення про необхідність роздільного сортування сміття. До 2019 р. створити сучасну інфраструктуру такого збирання. Ввести з 2019 р.	Враховано частково

	штрафи за нероздільне сортування сміття серед населення.	
	До 2020 року побудувати сміттєпереробний завод з метантенками і газогенераторними установками.	Враховано
	Побудувати завод з переробки ртутних ламп і батарейок	Не враховано
	Створення умов для МСБ в галузі переробки вторинних ресурсів	Враховано
	Розробка програми поводження з відходами	Враховано
	Організація роздільного збирання відходів, вилучення небезпечних та ресурсоцінних компонентів	Враховано
А.1.2. Впровадження технологій очищення викидів стаціонарних та пересувних джерел - забруднювачів атмосферного повітря	Замінити назву цілі на «Зменшення забруднення атмосферного повітря міста»	Враховано
А.1.2. Зменшення забруднення атмосферного повітря міста	Впровадження автоматизованої системи контролю та обліку викидів на 20 найбільших джерелах-забруднювачах підприємств міста, які створюють найвищий рівень ризику на території міста	Враховано. Додано оперативне завдання «Розвиток автоматизованої системи контролю та обліку викидів на джерелах забруднення»
А.1.3. Альтернативне водопостачання	Вилучити цю оперативну ціль. Замість неї додати оперативну ціль: 1. Покращення системи комунального водопостачання та водовідведення КП «Водоканал», або 2. Ощадне водоспоживання	Враховано. Назву змінено на «Безпечне водопостачання та водовідведення»
А.1.3. Безпечне водопостачання та водовідведення	- Зменшення обсягів забору води шляхом впровадження замкнених циклів, використання локальних очисних споруд для зливових стоків - Проведення інвентаризації зливових стоків - Запровадження схем повторного використання води для технічних потреб - Зменшення обсягів використання свіжої води для виробничих потреб	Враховано частково
	Ліквідація відходів мулових осадів на о. Хортиця	Не враховано
	Локалізація очисних споруд у житловій та рекреаційній забудов.	Не враховано

	Припинення експлуатації полів фільтрації на о. Хортиця	Враховано
	<ul style="list-style-type: none"> - Збудувати очисні споруди каналізації на о. Хортиця (вирішити питання з очищення стічних вод на території о. Хортиця) - Ліквідувати існуючі відстійники на о. Хортиця - Провести реконструкцію/будівництво каналізаційних колекторів та водоводів - Побудувати цех утилізації осадів, що утворюються у процесі очистки стоків 	Враховано частково
	Водозабірні споруди ДВС-1, ДВС-2 працюють без рибозахисних пристроїв, що не відповідає вимогам Водного кодексу (ст. 97, 98). Необхідно розробити проекти та монтаж рибозахисних пристроїв на водозабірних спорудах. Виконати дані вишукування та очистку русла від органічних залишків в районі розташування водозабірних споруд	Не враховано
	<ul style="list-style-type: none"> - Звільнити територію під муловими майданчиками на ЦОС 1 та ЦОС 2 шляхом переробки залишків мулу, застосовуючи екологічні методи переробки - Вирішити питання з безпечним використанням активного мулу на ЦОС-1, ЦОС-2; побудувати біореактори-сульфатредуктори (для звільнення води від важких металів) на вході в очисні споруди, а для кращого зневоднення мулу відновити роботу мезофільних метантенків - Провести реконструкцію центральних очисних споруд каналізації правобережної частини міста (ЦОС-2), Дніпровської водопровідної станції правобережної частини міста (ДВС-2) з удосконалення технології очищення та знезараження води - Провести реконструкцію хлораторних на насосних станціях - Впровадити на Дніпровських водопровідних станціях лівобережної та правобережної частин міста (ДВС-1, 2) повторне використання промивних та дренажних вод 	Враховано частково

	- Відчутно збільшити кількість водопровідних мереж, які щороку замінюються - Забезпечити необхідний резервуарний парк запасу питної води	
	Провести заміну усього застарілого енергомісткого насосного обладнання	Враховано
А.1.4. Поліпшення екологічного стану малих річок та річки Дніпро	Оперативне завдання «Ідентифікація та створення реєстру усіх джерел забруднення поверхневих вод, зокрема зливових стоків» замінити на «Організація контролю за якістю і кількістю скинутих у водні об'єкти стічних вод по випускам дощової каналізації міста»	Враховано
	Ідентифікація та створення реєстру усіх джерел забруднення поверхневих вод	Не враховано
	Створення/ встановлення/ облаштування меж водоохоронних зон та прибережних захисних смуг уздовж русел рік	Не враховано
	Облаштування прибережної смуги р. Дніпро, розробка заходів з оздоровлення екологічного стану р. Дніпро в межах міста	Враховано
	Впровадження громадського моніторингу стану водоохоронних зон та прибережних захисних смуг	Враховано
	Створити систему очищення стічних вод, що скидаються в шламонакопичувач (червона вода), для припинення скиду в р. Дніпро води, яка по нафтопродуктам, маслам, Fe і т. д. перевищує ГДК в десятки разів	Не враховано
	В оперативному завданні «Організація та розбудова відкритої системи моніторингу стану довкілля, зокрема, атмосферного повітря, водних ресурсів, ґрунтів» слова «водних ресурсів» замінити на «вод»	Враховано
А.1.5. Екологічний моніторинг та інформування	Зонування районів за індексами небезпеки (НІ) та за ІЗА для здоров'я населення від викидів підприємств міста	Не враховано
	Впровадження автоматизованої системи обліку і контролю основних забруднюючих речовин на найбільших підприємствах-забруднювачах	Не враховано
	Впровадження системи інформування про ризики для здоров'я населення від	Не враховано

	забруднення атмосферного повітря, впровадження її у загальний доступ (Дані про забруднення атмосфери від стаціонарних джерел за формами статистичної звітності 2-ти "Повітря", матеріалів оцінки ризику 2005-2007 рр.)	
	Оперативне завдання «Розробка та реалізація програм адаптації до зміни клімату» замінити на «Участь у реалізації проектів цільових (зелених) інвестицій»	Не враховано
	Додати оперативну ціль «Розробка та реалізація стратегій і програм адаптації до зміни клімату»	Не враховано
Стратегічна ціль А.2. Ресурсоощадна та енергоефективна система життєзабезпечення міста		
А.2.1. Розвиток міської системи управління енергетичними ресурсами	Використання вторинних теплоносіїв підприємств міста	Враховано
А.2.3. Енергоефективні системи вуличного освітлення міста	Запровадження енергоефективного зовнішнього освітлення міста	Враховано
А.2.4. Енергоощадне, комфортне житло та енергоефективні будівлі бюджетної сфери	Сонячний колектор своїми руками - облаштування житлових будинків сонячними колекторами для підігріву води в спекотний період року	Враховано
	Впровадження інноваційних технологій утилізації тепла стічних вод	Враховано
	Використання вторинних теплоносіїв підприємств металургійного комплексу для підігріву води. Це дасть зниження викидів в атмосферу від тепломереж	Враховано
Напрямок розвитку В. Місто підприємництва та креативної економіки		
Стратегічна ціль В.3. Місто креативної економіки		
В.3.3. Підтримка виробництва на основі знань	Додати оперативну ціль «Організувати кластер «Запорізький електромобіль»	Враховано. Додано оперативне завдання «Сприяння організації кластеру «Запорізький електромобіль»»
Стратегічна ціль В.4. Відомий центр туризму		
В.4.3. Створення унікальних туристичних продуктів	Створення музею металургії 19 ст. «Єдиний в Європі мартенівський цех»	Враховано
	Створення майданчику для екстремального туризму в одному з цехів ЗАЛК	Враховано
Напрямок розвитку С. Креативна та безпечна урбаністика	Замінити назву напрямку С на «Місто зручної, безпечної, креативної інфраструктури»	Враховано. Назву змінено на «Місто зручної, безпечної, та

		креативної урбаністики»
Стратегічна ціль С.1. Зручна, гендерно чутлива система транспортного сполучення		
С.1.2. Місто комфортної транспортної мережі	Розробка транспортної стратегії, перерозподіл транспортних потоків на території міста та впровадження комплексу заходів щодо зниження викидів (створення між житловою забудовою та автомагістралями - зелених насаджень, створення магістралей швидкісного руху, заборона транзитних потоків вантажівок та ін.)	Враховано
	Концепція оптимізації дорожнього руху (першочергово враховувати аспекти безпеки та надійності роботи транспортної системи. Слід модернізувати систему світлофорів, дорожніх розв'язок і впровадити автоматизовану систему керування дорожнім рухом (АСКДР), а також сучасну систему паркування в громадських місцях).	Враховано
Стратегічна ціль С.2. Безпечне, облаштоване та доступне міське середовище		
С.2.1. Упорядкування паркових зон у районах міста, доступних для всіх груп населення	- Інвентаризація зелених насаджень, паркових зон міста - Оцінка та розвиток рекреаційного потенціалу міста Запоріжжя (парки, о. Хортиця, береги природних і штучних водойм і водотоків, а також території, зайняті рослинністю), - Збільшення площі зелених насаджень міста	Враховано
	Розробити план і почати створювати лісо-паркову зону в заплаві р. Мокра Московка (від автовокзалу до вул. Молочна 7 км).	Враховано
	Започаткувати серед мешканців м. Запоріжжя масове висадження саджанців дубів на о. Хортиця (територія вже відведена) в День Запорізького козацтва (14 жовтня). Потім поширити цю традицію на всю Україну.	Враховано
	Створити на базі призалізничних скверів (від вокзалу Запоріжжя-ІІ до скверу біля 8-го корпусу ЗНУ) сучасні європейські мініпарки. Прикладом в м. Запоріжжі є сквер Інституту економіки та інформаційних технологій.	Враховано

	<p>- Облаштування та організація додаткових паркових і рекреаційних ділянок</p> <p>- «Створи парк під вікном!» - облаштування рекреаційних зон, нових куточків рекреації у вільному між будинковому просторі (необхідні дані щодо можливості і видів зелених насаджень які можливо висаджувати). Заохочення через проведення конкурсів на кращий двір, забезпечення розсадою. Організація, облаштування екологічних стежок на о. Хортиця, ЦПКО Дубовий гай</p>	Враховано
	<p>Назву «Парк Вознесенівський» виправити на «Ландшафтний парк вздовж Прибережної магістралі».</p>	Враховано
	<p>Розроблення концепції озеленення міста відповідно до вимог європейських нормативів за рахунок вертикального та дахового озеленення, розвитку територій зелених насаджень загального користування, прибудинкового озеленення</p>	Враховано
C.2.3. Охайне місто	<p>Суцільне прибирання всіх тополь, старих кленів, берестів на території всіх шкіл, дитячих садків та на прилеглих до них територіях</p>	Не враховано
C.2.4. Безпечне місто	<p>Районування території міста за показником техноекосоціоризиків для обґрунтування рішень стосовно подальшого техногенного та соціального розвитку території міста</p>	Не враховано
Напрямок розвитку D. Соціум орієнтований на спільне благо	<p>Замінити назву напрямку D на "Місто високої якості життя"</p>	Враховано
Стратегічна ціль D.1. Нова освіта, що відповідає світовим викликам	<p>Замінити назву цілі D.1 на «Нова освіта, що відповідає світовим вимогам та запитам, а також скерована на розвиток особистості»</p>	Враховано частково. Назву змінено на «Освітній простір, що відповідає викликам сучасності»
D.1.1. Система конкурентоспроможної освіти у відповідності до потреб ринку праці	<p>Додати до назви цілі слова «...та розвитку особистості»</p>	Враховано. Нова назва цілі: «Створення системи конкурентоспроможної освіти відповідно до потреб ринку праці та розвитку особистості»
D.1.3. Впровадження освіти для сталого розвитку, зокрема	<p>Додати до назви цілі слова «...та сімейної освіти»</p>	Враховано. Додано оперативне завдання «Впровадження

програм екологічної, гендерної освіти	Необхідно втілювати та реалізовувати на всіх рівнях ефективну модель безперервної екологічної освіти в інтересах стійкого розвитку	програм «сімейної освіти» Враховано. Додано оперативну ціль D.1.4. Розбудова системи безперервної освіти
Стратегічна ціль D.2. Оптимізована система охорони здоров'я та соціальних послуг	Додати до назви цілі слова «...та розвитку здоров'я»	Не враховано
D.2.1. Страхова медицина	Додати: «Для впровадження страхування для усіх мешканців міста на сьогоднішній день МОЗ України готує нормативну базу та методичні рекомендації для громад».	Цю оперативну ціль вилучено
D.2.2. Мережа сімейних поліклінік	Назву «сімейних поліклінік» треба змінити на «Центри первинної медико-санітарної допомоги – центри ПМСД», які функціонують у місті з серпня 2013 року та охоплюють на сьогоднішній день медичним обслуговуванням все населення міста. У місті функціонують 8 центрів ПМСД, до складу яких входять 72 амбулаторії сімейного лікаря, з них 31 відокремлена.	Цю оперативну ціль вилучено
D.2.2. Місто здорових традицій	Переформулювати ціль: «Місто здорових людей та традицій (профілактика та попередження захворюваності)»	Враховано. Назву оперативної цілі змінено на «Створення системи профілактики захворюваності»
D.2.2. Створення системи профілактики захворюваності	Додати оперативну ціль «Прийняти та реалізовувати «Програму адаптації та реабілітації населення до техногенних і мілітаристських навантажень»	Враховано частково. Додано оперативне завдання «Впровадження програми медичної реабілітації окремих верств населення після техногенних навантажень»
Стратегічна ціль D.3. Активна, відповідальна громада та ефективне управління містом		
D.3.1. Системна комунікація «влада – громадськість»	Розроблення та затвердження процедури проведення міських громадських слухань (короткострокова перспектива)	Враховано частково
	Створення центру екологічної інформації та консультацій щодо забезпечення права громадянина на безпечне довкілля (екошкола)	Не враховано

	Створення інформаційних майданчиків про стан довкілля та роботу міськради на базі ЦНАП, КП, РДА (інфодошка)	Враховано частково
	Створення окремого розділу «Довкілля» на веб-сайті міськради	Враховано
	Додати оперативну ціль «Проведення в Запоріжжі екологічного форуму»	Не враховано
	Оперативне завдання «Проведення в місті форумів з екологічної тематики» замінити на «Заходи щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища»	Враховано
D.3.3. Відкрите місто: електронні ресурси для містян та система підтримки їх використання	Після слів відкрите місто додати слова «... та відкрита влада: ...»	Не враховано

Під час розробки Стратегії була налагоджена тісна співпраця між Робочою групою з проведення Стратегічної екологічної оцінки та розробниками Стратегії; зокрема, частина членів РГ з СЕО також входила до групи розробників Стратегії, що дозволило своєчасно передавати пропозиції, напрацьовані Робочою групою з СЕО, на розгляд розробників Стратегії та враховувати їх або аргументовано відхиляти.

Організація моніторингу фактичного впливу Стратегії на довкілля

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Стратегії. Значущі наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, повинні відслідковуватися під час реалізації Стратегії, зокрема, з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення.

Результати моніторингу мають бути доступними для органів влади та громадськості. Протокол про СЕО встановлює необхідність здійснення моніторингу значного впливу на довкілля, у тому числі здоров'я населення, від реалізації затвердженого плану або програми (ст. 12). Результати моніторингу мають бути доведені до відома природоохоронних органів і органів охорони здоров'я, а також громадськості.

Моніторинг може бути використаний для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про реалізацію плану або програми;
- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);
- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;
- перевірки того, що план або програма виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Організація моніторингу вимагає визначення того, хто повинен здійснювати моніторинг, хто повинен забезпечувати доступ до результатів, що має бути предметом моніторингу, яка інформація повинна оприлюднюватися (безпосередні дані вимірювань або результати їх аналізу), де слід здійснювати моніторинг, з якою періодичністю і протягом якого часу, коли слід оприлюднити результати, які методи моніторингу та поширення інформації слід використовувати.

Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО.

Для організації моніторингу у Стратегії пропонується створити Комітет з управління впровадженням Стратегії. До складу Комітету мають входити представники органу місцевого самоврядування, громадськості і бізнесу (міський голова та його заступники, керівники управлінь і відділів міськвиконкому, приватні підприємці, представники об'єднань громадян).

Моніторинг базується на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів) за кожним зі стратегічних напрямів та аналізі досягнення запланованих результатів. Система запропонованих в Стратегії індикаторів включає еколого-економічні та екологічні індикатори:

- збільшення частки переробки до 70 % відходів;
 - відсоток стихійних звалищ відходів, відсоток захоронених відходів;
-

- співвідношення частки перероблених та утилізованих відходів до утворених;
 - скорочення/збільшення викидів в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел, т на рік;
 - показники якості атмосферного повітря;
 - зменшення обсягів використання свіжої води для виробничих потреб;
 - кількість реконструйованих мулових ставків;
 - довжина розчищених русл річок (водойм);
 - підвищення рівня інформування громадян про стан навколишнього середовища;
 - скорочення обсягу викидів CO₂ до 2020 року;
 - збільшення відсотку покриття потреб у громадському транспорті електротранспортом;
 - питомий обсяг енергоспоживання мережі освітлення;
 - зниження потреби в тепловій енергії на опалення в 121 будівлі бюджетної сфери;
 - заміщення природного газу на теплопостачання в 121 будівлі бюджетної сфери за рахунок місцевих відновлювальних джерел енергії;
 - протяжність побудованих та реконструйованих тротуарів та велодоріжок;
 - площа зелених зон м.Запоріжжя;
 - зменшення кількості несанкціонованих звалищ;
 - зниження загальної захворюваності населення міста.
- Кількість екологічних індикаторів можна розширити шляхом використання таких індикаторів, для яких є моніторингові дані (див. табл. 8).

Таблиця 8. Екологічні індикатори для моніторингу виконання Стратегії

№	Індикатор
Забруднення повітря	
1.	Викиди найпоширеніших забруднюючих речовин (оксид вуглецю, пил, діоксиди азоту та сірки) в атмосферне повітря
2.	Індекс забруднення атмосфери
Водні ресурси	
3.	Обсяги забору та використання свіжої води
4.	Обсяги скидання зворотних вод у водні об'єкти
5.	Обсяги скидання очищених і недостатньо очищених зворотних вод у водні об'єкти
6.	Якість води у р. Дніпро і малих річках
Енергетика	
7.	Споживання енергоресурсів установами комунальної власності
8.	Споживання енергоресурсів населенням на 1 тис. мешканців
Відходи	
9.	Обсяги утворення ТПВ на території міста
10.	Обсяги утворення промислових відходів на території міста
11.	Обсяги утилізованих промислових відходів
12.	Обсяги накопичених промислових відходів
Здоров'я населення	
13.	Кількість новоутворень у жителів міста

8. Висновки

1. Стратегія розвитку міста Запоріжжя до 2028 року базується на принципі збалансованого розвитку, оскільки стратегічні напрями розвитку міста, визначені в Стратегії, охоплюють економічну, екологічну і соціальну складові розвитку. Слід зазначити, що пропозиція Робочої групи з СЕО визначити екологічний напрям, як окремий стратегічний напрям розвитку міста, була врахована розробниками Стратегії. До стратегічних напрямів було включено напрям А «Місто здорового довкілля та ресурсозбереження».

2. Місто Запоріжжя є одним з найбільших промислових центрів України, в якому сконцентровано потужні підприємства чорної та кольорової металургії, машинобудування, енергетики, хімічної та будівельної промисловості. Високий рівень розвитку промисловості призводить до значного техногенного навантаження на довкілля міста, що спричиняє забруднення повітряного та водного басейнів, земельних ресурсів, негативно впливає на здоров'я населення, флору та фауну. Ускладнює екологічну ситуацію в місті близькість великих промислових підприємств до житлових забудов.

3. Аналіз трендів стану довкілля в місті виявив тенденції зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скорочення забору свіжої води та зменшення скидів зворотних вод, скорочення обсягів утворення відходів і незначне збільшення обсягів утилізації відходів. Разом з тим, загальні обсяги накопичених відходів I-IV класів небезпеки продовжують неухильно зростати, а також відзначається зростання рівня захворюваності. На території Запоріжжя розташовано 13 територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

4. Стратегія в цілому спрямована на зменшення техногенного впливу на довкілля. Цілі Стратегії узгоджуються з регіональними екологічними цілями, визначеними в «Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року».

5. Основними антропогенними чинниками змін в місті є розвиток металургійної промисловості, машинобудування та енергетики, наявність потенційно небезпечних підприємств.

6. Реалізація Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 року не повинна призвести до появи нових негативних наслідків для довкілля, якщо під час її реалізації будуть належним чином враховані природоохоронні вимоги. Реалізація багатьох оперативних цілей Стратегії може призвести до покращення екологічної ситуації в місті.

7. Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих негативних впливів на довкілля або здоров'я людей, які будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

8. Під час розробки Стратегії була налагоджена тісна співпраця між Робочою групою з проведення Стратегічної екологічної оцінки та розробниками Стратегії. Більшість пропозицій, запропонованих Робочою групою з СЕО, були враховані розробниками Стратегії.

9. Моніторинг екологічних індикаторів ефективності впровадження Стратегії є важливою формою контролю того, який фактичний вплив на довкілля матиме Стратегія, та необхідною передумовою забезпечення збалансованості розвитку міста. Необхідно передбачити регулярність збору моніторингових даних за визначеними індикаторами та їх постійний аналіз для врахування під час прийняття рішень щодо планування розвитку в майбутньому.

З огляду на зазначене можна стверджувати, що в цілому розроблення Стратегії розвитку міста Запоріжжя до 2028 року було проведено з урахуванням ймовірних впливів на довкілля та з прагненням їх мінімізації. Реалізація Стратегії за умови дотримання екологічних вимог має сприяти зменшенню антропогенного навантаження на довкілля. Поєднання зусиль, спрямованих на заохочення підприємництва та покращення міського простору, із зусиллями, спрямованими на пом'якшення несприятливого впливу на довкілля, забезпечуватиме розвиток Запоріжжя як міста безпечного довкілля та високих стандарті життя.

9. Список використаних джерел

1. Довкілля області за 2015 рік: Статистичний збірник. – Запоріжжя : Головне управління статистики у Запорізькій області, 2016. – 161 с.
2. Екологічний паспорт Запорізької області. – 2015. – 166 с.
3. Карамушка В. І. Екологічна збалансованість стратегічних ініціатив і проектів (інтегрування довкільних аспектів у стратегічне планування та проекту діяльність): практичний посіб. / В. І. Карамушка. – К. : К.І.С., 2012. – 138 с.
4. Марушевський Г. Б. Стратегічна екологічна оцінка : методичний посіб. / Г. Б. Марушевський. – К. : Проект РЕОП, 2015. – 95 с.
5. Меморандум про спільні дії Запорізької міської ради та промислових підприємств у сфері
6. План дій сталого енергетичного розвитку м. Запоріжжя на 2015-2030 роки. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://meriazp.gov.ua/test/?id=42&pid=14876>
7. Програма про фінансування природоохоронних заходів за рахунок екологічних
8. Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті. – [Електронний ресурс] – Режим доступу :
9. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Запорізькій області за 2015 рік. – Запоріжжя : Запорізька обласна державна адміністрація, Департамент екології та природних ресурсів, 2016. – 301 с.
10. Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року. –
11. Хотулева М. В. Стратегическая экологическая оценка для развития регионального и муниципального планирования: пособие для практиков / [М. В. Хотулева, Е. В. Пивцакова, В. Н. Виниченко и др.]. – М.: Эколайн, 2006. – 61 с.

Додаток Список учасників Робочої групи зі стратегічної екологічної оцінки

№ з/п	ПІБ	Посада
1.	Еделев Валерій Гаврилович	заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради, голова робочої групи
2.	Золотарьов Гліб Анатолійович	начальник управління з питань екологічної безпеки Запорізької міської ради, заступник голови робочої групи
3.	Соболева Оксана Миколаївна	начальник відділу економіки природокористування та фінансів управління з питань екологічної безпеки Запорізької міської ради, секретар робочої групи
	Члени робочої групи:	
4.	Акула Катерина Юріївна	голова Громадської ради при виконавчому комітеті Запорізької міської ради
5.	Агентаєва Вікторія Володимирівна	голова ГО СТЕП
6.	Басов Олексій Юрійович	депутат міської ради, голова постійної комісії Запорізької міської ради з питань екології
7.	Браїлко Інна Олександрівна	заступник начальника НДВЦЕЯПтаМ ПрАТ «УкрНДІОГаз»
8.	Булигіна Ірина Вікторівна	начальник НДВЦЕЯПтаМ ПрАТ «УкрНДІОГаз»
9.	Бурштика Іван Михайлович	директор ТОВ «Екопом»
10.	Васильєв Денис Анатолійович	депутат міської ради, член постійної комісії міської ради з питань екології
11.	Гелетюк Володимир Павлович	представник громадської організації «Запорізький край»
12.	Гурська Ніна Миколаївна	депутат міської ради, член постійної комісії міської ради з питань екології
13.	Дівеева Оксана Володимирівна	начальник загального відділу департаменту охорони здоров'я Запорізької міської ради
14.	Долгова Світлана Юріївна	головний спеціаліст відділу державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства Управління Держпродспоживслужби в м.Запоріжжі
18.	Єрмоєнко Олена Вікторівна	голова правління громадської організації «Бізнес-Союз «Порада»
19.	Жеребцова Тамара Фомінічна	директор підприємства «Центр екодопомоги»
20.	Задорський Вільям Михайлович	професор, д.т.н., Український державний хіміко-технологічний університет
21.	Капля Андрій Олегович	головний спеціаліст відділу організації та контролю пасажирських перевезень на автомобільному транспорті управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку управління з питань транспортного забезпечення та зв'язку Запорізької міської ради

22.	Кіреєва Валентина Анатоліївна	заступник голови Запорізької обласної організації Всеукраїнської екологічної ліги
23.	Козодавов Сергій Вікторович	заступник голови комітету з питань екології, природних ресурсів та охорони природи Громадської ради при Запорізькій обласній державній адміністрації
24.	Коноваленко Владислав Якович	начальник відділу дорожньо-мостового господарства (в.о.заступник директора департаменту інфраструктури та благоустрою Запорізької міської ради)
25.	Константинова Катерина Андріївна	депутат Запорізької міської ради, член постійної комісії Запорізької міської ради з питань регуляторної політики, розвитку підприємництва, торгівлі, послуг та захисту прав споживачів
26.	Лазарчук Олена Леонідівна	начальник відділу житлово-комунальних послуг департаменту з управління житлово-комунальним господарством Запорізької міської ради
27.	Лех Ірина Іванівна	голова Регіональної ради підприємців Запорізької області
28.	Мельничук Петро Олексійович	директор ТОВ «НВЦ «Еководпроект»
29.	Марушевський Геннадій Борисович	консультант проекту ПРОМІС з питань охорони довкілля
30.	Нарсеєва Галина Володимирівна	заступник начальника управління з питань екологічної безпеки Запорізької міської ради
31.	Небийголова Олена Миколаївна	директор ТОВ «ЕКО-СТАНДАРТ 05»
32.	Оленковська Лариса Павлівна	консультант проекту ПРОМІС
33.	Павленко Валентина Іванівна	начальник відділу соціально-економічного розвитку департаменту економічного розвитку Запорізької міської ради
34.	Пірогова Ірина Миколаївна	голова Запорізької обласної організації Всеукраїнської екологічної ліги
35.	Пріт Віктор Іванович	депутат міської ради, член постійної комісії міської ради з питань екології
36.	Пріт Людмила Іванівна	голова благодійної організації БФ розвитку «Щаслива родина»
37.	Рильський Олександр Федорович	завідувач кафедри загальної та прикладної екології і зоології, доктор біологічних наук, професор Запорізького національного університету
38.	Румянцев Владислав Ростиславович	декан факультету металургії, к.т.н., доцент кафедри промислової екології та охорони праці Запорізької державної інженерної академії
39.	Серякова Інна Анатоліївна	перший заступник начальника Державної екологічної інспекції у Запорізькій області
40.	Севальнев Анатолій Іванович	завідувач кафедри загальної гігієни та екології Запорізького державного медичного університету
41.	Сілін Микола Михайлович	депутат міської ради, заступник голови постійної комісії міської ради з питань екології
42.	Столяренко Тетяна Володимирівна	президент Запорізької обласної благодійної організації «Созидание»

43.	Тараненко Людмила Василівна	директор ПНТП «Соціум»
44.	Тулушев Євген Олександрович	лікар з комунальної гігієни відділення організації санітарно-гігієнічних досліджень Державної установи «Запорізький обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України»
45.	Фукс Геннадій Григорович	депутат міської ради, голова постійної комісії Запорізької міської ради з питань регуляторної політики, розвитку підприємництва, торгівлі, послуг та захисту прав споживачів
46.	Хоменко Олег Григорович	представник громадської організації «Запорізький край»
47.	Чікалова Вікторія В'ячеславівна	голова ГО «Спільнозахист»
48.	Юдін Володимир Петрович	кандидат технічних наук, доцент кафедри транспортних технологій Запорізького національного технічного університету, академік транспортної академії України

Секретар міської ради

Р.О. Пидорич

СКЛАД
Координаційної ради з розробки Стратегії розвитку міста

Еделєв
Валерій Гаврилович	- заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради, голова Координаційної ради
Малиш
Валентина Іванівна	- заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради, заступник голови Координаційної ради
Новак
Наталія Володимирівна	- директор департаменту економічного розвитку міської ради, заступник голови Координаційної ради
Качинська-Пилипчук
Ірина Петрівна	- заступник директора департаменту економічного розвитку міської ради, секретар Координаційної ради
Члени ради:	
Адаманов
Олег Федорович	- депутат Запорізької міської ради, голова постійної комісії міської ради з питань життєзабезпечення міста
Акула
Катерина Юріївна	- голова Громадської ради при виконавчому комітеті міської ради
Антонюк
Дмитро Анатолійович	- віце-президент Запорізької торгово-промислової палати
Байло
Марина Геннадіївна	- заступник директора департаменту інфраструктури та благоустрою міської ради
Басов
Олексій Юрійович	- депутат Запорізької міської ради, голова постійної комісії міської ради з питань екології
Белов
Костянтин Геннадійович	- голова ГО «Антикорупційний рух Запоріжжя»
Бланк
Павло Сергійович	- директор департаменту спорту, сім'ї та молоді міської ради
Божко
Руслан Анатолійович	- депутат Запорізької міської ради, голова постійної комісії міської ради з питань соціального та економічного розвитку, бюджету і фінансів
Боклаг
Валентина Андріївна	- доцент кафедри публічного управління та землеустрою Інституту управління Класичного приватного Університету
Бородай
Олексій Миколайович	- заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради
Буянкова
Людмила Миколаївна	- заступник директора департаменту-заступник головного архітектора міста-начальник відділу планування та забудови міста департаменту архітектури та містобудування міської ради

- Васильєв
Денис Олегович - голова комітету з питань культури та туризму
Громадської ради при виконавчому комітеті
міської ради
- Власюк
Олександр
Олександрович - начальник управління з питань транспортного
забезпечення та зв'язку міської ради
- Волков
Володимир Петрович - проректор з науково-педагогічної роботи
Запорізького національного університету
- Глазунов
Володимир
Володимирович - заступник голови комітету з проектної діяльності
Громадської ради при виконавчому комітеті
міської ради
- Головешко
Володимир
Володимирович - начальник управління внутрішньої політики,
преси та інформації міської ради
- Жуков
Володимир Павлович - директор департаменту надання адміністративних
послуг та розвитку підприємництва міської ради
- Золотарьов
Гліб Анатолійович - начальник управління з питань екологічної
безпеки міської ради
- Ільченко
Сергій Володимирович - голова Молодіжної міської ради
- Калагастов
Роман Юрійович - директор ТОВ «Компанія управління проектами
«Арсенал»
- Кіреєва
Валентина Анатоліївна - представник Запорізької обласної Всеукраїнської
екологічної ліги
- Константинова
Катерина Андріївна - депутат Запорізької міської ради
- Кругляк
Світлана Вікторівна - регіональний координатор проекту ПРОМІС у
Запорізькій області
- Лахтаренко
Олексій Іванович - директор інституту «Промстройпроект»
- Лепьошкін
Ігор Іванович - головний експерт з питань місцевого врядування
та розвитку проекту ПРОМІС
- Лех
Ірина Іванівна - голова Запорізької регіональної ради підприємців
- Мокій
Анатолій Іванович - проректор з міжнародних зв'язків та
стратегічного розвитку Запорізького інституту
економіки і інформаційних технологій
- Огородова Тамара
Миколаївна - економіст, експерт з питань гендерної рівності
- депутат Запорізької міської ради
- Орешкін
Юрій Ігорович
- Пірогова
Ірина Миколаївна - представник Запорізької обласної Всеукраїнської
екологічної ліги

- Пічкур
Наталія Василівна - голова правління ГО «Центр екологічної культури у Запоріжжі», голова комітету з питань екології, охорони навколишнього середовища та запобігання надзвичайним ситуаціям Громадської ради при виконавчому комітеті міської ради
- Позднякова-Кирбят'єва
Елліна Геннадіївна - засновник Інституту соціологічних досліджень та громадських ініціатив м. Запоріжжя
- Погребняк
Юлія Валеріївна - директор департаменту освіти і науки міської ради
- Полковнікова
Ольга Яківна - начальник управління соціального захисту населення міської ради
- Прудкий
Сергій Іванович - заступник голови правління Запорізької обласної організації «Спілка архітекторів України»
- Прушківський
Володимир
Геннадійович - перший проректор Запорізького національного технічного університету
- Сідельникова
Олена Леонідівна - депутат Запорізької міської ради
- Сколибог
Юлія Олександрівна - начальник управління з питань земельних відносин міської ради
- Согорін
Андрій Анатолійович - депутат Запорізької міської ради, голова постійної комісії міської ради з питань депутатської діяльності, регламенту, законності, правопорядку та запобігання корупції
- Столяренко
Тетяна Володимирівна - фахівець зі стратегічного планування та експерт в галузі сталого розвитку
- Таран
Роман Олегович - депутат Запорізької міської ради
- Ушакова
Вікторія Василівна - директор департаменту охорони здоров'я міської ради
- Чумаков
Кирило Ігоревич - фізична особа-підприємець
- Чумаченко
Ігор Миколайович - депутат Запорізької міської ради, голова постійної комісії міської ради з питань комунальної власності, ресурсів, приватизації, архітектури та земельних відносин
- Чуприна
Ірина Володимирівна - голова комітету з питань житлово-комунального господарства Громадської ради при виконавчому комітеті міської ради
- Шейко
Марина Зігмунтасівна - начальник головного управління статистики у Запорізькій області